

การวิเคราะห์ลักษณะการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนา
ชุมชน : กรณีศึกษาโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา

นางสาวอัญชลี ทองคำ

สถาบันวิทยบริการ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียน

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2546

ISBN 974-17-5412-4

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

AN ANALYSIS OF BORDER PATROL POLICE'S WAYS OF LEARNING IN THE ROLE
OF COMMUNITY DEVELOPMENT : A CASE STUDY OF BORDER PATROL POLICE
SCHOOL IN AMPHOE SANAM CHAI KHET, CHANGWAT CHACHOENGSAO

Miss Anchalee Thongkam

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Education in Non-Formal Education

Department of Non-Formal Education

Faculty of Education

Chulalongkorn University

Academic Year 2003

ISBN 974-17-5412-4

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การวิเคราะห์ลักษณะการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการ
พัฒนาชุมชน : กรณีศึกษาโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน
อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา

โดย นางสาวอัญชลี ทองคำ

สาขาวิชา การศึกษานอกระบบโรงเรียน

อาจารย์ที่ปรึกษา ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.รัตนา พุ่มไพศาล

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวิธนา สุวรรณเขตนินคม

คณะกรรมการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโท

.....คณบดีคณะครุศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.ไพฑูริย์ สีนลารัตน์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.อชัญญา รัตนอุบล)

.....อาจารย์ที่ปรึกษา
(ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.รัตนา พุ่มไพศาล)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวิธนา สุวรรณเขตนินคม)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.สมประสงค์ วิทย์เกียรติ)

.....กรรมการ
(ดร.ชัยยศ อิมสุวรรณ์)

อัญชลี ทองคำ : การวิเคราะห์ลักษณะการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชน : กรณีศึกษาโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา (AN ANALYSIS OF BORDER PATROL POLICE'S WAYS OF LEARNING IN THE ROLE OF COMMUNITY DEVELOPMENT : A CASE STUDY OF BORDER PATROL POLICE SCHOOL IN AMPHOE SANAM CHAI KHET, CHANGWAT CHACHOENGSAO.) อ.ที่ปรึกษา : ศ.กิตติคุณ ดร.รัตนา พุ่มไพศาล อ.ที่ปรึกษาร่วม : ผศ.ดร.สุวัฒน์ สุวรรณเขตนิคม, 249 หน้า ISBN 974-17-5412-4

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์ลักษณะการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชน 2) วิเคราะห์เส้นทางการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชน 3) นำเสนอแนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชน วิธีดำเนินการวิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ และใช้วิธีการศึกษาแบบพหุกรณีศึกษา ประกอบด้วยการศึกษาเอกสาร การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการทำสนทนากลุ่ม จากกรณีศึกษา 6 คน ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา การลดทอนข้อมูล และการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย

ผลการวิจัยพบว่า ลักษณะการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชนมีทั้งหมด 7 ลักษณะ ได้แก่ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ 3) การเรียนรู้จากการอ่านการค้นคว้าด้วยตนเอง 4) การเรียนรู้จากเพื่อนร่วมงาน 5) การเรียนรู้จากชาวบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่น 6) การเรียนรู้จากการแก้ปัญหา 7) การเรียนรู้จากประสบการณ์

ส่วนเส้นทางการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชนแบ่งออกเป็น 4 ช่วง ได้แก่ ช่วงที่ 1 ตั้งแต่ 1-3 ปีของการทำงาน ซึ่งเรียกว่าช่วงพร้อมรับปรับปรุง มีลักษณะการเรียนรู้ 4 ลักษณะคือ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ 3) การเรียนรู้จากการอ่านการค้นคว้าด้วยตนเอง 4) การเรียนรู้จากเพื่อนร่วมงาน ส่วนช่วงที่ 2 ตั้งแต่ 4-6 ปี ของการทำงาน ซึ่งเรียกว่าช่วงมุ่งมั่นพัฒนา มีลักษณะการเรียนรู้ 5 ลักษณะ โดยที่ 4 ลักษณะแรกยังคงเหมือนกับช่วงที่ 1 แล้วเพิ่มลักษณะที่ 5 เข้ามาคือ การเรียนรู้จากชาวบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับช่วงที่ 3 ตั้งแต่ 7-9 ปีของการทำงาน ซึ่งเรียกว่าช่วงเกิดการพัฒนา มีลักษณะการเรียนรู้ 6 ลักษณะ โดยที่ 5 ลักษณะแรกยังคงเหมือนกับช่วงที่ 2 แล้วเพิ่มลักษณะที่ 6 เข้ามาคือ การเรียนรู้จากการแก้ปัญหา และช่วงที่ 4 คือ 10 ปีขึ้นไป จนกระทั่งเกษียณอายุราชการ ซึ่งเรียกว่าช่วงสู่มืออาชีพ มีลักษณะการเรียนรู้ทั้งหมด 7 ลักษณะ โดยที่ 6 ลักษณะแรกยังคงเหมือนกับช่วงที่ 3 แล้วเพิ่มลักษณะที่ 7 เข้ามาคือ การเรียนรู้จากประสบการณ์

ส่วนแนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชน นั้น แบ่งออกเป็น 2 แนวทาง ได้แก่ แนวทางที่ 1 คือ แนวทางที่เกิดขึ้นภายในตนเองเพื่อเสริมสร้างความใฝ่เรียนรู้ และความพร้อมที่จะพัฒนาตนเองในทุกๆ ด้าน ส่วนแนวทางที่ 2 คือ แนวทางที่เกิดจากภายนอกคือหน่วยงานต้นสังกัด เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมด้วยกิจกรรมการจัดอบรม การจัดทัศนศึกษา และการสร้างขวัญและกำลังใจ

ภาควิชา	การศึกษานอกโรงเรียน	ลายมือชื่อนิสิต
สาขาวิชา	การศึกษานอกระบบโรงเรียน	ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา
ปีการศึกษา	2546	ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

448 38548 27 : MAJOR NON-FORMAL EDUCATION

KEY WORK : WAYS OF LEARNING/THE ROLE OF COMMUNITY DEVELOPMENT

ANCHALEE THONGKAM : AN ANALYSIS OF BORDER PATROL POLICE'S WAYS OF LEARNING IN THE ROLE OF COMMUNITY DEVELOPMENT : A CASE STUDY OF BORDER PATROL POLICE SCHOOL IN AMPHOE SANAM CHAI KHET, CHANGWAT CHACHOENGSAO. THESIS ADVISOR : PROF. RATTANA POOMPAISAL, Ph.D. CO-ADVISOR : ASST. PROF. SUWATANA SUWANKETNIKOM, Ph.D. 249 pp. ISBN 974-17-5412-4

The objectives of this research were to analyze border patrol police's ways of learning in the role of community development and analyze their steps of learning to propose a guideline for border patrol police in the role of community development. A multiple case study of six cases were conducted by the qualitative approach. The data were collected through documentary research, participant observation, informal interview, depth-interview, and focus group interview. The procedure to analyze data conducted with detail analysis, and decreasing data including inductive.

The result of the research found that there were seven aspects of border patrol police's ways of learning in the role of community development: (1) learning from doing according to commanding, (2) learning from immediate boss as the boss is the model of learning, (3) learning by reading and doing self-research, (4) learning from colleagues, (5) learning from villagers and local wisdom, (6) learning from problem resolving, and (7) learning from experiences.

Steps of border patrol police's ways of learning in the role of community development could be divided into four phases. The first phase appears between 1-3 years of working called "ready to adjust period". It consists of four features of learning: learning from doing according to commanding, learning from immediate boss as the boss was the model of learning, learning by reading and doing self-research, learning from colleagues. The second phase, called "great determination period" to get through emerges between 4-6 years of work duration. It have five features of learning. The First four features were similar to the first phase, adding learning from villagers and local wisdom as the fifth feature. The third phase, emerge between 7-9 years of working, called "the period of developing" that consists of six features of learning. The first five features were similar to second phase, adding learning from problem solving as the sixth feature. The fourth phase appeared since the tenth year of working until retirement called "professional period". The first six features were similar to third phase, adding learning from experience as the seventh feature.

The guidelines to develop border patrol police's ways of learning in the role of community development could be divided into two aspects. The first aspect was internal development for learning curiosity, and readiness to develop themselves in all aspects. The second aspect was external supports from the office through training, study tour, and moral support activities.

Department	Non-Formal Education	Student's signature
Field of study	Non-Formal Education	Advisor's signature
Academic Year	2003	Co-Advisor's signature

กิตติกรรมประกาศ

ความสำเร็จในครั้งนี้เกิดจากบุคคลหลายฝ่ายที่แวดล้อมผู้วิจัย ซึ่งเป็นทั้งแรงผลักดันและแรงดันที่ทำให้ผู้วิจัยได้เขียนและเขียนวิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลง

หากเปรียบเทียบการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้เป็นการเดินทางครั้งหนึ่งในชีวิต ผู้ที่มีส่วนสำคัญในการเป็นพลังขับเคลื่อนตลอดเส้นทางคือ ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.รัตนา พุ่มไพศาล อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้ทุ่มเทพลังสมอง พลังกาย พลังใจ คอยชี้แนะแนวทางให้ผู้วิจัยก้าวไปจนถึงจุดหมายปลายทางโดยสวัสดิภาพ แม้จะเป็นการเดินทางที่ยาวนานจนดูเหมือนจะไม่มีที่สิ้นสุด ทั้งยังเต็มไปด้วยอุปสรรคมากมาย แต่ผู้วิจัยเองก็ได้รู้สึกโดดเดี่ยวแม้แต่น้อย ทั้งนี้ เนื่องจากท่านอาจารย์ได้ให้ความเอาใจใส่ และดูแลอย่างใกล้ชิดตลอดการเดินทาง จนทำให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้อยู่ในระดับ “ดีมาก”

สำหรับผู้ที่เป็นประกายแรกในการจุดประเด็นหัวข้อการทำวิทยานิพนธ์ และท่านยังได้กรุณาเป็นที่อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวัฒน์ สุวรรณเขตนิคม ผู้เป็นกัลยาณมิตรที่เปี่ยมไปด้วยมุมมองอันสร้างสรรค์สม่ำเสมอตลอดมา ทั้งยังเป็นแบบอย่างที่ดีงามของ “ครู” โดยแท้จริง ที่ให้โอกาสผู้วิจัยได้ร่วมเรียนรู้เส้นทางการทำวิจัยที่เปรียบเสมือน “การวิจัยชีวิต” อันทำให้ผู้วิจัยมีมุมมองชีวิตที่กว้าง ลึกซึ้ง และตีตื้นมากขึ้น ทั้งยังทำให้ผู้วิจัยมีความละเมียดละไมและมีความประณีตในการใช้ชีวิตมากขึ้นด้วยเช่นกัน

ขอขอบพระคุณ กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดนที่ให้ความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลภาคสนาม ขอขอบพระคุณ คุณครูตำรวจตระเวนชายแดน โรงเรียนมัธยมบ้านนายาว และสมาชิกชุมชนบ้านนายาวทุกท่านที่ได้ต้อนรับผู้วิจัยด้วยไมตรีจิตอันดียิ่ง ขอขอบคุณ อาจารย์ชลธิชา ศรีสุข ผู้ช่วยวิจัยภาคสนามที่ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพจนทำให้การเก็บข้อมูลภาคสนามสำเร็จตามแผนที่วางไว้

ขอขอบคุณ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่มอบทุนอุดหนุนการวิจัย จำนวน 6,450 บาท (หกพันสี่ร้อยห้าสิบบาทถ้วน) ในการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้

ขอขอบคุณ คุณนิสรา อุปถัมภ์ประชา คุณศาลินา บุญเกื้อ คุณเพียงอาภา แดงสระน้อย และคุณณัฐกานต์ พลโลหะ ผู้ซึ่งเป็นกำลังใจ และเอื้อเฟื้อที่พักพิงยามทุกข์ใจเสมอมา

ขอขอบคุณ คุณนันทกาญจน์ ชินประห์สุ ผู้ซึ่งเสียสละทั้งเวลา แรงกาย และแรงใจในการทำ PowerPoint เพื่อใช้ในการ Presentation วิทยานิพนธ์ของผู้วิจัยอย่างไม่เห็นแก่เหน็ดเหนื่อย

ขอขอบพระคุณ คุณพ่อวิเชียร-คุณแม่ลาภ ทองคำ รวมทั้งสมาชิกครอบครัว “ทองคำ” และครอบครัว “แก้วเกษม” ทุกท่าน ที่ได้หล่อหลอมกลมกล่อมเกลาผู้วิจัยให้มีจิตใจที่มุ่งมั่น รักการเรียนรู้ มีความอดทน ทุ่มเท มานะพยายาม และไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคต่างๆ จนทำให้มีวันนี้ที่ดังงามเกิดขึ้น และถ้าหากดวงวิญญาณของคุณพ่อรับรู้ได้ ก็ขอให้รับรู้ถึงวันที่ยังคงมีวันนี้ของลูกด้วยเช่นกัน

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฎ
สารบัญแผนภาพ.....	ฏ
บทที่ 1 : บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	5
ขอบเขตการวิจัย.....	6
นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย.....	6
ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย.....	6
บทที่ 2 : เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	8
ตอนที่ 1 : แนวคิดทางการศึกษา.....	9
1. แนวคิดทางการศึกษาตลอดชีวิต.....	9
2. แนวคิดทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน.....	13
3. แนวคิดทางการศึกษาผู้ใหญ่.....	16
ตอนที่ 2 : ลักษณะการเรียนรู้ของผู้ใหญ่.....	20
1. การเรียนรู้แบบนำตนเอง(Self-directed learning).....	20
2. การเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นหลัก(Problem-based learning).....	26
3. การเรียนรู้จากประสบการณ์(Experiential learning).....	31
ตอนที่ 3 : การพัฒนาชุมชน.....	37
1. ความหมายของการพัฒนาชุมชน.....	37

หน้า

2. การศึกษานอกระบบโรงเรียนกับการพัฒนาชุมชน.....	38
3. บทบาทครูในการพัฒนาชุมชน.....	39
ตอนที่ 4 : โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน.....	40
1. ประวัติความเป็นมาโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน.....	40
2. ปรัชญาโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน.....	42
3. ภาระงานในหน้าที่ของตำรวจตระเวนชายแดน.....	43
4. บทบาทตำรวจตระเวนชายแดนในการพัฒนาชุมชน.....	45
ตอนที่ 5 : งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	46
บทที่ 3 : วิธีดำเนินการวิจัย.....	56
ขั้นตอนที่ 1 : การศึกษาเอกสาร.....	56
ขั้นตอนที่ 2 : การศึกษาภาคสนาม.....	56
1. การคัดเลือกกรณีศึกษา.....	56
2. วิธีการวิจัยและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	57
2.1 วิธีการวิจัย.....	58
2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	60
3. ตารางการเก็บข้อมูลภาคสนาม.....	62
ขั้นตอนที่ 3 : การวิเคราะห์ข้อมูล.....	69
1. การจัดกระทำข้อมูล.....	69
2. การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	70
บทที่ 4 : สภาพทั่วไปของจังหวัดฉะเชิงเทรา ชุมชนบ้านนายาว และโรงเรียนมัธยม บ้านนายาว.....	71
ตอนที่ 1 : สภาพทั่วไปของจังหวัดฉะเชิงเทรา.....	72
ตอนที่ 2 : สภาพทั่วไปของชุมชนบ้านนายาว.....	77
ตอนที่ 3 : สภาพทั่วไปของโรงเรียนมัธยมบ้านนายาว.....	84

บทที่ 5 : ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	94
1. กรณีศึกษาที่ 1 “ครูเทิด” (นามสมมติ).....	96
1.1 ภูมิหลังของกรณีศึกษา.....	96
1.2 ทศนคติต่ออาชีพ.....	103
1.3 ลักษณะการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน.....	105
1.4 เส้นทางการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน.....	111
1.5 แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน.....	114
2. กรณีศึกษาที่ 2 “ครูทอง” (นามสมมติ).....	118
2.1 ภูมิหลังของกรณีศึกษา.....	118
2.2 ทศนคติต่ออาชีพ.....	123
2.3 ลักษณะการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน.....	125
2.4 เส้นทางการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน.....	131
2.5 แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน.....	134
3. กรณีศึกษาที่ 3 “ครูทวี” (นามสมมติ)	138
3.1 ภูมิหลังของกรณีศึกษา.....	138
3.2 ทศนคติต่ออาชีพ.....	142
3.3 ลักษณะการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน.....	144
3.4 เส้นทางการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน.....	150
3.5 แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน.....	153
4. กรณีศึกษาที่ 4 “ครูชิต” (นามสมมติ)	157
4.1 ภูมิหลังของกรณีศึกษา.....	157
4.2 ทศนคติต่ออาชีพ.....	161
4.3 ลักษณะการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน.....	162
4.4 เส้นทางการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน.....	168
4.5 แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน.....	170
5. กรณีศึกษาที่ 5 “ครูขอบ” (นามสมมติ)	173
5.1 ภูมิหลังของกรณีศึกษา.....	173
5.2 ทศนคติต่ออาชีพ.....	178

5.3 ลักษณะการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน.....	183
5.4 เส้นทางการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน.....	186
5.5 แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน.....	188
6. กรณีศึกษาที่ 6 “ครูขึ้น” (นามสมมติ)	192
6.1 ภูมิหลังของกรณีศึกษา.....	192
6.2 ทศนคติต่ออาชีพ.....	195
6.3 ลักษณะการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน.....	197
6.4 เส้นทางการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน.....	201
6.5 แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน.....	203
บทที่ 6 : การสังเคราะห์ผลการวิจัย.....	207
บทที่ 7 : สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	218
7.1 สรุปผลการวิจัย.....	219
7.2 อภิปรายผล.....	223
7.3 ข้อเสนอแนะ.....	234
7.3.1 ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้.....	234
7.3.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป.....	235
รายการอ้างอิง.....	236
ภาคผนวก.....	242
ภาคผนวก ก : หนังสือขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลภาคสนาม.....	243
ภาคผนวก ข : แนวทางในการสัมภาษณ์.....	246
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	249

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1	การเก็บข้อมูลจากการภาคสนาม..... 64
2	การแบ่งเขตการปกครองของจังหวัดฉะเชิงเทรา ปี 2545..... 74
3	ข้อมูลพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของจังหวัดฉะเชิงเทรา ปี 2544-2545..... 75
4	ข้อมูลแสดงวุฒิการศึกษาของครูโรงเรียนมัธยมบ้านนายาว..... 89
5	ข้อมูลแสดงจำนวนนักเรียนโรงเรียนมัธยมบ้านนายาว..... 90
6	การสังเคราะห์ลักษณะการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน..... 207
7	การวิเคราะห์ลักษณะการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน โดยจำแนกตามทฤษฎีการเรียนรู้..... 212
8	การสังเคราะห์เส้นทางการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน..... 214
9	การสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการ พัฒนาชุมชน..... 216
10	ลักษณะการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชน..... 219

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
1	วงจรถอดลงกระทำของการเรียนรู้จากประสบการณ์ของ Dewey..... 32
2	วงจรถอดลงกระทำของการเรียนรู้จากประสบการณ์ของ Kolb and Fry.....33
3	ภาพรวมในการเก็บข้อมูลภาคสนาม..... 63
4	แผนผังโรงเรียนมัธยมบ้านนายาว.....87
5	เส้นทางการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน : กรณีศึกษาที่ 1 “ครูเทิด”113
6	เส้นทางการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน : กรณีศึกษาที่ 2 “ครูทอง” 133
7	เส้นทางการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน : กรณีศึกษาที่ 3 “ครูทวี”152
8	เส้นทางการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน : กรณีศึกษาที่ 4 “ครูชิต” 169
9	เส้นทางการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน : กรณีศึกษาที่ 5 “ครูชอบ”187
10	เส้นทางการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน : กรณีศึกษาที่ 6 “ครูชิน” 202
11	เส้นทางการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชน..... 221

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในทศวรรษที่ผ่านมา ประเทศไทยได้รับผลกระทบจากกระแสโลกาภิวัตน์ที่หลั่งไหลเข้ามาอย่างรวดเร็วเช่นเดียวกับประเทศต่างๆ ทั่วโลก ด้วยความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสารทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมากมาย ประเทศไทยตกอยู่ในฐานะ “หมู่บ้านโลก” (ยูเนสโก, 1994 อ้างใน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2540) เช่นเดียวกับประเทศอื่นๆ ทำให้เกิดกระแสผลักดันที่ทำให้ประเทศไทยต้องแข่งขันกับนานาประเทศในด้านต่างๆ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพื่อให้มีศักยภาพในการแข่งขันและยืนหยัดอยู่ได้อย่างมั่นคงในสังคมโลกบนพื้นฐานแห่งความเป็นไทย ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้ตระหนักถึงความจำเป็นในการพัฒนา “คน” และ “คุณภาพของคน” โดยเห็นว่า “คนเป็นทั้งเหตุปัจจัยและผลลัพธ์ที่สำคัญที่สุดของการพัฒนาประเทศ” (พระเทพเวที, 2534) ดังจะเห็นได้จากหลายประเทศที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาเนื่องจากประชากรที่มีคุณภาพ การพัฒนาประเทศในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 จึงเน้นคนเป็นจุดมุ่งหมายหลักของการพัฒนา โดยมุ่งให้ทุกคนมีการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ และมีโอกาสที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศทุกๆ ด้านอย่างเต็มที่ ทั้งนี้โดยคาดหวังว่า เมื่อคนซึ่งเป็นหน่วยที่เล็กที่สุดของสังคมมีการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ ทั้งด้านสติปัญญา ร่างกาย และจิตใจ แล้ว จะเป็นพื้นฐานในการสร้างพลังครอบครัว ชุมชน และสังคมที่จะส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศโดยรวมอย่างมีประสิทธิภาพ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2545)

การศึกษานับเป็นรากฐานที่สำคัญประการหนึ่งในการสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้า และแก้ไขปัญหาดังกล่าว ในสังคม เนื่องจากการศึกษาเป็นกระบวนการที่ช่วยให้คนได้พัฒนาตนเองในด้านต่างๆ ตลอดจนชีวิต นับตั้งแต่การวางรากฐานพัฒนาการตั้งแต่แรกเกิด การพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถด้านต่างๆ ที่จะดำรงชีพและประกอบอาชีพได้อย่างมีความสุข รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง สิ่งต่างๆ เหล่านี้หลอมรวมเป็นพลังสร้างสรรค์ในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนได้ (พระธรรมปิฎก, 2539) การพัฒนาการศึกษาในระยะเวลาที่ผ่านมา ประสบผลสำเร็จเป็นที่น่าพอใจในระดับหนึ่งภายใต้บริบทหรือสภาวะแวดล้อมในขณะนั้น ซึ่งในขณะเดียวกันก็ยังมีปัญหาที่สั่งสมอยู่ บทบาทการศึกษาสำหรับปัจจุบันซึ่งเป็นช่วงของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 นั้น จะทวีความสำคัญเพิ่มขึ้น เพราะมีปัจจัยและการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่ท้าทายสังคมไทย การศึกษาจะต้องเป็นกระบวนการที่เตรียมและนำคนไทยรวมทั้งสังคมไทยให้ก้าวสู่ยุคใหม่อย่างมั่นคง และรู้เท่าทันความเป็นไปของสังคมโลก (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2545) ความพึงพอใจแค่ความสำเร็จในผลการจัดการ

ศึกษาที่ผ่านมา หรือการแก้ไขเฉพาะปัญหาที่เผชิญอยู่ย่อมไม่เป็นการเพียงพออีกต่อไปด้วยเหตุนี้การวางแนวทางการพัฒนาการศึกษาจึงจำเป็นต้องอาศัยการมีวิสัยทัศน์ของคนไทย และสังคมไทยจากพื้นฐานของการศึกษา วิเคราะห์กระแสโลกาภิวัตน์ และสิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่จะมีปฏิสัมพันธ์กับการศึกษา ทั้งในแง่ของเหตุและผลกระทบที่จะได้รับควบคู่ไปกับการพิจารณาแก้ไขปัญหาอุปสรรคต่างๆ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ดังนั้น ความคาดหวังและความต้องการที่ควรจะเป็นของชุมชนทั่วไปในประเทศไทยคือสภาพการรวมตัวกันอย่างเป็นปึกแผ่น มีการร่วมมือ และพึ่งพาอาศัยกันในกิจกรรมต่างๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การร่วมกันแก้ไขปัญหโดยการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาคนในชุมชนให้สามารถพึ่งตนเองได้ สามารถเลือกสรร ตัดสินใจ ควบคุม และจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยตนเอง รวมทั้งสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง และเต็มตามศักยภาพของแต่ละบุคคล

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการพัฒนาดังกล่าวคือ การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาบุคคลอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต สามารถเรียนรู้ได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ นอกจากนั้นยังต้องเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีความสุข มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้มีความรู้เกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม จัดเนื้อหาสาระการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของผู้เรียน เน้นกระบวนการคิดและการปฏิบัติจริง เรียนรู้ได้ตามสภาพจริง สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ในกาณ์ดำเนินชีวิต รวมทั้งยังต้องจัดให้มีแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย น่าสนใจ เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน โดยให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาทุกฝ่ายได้ร่วมมือกันจัดบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนเป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข(กองส่งเสริมปฏิบัติการ กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ, 2541)

จากลักษณะการเรียนรู้ที่พึงประสงค์ดังกล่าว เมื่อได้ศึกษาวิเคราะห์ลึกลงไปในเนื้อหาสาระของกระบวนการจัดการศึกษาแล้วพบว่า คุณลักษณะที่สำคัญและจำเป็นต้องมีของคนไทยในยุคโลกไร้พรมแดนคือ ผู้เรียนจะต้องพัฒนาตนจนกลายเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ สามารถพึ่งตนเองในการเรียนรู้ที่จะ “รับ” และหรือ “เลือก” ข่าวสารข้อมูลต่างๆ ได้อย่างเหมาะสมและสร้างสรรค์ ซึ่งการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ดังกล่าวนั้นครอบคลุมทุกช่วงอายุตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งตาย ทั้งนี้ เนื่องจากสภาพการณ์ของสังคมโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทำให้บุคคลต้องพัฒนาตนเองเพื่อให้รู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว รวมทั้งสามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุขบนพื้นฐานของวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมและประเพณีไทย ในขณะที่เดียวกันก็ต้องรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกอยู่ตลอดเวลาด้วย ดังนั้นบุคคลจึงต้องมีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ทั้งนี้เนื่องจากสังคมในปัจจุบันเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ เพราะฉะนั้นการเรียนรู้จึงเป็นประเด็นที่สำคัญที่บุคคลจะต้องตระหนักถึงเพื่อให้การดำเนินชีวิตของตนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

เนื่องจากปัจจุบันลักษณะการเรียนรู้มีมากมายและหลากหลายรูปแบบ แต่ละรูปแบบล้วนมีความโดดเด่นและมีลักษณะเฉพาะตัวที่แตกต่างกันออกไป อย่างไรก็ตาม การพัฒนาลักษณะการเรียนรู้ก็จำเป็นต้องเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดเวลาเพื่อให้ก้าวทันความเปลี่ยนแปลงของโลก ดังนั้น การศึกษาเพื่อค้นหาลักษณะการเรียนรู้เพิ่มเติมจึงเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริม และสนับสนุนให้บุคคลเกิดความก้าวหน้าในการพัฒนาตนเองได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งจะส่งผลโดยตรงต่อการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพของบุคคลเพื่อการดำเนินชีวิตท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้อย่างรู้เท่าทันและมีความสุข ดังนั้นพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 จึงได้ถือกำเนิดขึ้นท่ามกลางความคาดหวังของสังคมว่าพระราชบัญญัตินี้จะสามารถนำพาการศึกษาไปสู่ “ความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม” โดยรูปแบบวิธีการต่างๆ ภายใต้หลักการจัดการศึกษาที่สำคัญ 3 ประการ คือ 1) เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน 2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา 3) การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542)

นอกจากนี้ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 - 2549) ยังได้กำหนดยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาที่จะนำประเทศไปสู่การพัฒนาที่สมดุล มีคุณภาพ และยั่งยืนด้วยการเสริมสร้างประชาชนให้มีความรู้ มีภูมิปัญญา รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลกและการจัดระบบการบริหารที่ดีในทุกระดับ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของการกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมกันตั้งแต่ระดับจังหวัด ระดับอนุภาค และระดับชาติมาประมวลและสังเคราะห์เพื่อเชื่อมโยงสถานการณ์และแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้น อันจะนำไปสู่การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกันอย่างเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมที่พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา แต่ในขณะเดียวกันก็สามารถดำรงไว้ซึ่งขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของชาติไว้ได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน ดังนั้นจึงนับได้ว่า แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 - 2549) เป็นแผนยุทธศาสตร์ที่กำหนดกรอบและทิศทางการพัฒนาที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนทั้งประเทศ และมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) ในระบบแนวคิดที่ยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาประเทศ ให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่สมดุลในทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรมนุษย์ การศึกษา สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม อันจะนำไปสู่การพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนโดยมี “ทรัพยากรมนุษย์” เป็นศูนย์กลางอย่างแท้จริง

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาดังกล่าวจะต้องครอบคลุมประชาชนทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศที่อาศัยอยู่ตามชนบทยังประสบกับปัญหาความทุกข์ยากต่างๆ มากมาย ทำให้มีการอพยพเคลื่อนย้ายเข้าไปตั้งชุมชนในเขตพื้นที่ทิวกันดารและห่างไกลการคมนาคม เพื่อ

แสวงหาแหล่งทำมาหากินใหม่ การตั้งถิ่นฐานใหม่ ปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ ประชาชนไม่ได้รับบริการขั้นพื้นฐานจากรัฐในหลายๆ ด้าน เพราะหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่โดยตรงไม่สามารถเข้าถึงพื้นที่ดังกล่าวได้ เนื่องจากมีเงื่อนไขในเรื่องของความปลอดภัย ประเด็นที่น่าเป็นห่วงและควรมีการดำเนินการช่วยเหลือประชาชนในท้องที่ดังกล่าวคือการให้บริการด้านการศึกษา ซึ่งนับเป็นการบริการขั้นพื้นฐานที่สำคัญในการพัฒนาคุณภาพของประชาชน อันจะนำไปสู่การพัฒนาประเทศที่มีประสิทธิภาพต่อไป

ในการจัดตั้งและการให้การศึกษารองโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนมีแนวคิดริเริ่มมาจากชุดลาดตระเวนของหน่วยตำรวจตระเวนชายแดนที่ได้ออกลาดตระเวนไปตามกลุ่มชาวเขาเผ่าต่างๆ ที่ไม่มีความรู้ภาษาไทยและไม่สามารถพูดภาษาไทยได้ ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาด้านการสื่อสารเป็นอย่างมาก หน่วยตำรวจตระเวนชายแดนจึงมีความเห็นตรงกันว่า การสอนหนังสือเด็กให้มีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถสื่อสารภาษาไทยได้จะเป็นแนวทางที่นำไปสู่การพัฒนาความเจริญให้แก่พื้นที่นั้น รวมไปถึงการหาข่าวสารเพื่อสร้างความมั่นคงให้พื้นที่ตามแนวชายแดนได้อีกด้วย ดังนั้นหน่วยตำรวจตระเวนชายแดนจึงได้ก่อตั้งโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนแห่งแรกอย่างเป็นทางการขึ้นในพื้นที่ อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ภายใต้ชื่อ “โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ่ารุงที่ 1” ในปีพุทธศักราช 2499 โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือ เพื่อประโยชน์ของทางราชการด้านความมั่นคงของชาติ และเพื่อให้การศึกษแก่ชาวเขาและประชาชนที่ห่างไกลคมนาคม(ตำรวจตระเวนชายแดน, กองกำกับการ, ม.ป.ป.) เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่ตะเข็บชายแดนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น จากบทบาทของตำรวจตระเวนชายแดนในลักษณะดังกล่าวนั่นเอง ที่ทำให้ตำรวจตระเวนชายแดนมีภาระหน้าที่ในการพัฒนาชุมชนที่อยู่ห่างไกลและทุรกันดารอย่างมีอาจหลีกเลี่ยงได้

จากปรัชญาของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนที่ว่า “สร้างภูมิปัญญา พัฒนาคุณภาพชีวิต สัมฤทธิ์ผลความมั่นคง” ทำให้การดำเนินงานในบทบาทการพัฒนาชุมชนของตำรวจตระเวนชายแดนเป็นไปอย่างชัดเจนและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่วางไว้ทุกประการ ซึ่งการที่ตำรวจตระเวนชายแดนเข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนในท้องถิ่นทุรกันดาร นับว่าเป็นการนำยุทธวิธีการรักษาความมั่นคงมาใช้โดยการจัดบริการพื้นฐานทางสังคม อันจะเป็นวิธีการที่เข้าถึงประชาชนในพื้นที่ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพมากที่สุด ซึ่งก็ได้รับความร่วมมือจากประชาชนด้วยดีตลอดมา และยังช่วยให้ตำรวจตระเวนชายแดนสามารถปฏิบัติภารกิจสำคัญคือการรักษาความสงบในพื้นที่ได้ด้วย อันเป็นแบบอย่างในการดำเนินการพัฒนาชุมชนโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม เพราะการที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาจะทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งพึ่งตนเองได้ มีความยั่งยืน มีความเป็นอิสระ เศรษฐกิจอยู่บนฐานของตนเองซึ่งจะเชื่อมโยงและบูรณาการไปกับสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมและการเมืองภายในชุมชนเอง ปัจจุบันชุมชนหลายๆ แห่งได้มีประชาชนรวมตัวกันเป็นกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มทำการเกษตรกรรม

กลุ่มหัตถกรรม กลุ่มแปรรูปอาหาร กลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ กลุ่มการแพทย์แผนไทยและสมุนไพรไทย เป็นต้น แต่ละกลุ่มที่เกิดขึ้นมักจะมีศูนย์รวมอยู่ในชุมชน ได้แก่ วัด มัสยิด โรงเรียน หรือบ้านของผู้นำในชุมชน ชุมชนในพื้นที่ทุรกันดารที่มีตำรวจตระเวนชายแดนอยู่จะสามารถดำเนินกิจกรรมเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนได้ตามแนวทางเหล่านี้ และเป็นการดำเนินงานที่สอดคล้องกับแนวนโยบายของชาติได้เป็นอย่างดี ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ตำรวจตระเวนชายแดนมีบทบาทสูงในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน ผลจากการดำเนินโครงการตามพระราชดำริที่มีต่อชุมชนซึ่งได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมให้เป็นแบบอย่างของการพัฒนาชุมชน อันเป็นรูปแบบของชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning community) ดังนั้น ในการแก้ปัญหาของชุมชน บทบาทของรัฐและผู้ที่เกี่ยวข้องที่ควรจะเป็นคือ การให้การสนับสนุนความคิดและกิจกรรมของประชาชน โดยยึดเอาความต้องการของชุมชนเป็นตัวตั้ง หลีกเลี่ยงการถือเอาความต้องการของรัฐเป็นตัวตั้ง รัฐสามารถประสานทรัพยากรและสรรพกำลังไปส่งเสริมสนับสนุนชุมชนให้เข้มแข็งได้ โดยอาจใช้โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนเป็นเสมือนศูนย์บริการชุมชนแบบเบ็ดเสร็จเช่นเดียวกับที่หลายโรงเรียนและชุมชนกำลังเป็นอยู่ เช่น ชุมชนบ้านนายาว อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ที่มีลักษณะของการพัฒนาชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน ชุมชนมีความเข้มแข็ง มีการสร้างอาชีพและการกระจายรายได้อย่างทั่วถึงภายใต้โครงการต่างๆ ที่ดำเนินการโดยสมาชิกภายในชุมชน เพื่อชุมชนอย่างแท้จริง

จากบทบาทดังกล่าว ทำให้ตำรวจตระเวนชายแดนกลายเป็นบุคลากรสำคัญกลุ่มหนึ่งที่รัฐได้ฝากความหวังในการเป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่ทุรกันดาร ทั้งนี้ เนื่องจากตำรวจตระเวนชายแดนเป็นผู้ที่มีความพร้อมในการพัฒนาชุมชนในทุกๆ ด้าน ในพื้นที่ทุรกันดารที่หน่วยงานอื่นของรัฐไม่สามารถเข้าถึงได้ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพของประชาชนทั้งในด้านการศึกษา เศรษฐกิจ อาชีพ สังคมและวัฒนธรรม รวมทั้งการสาธารณสุขให้มีคุณภาพสูงขึ้น ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาลักษณะการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชน เพื่อให้การดำเนินงานของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบรรลุวัตถุประสงค์ข้อที่ว่า เป็นแหล่งพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนในพื้นที่ห่างไกลการคมนาคม อย่างแท้จริง ซึ่งผลจากการวิจัยในครั้งนี้จะนำไปสู่การพัฒนาลักษณะการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ลักษณะการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชน
2. เพื่อวิเคราะห์เส้นทางการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชน
3. เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชน

ขอบเขตการวิจัย

1. กรณีศึกษาที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้คือ ข้าราชการตำรวจที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา
2. การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยในประเด็นการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชนจากอดีตถึงปัจจุบัน

นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ลักษณะการเรียนรู้ หมายถึง สิ่งที่แสดงให้เห็นว่าบุคคลรับความรู้โดยการแสวงหาข้อมูลความรู้ใหม่ๆ จากแหล่งความรู้ต่างๆ และ/หรือจากการทำงานเพื่อนำมาสร้างความรู้ และสามารถนำไปใช้ในชีวิตรประจำวันได้ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และ/หรือพฤติกรรมของบุคคลผู้นั้น

เส้นทางการเรียนรู้ หมายถึง พัฒนาการการเรียนรู้ใดๆ ก็ตามที่เกิดขึ้นในตัวบุคคลอย่างต่อเนื่อง เป็นกระบวนการ มีระบบ แบบแผนอย่างชัดเจน โดยสะท้อนให้เห็นพฤติกรรมของบุคคลนั้นในการดำเนินชีวิตที่มีประสิทธิภาพ

แนวทางการเรียนรู้ หมายถึง หนทางใดๆ ก็ตามที่เหมาะสมแก่การปฏิบัติเพื่อนำไปสู่การพัฒนาการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพตามศักยภาพของแต่ละบุคคล

บทบาทการพัฒนาชุมชน หมายถึง การกระทำใดๆ ก็ตามที่จะนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงปรับปรุง หรือส่งเสริมความก้าวหน้าของชุมชน ทั้งทางด้านการเมืองการปกครอง การศึกษา เศรษฐกิจ และอาชีพ วิถีชีวิตและวัฒนธรรม และสภาพแวดล้อม

ตำรวจตระเวนชายแดน หมายถึง ข้าราชการตำรวจที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. เพื่อให้ได้ข้อความรู้เกี่ยวกับลักษณะการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชนในการนำไปใช้เป็นแนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและตัวตำรวจตระเวนชายแดนเอง

2. เพื่อนำข้อค้นพบที่เป็นสภาพการณ์จริงเกี่ยวกับลักษณะการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชนเสนอให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งตัวตำรวจตระเวนชายแดนเองนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาลักษณะการเรียนรู้เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ
3. เพื่อนำเส้นทางการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชนที่ได้ นำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดน
4. เพื่อนำข้อค้นพบ เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชนซึ่งจะทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถให้การสนับสนุนเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม และสร้างสรรค์ รวมทั้งตัวตำรวจตระเวนชายแดนเองก็สามารถดำเนินการ เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของตนเองได้อย่างถูกต้องทิศทาง อันจะก่อให้เกิดการทำงานที่ประสิทธิภาพ และเต็มตามศักยภาพของแต่ละบุคคลต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ลักษณะการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชน : กรณีศึกษาโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี จากเอกสาร ตำรา รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยเสนอตามลำดับดังนี้

ตอนที่ 1 : แนวคิดทางการศึกษา

1. แนวคิดทางการศึกษาตลอดชีวิต
2. แนวคิดทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน
3. แนวคิดทางการศึกษาผู้ใหญ่

ตอนที่ 2 : ลักษณะการเรียนรู้ของผู้ใหญ่

1. การเรียนรู้แบบนำตนเอง(Self-directed learning)
2. การเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นหลัก(Problem-based learning)
3. การเรียนรู้จากประสบการณ์(Experiential learning)

ตอนที่ 3 : การพัฒนาชุมชน

1. ความหมายของการพัฒนาชุมชน
2. การศึกษานอกโรงเรียนกับการพัฒนาชุมชน
3. บทบาทครูในการพัฒนาชุมชน

ตอนที่ 4 : โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน

1. ประวัติความเป็นมาโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน
2. ปรัชญาโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน
3. ภาระงานในหน้าที่ของตำรวจตระเวนชายแดน
4. บทบาทตำรวจตระเวนชายแดนในการพัฒนาชุมชน

ตอนที่ 5 : งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

โดยมีรายละเอียดดังนี้

ตอนที่ 1 : แนวคิดทางการศึกษา

1. แนวคิดทางการศึกษาตลอดชีวิต

แนวคิดเรื่องการศึกษาตลอดชีวิตเกิดจากการตระหนักในความจริงที่ว่า การศึกษานั้นมิได้เริ่มต้นและสิ้นสุดลงในโรงเรียน หากแต่การศึกษานั้นเริ่มต้นตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งสิ้นลมหายใจ ทั้งนี้เนื่องจากสภาพการณ์ที่แวดล้อม “มนุษย์” นั้นมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของความศรัทธา ความเชื่อ ทศนคติ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ฯลฯ ต่างก็อยู่ในสภาพที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลานั่นเอง ด้วยเหตุนี้จึงทำให้มนุษย์ต้องพยายามเรียนรู้และพัฒนาตนเองตามสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข และรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา การเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองจะช่วยให้สามารถล่อมเกลาพฤติกรรมตลอดจนแนวความคิดในการดำเนินชีวิตของบุคคลให้มีประสิทธิภาพ

ปรัชญาพื้นฐานของการศึกษาตลอดชีวิตก็เพื่อ “ความเจริญเติบโตทางร่างกาย การพัฒนาบุคลิกภาพ ความเจริญงอกงามทางด้านสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรม ทั้งนี้ โดยเน้นให้เป็นไปอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต” (Dave, 1973 อ้างใน สุวัฒน์ วัฒนวงศ์, 2529) ดังนั้นการศึกษาตลอดชีวิตจึงอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า “การศึกษาและการเรียนรู้มันเกิดขึ้นโดยตลอดชีวิต โดยวิธีการและกระบวนการที่แตกต่างกันออกไป” (สุวัฒน์ วัฒนวงศ์, 2529) ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ที่ได้กำหนดให้การศึกษาตลอดชีวิตเป็นหลักการในการจัดการศึกษาของชาติ ซึ่งครอบคลุมการจัดการศึกษา 3 รูปแบบ ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542)

1. การศึกษาในระบบโรงเรียน
2. การศึกษานอกระบบโรงเรียน
3. การศึกษาตามอัธยาศัย

ซึ่งการศึกษาทั้ง 3 ระบบดังกล่าวล้วนนำไปสู่การศึกษาตลอดชีวิต ทั้งนี้ การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญมากของการศึกษาตลอดชีวิต เพราะการศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นการศึกษาที่จัดให้แก่บุคคลทุกเพศทุกวัย ยิ่งไปกว่านั้นการศึกษานอกระบบโรงเรียนยังเป็นการศึกษาที่มีลักษณะของความยืดหยุ่นสูง สามารถปรับกิจกรรม และเนื้อหาวิชาให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนหรือกลุ่มเป้าหมายแต่ละวัยแต่ละพื้นที่ เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายนำความรู้ที่ได้ไปใช้ได้จริงในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตน(สุมาลี สังข์ศรี, 2545) ดังนั้นกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนจึงมีจำเป็นต้องเกิดขึ้นเฉพาะในสถานศึกษา ผู้จัดการศึกษาหรือผู้ให้ความรู้มิได้มีเฉพาะครูเท่านั้น แต่อาจเป็นหน่วยงานของรัฐ เอกชน ผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญในชุมชนหรือที่เรียกว่า “ปราชญ์ชาวบ้าน” ก็ได้ นอกจากนั้นกิจกรรมส่วนใหญ่ไม่ได้กำหนดอายุ และพื้นฐานการศึกษาของผู้เรียน กฎระเบียบต่างๆ

ล้วนมีความยืดหยุ่นเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายเข้ารับการศึกษาง่าย สิ่งที่ดีให้เรียนรู้จะเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต ซึ่งลักษณะเช่นนี้ล้วนมีความสอดคล้องกับหลักการศึกษาดูดชีวิตทั้งสิ้น

โดยสรุป ความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษานอกระบบโรงเรียนกับการศึกษาดูดชีวิต มีดังต่อไปนี้(สุมาลี สังข์ศรี, 2545)

1. ความสัมพันธ์ในเชิงองค์ประกอบของการศึกษาดูดชีวิต

การศึกษาดูดชีวิตเป็นภาพรวมของการศึกษาทุกประเภท คือ การศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย การศึกษาดูดชีวิตจัดเป็นการศึกษาตลอดอายุขัยของบุคคล ในแต่ละช่วงชีวิตของบุคคลจะได้รับการศึกษาดังนี้คือ เมื่อแรกเกิดได้เรียนรู้ในลักษณะของการศึกษาตามอัธยาศัย เมื่อเป็นเด็กวัยก่อนเข้าโรงเรียนก็จะได้รับการเรียนรู้ในลักษณะของการศึกษานอกระบบโรงเรียน และ/หรือการศึกษาตามอัธยาศัย (คือถ้าเด็กอยู่ในพื้นที่ที่มีศูนย์เด็กเล็กให้การดูแลก็จะได้รับการศึกษาแบบการศึกษานอกระบบโรงเรียน แต่ถ้าในพื้นที่นั้นไม่มีศูนย์เด็กเล็ก พ่อแม่เป็นผู้ดูแลเองก็เรียกว่าได้รับการศึกษาตามอัธยาศัย) เมื่ออยู่ในวัยเรียนก็จะได้รับการศึกษาในระบบโรงเรียน เมื่อจบออกมาทำงานก็จะได้รับการศึกษา ได้เรียนรู้จากการประกอบอาชีพการงานจากเพื่อน จากสิ่งแวดล้อม การรวมกลุ่ม การเข้าสมาคมต่างๆ สื่อประเภทต่างๆ นั่นก็คือการศึกษาดูดชีวิตตามอัธยาศัย และถ้ายังรับการอบรมเพิ่มเติมนั้นก็ได้รับการศึกษานอกระบบโรงเรียนด้วย

เพราะฉะนั้นจะพบว่า การเรียนรู้ของบุคคลตลอดช่วงชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย หรือการศึกษาดูดชีวิตนั้นประกอบด้วยการศึกษาทั้ง 3 รูปแบบ โดยบางช่วงอาจได้รับการศึกษาในระบบโรงเรียน หรือการศึกษานอกระบบโรงเรียน หรือการศึกษาตามอัธยาศัยเพียงอย่างเดียว แต่ในบางช่วงของชีวิตได้รับการศึกษาหลายรูปแบบพร้อมๆ กัน เพราะฉะนั้น การศึกษานอกระบบโรงเรียนจึงนับเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่จะช่วยให้เกิดการศึกษาดูดชีวิตได้ และนับเป็นองค์ประกอบที่สำคัญมากเพราะการศึกษานอกระบบโรงเรียนนั้นให้การศึกษายาวนานทุกช่วงของชีวิต

2. ความสัมพันธ์ในเชิงเป้าหมายและวัตถุประสงค์

การศึกษาดูดชีวิตเป็นการศึกษาสำหรับทุกคน เป็นการศึกษาที่มุ่งพัฒนาบุคคลอย่างเต็มตามศักยภาพ ให้มีความรู้ มีทักษะในการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองตลอดจนช่วยพัฒนาสังคม สิ่งแวดล้อม เพื่อให้บุคคลสามารถปรับตัวเข้ากับเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคม สิ่งแวดล้อม ตลอดจนความเป็นอยู่ได้อย่างเหมาะสมในทุกช่วงชีวิต

ในส่วนของการศึกษานอกระบบโรงเรียน เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษานอกระบบโรงเรียนในภาพรวมก็คือเป็นการศึกษาสำหรับบุคคลทุกเพศทุกวัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่พลาดโอกาสเข้าศึกษาในระบบโรงเรียน โดยมีเป้าหมายเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายเหล่านั้นได้รับความรู้ทั้งในด้านความรู้ที่เป็นพื้นฐานแก่การดำรงชีวิต การอ่าน การเขียน การคิดคำนวณ ความรู้ทางด้านทักษะอาชีพและข่าว

สารข้อมูลที่เป็นปัจจุบันในเรื่องต่างๆ เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต และปรับตัวเข้ากับสภาพสังคม และสิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม

เมื่อพิจารณาเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ในภาพรวมของทั้งการศึกษาตลอดชีวิต รวมทั้งการศึกษานอกระบบโรงเรียนแล้วจะพบว่า มีความใกล้เคียงกันมาก หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ มีเป้าหมายไปสู่จุดเดียวกันคือมุ่งให้บุคคลมีความรู้อย่างเพียงพอที่จะดำรงชีวิตและปรับตัวได้อย่างเหมาะสม นั่นก็คือการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ไปสู่การศึกษาตลอดชีวิตนั่นเอง

3. ความสัมพันธ์ในเชิงกลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายของการศึกษาตลอดชีวิตก็คือ ประชาชนทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย ทุกสถานะอาชีพ ทุกพื้นฐานการศึกษา ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหน ใกล้ไกลเพียงใดก็มีสิทธิได้รับการศึกษาได้รับความรู้อย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน สรุปแล้วก็คือเป็นการศึกษาสำหรับทุกคนทุกช่วงของชีวิต

กลุ่มเป้าหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนก็คือประชาชนทุกคน โดยเฉพาะผู้ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน ผู้ที่พลาดโอกาสเข้ารับการศึกษาในระบบโรงเรียนโดยไม่จำกัดวัย เพศ พื้นฐานการศึกษา อาชีพ ประสบการณ์ ความสนใจ ฯลฯ กลุ่มบุคคลเหล่านี้อาจจะเป็นผู้ที่ไม่เคยได้รับการศึกษาในระบบโรงเรียนมาเลย หรือเคยได้รับการศึกษาในระบบโรงเรียนมาบ้าง แต่ไม่มีโอกาสได้ศึกษาอย่างต่อเนื่อง ด้วยความจำเป็นหรือข้อจำกัดต่างๆ และอาจจะเป็นผู้ที่จบการศึกษาในระบบโรงเรียนระดับต่างๆ มาแล้ว และต้องการเพิ่มพูนความรู้ ดังนั้นกลุ่มเป้าหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนจึงยังมีความแตกต่างกันบ้างเล็กน้อยในบางประเทศ กล่าวคือ สำหรับประเทศส่วนใหญ่มุ่งให้เป็นการศึกษาสำหรับผู้อยู่นอกระบบโรงเรียนเป็นหลัก แต่ในบางประเทศ โดยเฉพาะประเทศที่พัฒนาแล้วยังให้บริการแก่ผู้ที่อยู่ในระบบโรงเรียนที่ต้องการมาแสวงหาความรู้เพิ่มเติมด้วย

เมื่อพิจารณาถึงกลุ่มเป้าหมายของการศึกษาตลอดชีวิต และการศึกษานอกระบบโรงเรียนแล้ว อาจกล่าวได้ว่าเป็นกลุ่มเดียวกัน เพราะต่างก็มุ่งให้บริการแก่บุคคลทุกเพศ ทุกวัย ทุกช่วงอายุเหมือนกันโดยไม่มีการจำกัดพื้นฐานการศึกษา อาชีพ ความรู้พื้นฐาน สถานะทางสังคม ไม่ว่าจะอยู่ในเมืองหรือชนบท เพียงแต่ว่าเป้าหมายของการศึกษาตลอดชีวิตจะครอบคลุมผู้ที่กำลังศึกษาอยู่ในระบบโรงเรียนด้วย ในขณะที่การศึกษานอกระบบโรงเรียนของหลายประเทศอาจไม่ครอบคลุมกลุ่มนี้เพราะถือว่ากำลังได้รับการศึกษาอยู่แล้ว แต่โดยภาพรวมแล้วแทบจะเรียกได้ว่า การศึกษาทั้ง 2 ประเภทต่างก็มุ่งให้บริการกลุ่มเป้าหมายเดียวกัน

4. ความสัมพันธ์ในเชิงของความจำเป็นของการศึกษาแต่ละประเภท

ในส่วนของการศึกษาตลอดชีวิตนั้น ความจำเป็นที่ต้องมีการศึกษาตลอดชีวิตหรือการที่ต้องให้ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตก็เพราะในแต่ละช่วงชีวิตของบุคคลต้องพบกับความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะในสภาวะการณ์ปัจจุบัน ความจำเป็นของการศึกษายิ่งดูชัดเจนมากขึ้นเนื่องจากมีความเปลี่ยนแปลงต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย ซึ่งล้วนแต่มีผลกระทบต่อความเป็นอยู่

และการดำเนินชีวิต ได้แก่ ความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ อาชีพการงาน และสภาพการจ้างงาน ความเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและวัฒนธรรม ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการและเทคโนโลยี ความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครอง ความเปลี่ยนแปลงทางด้านความเป็นอยู่และการดำเนินชีวิต ความเปลี่ยนแปลงทางด้านโครงสร้างประชากร(มีผู้สูงอายุมากขึ้น) และข้อจำกัดของระบบการศึกษาที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ความเปลี่ยนแปลงทั้งหลายเหล่านี้มีผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งยังเชื่อมโยงทั่วถึงกันทุกมุมโลกโดยเฉพาะในยุคข้อมูลข่าวสารไร้พรมแดนเช่นปัจจุบัน การศึกษาจึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยเตรียมประชาชนให้มีความพร้อม ให้มีภูมิคุ้มกันที่จะเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้อย่างรู้เท่าทัน การศึกษาที่บุคคลได้รับในช่วงวัยเรียนถือว่าเป็นเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้นที่จะเป็นพื้นฐานให้บุคคลแสวงหาความรู้ต่อไป ช่วงชีวิตหลังวัยเรียนเป็นช่วงชีวิตที่ยาวนานกว่าหลายเท่า การศึกษาที่ได้รับจากโรงเรียนจึงไม่เพียงพออีกต่อไป บุคคลจำเป็นต้องได้รับความรู้ ได้รับความรู้เพิ่มเติมอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

ในส่วนของศึกษานอกระบบโรงเรียนนั้น การที่ต้องมีการศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นเพราะนักการศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาต่างก็มีความเชื่อว่า การศึกษานั้นมิใช่สิ่งที่มีความจำเป็นเฉพาะบุคคลในวัยเด็กหรือในวัยเรียนเท่านั้น แต่การศึกษานั้นมีความจำเป็นสำหรับผู้ใหญ่ด้วย การศึกษานอกระบบโรงเรียนในยุคแรกเริ่มจึงมีชื่อว่า “การศึกษาผู้ใหญ่” เพราะเป็นการจัดการศึกษาให้แก่ผู้ที่พ้นวัยเรียนมาแล้ว เพื่อต้องการให้ได้รับความรู้ที่จะนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน และใช้ในการประกอบอาชีพหรือปรับปรุงอาชีพ ในบางประเทศยังต้องให้ความรู้ในเรื่องการอ่านการเขียนอีกด้วย เพื่อให้ผู้ใหญ่เหล่านี้ดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสม มีอาชีพ สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เพราะฉะนั้นกลุ่มเป้าหมายที่เน้นในช่วงแรกคือผู้ใหญ่ ต่อมาในหลายประเทศพบว่า การจัดการศึกษาที่จัดให้เด็กในวัยเรียนและวัยก่อนเรียน หรือการศึกษาในระบบโรงเรียนยังไม่สามารถจัดได้ครอบคลุมทั่วถึงและมีคุณภาพเพียงพอ การศึกษาผู้ใหญ่จะต้องเข้าไปช่วยเสริมเติมเต็มด้วย ต้องช่วยจัดการศึกษาให้แก่ผู้ที่อยู่ในวัยเรียนแต่กลับไม่มีโอกาสได้เข้าเรียนในระบบโรงเรียนหรือเข้าเรียน แต่ต้องออกกลางคันด้วยเหตุผลและความจำเป็นต่างๆ นอกจากนั้นยังช่วยจัดการศึกษาให้แก่เด็กวัยก่อนเรียนในพื้นที่ที่ไม่มีสถานศึกษาด้วย ด้วยเหตุนี้การศึกษาผู้ใหญ่ในหลายประเทศจึงเปลี่ยนชื่อมาเป็น “การศึกษานอกระบบโรงเรียน” เพราะกลุ่มเป้าหมายมิได้มีเพียงผู้ใหญ่เหมือนสมัยแรกเริ่มแล้ว แต่ยังให้การศึกษแก่กลุ่มอื่นๆ เพื่อเสริมเติมเต็มและต่อเนื่องจากการศึกษาในระบบโรงเรียนด้วย

เมื่อพิจารณาถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาแต่ละประเภทแล้ว สรุปได้ว่า เบื้องหลังความจำเป็นที่จะต้องมีการศึกษานอกระบบโรงเรียนก็คือ การตระหนักถึงความจำเป็นของการศึกษาตลอดชีวิตนั่นเอง โดยเห็นว่าการศึกษามิใช่เป็นสิ่งจำเป็นเฉพาะวัยเด็กเท่านั้น วัยอื่นๆ ก็จำเป็นด้วย อาจกล่าวได้ว่า การศึกษามีความจำเป็นสำหรับทุกช่วงชีวิตอย่างเท่าเทียมกัน ดังจะเห็นได้จากการที่

ต้องไปช่วยเสริมเติมเต็มและต่อเนื่องให้แก่บุคคลในวัยเรียน และก่อนวัยเรียนที่ไม่ได้รับการศึกษาในระบบอย่างสมบูรณ์อีกด้วย เพราะฉะนั้นสิ่งเหล่านี้ย่อมแสดงให้เห็นว่า ความจำเป็นของการมีการศึกษานอกระบบโรงเรียนก็สอดคล้องกับความจำเป็นของการศึกษาตลอดชีวิตด้วย

5. ความสัมพันธ์ในเชิงปรัชญาและหลักการ

แนวคิดและหลักการของการศึกษาตลอดชีวิตนั้นเป็นสิ่งที่ได้รับการยอมรับมาเป็นเวลาช้านาน และได้ถูกนำไปใช้เป็นแนวคิดหลักในการจัดการศึกษาของประเทศต่างๆ อย่างกว้างขวาง และเป็นสิ่งที่เป็นความจริง อธิบายได้ ปฏิบัติได้ จนนักการศึกษาหลายคนจากหลายๆ ประเทศไม่เรียกว่าเป็นแค่เพียงแนวคิดเท่านั้น แต่เรียกว่าเป็นปรัชญาการศึกษาตลอดชีวิต

หลักการหรือปรัชญาของการศึกษาตลอดชีวิตมีประเด็นสำคัญที่สรุปได้ดังนี้

การศึกษามีความจำเป็นสำหรับบุคคลทุกช่วงชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย บุคคลมีความสามารถที่จะเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต การศึกษามีได้สิ้นสุดเมื่อบุคคลจบจากโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา การศึกษาตลอดชีวิตเป็นภาพรวมของการศึกษาทั้งหมด การศึกษาตลอดชีวิตเน้นความเสมอภาคและความเท่าเทียมกันของโอกาสทางการศึกษา การศึกษาตลอดชีวิตมีความยืดหยุ่น มีความหลากหลายทั้งรูปแบบและวิธีการ เพื่อเปิดโอกาสให้ทุกคนเรียนรู้ได้ทุกสถานที่ทุกเวลา มีการสร้างแรงจูงใจให้บุคคลในการเลือกสิ่งที่ต้องการจะเรียนรู้ จัดการศึกษาให้ผสมกลมกลืนไปกับการดำเนินชีวิต ให้อิสระแก่บุคคลในการเลือกสิ่งที่ต้องการจะเรียนรู้ สิ่งที่ทำให้บุคคลเรียนรู้ต้องสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับชีวิต ต้องปลูกฝังทักษะในการแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง มีเครื่องมือแสวงหาความรู้ได้ การศึกษามีได้เกิดขึ้นที่โรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาเท่านั้น แต่สามารถเกิดขึ้นที่บ้าน ที่ทำงาน ศาสนาสถาน สวนสาธารณะ ฯลฯ การศึกษาตลอดชีวิตต้องอาศัยความร่วมมือกันของทุกฝ่ายทุกแหล่งการเรียนรู้รวมทั้งประชาชนในชุมชน

2. แนวคิดทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน

จากการวิเคราะห์ถึงปรัชญาที่นำมาเป็นแนวทางในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ทั้งในประเทศไทยและในประเทศอื่นๆ พบว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียนได้ใช้หลายปรัชญาผสมผสานกัน โดยมีปรัชญาหรือหลักการของการศึกษาตลอดชีวิตเป็นปรัชญาหลักและมีปรัชญาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ปรัชญาในกลุ่มพิพัฒนาการนิยมซึ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิต การพัฒนาสังคม ปรัชญาในกลุ่มมนุษยนิยมซึ่งเน้นความแตกต่างระหว่างบุคคล ปรัชญาในกลุ่มปฏิรูปนิยมซึ่งเน้นการศึกษาเพื่อแก้ปัญหาการเปลี่ยนแปลงเชิงปฏิรูป และปรัชญาในกลุ่มอัตถิภาวนิยมซึ่งเน้นการรู้จักตนเอง การพึ่งพาตนเอง ซึ่งปรัชญาในกลุ่มต่างๆ เหล่านี้ล้วนมีความสัมพันธ์ มีหลักการที่ใกล้เคียงกับการศึกษาตลอดชีวิต

จากการประยุกต์ใช้ปรัชญาต่างๆ ผสมผสานกันโดยยึดปรัชญาการศึกษาตลอดชีวิตเป็นหลัก การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีหลักการสำคัญดังต่อไปนี้คือ เน้นความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา กระจายโอกาสทางการศึกษาให้ครอบคลุมทั่วถึง ส่งเสริมการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มีความยืดหยุ่นในเรื่องกฎเกณฑ์ ระเบียบต่างๆ จัดการศึกษาให้สนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ให้เรียนรู้ในสิ่งที่สัมพันธ์กับชีวิต จัดการศึกษาหลากหลายรูปแบบ คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ผู้สอนมีจำกัดเฉพาะครู อาจจะเป็นผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญจากหน่วยงานหรือท้องถิ่น ส่งเสริมการมีส่วนร่วม สิ่งที่ทำให้เรียนรู้ควรนำไปใช้ประโยชน์ได้ มีความยืดหยุ่นเรื่องเวลาและสถานที่เรียน

จากการวิเคราะห์หลักการของการศึกษาตลอดชีวิต และการศึกษานอกระบบโรงเรียนจะพบว่า มีความสอดคล้องกันมาก เพราะเริ่มตั้งแต่ปรัชญาการศึกษานอกระบบโรงเรียนก็ได้ยึดปรัชญาการศึกษาตลอดชีวิตเป็นหลัก และมีปรัชญาอื่นมาผสมผสานอีกบ้าง นั่นก็แสดงว่าในรายละเอียดอื่นๆ ก็ย่อมมีความสอดคล้องกันอยู่นั่นเอง ในส่วนของหลักการการศึกษานอกระบบโรงเรียนปรากฏว่าเป็นไปตามปรัชญาหรือหลักการการศึกษาตลอดชีวิต ถึงแม้จะไม่เหมือนกันทีเดียวแต่ก็มีความคล้ายคลึงและสอดคล้องกันมาก ได้แก่ การเน้นความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา การจัดการศึกษาที่ยืดหยุ่นหลากหลาย การจัดการศึกษาให้สนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย สิ่งที่ทำให้เรียนรู้ต้องสัมพันธ์กับชีวิตและนำไปปรับใช้ได้ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วก็อาจกล่าวได้ว่าอยู่บนพื้นฐานของปรัชญาและหลักการเดียวกัน

ทฤษฎีการเรียนรู้ของการศึกษานอกระบบโรงเรียน

การปฏิรูปการศึกษา พ.ศ. 2517 เป็นการปฏิรูปการศึกษาเพื่อตอบสนองการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และการปกครอง ในการปฏิรูปครั้งนั้นได้มีการกำหนดแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 และแผนการศึกษาดังกล่าวได้กำหนดรูปแบบการจัดการศึกษาออกเป็น 2 ระบบ อย่างชัดเจนคือ 1) การศึกษาในระบบโรงเรียน ให้จัดการศึกษาในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอาชีวศึกษา 2) การศึกษานอกระบบโรงเรียน(ตั้งกรมการศึกษานอกโรงเรียน พ.ศ. 2522) ซึ่งมุ่งเน้นในประชาชนที่อยู่นอกระบบโรงเรียนได้เรียนรู้การแก้ปัญหา ฝึกอาชีพหรือความรู้เฉพาะด้านตามความต้องการของประชาชน ซึ่งในช่วงนี้เองที่แนวคิดเรื่องการศึกษาตลอดชีวิตได้เริ่มแพร่เข้ามาในประเทศไทย กรมการศึกษานอกโรงเรียนจึงได้หันมาให้ความสำคัญแก่การส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย (Informal education) และได้พัฒนามาเป็นการแสวงหาแนวความคิดและแนวทางที่จะจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้แก่ประชาชนอย่างแท้จริง

ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียน

เนื่องจากความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนนั้นกว้างมาก นักการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ในลักษณะคล้ายๆ กัน พอสังเขป ดังนี้

แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2520 : 45) ได้อธิบายไว้ว่า

“...การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นการศึกษาที่จัดขึ้นนอกเหนือไปจากการศึกษาในระบบโรงเรียน ไม่ว่าจะการศึกษาที่จัดขึ้นเป็นกิจกรรมการศึกษาโดยเฉพาะหรือเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมอื่น เพื่อมุ่งให้รู้จักแก้ปัญหา ฝึกอาชีพ หรือการพัฒนาความรู้เฉพาะอย่างตามความต้องการและความสนใจของพลเมือง...”

อุ้นตา นพคุณ(2523 : 11) ได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า

“...การศึกษานอกระบบโรงเรียนหมายถึง กิจกรรมหรือโครงการใดๆ ที่สถาบันต่างๆ ในสังคม จัดขึ้นโดยมีเจตนาและวัตถุประสงค์ที่จะให้การเรียนรู้แก่ประชาชนที่สามารถกำหนดเป้าหมายได้ ผู้รับการศึกษาเองก็มีเจตนาหรือวัตถุประสงค์ในการที่จะรับการเรียนรู้ กิจกรรมดังกล่าวจัดให้แก่ประชากรทุกเพศ ทุกวัย ทุกชุมชน และทุกระดับการศึกษา เพื่อให้บุคคลดังกล่าวมีความรู้ ทักษะ และทัศนคติ ค่านิยมที่ดี กิจกรรมทางการศึกษาเรียกว่า เป็นการศึกษานอกระบบโรงเรียน จะต้องจัดขึ้นในระยะเวลาอันสั้น หลักสูตรยืดหยุ่น ประหยัด และตอบสนองความต้องการ ความสนใจของผู้เรียนและปัญหาของชุมชน...”

กรมการศึกษานอกโรงเรียน(2539 : 14) ได้ให้ความหมายไว้ว่า

“...เป็นกิจกรรมการศึกษาที่จัดขึ้นนอกระบบโรงเรียนโดยมีกลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการและวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้ที่กำหนดไว้อย่างชัดเจน กิจกรรมการศึกษาที่จัดขึ้นนี้มีทั้งจัดเป็นกิจกรรมโดยเอก-เทศหรือเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมอื่นๆ หน่วยงานที่จัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนนั้นอาจเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่จัดการศึกษาโดยตรง หรือเป็นหน่วยงานที่ภาครัฐและภาคเอกชนที่อาศัยการศึกษาเป็นเครื่องมือไปสู่วัตถุประสงค์ในการพัฒนาทรัพยากรและสังคม รูปแบบของกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีความยืดหยุ่น คล่องตัว ปรับเปลี่ยนไปตามวัตถุประสงค์และสถานการณ์ ซึ่งต่างกับการศึกษาในระบบโรงเรียนที่มีโครงสร้างของกิจกรรมการศึกษากำหนดไว้ตายตัว...”

James R. Sheffield and Victor P. Diejomaoh(มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2532 : 318) กล่าวว่า

“...การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นคำที่มีความหมายกว้าง ครอบคลุมการฝึกอบรมและการสอนนอกระบบชั้นเรียนในโรงเรียนเกือบทั้งหมด เริ่มตั้งแต่การเรียนรู้ของบุคคลแต่ละบุคคลจากพ่อแม่ จากโรงเรียน ไปจนถึงการรณรงค์เพื่อให้ประชาชนทั้งชาติรู้หนังสือ การศึกษานอกระบบโรงเรียนควรจะเป็นการตอบสนองของความต้องการหลายอย่าง...”

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียนหมายถึง กิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นเพื่อมุ่งตอบสนองความต้องการของประชาชนทุกเพศ ทุกวัย เพื่อให้ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจ มีทักษะ ทักษะคนคิด เจตคติที่ดี รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก สามารถดำเนินชีวิต อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

3. แนวคิดทางการศึกษาผู้ใหญ่

โนลส์(Knowles, 1984) เป็นบุคคลแรกที่เริ่มใช้ การศึกษาผู้ใหญ่(Andragogy) และได้อธิบายไว้ว่า Andragogy เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ที่ช่วยให้ผู้ใหญ่เกิดการเรียนรู้ การศึกษาผู้ใหญ่จึงเป็นการเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต ซึ่งโนลส์(Knowles) ได้สรุปพื้นฐานของทฤษฎีการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่สมัยใหม่(Modern Adult Learning Theory) โดยมีแนวคิดที่สำคัญดังต่อไปนี้ (อังกาโน สุวัฒน์ วัฒนวงศ์, 2540)

1. ความต้องการและความสนใจ(Needs and Interests) ผู้ใหญ่จะถูกชักจูงให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีได้ ถ้าหากว่าตรงกับความต้องการและความสนใจในประสบการณ์ที่ผ่านมา เขาก็จะเกิดความพึงพอใจ เพราะฉะนั้นควรจะมีการเริ่มต้นในสิ่งเหล่านี้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมทั้งหลาย เพื่อให้ผู้ใหญ่เกิดการเรียนรู้นั้นจะต้องคำนึงถึงสิ่งนี้ด้วยเสมอ

2. สถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตผู้ใหญ่(Life situations) การเรียนรู้ของผู้ใหญ่จะได้ผลดีถ้าหากถือเอาตัวผู้ใหญ่เป็นศูนย์กลางในการสอน(Life-centered) ดังนั้นการจัดหน่วยการเรียนรู้ที่เหมาะสม เพื่อการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ควรจะต้องยึดเอาสถานการณ์ทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับชีวิตผู้ใหญ่เป็นหลักสำคัญ ไม่ใช่ตัวเนื้อหาวิชา

3. การวิเคราะห์ประสบการณ์(Analysis of experience)เนื่องจากประสบการณ์เป็นแหล่งการ

เรียนรู้ที่มีค่ามากที่สุดสำหรับผู้ใหญ่ ดังนั้นหลักการสำหรับการศึกษาผู้ใหญ่ก็คือการวิเคราะห์ประสบการณ์ของผู้ใหญ่แต่ละคนอย่างละเอียดว่ามีประสบการณ์ส่วนไหนที่จะนำมาใช้สอนได้ แล้วจึงหาทางนำมาใช้ประโยชน์ต่อไป

4. ผู้ใหญ่ต้องการเป็นผู้นำตนเอง(Self-directing) ความต้องการที่อยู่ในส่วนลึกของผู้ใหญ่ก็คือการมีความสามารถในการนำตนเองได้ เพราะฉะนั้นบทบาทของครูจึงควรอยู่ในกระบวนการสืบหาหรือค้นหาคำตอบร่วมกันกับผู้เรียน(Mutual inquiry) มากกว่าการทำหน้าที่ส่งผ่านหรือเป็นสื่อสำหรับความรู้ แล้วทำการประเมินผลว่าเขาคล้อยตามหรือไม่เพียงเท่านั้น

5. ความแตกต่างระหว่างบุคคล(Individual difference)ความแตกต่างระหว่างบุคคลจะมีเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ เมื่อบุคคลมีอายุเพิ่มมากขึ้น เพราะฉะนั้นการสอนผู้ใหญ่จึงจำเป็นต้องจัดเตรียมความพร้อมในด้านนี้ให้ดีพอ ประเด็นสำคัญคือความสามารถในการเรียนรู้ของผู้ใหญ่นั้นขึ้นอยู่กับความสามารถของแต่ละคน

ทฤษฎีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่(Andragogy) โนลส์ (Knowles, 1975) เชื่อว่า การเรียนรู้จะเรียนได้มากที่สุดเมื่อผู้เรียนมีส่วนเกี่ยวข้องในการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งทฤษฎีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่นั้นตั้งอยู่บนสมมุติฐานการเรียนรู้ 4 ประการคือ

1. อัตมโนทัศน์(Self-Concept) หมายถึง เมื่อบุคคลเจริญเติบโตและมีวุฒิภาวะมากขึ้นจะมีความรู้สึกรับผิดชอบต่อตนเองมากขึ้นตามลำดับด้วย และหากบุคคลรู้สึกว่าตนเองได้เจริญเติบโตและมีวุฒิภาวะมากพอที่จะควบคุมและนำตนเองได้ บุคคลก็จะเกิดความตั้งใจที่จะควบคุมและนำตนเอง นั่นก็คือ ผู้ใหญ่จะมองว่าตนเองสามารถควบคุมและนำตนเองได้โดยไม่ต้องพึ่งพาคนอื่นแต่อย่างใด

2. ประสบการณ์(Experience) หมายถึง เมื่อบุคคลเจริญเติบโตและมีวุฒิภาวะมากขึ้นก็ยิ่งทำให้มีประสบการณ์มากขึ้นไปด้วย ประสบการณ์ต่างๆ ที่บุคคลได้รับเปรียบเสมือนแหล่งทรัพยากรที่มีคุณค่าสำหรับการเรียนรู้ และในขณะเดียวกันประสบการณ์เหล่านั้นก็จะสามารถรองรับและเชื่อมโยงการเรียนรู้ใหม่ๆ ให้เพิ่มขึ้นอย่างมากมาย

3. ความพร้อม(Readiness) หมายถึง ผู้ใหญ่เป็นวัยที่พร้อมที่จะเรียนรู้ เมื่อเห็นว่สิ่งที่จะเรียนไปนั้นมีความหมายและมีความจำเป็นต่อบทบาทและสถานภาพทางสังคม ผู้ใหญ่เป็นผู้ที่มีหน้าที่การงานมีบทบาทในสังคม เพราะฉะนั้นผู้ใหญ่จะมีความรู้สึกพร้อมที่จะเรียนอยู่เสมอหากว่าการเรียนนั้นมีประโยชน์ต่อตนเอง นั่นคือ เรียนไปเพื่อเป็นส่วนพัฒนาอาชีพการงาน เรียนไปเพื่อเป็นส่วนประกอบสถานภาพทางสังคม เพื่อให้ตนเองเป็นที่ยอมรับของสังคม

4. แนวโน้มต่อการเรียนรู้(Orientation to Learning) หมายถึง ผู้ใหญ่เป็นผู้ที่มีบทบาทและมีสถานภาพทางสังคม การเรียนรู้ของผู้ใหญ่จึงเป็นการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน ยึดปัญหา

เป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ ผู้ใหญ่จะเรียนรู้ได้ดีก็ต่อเมื่อความรู้ที่ได้รับจากการเรียนนั้นสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ทันที เนื้อหาในการเรียนจะต้องเป็นเรื่องใกล้ตัวผู้เรียน เรียนแล้วเกิดประโยชน์ต่อตนเอง ผู้ใหญ่จะไม่เสียเวลาไปเรียนในสิ่งที่ไม่เกิดประโยชน์ต่อตนเอง

การศึกษาผู้ใหญ่

สถาบันการศึกษาของยูเนสโก(UNESCO Institute for Education-UIE) ร่วมกับ UNESCO และองค์การนานาชาติ ได้จัดประชุมระหว่างประเทศด้านการศึกษาผู้ใหญ่ ครั้งที่ 5 ระหว่างวันที่ 14 – 18 กรกฎาคม 2540 ณ เมืองฮัมบูร์ก ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน มีผู้แทนเข้าร่วมประชุม 1,500 คน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจุดประกายความสำคัญของการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ และเป็นการรวบรวมข้อตกลงทั่วโลกที่มีต่อการศึกษาผู้ใหญ่ซึ่งที่ประชุมได้ร่วมกันกำหนดปฏิญญาฮัมบูร์กด้านการศึกษาผู้ใหญ่ ดังนี้(กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2541 : 1-55)

1. การพัฒนาที่ยึดบุคคลเป็นศูนย์กลาง และสังคมที่ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ โดยยอมรับในสิทธิมนุษยชน จึงจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน
2. การศึกษาผู้ใหญ่มิใช่เป็นเพียงแคสิทธิมนุษยชนเท่านั้น แต่เป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาในด้านต่างๆ ในศตวรรษที่ 21
3. การศึกษาผู้ใหญ่หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ทั้งปวงที่จัดขึ้น ไม่ว่าจะในรูปแบบทางการหรือไม่เป็นทางการที่ผู้ใหญ่ได้พัฒนาความรู้ความสามารถ หรือปรับปรุงพัฒนาความสามารถในวิชาชีพที่สนองตอบความต้องการของเขา สังคมการเรียนรู้ของผู้ใหญ่จึงครอบคลุมการศึกษาแบบเป็นทางการ การศึกษาต่อเนื่อง การเรียนรู้นอกระบบโรงเรียน การเรียนรู้ตามอัธยาศัย หรือการเรียนรู้โดยบังเอิญที่เกิดขึ้นในสังคมแห่งการเรียนรู้
4. การเรียนรู้ควรเป็นลักษณะของการต่อเนื่องตลอดชีวิตเพื่อนำไปสู่เศรษฐกิจ สังคม การจัดการไม่รู้หนังสือ และการขจัดความยากจนต่อไป
5. การเรียนรู้ของผู้ใหญ่จะต้องส่งเสริมศักยภาพของคนให้สามารถกำหนดชะตาชีวิตของตนเองและสังคมได้ โดยการเรียนรู้อยู่บนพื้นฐานของสิ่งที่สืบทอดกันมาทางวัฒนธรรม และค่านิยมทางสังคม โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชน
6. รัฐต้องส่งเสริมและเปิดโอกาสให้ชุมชนทุกหมู่เหล่า ทั้งเด็ก สตรี และชนกลุ่มน้อย ฯลฯ ได้มีโอกาสในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต
7. แนวคิดใหม่ของการศึกษาผู้ใหญ่คือ การใช้ระบบเครือข่าย ให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยมีเป้าหมายสุดท้ายคือ ให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ที่จะนำไปสู่สังคมที่ยุติธรรมและเสมอภาค รวมทั้งมีความอยู่ดีกินดี

8. การให้การยอมรับในเรื่องของสิทธิทางการศึกษา และสิทธิในการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งคือ สิทธิในการอ่านและเขียน สิทธิในการสอบถามและวิเคราะห์ สิทธิในการใช้สอยทรัพยากร และสิทธิในการพัฒนาและเพิ่มศักยภาพของแต่ละบุคคล
9. การเปิดโอกาสให้สตรีเข้าร่วมกิจกรรมและเสริมสร้างพลังสตรี
10. การเสริมสร้างวัฒนธรรมแห่งความสงบสุขและการเสริมสร้างประชาธิปไตย
11. การยอมรับในความแตกต่างและความเสมอภาค
12. การให้ความรู้ด้านสุขภาพอนามัย
13. การให้การศึกษเพื่อความยั่งยืนในเรื่องสิ่งแวดล้อม
14. การจัดการศึกษาให้กับชนกลุ่มน้อย กลุ่มชนดั้งเดิมในพื้นที่ ควรคำนึงถึงภาษาและวัฒนธรรมของชนดั้งเดิม
15. การเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจ โดยการจัดการศึกษาให้แก่คนที่ได้รับการศึกษาแล้วสามารถนำความรู้ไปใช้ในตลาดแรงงานหรือเพิ่มพูนรายได้
16. การศึกษาผู้ใหญ่ ต้องจัดบริการให้กับคนทุกกลุ่มให้สามารถปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงได้
17. ควรคำนึงถึงความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ของผู้ใหญ่ที่จะเป็นประโยชน์ต่อคนในสังคม

โดยสรุป แนวความคิดจากปฏิญญาฮัมบูร์กในด้านการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ได้แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มทางความคิดของนักการศึกษาทั่วโลกว่า การเรียนรู้ของผู้ใหญ่เป็นสิ่งสำคัญและเป็นสิ่งจำเป็นที่รัฐจะต้องจัดให้มี และส่งเสริมให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ผู้ใหญ่ควรเรียนรู้ในประเด็นต่างๆ ทั้งเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม ตลอดจนสภาพแวดล้อม ซึ่งปฏิญญานี้ประเทศต่างๆ ได้รับเป็นแนวทางในการปฏิบัติต่อไป

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่(Adult Learning) พบว่า การเรียนรู้ของผู้ใหญ่ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้คือ(Knowles, 1978 : 31 อ้างใน สุวัฒน์ วัฒนวงศ์, 2544)

1. ความต้องการและความสนใจ(Needs and Interests)
2. สถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตผู้ใหญ่(Life Situations)
3. การวิเคราะห์ประสบการณ์(Analysis of Experience)
4. ผู้ใหญ่ต้องการเป็นผู้นำตนเอง(Self-Directing)
5. ความแตกต่างระหว่างบุคคล(Individual Difference)

ซึ่งทั้ง 5 ขั้นตอนดังกล่าวมีความสอดคล้องกับแนวคิดวิธีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ 3 ลักษณะ คือ แบบนำตนเอง(Self-directed learning) แบบใช้ปัญหาเป็นหลัก (Problem-based learning) และ จากประสบการณ์(Experiential learning) โดยที่ทั้ง 3 ลักษณะดังกล่าวมีความสอดคล้องกับลักษณะ การเรียนรู้จากการปฏิบัติของครูโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากการเรียนรู้จาก การปฏิบัติ(Action Learning) เป็นการเรียนรู้เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้สิ่งต่างๆ เกี่ยวกับภาระ งานที่ปฏิบัติได้อย่างต่อเนื่องและยังสามารถใช้ความรู้จากการเรียนรู้เพื่อการแก้ปัญหาต่างๆ ที่พบใน ระหว่างการปฏิบัติงานได้อีกด้วย การเรียนรู้จากการปฏิบัติจึงนับว่าเป็นการเรียนรู้ที่กระตุ้นให้ผู้เรียน เกิดการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดเวลา และยังเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อมุ่งเน้นให้ผู้เรียนสามารถ แก้ปัญหาของตนเองได้ตามสภาพจริงซึ่งนับว่าสอดคล้องกับแนวคิดทางการศึกษานอกระบบเป็นอย่าง ยิ่งในอันที่จะช่วยส่งเสริมการพัฒนาทักษะการปฏิบัติงานของผู้เรียนได้ตรงตามสภาพการณ์ที่เกี่ยวข้อง กับชีวิตจริง ดังนั้น ผู้วิจัยจึงใช้แนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ทั้ง 3 ลักษณะดังกล่าวในการวิเคราะห์ลักษณะ การเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชน

ตอนที่ 2 : ลักษณะการเรียนรู้ของผู้ใหญ่

การเรียนรู้จากการปฏิบัติของครูโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน เป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติ (Action Learning) เป็นการเรียนรู้เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้สิ่งต่างๆ เกี่ยวกับภาระงานที่ปฏิบัติ ได้อย่างต่อเนื่องและยังสามารถใช้ความรู้จากการเรียนรู้เพื่อการแก้ปัญหาต่างๆ ที่พบในระหว่างการ ปฏิบัติงานได้อีกด้วย การเรียนรู้จากการปฏิบัติจึงนับว่าเป็นการเรียนรู้ที่กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ได้อย่างต่อเนื่องตลอดเวลา และยังเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อมุ่งเน้นให้ผู้เรียนสามารถแก้ปัญหาของ ตนเองได้ตามสภาพจริง ซึ่งนับว่าสอดคล้องกับแนวคิดทางการศึกษานอกระบบเป็นอย่างยิ่งในอันที่จะ ช่วยส่งเสริมการพัฒนาทักษะการปฏิบัติงานของผู้เรียนได้ตรงตามสภาพการณ์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตจริง ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ 3 ลักษณะ ได้แก่

1. การเรียนรู้แบบนำตนเอง(Self-directed learning)
2. การเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นหลัก (Problem-based learning)
3. การเรียนรู้จากประสบการณ์(Experiential learning)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงใช้แนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ทั้ง 3 ลักษณะดังกล่าว ในการวิเคราะห์ลักษณะ การเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชน ตามรายละเอียดดังนี้

1. การเรียนรู้แบบนำตนเอง(Self-directed learning)

การเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นจุดมุ่งหมายที่สำคัญอย่างหนึ่งในยุคไร้พรมแดน เพื่อให้ทันต่อความ เจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศต่างๆ ที่มีการพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว ทำให้การเรียนรู้จาก

สถาบันการศึกษาไม่อาจศึกษาและเรียนรู้ได้อย่างเพียงพออีกต่อไป การเรียนรู้ด้วยตนเองจึงเป็นทักษะการเรียนรู้ที่มีความสำคัญในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

1.1 ความหมายของการนำตนเอง

Self-directed learning มีนักการศึกษาหลายท่านแปลไว้ ได้แก่ การเรียนรู้ด้วยตนเอง (สมคิด อิศระวัฒน์, 2538) การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง(จุฑารัตน์ วิบูลย์ผล, 2539 ; คณาพร คมสัน, 2540) ในที่นี้ผู้วิจัยขอใช้คำว่า “การเรียนรู้แบบนำตนเอง”

นักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของการเรียนรู้แบบนำตนเองไว้ดังนี้

ทองจันทร์ หงส์ดารมภ์(2531 : 2) กล่าวว่า การเรียนรู้แบบนำตนเองเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนริเริ่มแสวงหาคำตอบประกอบของการเรียนรู้ด้วยตนเอง ได้แก่ การหาความจำเป็นของการเรียนรู้แบบนำตนเอง(Learning need) การตั้งเป้าหมายของการเรียนรู้(Learning goals) การแสวงหาความรู้ทั้งที่เป็นวัสดุและเป็นคน(Learning resource) การเลือกวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตน(Learning strategies) และการประเมินผลการเรียนรู้ของตน(Learning evaluation) โดยอาศัยความช่วยเหลือจากผู้อื่นหรือไม่ก็ตาม

สมคิด อิศระวัฒน์(2538 : 4) การเรียนรู้แบบนำตนเองหมายถึง การที่ผู้เรียนมีความคิดริเริ่มด้วยตนเอง โดยอาศัยความช่วยเหลือหรือไม่ก็ได้ ผู้เรียนวิเคราะห์ความต้องการที่จะเรียนรู้ของตน กำหนดเป้าหมายในการเรียนรู้ แยกแยะ เจาะจง แหล่งข้อมูลในการเรียนรู้ คัดเลือกวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมและประเมินผลการเรียนรู้นั้นๆ

โนลส์(Knowles, 1975 : 18) กล่าวถึงการเรียนรู้แบบนำตนเองไว้ว่า เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่บุคคลคิดริเริ่มเรียนด้วยตนเองในการวินิจฉัยความต้องการในการเรียนรู้ของตน กำหนดเป้าหมาย การระบุแหล่งบุคคลและแหล่งการเรียนรู้ การเลือกใช้ยุทธวิธีการเรียนอย่างเหมาะสมและประเมินผลการเรียนโดยอาศัยความร่วมมือช่วยเหลือจากผู้อื่นหรือไม่ก็ได้

บรู๊คฟิลด์(Brookfield, 1984 : 59-71) กล่าวถึงการเรียนรู้แบบนำตนเองสรุปได้ว่า การเรียนรู้แบบนำตนเองหมายถึง การเรียนที่ผู้เรียนตั้งใจแสวงหาความรู้โดยกำหนดเป้าหมายการเรียนที่ชัดเจน ควบคุมกิจกรรมการเรียนของตนเองในด้านเนื้อหาและวิธีการ มีการปรึกษานักวิชาการที่เกี่ยวข้องเพื่อขอ

ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ เช่น การกำหนดการใช้หนังสือประกอบการเรียนหรือบทความต่างๆ รวมทั้งเลือกวิธีการประเมินผลการเรียน

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า การเรียนรู้แบบนำตนเองเป็นการเรียนที่บุคคลริเริ่มเรียนด้วยตนเอง ซึ่งเริ่มจากการวินิจฉัยความต้องการในการเรียนรู้ของตน การกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ การระบุแหล่งการเรียนรู้ การเลือกใช้ยุทธวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสม และการประเมินผลการเรียนรู้ โดยอาศัยความช่วยเหลือจากผู้อื่นหรือไม่ได้

1.2 ความสำคัญของการนำตนเอง

การเรียนรู้แบบนำตนเองที่ผ่านมามีปรากฏผลชัดเจนว่า ผู้เรียนที่มีลักษณะการเรียนรู้แบบนำตนเองจะสามารถเรียนรู้ได้ดีกว่าผู้ที่เรียนตามการชี้นำของผู้อื่น นักการศึกษาได้กล่าวถึงความสำคัญของการเรียนรู้แบบนำตนเองไว้ดังนี้

โนลส์(Knowles, 1975 : 15) กล่าวว่า ผู้เรียนที่แสวงหาความรู้ในการเรียนด้วยตนเองจะมีแรงจูงใจในการเรียนอย่างมีจุดประสงค์ ทำให้เรียนได้ดีกว่า จุดจำสิ่งที่เรียนได้นานกว่า และนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ได้ดีกว่าผู้ที่คอยรับความรู้จากครูผู้สอนแต่เพียงอย่างเดียว และการเรียนรู้แบบนำตนเองนั้น เป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับการอยู่รอดของมนุษย์ในโลกที่มีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา เพราะเป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดการศึกษาค้นคว้าที่ต่อเนื่องตลอดชีวิตนั่นเอง

ลาริสซี่(Larisey, 1994 : 9-10) กล่าวว่า การเรียนรู้แบบนำตนเองเป็นธรรมชาติส่วนหนึ่งของชีวิตที่ไม่มีใครตระหนักถึงมาก่อน เพราะครูไม่เคยนำเสนอการเรียนรู้อิสระในลักษณะเช่นนี้ในชั้นเรียน แต่ในอนาคตผู้เรียนจะต้องมีความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเองเพิ่มมากขึ้นกว่าในอดีต ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการฝึกหัดเพื่อที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้อธิบายรูปแบบการเรียนรู้ของตนเอง และสามารถประเมินผลความสำเร็จของตนเอง เพื่อเตรียมไปสู่ความรับผิดชอบในการเรียนรู้ของตนเองมากขึ้น

เมคเกอร์ และนีลสัน(Maker and Neison, 1995 : 11-12) กล่าวว่า การที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ของตนเองจะทำให้เรียนรู้ได้ดีขึ้น และการที่ผู้เรียนได้เรียนรู้อิสระในเนื้อหาที่ตนเองเลือกเองนั้นจะทำให้เกิดแรงจูงใจในการเรียนรู้มากขึ้น

มีโล และ ลิน(Hmelo and Lin, 2000 : 229) กล่าวว่า การเรียนรู้แบบนำตนเองเป็นความสามารถที่ช่วยให้มนุษย์มีการพัฒนาทางปัญญาเป็นการปรับ และประยุกต์ใช้ความรู้ไปสู่สถานการณ์

ใหม่ ยอมรับความต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงความรู้ที่มีอยู่ไปสู่ระดับของความเข้าใจใหม่ ประสบการณ์จากการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นสิ่งที่สำคัญมากที่จะช่วยทำให้ประสบความสำเร็จในการปฏิบัติงาน และการเป็นผู้แก้ปัญหาที่ดี

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า การนำตนเองมีความสำคัญมากต่อการเรียนรู้ ผู้เรียนที่เรียนรู้แบบนำตนเองจะสามารถเรียนรู้ได้ดีกว่าผู้เรียนที่คอยแต่รับความรู้จากผู้สอนเพราะผู้เรียนที่แสวงหาความรู้ด้วยตนเองจะมีแรงจูงใจในการเรียน และเรียนอย่างมีจุดมุ่งหมาย ทำให้เกิดความเข้าใจและสามารถจดจำสิ่งที่เรียนรู้นั้นได้ดี

1.3 ลักษณะของการนำตนเอง

โนลส์(Kowles, 1975) สรุปลักษณะของผู้เรียนที่เรียนรู้แบบนำตนเองดังนี้คือ

1. ต้องมีความเข้าใจในความแตกต่างในด้านความคิดเกี่ยวกับตัวผู้เรียน ทักษะที่จำเป็นในการเรียนรู้คือ ความแตกต่างระหว่างการสอนที่มีครูเป็นผู้ชี้แนะ กับการเรียนรู้แบบนำตนเอง
2. แนวคิดเกี่ยวกับตนเองในฐานะที่แต่ละบุคคลเป็นตัวของตัวเอง ไม่ขึ้นกับใคร และเป็นผู้ที่นำตนเองได้
3. การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนๆ เพื่อที่จะสะท้อนความต้องการของตนเองเกี่ยวกับความต้องการในการเรียนรู้ การวางแผนการเรียนรู้ของตนเอง การเรียนรู้และการช่วยเหลือบุคคลอื่น รวมทั้งการได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลเหล่านั้นด้วย
4. ความสามารถในการวิเคราะห์ความต้องการในการเรียนรู้อย่างจริงจัง โดยความช่วยเหลือจากผู้อื่น
5. ความสามารถในการแปลความต้องการในการเรียนเป็นจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้ในรูปแบบที่ทำให้การประเมินผลสำเร็จนั้นเป็นไปได้
6. ความสามารถในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับผู้สอน โดยการใช้ประโยชน์จากผู้สอนในการทำเรื่องยากให้ง่ายขึ้น ตลอดจนเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือหรือเป็นที่ปรึกษา
7. ความสามารถในการหาบุคคล และแหล่งวิทยาการที่เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน
8. ความสามารถในการเลือกแผนการเรียนที่มีประสิทธิภาพ โดยใช้ประโยชน์จากแหล่งวิทยาการ และความคิดริเริ่มในการวางแผนนโยบายอย่างมีทักษะความชำนาญ

9. ความสามารถในการเก็บรวบรวมข้อมูล และนำผลของข้อค้นพบต่างๆ ไปใช้อย่างเหมาะสม

กุกลีเอลมีโน(Guglielmino, Lucy M., 1978 อ้างใน สมคิด อิศระวัฒน์, 2538) สรุปลักษณะของผู้ที่มีความพร้อมที่จะเรียนรู้แบบนำตนเองไว้ดังนี้

1. เปิดโอกาสต่อการเรียนรู้ ได้แก่ ความสนใจในการเรียน ชอบศึกษาค้นคว้าจากห้องสมุด มีความพยายามทำความเข้าใจในเรื่องที่ยาก
2. มองตนเองว่า เป็นผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพ ได้แก่ ความสามารถที่จะเรียนเมื่อต้องการเรียน รู้ว่าเมื่อไรจะเรียน สามารถหาวิธีการเรียนและรู้ว่าจะไปหาข้อมูลที่ต้องการได้จากที่ไหน
3. มีความคิดริเริ่ม และสามารถเรียนรู้ได้โดยอิสระ
4. มีความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเอง
5. มีความรักในการเรียน ได้แก่ ความสนุกสนานในการค้นคว้าหรือมีความปรารถนาที่จะเรียนรู้
6. มีความคิดสร้างสรรค์
7. มองอนาคตในแง่ดี ได้แก่ มีความต้องการที่จะเรียนรู้ตลอดชีวิต คิดว่าปัญหาเป็นสิ่งที่ท้าทาย และรู้ว่าตนเองต้องการจะเรียนอะไรเพิ่มเติม
8. สามารถใช้ทักษะหาความรู้ และทักษะการแก้ปัญหา

สมคิด อิศระวัฒน์(2541) เสนอลักษณะของผู้ที่เรียนรู้แบบนำตนเองไว้ดังนี้

1. สม่ครใจที่จะเรียนด้วยตนเอง(voluntarily to learn) ผู้เรียนเรียนเพราะความสนใจ ความอยากรู้ มิใช่เรียนเพราะมีใครบังคับหรือเพราะความจำใจ
2. ตนเองต้องเป็นข้อมูลของตนเอง(self-resourceful) นั่นคือ ผู้เรียนสามารถบอกได้ว่า สิ่งที่ตนเองจะเรียนคืออะไร รู้ว่าทักษะและข้อมูลที่ต้องการหรือจำเป็นต้องใช้มีอะไรบ้าง สามารถกำหนดเป้าหมาย วิธีการรวบรวมข้อมูลที่ต้องการและวิธีประเมินผลการเรียน ผู้เรียนต้องเป็นผู้จัดการการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ด้วยตนเอง (manager of change) ผู้เรียนต้องมีความตระหนักในความสามารถ สามารถตัดสินใจได้ มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่และบทบาทในการเป็นผู้เรียนที่ดี
3. ผู้เรียนต้องรู้ “วิธีการที่จะเรียน” (know how to learn) ผู้เรียนจะต้องทราบขั้นตอนการเรียนรู้ของตนเอง รู้ว่าจะไปยังจุดที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ได้อย่างไร

จากการศึกษาลักษณะการเรียนรู้แบบนำตนเอง ผู้วิจัยสามารถสรุปลักษณะวิธีการเรียนรู้แบบนำตนเองได้ดังต่อไปนี้

1. ความต้องการและความสนใจใฝ่หาความรู้
2. คัดเลือกแหล่งข้อมูลเพื่อช่วยในการเรียนรู้ของตน
3. มีความเชื่อมั่นว่าตนเองสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
4. มองปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องที่ทำทลายความสามารถของตน
5. มีความสามารถในการทำเรื่องยากให้เป็นเรื่องง่าย
6. เชื่อมโยงประสบการณ์ต่างๆ เพื่อสรุปเป็นข้อความรู้ใหม่

1.4 บทบาทผู้เรียน บทบาทผู้สอน

บทบาทผู้เรียน ในการเรียนการสอนแบบนำตนเองนั้น ผู้เรียนควรมีบทบาทดังต่อไปนี้ (Malcom S. Knowles, 1975)

1. การเรียนแบบนำตนเอง ควรเริ่มจากการที่ผู้เรียนมีความต้องการที่จะเรียนในสิ่งซึ่งสามารถจะนำไปพัฒนาทักษะ ความรู้ สำหรับการพัฒนาชีวิตและพัฒนาอาชีพของตน
2. ผู้เรียนควรมีการเตรียมตัวโดยการศึกษาหลักสูตร จุดมุ่งหมาย โครงสร้างของรายวิชา และจุดประสงค์ของรายวิชาที่ต้องการเรียน
3. ผู้เรียนเป็นผู้จัดเนื้อหาวิชาที่เรียนด้วยตนเอง ตามจำนวนคาบที่กำหนดไว้ในโครงสร้างของหลักสูตร และควรมีการกำหนดวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมให้ชัดเจนว่าจะให้บรรลุผลในด้านใด เพื่อนำไปสู่การเรียนรู้ในเรื่องนั้น
4. ผู้เรียนเป็นผู้วางแผนการเรียนและดำเนินกิจกรรมการเรียนด้วยตนเอง โดยอาจขอคำแนะนำและความช่วยเหลือจากครู กลุ่มเพื่อน และผู้ทรงคุณวุฒิ
5. การประเมินผลการเรียนด้วยการศึกษาด้วยตนเอง ควรเป็นการประเมินผลร่วมกันระหว่างผู้สอนและผู้เรียน โดยมีการตั้งเกณฑ์การประเมินผลร่วมกัน

บทบาทผู้สอน ในกระบวนการเรียนการสอนแบบนำตนเอง บทบาทของผู้สอนมีหน้าที่ให้คำปรึกษาแนะนำการจัดกระบวนการเรียนรู้ และเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เรียน เพื่อนำผู้เรียนให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด บทบาทของผู้สอนควรมีลักษณะดังนี้คือ(Malcom S. Knowles, 1975)

1. ผู้สอนควรเปิดโอกาส กระตุ้นให้ผู้เรียนเลือก และตัดสินใจเกี่ยวกับโปรแกรมการเรียน หรือเลือกในสิ่งที่จะเรียนด้วยตนเองตามความสนใจและความสามารถของผู้เรียน
2. ผู้สอนควรสร้างบรรยากาศในความเป็นมิตร และมีความอบอุ่น ให้การยอมรับ และพยายามอย่างดีที่สุดในการสร้างความรู้สึกต่อผู้เรียนว่าผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง
3. ผู้สอนควรทำตัวเป็นผู้อำนวยความสะดวก คอยกระตุ้น คอยให้กำลังใจ ตลอดจนเป็นผู้คอยช่วยเหลือผู้เรียนเท่าที่จะทำได้เป็นอย่างดีที่สุด
4. ผู้สอนควรพบผู้เรียนเป็นรายเฉพาะบุคคลในเรื่องของการวิเคราะห์ความต้องการ การวิเคราะห์ประสบการณ์ต่างๆ ของผู้เรียน เพื่อนำมาใช้ในกระบวนการเรียนการสอน

2. การเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นหลัก (Problem-based learning)

โฮเวิร์ด บาร์โรว์ (Howard Barrow, 1971) เป็นผู้ริเริ่มนำการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นหลักมาใช้เป็นครั้งแรกกับนักศึกษาแพทย์ มหาวิทยาลัย McMaster ประเทศแคนาดา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ให้นักศึกษาแพทย์ได้รับความรู้แบบบูรณาการ สามารถพัฒนาและประยุกต์ใช้ทักษะการแก้ปัญหาเกี่ยวกับผู้ป่วย (Barrows and Tamblyn, 1980 : 12) ซึ่งได้รับการยอมรับและมีการนำไปใช้อย่างแพร่หลายในสถาบันการศึกษาสาขาวิชาชีพต่างๆ ได้แก่ พยาบาล กฎหมาย วิศวกรรม และสถาปัตยกรรม รวมทั้งในด้านการศึกษาด້วย (Barrows, 1996 : 10 ; Mierson and Pariks, 2000 : 23)

สำหรับในประเทศไทยนั้น ได้มีการนำแนวคิดของการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นหลักมาใช้เป็นครั้งแรกในหลักสูตรแพทยศาสตรบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปี พ.ศ. 2531 และมีการนำไปประยุกต์ใช้ในหลักสูตรอื่นๆ ด้วย

2.1 ความหมายของการใช้ปัญหาเป็นหลัก

นักการศึกษาหลายท่าน ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นหลักไว้ดังนี้

เฉลิม วราวิทย์ (2531 : 8) ให้ความหมายของการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นหลักไว้ว่า หมายถึงวิธีการเรียนการสอนที่ใช้ปัญหาเป็นเครื่องกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความต้องการที่จะค้นหาความรู้เพิ่มเติมเพื่อแก้ปัญหา โดยเน้นให้ผู้เรียนเป็นผู้ตัดสินใจในสิ่งที่ต้องการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง และรู้จักการทำงานร่วมกันเป็นทีมภายในกลุ่มผู้เรียนด้วยตนเอง

แบร์โรว์และแทมบลิน(Barrows and Tamblyn, 1980 : 18) กล่าวว่า การเรียนรู้แบบใช้ปัญหา เป็นหลักเป็นการเรียนที่ส่งผลมาจากกระบวนการทำงานที่มุ่งความเข้าใจหรือการแก้ปัญหา ปัญหาที่ ประสบครั้งแรกในกระบวนการเรียนใช้เป็นจุดรวมหรือเป็นสิ่งกระตุ้น เพื่อการประยุกต์ใช้ในการแก้ ปัญหาหรือทักษะการให้เหตุผล และเพื่อค้นหาหรือศึกษาความรู้ต่างๆ ที่ต้องการทำความเข้าใจกลไก การทำงานที่รับผิดชอบต่อปัญหาและหาวิธีการแก้ปัญหา

วูด(Woods, 1994 : 2) กล่าวว่า การเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นหลักคือ การใช้สถานการณ์ ปัญหาเป็นแรงขับเคลื่อนกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งอยู่บนพื้นฐานความต้องการของผู้เรียนที่จะเรียนรู้

ดัช(Duch, 1995 : 1) กล่าวว่า การเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นหลักคือวิธีการเรียนการสอนที่ใช้ ปัญหาในชีวิตจริงเป็นบริบทสำหรับให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ เพื่อให้เกิดการคิดอย่างมีวิจารณญาณ มีทักษะ ในการแก้ปัญหา และการแสวงหาความรู้ที่จำเป็นตามหลักสูตร

ฟินเคิลและทอร์ป(Finkle and Torp, 1995 : 1) กล่าวว่า การเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นหลักคือ การพัฒนาหลักสูตรและการสอน ทั้งในด้านยุทธวิธีวิธีการแก้ปัญหา ความรู้พื้นฐานของสาขาวิชาต่างๆ และทักษะไปพร้อมๆ กัน โดยผู้เรียนมีบทบาทโดยตรงในการแก้ปัญหาเมื่อเผชิญกับปัญหาที่มีโครงสร้าง ซับซ้อน และสะท้อนปัญหาที่เกิดขึ้นจริง

บาวด์และเฟเลททิ(Bound and Feletti. 1996 : 14) กล่าวว่า การเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็น หลักเป็นวิธีการสำหรับสร้างหลักสูตร โดยใช้ปัญหาเป็นตัวกระตุ้นและมุ่งประเด็นที่กิจกรรมการแก้ ปัญหาของผู้เรียน

เอลเลนและดัช(Allen and Duch, 1998 : 1) กล่าวว่า การเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นหลัก หมายถึง การเรียนที่เริ่มต้นที่ปัญหาการสอบถามหรือปริศนาที่ผู้เรียนต้องการคำตอบเพื่อแก้ปัญหา กระตุ้นให้ผู้เรียนระบุและค้นคว้าในสิ่งที่พวกเขาอยากรู้เพื่อทราบความก้าวหน้าโดยผ่านปัญหา เป็น การเรียนรู้ที่จะได้รับทักษะต่างๆ และเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่คล้ายกับการสืบเสาะแสวงหาความรู้ทาง วิทยาศาสตร์

โฮเวิร์ด(Howard, 1999 : 172) กล่าวว่า การเรียนแบบใช้ปัญหาเป็นหลักเป็นวิธีการทางการ ศึกษาที่นำเสนอให้ผู้เรียนด้วยปัญหา ที่มีรูปแบบโครงสร้างที่ซับซ้อนในระยะแรกของประสบการณ์การ

เรียนรู้ ข้อมูลที่ได้ในระยะแรกจึงไม่เพียงพอให้แก่ปัญหาดังกล่าว คำถามต่างๆ ที่เกี่ยวกับปัญหาจะผลักดันให้ผู้เรียนไปสืบเสาะแสวงหาความรู้เพิ่มเติม

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า การใช้ปัญหาเป็นหลักคือ การเรียนการสอนที่เริ่มต้นด้วยปัญหาเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความอยากรู้ และไปเสาะแสวงหาความรู้เพิ่มเติมเพื่อนำมาแก้ปัญหา ซึ่งอยู่บนพื้นฐานความต้องการของผู้เรียน เป็นกระบวนการที่คล้ายกับการสืบเสาะแสวงหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์

2.2 ความสำคัญของการใช้ปัญหาเป็นหลัก

เนื่องจากปัญหาสามารถกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดภาวะงุนงงสงสัย และความต้องการที่จะแสวงหาความรู้เพื่อขจัดความสงสัยดังกล่าว การให้ผู้เรียนได้เผชิญหน้าปัญหาจริง หรือสถานการณ์ปัญหาต่างๆ และร่วมกันคิดหาทางแก้ปัญหานั้น จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย และสามารถพัฒนาทักษะกระบวนการต่างๆ อันเป็นทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต และการเรียนรู้ตลอดชีวิต(ทีศนา แชมมณี, 2545)

2.3 ลักษณะของการใช้ปัญหาเป็นหลัก

การใช้ปัญหามีลักษณะที่สำคัญดังนี้

แกลแลคเกอร์และคณะ(Gallagher, et al., 1995: 137-138) กล่าวถึงลักษณะสำคัญที่เป็นสิ่งกำหนดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหา ซึ่งมี 3 ประการคือ

1. เป็นการเรียนที่เริ่มด้วยปัญหา ซึ่งรูปแบบของการเรียนจะเริ่มขึ้นเมื่อผู้เรียนได้เผชิญกับปัญหานั้นๆ แล้ว
2. การใช้ปัญหาที่มีโครงสร้างซับซ้อนโดยเฉพาะสำหรับการเรียน
3. ครูเป็นผู้ฝึกสอนทางความคิดแทนการเป็นผู้เชี่ยวชาญหรือผู้สั่งสอน ครูมีบทบาทที่จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจคำถามระหว่างการระบุปัญหา การจำกัดข้อมูล การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ โดยผ่านการตีความที่มีศักยภาพและการแก้ปัญหา

ดอลแมนส์และชมิตส์(Dolmans and Schmidt, 1995: 1) กล่าวว่า การเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นหลักมีแนวคิดให้ผู้เรียนพบกับปัญหาในกลุ่มย่อยภายใต้การดูแลของผู้สอนประจำกลุ่ม ปัญหาส่วนมากเป็นการบรรยายปรากฏการณ์หรือเหตุการณ์ที่สามารถรับรู้ในสภาพที่เป็นจริง ปรากฏการณ์จะถูกอธิบายโดยกลุ่มย่อยบนพื้นฐานของหลักการ กลไกการทำงานหรือกระบวนการ

แบร์โรว์(Barrows, 1996: 5-6) กล่าวถึงลักษณะของการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นหลัก ดังนี้

1. เป็นการเรียนที่มีผู้เรียนเป็นศูนย์กลางภายใต้การแนะแนวทาง และการดูแลของผู้สอนประจำกลุ่ม (tutor) ผู้เรียนจะต้องรับผิดชอบการเรียนรู้ของตนเอง ระบุสิ่งที่ตนต้องการจะรู้ เพื่อความเข้าใจที่ดีขึ้น โดยการแสวงหาความรู้จากแหล่งข้อมูลข่าวสารต่างๆ ซึ่งอาจจะมาจากหนังสือ วารสาร คณาจารย์ หรือแหล่งข้อมูลอื่นๆ เพื่อนำมาใช้ในการแก้ปัญหา
2. การเรียนเป็นกลุ่มย่อย กลุ่มละประมาณ 5-8 คน พร้อมกับผู้สอนประจำกลุ่มเพื่อให้ผู้เรียนทำงานอย่างมีประสิทธิภาพด้วยความหลากหลายของบุคคลต่างๆ
3. มีผู้สอนประจำกลุ่มเป็นผู้อำนวยความสะดวกหรือแนะแนวทาง ไม่บอกข้อมูลและไม่สอนแบบบรรยาย ไม่บอกว่าผู้เรียนคิดถูกหรือผิด ผู้สอนมีบทบาทในการตั้งคำถามให้ผู้เรียนถามตนเองเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ดีขึ้นและจัดการแก้ปัญหาด้วยตนเอง
4. รูปแบบของปัญหามุ่งให้มีการรวบรวมข้อมูลและกระตุ้นการเรียนรู้ ปัญหาที่นำเสนอเป็นสิ่งท้าทายผู้เรียนที่จะต้องเผชิญในการปฏิบัติจริง ตรงประเด็น และกระตุ้นการเรียนรู้ให้หาทางแก้ปัญหา
5. ปัญหาเป็นเครื่องมือสำหรับการพัฒนาทักษะการแก้ปัญหา
6. ความรู้ใหม่ที่ได้มาโดยผ่านการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนอย่างแท้จริง

จากการศึกษาลักษณะการใช้ปัญหาเป็นหลัก ผู้วิจัยสามารถสรุปลักษณะวิธีการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นหลักได้ดังต่อไปนี้

1. ความต้องการและความสนใจในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสภาพการณ์ชีวิตจริง
2. มองปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องที่ท้าทายความสามารถของตน
3. มีความเชื่อมั่นว่าตนเองสามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ
4. คัดเลือกแหล่งข้อมูลเพื่อช่วยในการแก้ปัญหาของตน
5. นำความรู้ที่ได้มาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาดังกล่าว

2.4 บทบาทผู้เรียน บทบาทผู้สอน

บทบาทผู้เรียน การเรียนแบบใช้ปัญหาเป็นหลักมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ นักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงบทบาทของผู้เรียนดังนี้

แบร์โรว์และแทมบลิน(Barrows and Tamblyn, 1980: 82) กล่าวว่า ผู้เรียนเป็นผู้กระทำโดยตรง ไม่ใช่ผู้รับ ผู้เรียนไม่ใช่ผู้ฟัง สังเกต เขียน จดจำ แต่เป็นการถามเพื่อปฏิบัติ คิด เข้ามามีส่วนร่วม แสดงความคิดเห็นอย่างเปิดเผย และเรียนด้วยความพยายาม

วิลเคอร์สันและกิสซีเลียส(Wilkerson and Gijsselaers, 1996: 11) กล่าวว่า ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียน มีบทบาทในการตัดสินใจในสิ่งที่จะได้เรียนและวิธีการเรียน มีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้น ถามคำถาม อธิบายความเป็นไปได้ พิสูจน์ให้เห็น ประเมินผลอย่างวิพากษ์วิจารณ์ และทำงานร่วมกับผู้อื่นในการสืบเสาะหาความรู้

โฮเวิร์ด(Howard, 1999: 173) กล่าวว่า ในการเรียนแบบใช้ปัญหาเป็นหลัก ผู้เรียนจะถูกมอบหมายให้รับบทบาทเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย(stakeholder) ซึ่งจะแสดงบทบาทในทรรศนะของบุคคลในปัญหาที่ให้แก่คิดโดยเฉพาะ ความสนใจในผลลัพธ์ที่ผู้เรียนเรียน ปัญหาที่เป็นจริงนั้นเป็นเป้าหมายให้ผู้เรียนแก้ปัญหาและเรียนรู้ด้วยตนเอง

บทบาทของผู้เรียนในการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นหลักโดยสรุปคือ *ผู้เรียนควรมีบทบาทเป็นผู้ทำกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง เรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ตัดสินใจว่าจะอะไรและอย่างไรที่พวกเขาจะต้องเรียน ผู้เรียนจะต้องมีความรับผิดชอบ เรียนรู้ได้ด้วยความรู้ริเริ่มของตนเองตั้งแต่การวางแผน การดำเนินงาน รวมทั้งการประเมินผล บทบาทของผู้เรียนเปรียบเสมือนเป็นผู้แก้ปัญหาด้วยตนเองอย่างแท้จริง*

บทบาทผู้สอน นักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงบทบาทของผู้สอนดังนี้

แกลแลคเกอร์(Gallagher, 1995: 138) กล่าวว่า บทบาทของผู้สอนประจำกลุ่มในการเรียนแบบใช้ปัญหาเป็นหลักเป็นผู้ฝึกสอนทางความคิดแทนที่จะเป็นผู้เชี่ยวชาญหรือผู้สั่งสอน ทำให้ผู้เรียนเข้าใจคำถาม ผู้สอนประจำกลุ่มจะเป็นผู้ตั้งคำถามระหว่างการระบุปัญหา การหาแหล่งข้อมูล การวิเคราะห์และสังเคราะห์ เพื่อจัดประเภทโดยผ่านการตีความหมาย และการแก้ปัญหาอย่างมีศักยภาพ

ดัช(Duch, 1995: 1) กล่าวว่า ผู้สอนประจำกลุ่มจะต้องให้แนวทางในการสืบเสาะหาความรู้ แนะนำผู้เรียน ไม่ใช่การบรรยายโดยตรงหรือให้คำตอบง่าย ๆ

เอลเลน และคณะ(Allen, et al., 1996: 45) กล่าวว่า ผู้สอนประจำกลุ่มมีบทบาทในการให้อำนาจแก่ผู้เรียน เป็นผู้ที่ทำและรับผิดชอบกระบวนการเรียนรู้ของตน เป็นผู้กระตุ้นการเรียนรู้ ให้แนวทาง ลุงใจ และสืบเสาะกระบวนการให้เหตุผลของผู้เรียน

สตินสันและมิลเลอร์(Stinson and Milter, 1996: 39) กล่าวว่า ผู้สอนประจำกลุ่มมีบทบาทเป็นทั้งผู้จัดการและผู้ฝึกสอนในการเลือกปัญหาในการเรียนอย่างเหมาะสม สังเกต แก้ไข และสนับสนุนการปฏิบัติของผู้เรียน ให้ผู้เรียนจัดระบบการเรียนรู้ ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจความรู้และทักษะที่สามารถนำไปใช้ในสถานการณ์อื่นๆ ได้

โดยสรุป บทบาทของผู้สอนในการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นหลักคือ ผู้สอนมีบทบาทเป็นผู้ช่วยเหลือให้คำปรึกษา กระตุ้นความคิดของผู้เรียน แนะนำและจัดเตรียมทรัพยากรการเรียนรู้ที่เหมาะสม เพื่อให้ผู้เรียนจัดระบบการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง

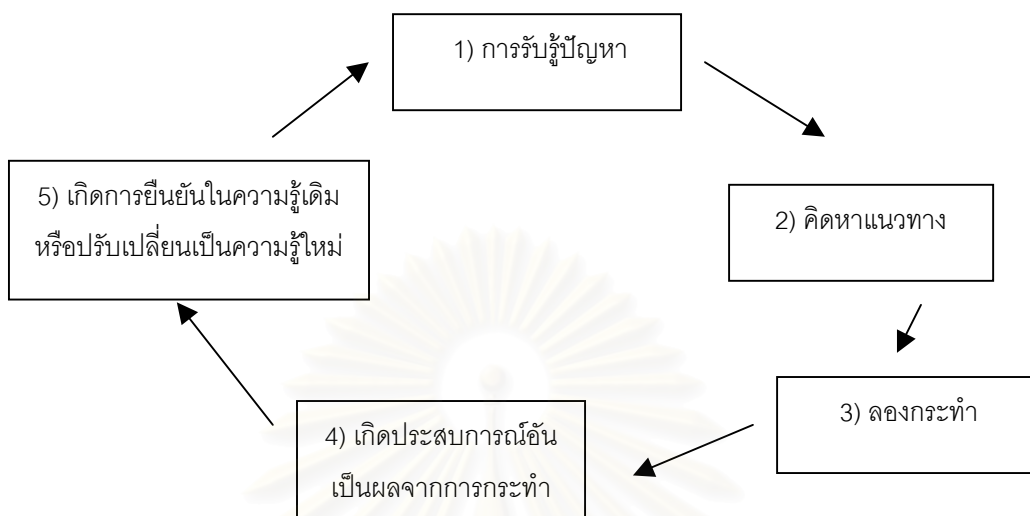
3. การเรียนรู้จากประสบการณ์(Experiential learning)

แนวคิดการเรียนรู้จากประสบการณ์เริ่มต้นที่ Charles Darwin (อ้างในชัยฤทธิ์ โพธิสุวรรณ, 2544) ที่เผยแพร่ความเชื่อวิธีการทางวิทยาศาสตร์เชิง inductive methods วิธีการทางวิทยาศาสตร์ของ Dawin ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนคือ

1. การสังเกต(observation)
2. ลงมือกระทำ(experience)
3. ทดสอบสมมุติฐาน(testing hypothesis)

ต่อมา John Dewey(อ้างในชัยฤทธิ์ โพธิสุวรรณ, 2544) นักปรัชญาการศึกษาอเมริกันเผยแพร่แนวความเชื่อเกี่ยวกับการเรียนรู้จากประสบการณ์ในประเทศสหรัฐอเมริกาในช่วงกลางศตวรรษที่ 19 ซึ่งเป็นกระแสทางการศึกษาที่พยายามเปลี่ยนจากการศึกษาที่มีเนื้อหาเชิงนามธรรมไปเป็นการศึกษาที่เพิ่มประสบการณ์และยึดประสบการณ์เป็นพื้นฐานของการศึกษา ในกระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์ Dewey ได้ให้ความสำคัญที่ผู้เรียนเป็นผู้ลงมือกระทำเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ นอกจากนี้ยังเน้นที่ผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้ใหม่ Dewey เห็นว่าการเรียนรู้จากประสบการณ์มิใช่เพียงการเรียนรู้จะทำอะไรสักอย่างหนึ่งให้ได้เท่านั้น การเรียนรู้จากประสบการณ์เป็นวงจรของ “การลองกระทำ”

แผนภาพที่ 1 : วงจรการลองกระทำของการเรียนรู้จากประสบการณ์ของ Dewey

ที่มา : พัฒนามาจากแนวคิดของ Dewey (ใน Lewis and Williams, 1994 อ้างใน ชัยฤทธิ์ โภธิสุวรรณ, 2544)

วงจร “การลองกระทำ” หรือการเรียนรู้จากประสบการณ์ เริ่มต้นที่ 1) ผู้เรียนรับรู้ปัญหา (aware of problem) 2) คิดหาแนวทาง (getting an idea) 3) ลองกระทำ (trying out a response) 4) ผู้เรียนเกิดประสบการณ์จากผลของการกระทำ (experiencing the consequences) 5) ผู้เรียนสร้างความรู้ของตนเอง โดยอาจเป็นการยืนยันความรู้เดิมว่าสอดคล้องและใช้ได้ สถานการณ์ใหม่ หรือปรับเปลี่ยนความรู้เดิมเป็นความรู้ใหม่ (either confirming or modifying previous conceptions) ที่ผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่นำไปใช้เมื่อเผชิญปัญหาใหม่อีก จึงเป็นการเคลื่อนที่กลับไปเริ่มต้นขั้นที่หนึ่งของวงจรใหม่อีก ประเด็นสำคัญคือ กระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์นี้ทำให้การสร้างความรู้ในรูปแบบการปรับเปลี่ยนความรู้ของผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่กลายเป็นการเรียนรู้ที่มีความหมาย มีคุณค่า และใช้ประโยชน์ได้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งนับว่าเป็นประโยชน์สูงสุดของวงจร “การลองกระทำ”

นักการศึกษาผู้ใหญ่ที่สนใจในการเรียนรู้จากประสบการณ์อีกท่านหนึ่งคือ Kolb (อ้างใน ชัยฤทธิ์ โภธิสุวรรณ, 2544) Kolb กล่าวว่า การเรียนรู้ที่ส่งผลให้เกิดการพัฒนาความสามารถในการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตคือ การเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential learning) (Kolb, 1984 อ้างใน Kohonen, 1992) ความคิดหลักของทฤษฎีนี้คือ ประสบการณ์เป็นสิ่งสำคัญที่สุดในกระบวนการเรียนรู้ เนื่องจากประสบการณ์เป็นสิ่งที่ทำให้ผู้เรียนสามารถสร้างความหมายจากสิ่งที่เป็นนามธรรมสิ่งใหม่ที่ผู้เรียนได้พบ โดยอาศัยการคิดใคร่ครวญ ไตร่ตรอง ทบทวนหาเหตุผลเชื่อมโยงกับระบบข้อมูลเดิมหรือประสบการณ์เดิมที่มีอยู่ กระบวนการดังกล่าวจะนำไปสู่การสร้างข้อความรู้ใหม่ที่

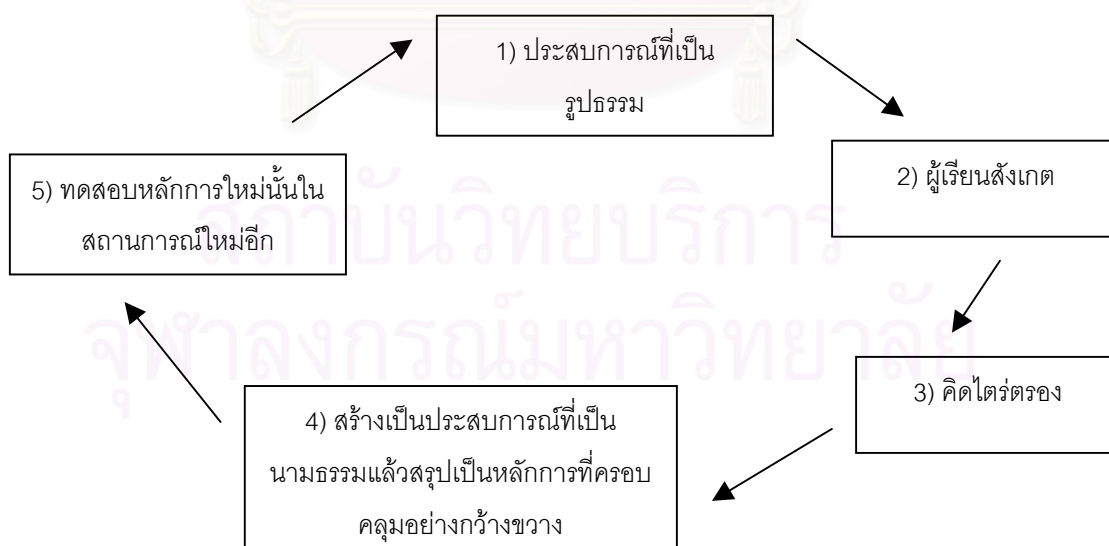
พร้อมจะนำไปทดสอบใช้ในสถานการณ์จริงอื่นๆ เพื่อที่จะสามารถสรุปเป็นข้อความรู้ใหม่เพิ่มเติมในระบบข้อมูลความรู้ที่ผู้เรียนมีอยู่เดิม

นอกจากนั้น Kolb ยังกล่าวถึงคุณลักษณะที่สำคัญของการเรียนรู้จากประสบการณ์ไว้ดังนี้คือ (อ้างใน ชัยฤทธิ์ โภธิสุวรรณ, 2544)

1. การเรียนรู้เป็นกระบวนการ(process) มิใช่ผลผลิต(product)
2. การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องบนพื้นฐานของประสบการณ์
3. กระบวนการเรียนรู้เป็นการปรับเปลี่ยนความรู้เดิมที่ขัดแย้งกับประสบการณ์ใหม่
4. การเรียนรู้เป็นกระบวนการโดยรวมของการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับโลกปัจจุบัน
5. การเรียนรู้เป็นกระบวนการกระทำซึ่งกันและกัน(transaction) ระหว่างบุคคลกับสภาพแวดล้อม
6. การเรียนรู้เป็นกระบวนการสร้างความรู้(process of creating knowledge)

จากคุณลักษณะที่สำคัญของการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่ Kolb เสนอไว้ นั้น สามารถเห็นได้ชัดเจนว่ามีความสอดคล้องกับแนวคิดของ Dewey นอกจากนี้เมื่อย้อนไปในปี 1975 Kolb และ Fry เสนอรูปแบบของการเรียนรู้จากประสบการณ์(experiential learning model) ในลักษณะเป็นวงจรเช่นเดียวกับ Dewey ชี้ด้วย และเป็นกระบวนการที่มีลักษณะใกล้เคียงกับวงจรแนวคิดของ Dewey มาก

แผนภาพที่ 2 : วงจรการเรียนรู้จากประสบการณ์ของ Kolb and Fry

ที่มา : จากแผนภูมิที่ 7.1 ของ Sutherland, 1997 (p. 85) (อ้างใน ชัยฤทธิ์ โภธิสุวรรณ, 2544)

การเรียนรู้จากประสบการณ์ของ Kolb and Fry เริ่มต้นที่ 1) ผู้เรียนเกิดประสบการณ์ที่เป็นรูปธรรม(concrete experience) 2) ผู้เรียนสังเกต(learners make their own observations) 3) เกิดการคิดอย่างไตร่ตรอง(reflection) 4) ผู้เรียนสร้างแนวคิดเชิงนามธรรมแล้วสรุปเป็นหลักการให้ครอบคลุมกว้างขวาง(formation of abstract concepts and generalizations) 5) ผู้เรียนทดสอบการใช้แนวคิดหรือหลักการที่ได้มาใหม่นั้นในสถานการณ์ สภาพการณ์ใหม่อื่นอีก(testing implications of concepts in new situations) จากการกระทำในขั้นที่ 5 นี้ ผู้เรียนได้เผชิญประสบการณ์ที่เป็นรูปธรรมใหม่อีก เป็นการเริ่มต้นวงจรของการเรียนรู้จากประสบการณ์ และเกิดการสร้างความรู้ของผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่อีกอย่างต่อเนื่อง เกิดเป็นความรู้ใหม่อย่างไม่หยุดหย่อน

นอกจากนั้น การเรียนรู้จากประสบการณ์ยังเกิดจากความเชื่อพื้นฐานของแนวคิดเชิงพัฒนาการที่ประกอบด้วย ความเป็นเหตุผล ประสบการณ์ และความรู้สึก ผสมผสานกับความเชื่อในวิธีการทางวิทยาศาสตร์เชิง inductive methods ที่ต้องสังเกต และปฏิบัติจริง(experience) แล้วทดสอบสมมุติฐาน ทำให้เกิดแนวคิดทางการศึกษาที่มีความหมายกว้างขวาง โดยมีประเด็นสำคัญคือต้องยึดประสบการณ์เป็นศูนย์กลางที่ผู้เรียนจะต้องเป็นผู้จัดเรียงประสบการณ์เดิมของตนเอง ให้อยู่ในรูปแบบที่สามารถใช้ประโยชน์กับประสบการณ์ใหม่ได้ (ชัยฤทธิ์ โภธิสุวรรณ, 2544)

ในการจัดการเรียนรู้จากประสบการณ์ยังเกิดจากแนวคิดที่ว่า ประสบการณ์เป็นแหล่งที่มาของการเรียนรู้และเป็นพื้นฐานสำคัญของการเกิดความคิด ความรู้ และการกระทำต่างๆ การเรียนรู้โดยอาศัยประสบการณ์สามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจที่ชัดเจน และมีความหมายต่อตนเอง (Johnson & Johnson, 1975 อ้างใน ทิศนา แคมมณี, 2545) เนื่องจากการเรียนรู้ที่เริ่มต้นจากประสบการณ์ที่เป็นรูปธรรมเห็นได้ชัดเจน จึงสามารถนำไปสู่การเรียนรู้เชิงนามธรรมอันจะส่งผลต่อการคิด การปฏิบัติหรือการกระทำใหม่ๆ ต่อไป การที่ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงและค้นพบการเรียนรู้ด้วยตนเองจะช่วยให้การเรียนรู้ที่มีความหมายต่อตนเอง และจะช่วยให้เกิดความผูกพัน รวมทั้งความต้องการที่จะเรียนรู้ต่อไป

3.1 ความหมายของวิธีเรียนรู้จากประสบการณ์

นักการศึกษาหลายท่าน ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้จากประสบการณ์ไว้ดังนี้

ทิศนา แคมมณี(2545) กล่าวว่า การเรียนรู้จากประสบการณ์หมายถึง การดำเนินการอันจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามเป้าหมายโดยให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์(experience) ที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ในเรื่องที่เรียนรู้ก่อน แล้วจึงให้ผู้เรียนย้อนไปสังเกต ทบทวนสิ่งที่เกิดขึ้น และนำสิ่งที่เกิดขึ้นมาคิดพิจารณาไตร่ตรองร่วมกัน จนกระทั่งผู้เรียนสามารถสร้างความคิดรวบยอดหรือสมมุติฐานต่างๆ

ในเรื่องที่เรียนรู้ แล้วจึงนำความคิดหรือสมมุติฐานเหล่านั้นไปทดลองหรือประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ใหม่ๆ ต่อไป

Kolb (อ้างใน ชัยฤทธิ์ โพธิสุวรรณ, 2544) กล่าวว่า การเรียนรู้จากประสบการณ์เป็นกระบวนการสร้างความรู้โดยการปรับเปลี่ยนประสบการณ์

Evans(1994) กล่าวว่า การเรียนรู้จากประสบการณ์หมายถึง ความรู้และทักษะที่ได้รับโดยผ่านประสบการณ์ชีวิตและการทำงาน และยังเป็นการศึกษาที่ไม่จำเป็นต้องได้รับการทดสอบอย่างเป็นทางการโดยผ่านการออกไปประกาศนียบัตรรับรองทางการศึกษาหรือทางวิชาชีพใดๆ

Lewis และ Williams(1994) กล่าวว่า การเรียนรู้จากประสบการณ์หมายถึง การเรียนรู้จากประสบการณ์หรือการเรียนรู้โดยการลงมือกระทำ(learning by doing) โดยการดึงเอาประสบการณ์ออกมาจากตัวผู้เรียน แล้วกระตุ้นให้ผู้เรียนสะท้อนความคิดเกี่ยวกับประสบการณ์นั้นออกมา เพื่อพัฒนาความคิดใหม่ ทักษะใหม่ และทักษะใหม่ อันจะนำไปสู่ความรู้ใหม่ๆ ต่อไป

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า การเรียนรู้จากประสบการณ์หมายถึงการให้ผู้เรียนลงมือกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งแล้วนำสิ่งนั้นมาคิดพิจารณา จนกระทั่งสามารถนำไปสู่ความคิดรวบยอดอันจะทำให้เกิดความรู้ใหม่ ทักษะใหม่

3.2 ความสำคัญของการเรียนรู้จากประสบการณ์

การเรียนรู้จากประสบการณ์เป็นการเรียนรู้จากการกระทำ ซึ่งเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยมีความเชื่อว่าการเรียนรู้เกิดจากการกระทำจริง ผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้ใหม่โดยเริ่มจากการรับรู้ปัญหา คิดหาแนวทางแก้ไข ลงมือปฏิบัติจนเกิดประสบการณ์ จากการปฏิบัติผู้เรียนจะเป็นผู้ที่สร้างความรู้ของตนเองเกิดการปรับเปลี่ยนความรู้เดิมให้เป็นความรู้ใหม่ ซึ่งจะเป็นความรู้ที่มีความหมายต่อผู้เรียนสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงในชีวิตประจำวันทำให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ในการคิดและการกระทำ จนก่อให้เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์(Lewis and Williams, 1994 อ้างใน สุริน คล้ายรามัญ, 2543)

3.3 ลักษณะของการเรียนรู้จากประสบการณ์

คอล์ป(Kolb, 1984 อ้างใน Kohonen, 1992) เชื่อว่าการเรียนรู้ที่เน้นประสบการณ์ ประกอบด้วยด้วยลักษณะการเรียนรู้ 4 ลักษณะ ดังนี้คือ

1. การรับประสบการณ์จริง(Concrete experience) ในขั้นตอนนี้จะเน้นเรื่องประสบการณ์ส่วนบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับความรู้มากกว่าความคิดและเหตุผล
2. การสร้างข้อความรู้ในรูปนามธรรม(Abstract conceptualization) ในขั้นตอนนี้จะเน้นเรื่องการใช้ความคิด และเหตุผลอย่างมีระบบเพื่อแก้ปัญหา สร้างการเชื่อมโยงลักษณะสำคัญในประสบการณ์ต่างๆ เพื่อสรุปเป็นข้อความรู้
3. การสังเกตและคิดไตร่ตรอง(Reflective observation) ในขั้นตอนนี้จะเน้นเรื่องการเข้าใจความหมายของประสบการณ์ที่พบโดยอาศัยความคิด และการตัดสินใจของตนเองหลังจากการศึกษาประสบการณ์อย่างรอบคอบ
4. การทดสอบข้อความรู้(Active experimentation) ขั้นตอนนี้จะเน้นการนำข้อความรู้ใหม่ที่ได้ในรูปของสมมุติฐานไปทดลองใช้ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตนเองต้องการ ซึ่งในกระบวนการดังกล่าวจะทำให้ได้ประสบการณ์ใหม่ ซึ่งอาจนำมาใช้ปรับสมมุติฐานที่มีอยู่เดิมอันจะทำให้เกิดการเรียนรู้ในระดับที่ลึกซึ้งมากขึ้น

การเรียนรู้ตามแนวคิดของทฤษฎีดังกล่าว เป็นผลมาจากขั้นตอนการเรียนรู้ทั้ง 4 ลักษณะข้างต้น ประเด็นสำคัญคือ การได้รับประสบการณ์แต่เพียงอย่างเดียวยังไม่อาจนำไปสู่การเรียนรู้ได้ สิ่งสำคัญคือ การสังเกตประสบการณ์นั้นอย่างไตร่ตรองและใช้เหตุผลเพื่อสร้างความหมายจากประสบการณ์ อีกทั้งยังต้องเชื่อมโยงประสบการณ์ใหม่กับข้อความรู้ที่มีอยู่เดิม และการได้มีโอกาสนำสิ่งที่ค้นพบใหม่ไปทดลองใช้เพื่อศึกษาและเกิดการขยายผลต่อไป

จากการศึกษาลักษณะวิธีเรียนรู้จากประสบการณ์ ผู้วิจัยสามารถสรุปลักษณะวิธีเรียนรู้จากประสบการณ์ได้ดังต่อไปนี้

1. การรับรู้ประสบการณ์จริง
2. มองเห็นคุณค่าของประสบการณ์ต่างๆ ในชีวิตของตน
3. การนำประสบการณ์ต่างๆ เชื่อมโยงกันเพื่อสรุปเป็นข้อความรู้ใหม่
4. การนำข้อความรู้ใหม่ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหา

3.4 บทบาทผู้เรียน บทบาทผู้สอน

บทบาทผู้เรียน บทบาทของผู้เรียนในการเรียนรู้จากประสบการณ์นั้นมีดังนี้(ทิสนา แหมมณี, 2545)

1. ผู้เรียนจะต้องมีการสะท้อนความคิด(reflect) มีการอภิปรายร่วมกันเกี่ยวกับสิ่งที่ได้ประสบมาหรือเกิดขึ้นในสถานการณ์การเรียนรู้ต่างๆ
2. ผู้เรียนจะต้องสร้างความคิดรวบยอด/หลักการ/สมมุติฐานจากประสบการณ์ที่ได้รับ

3. ผู้เรียนสามารถนำความคิดรวบยอด/หลักการ/สมมุติฐานจากประสบการณ์ที่ได้รับไปทดลองหรือประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ใหม่เพื่อให้เกิดความรู้ใหม่ต่อไป

บทบาทผู้สอน บทบาทของผู้สอนในการเรียนรู้จากประสบการณ์นั้นมีดังนี้(ทิสนา แคมมณี, 2545)

1. ผู้สอนจัดประสบการณ์การเรียนรู้(learning experience) ในเรื่องที่เรียนรู้ ให้ผู้เรียนได้ลงไปประสบด้วยตนเอง
2. ผู้สอนมีบทบาทในการช่วยสะท้อนความคิด และการอภิปรายร่วมกันกับผู้เรียนเกี่ยวกับประสบการณ์ของผู้เรียน
3. ผู้สอนติดตามผล และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนแลกเปลี่ยนผลการทดลอง/ประยุกต์ใช้ความรู้ เพื่อขยายขอบเขตของการเรียนรู้ หรือปรับเปลี่ยนความคิด/หลักการ/สมมุติฐานต่างๆ ตามความเหมาะสม
4. ผู้สอนมีการวัดและประเมินผล โดยใช้การประเมินผลการเรียนรู้ของตนเองของผู้เรียน ประกอบกับการประเมินผลของผู้สอนด้วย

ตอนที่ 3 : การพัฒนาชุมชน

1. ความหมายของการพัฒนาชุมชน

ทวี ทิมขำ(2531) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนดังนี้

การพัฒนาชุมชนหมายถึง

1. เป็นกระบวนการส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น หากประชาชนไม่รู้จักริเริ่มก็ใช้เทคนิคกระตุ้นให้เกิดการริเริ่ม
2. กรรมวิธีซึ่งประชาชนจะมาปรึกษาหารือกันก่อนว่าต้องการอะไร วางโครงการให้สำเร็จตามโครงการนั้นๆ
3. กระบวนการแห่งการกระทำทางสังคม ซึ่งราษฎรในชนบทนั้นๆ ร่วมกันวางแผนและลงมือทำเองเพื่อขจัดความขาดแคลนและบำบัดความต้องการ

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ(2532) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนไว้ดังนี้

การพัฒนาชุมชน หมายถึง การเปลี่ยนแปลงภายในชุมชนเมืองและชนบทที่เป็นไปในทิศทางที่ คาดว่าน่าจะดีขึ้นกว่าเดิม เป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งทางวัตถุและจิตใจ

จากความหมายของการพัฒนาชุมชน สรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชน หมายถึง กระบวนการหรือ วิธีการต่างๆ ที่มุ่งจะปรับปรุง เปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม ความเป็นอยู่ สภาพการดำรงชีวิตของคน ในชุมชนให้ดีขึ้น โดยมุ่งที่ความต้องการของชุมชน และอาศัยการประสานร่วมมือกัน

2. การศึกษานอกระบบโรงเรียนกับการพัฒนาชุมชน

จากการวิเคราะห์ถึงปรัชญาที่นำมาเป็นแนวทางในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ทั้งในประเทศไทยและในประเทศอื่นๆ พบว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียนได้ใช้หลายปรัชญาผสมผสานกัน โดยมีปรัชญาหรือหลักการของการศึกษาตลอดชีวิตเป็นปรัชญาหลักและมีปรัชญาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ปรัชญาในกลุ่มพิพัฒนาการนิยมซึ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิต การพัฒนาสังคม ปรัชญาในกลุ่ม มนุษยนิยมซึ่งเน้นความแตกต่างระหว่างบุคคล ปรัชญาในกลุ่มปฏิรูปนิยมซึ่งเน้นการศึกษาเพื่อแก้ ปัญหาการเปลี่ยนแปลงเชิงปฏิรูป และปรัชญาในกลุ่มอัตถิภาวนิยมซึ่งเน้นการรู้จักตนเอง การพึ่ง พาดตนเอง ซึ่งปรัชญาในกลุ่มต่างๆ เหล่านี้นับว่ามีความสัมพันธ์ มีหลักการที่ใกล้เคียงกับการศึกษา ตลอดชีวิต

จากการประยุกต์ใช้ปรัชญาต่างๆ ผสมผสานกันโดยยึดปรัชญาการศึกษาตลอดชีวิตเป็นหลัก การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีหลักการสำคัญดังต่อไปนี้คือ เน้นความเสมอภาคในโอกาสทาง การศึกษา กระจายโอกาสทางการศึกษาให้ครอบคลุมทั่วถึง ส่งเสริมการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ตลอดชีวิต มีความยืดหยุ่นในเรื่องกฎเกณฑ์ ระเบียบต่างๆ จัดการศึกษาให้สนองความต้องการของ กลุ่มเป้าหมาย ให้เรียนรู้ในสิ่งที่สัมพันธ์กับชีวิต จัดการศึกษาหลากหลายรูปแบบ คำนึงถึงความแตก ต่างระหว่างบุคคล ผู้สอนมีจำกัดเฉพาะครู อาจจะเป็นผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญจากหน่วยงานหรือท้องถิ่น ส่ง เสริมการมีส่วนร่วม สิ่งที่ทำให้เรียนรู้ควรนำไปใช้ประโยชน์ได้ มีความยืดหยุ่นเรื่องเวลาและสถานที่เรียน ดังนั้นจึงนับได้ว่า แนวคิดของการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีความสอดคล้องและเหมาะสมกับการ พัฒนาชุมชนเป็นอันมาก ทั้งนี้เพราะการพัฒนาชุมชนคือการเปิดโอกาสให้ทุกๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้องเข้ามา มีบทบาทในการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน มีความเสมอภาค มีการกระจายโอกาสอย่างครอบคลุมและ ทั่วถึง การจัดการศึกษาที่ยืดหยุ่นหลากหลาย การจัดการศึกษาให้สนองความต้องการของกลุ่มเป้ าหมาย สิ่งที่ทำให้เรียนรู้ต้องสัมพันธ์กับชีวิตและนำไปปรับใช้ได้ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่ เกี่ยวข้อง นับว่าเป็นการพัฒนาที่มีรากฐานมาจากความต้องการที่แท้จริงของชุมชน เพื่อการพึ่งพาดน เอง

3. บทบาทครูในการพัฒนาชุมชน

บทบาทของครูในการพัฒนาชุมชนมีดังนี้(สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2538)

1. บทบาทในการพัฒนาคนด้วยการให้การศึกษาเพื่อพัฒนาคนในชุมชนด้านบุคลิกภาพความรู้ ความสามารถในการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตให้เจริญก้าวหน้า และส่งเสริมทักษะในการประกอบอาชีพ การสร้างค่านิยมและเจตคติ ตลอดจนการปรับปรุงวิถีชีวิตโดยทั่วไป

2. บทบาทในการพัฒนากลุ่มคน เพื่อให้รู้จักการดำรงชีวิตร่วมกันตามวิถีทางประชาธิปไตยการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม การจัดตั้งกลุ่มต่างๆ ในชุมชน ได้แก่ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน เพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ของชุมชนร่วมกันได้ และสามารถพึ่งพาตนเองได้ในที่สุด

3. บทบาทในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ทั้งสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมทางวัตถุ และสิ่งแวดล้อมทางสังคม

4. บทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจ ด้วยการส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนสามารถประกอบอาชีพหลักได้ประสบผลสำเร็จ และมีอาชีพรองเพื่อเสริมรายได้ยามว่างจากงานประจำ รวมทั้งประสานงานและให้คำแนะนำในการจัดการ และการตลาดแก่ชุมชน

5. บทบาทในการพัฒนาด้านประเพณี ศิลปวัฒนธรรม โดยฟื้นฟูและส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมเพื่ออนุรักษ์ประเพณี ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งปลูกฝังให้ประชาชนรู้คุณค่า เกิดความรัก ห่วงแหนและภาคภูมิใจในประเพณี ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นของตน ตลอดจนมีแนวคิดที่ถูกต้อง และรู้จักเลือก พิจารณายอมรับสิ่งใหม่ๆ ตามความเหมาะสม

6. บทบาทในการพัฒนาสุขภาพอนามัย และความเป็นอยู่ โดยการจัดกิจกรรมให้ความรู้พื้นฐานด้านสาธารณสุขมูลฐาน ปลูกฝังค่านิยมและสุขนิสัย ตลอดจนเป็นผู้ดำเนินการพัฒนาความสะอาดของชุมชนในโอกาสสำคัญๆ และการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการบริการสถานที่แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาชุมชน

นอกจากนี้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ(2539) ได้กล่าวถึงบทบาทของครูใน 2 ลักษณะ คือ

1. บทบาทครูในอดีต คือ ผู้สอน ผู้บอก และเป็นตัวแทนองค์ความรู้

2. บทบาทครูในปัจจุบันและอนาคต คือ

2.1 นักวางแผน โดยการช่วยเหลือให้ผู้เรียนรู้จักการวางแผนการเรียน การวางแผนชีวิตของตนเองอย่างเหมาะสม

2.2 นักจัดการ โดยการใช้ความรู้ ความสามารถทางการจัดการเพื่อจัดการทั้งในและนอกห้องเรียน

- 2.3 นักอำนวยการประโยชน์ โดยการส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนการสอนเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียน
- 2.4 นักวิจัย โดยการค้นคว้ากระบวนการที่ทำให้ผู้เรียนเติบโตอย่างเต็มตามศักยภาพได้ด้วยตนเอง รวมทั้งการสร้างองค์ความรู้ขึ้นมาใหม่
- 2.5 นักสอน โดยการเน้นการสอนในลักษณะของการชี้แนะกระบวนการเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้

จากบทบาทครูในการพัฒนาชุมชนข้างต้น สรุปได้ดังนี้

1. บทบาทในการเป็นผู้นำชุมชน กล่าวคือ เป็นผู้นำทางความคิดและการปฏิบัติตนแก่ชุมชน
2. บทบาทในการเป็นผู้ประสานงาน กล่าวคือ การเป็นสื่อกลางระหว่างสมาชิกในชุมชน และบุคคลนอกชุมชน
3. บทบาทในการเป็นผู้ให้บริการ คือ การอำนวยความสะดวก และการสนับสนุนการจัดกิจกรรมเพื่อการพัฒนาชุมชน
4. บทบาทในการเป็นนักนวัตกรรมกล่าวคือ การนำเสนอสิ่งใหม่ๆ ให้แก่ชุมชน
5. บทบาทในการเป็นผู้แก้ปัญหาให้แก่ชุมชน กล่าวคือ การเป็นที่ปรึกษา และมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานกับชุมชน

ตอนที่ 4 : โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน

1. ประวัติความเป็นมาโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน

“...เรื่องโรงเรียนในสังกัดตำรวจตระเวนชายแดนจริงๆ แล้วเป็นผลงานของฝ่ายตำรวจตระเวนชายแดนเขาแท้ๆ ที่เริ่มงานมาตั้งแต่เมื่อ พ.ศ. 2498 เป็นเวลา 30 กว่าปีมาแล้ว ในขั้นแรกได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากสมเด็จพระเจ้า สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ท่านสนับสนุนอยู่มาก ตำรวจตระเวนชายแดนนั้นมีหน้าที่ที่เราารู้อยู่แล้วว่าทำงานคล้ายๆ ทหาร ไปประจำอยู่ในที่ที่ทุรกันดารห่างไกลซึ่งมีอยู่หลายแห่ง ในระยะต่อมามีอยู่หลายพื้นที่ที่กลายเป็นดังสมรภูมิ ตำรวจชายแดนที่ไปอยู่นั้นมีหน้าที่นอกจากจะป้องกันรักษาความสงบเรียบร้อยแบบตำรวจธรรมดาอย่างหนึ่งแล้วยังทำหน้าที่เหมือนทหารอีกอย่างหนึ่งแล้วก็ทำหน้าที่พัฒนาด้วย พวกเขาจะช่วยเหลือเรื่องความเป็นอยู่ของราษฎรทุกๆ อย่าง ในบางพื้นที่หน่วยงานที่มีหน้าที่โดยตรงในด้านการจัดการศึกษาเข้าไม่ถึง เข้ายาก หรือเข้าไม่ได้จริงๆ ตำรวจตระเวนชายแดนซึ่งเป็นบุคคลถือปืนพอจะทำได้ก็รับเป็นผู้สอนความรู้ให้นักเรียนเอง ตั้งเป็น

โรงเรียนขึ้นโดยเขาหาจากการบริจาคบ้าง ราษฎรในท้องที่ที่เรียกร่องลงแรงงานช่วยกันบ้าง แล้วก็สร้างเป็นโรงเรียนเล็กๆ สอนหนังสือให้เด็กอ่านออกเขียนได้ตามพื้นฐาน บางทีก็มีครูคนเดียวสอนไปเรื่อยๆ เท่าที่จะคิดได้ ไม่ได้ทำตามหลักเกณฑ์อะไร..

...ต่อมา(พ.ศ. 2507) สมเด็จพระศรีนครินทร์ราชบรมราชชนนีทรงทราบความเป็นมาของโครงการนี้จึงทรงช่วยอุปถัมภ์หาทุนจากคนที่ทูลเกล้าฯ ถวาย แล้วสร้างโรงเรียนขึ้น รวมทั้งได้ประสานงานกับหน่วยงานที่มีความรู้ด้านการศึกษามากมายหลายหน่วยงาน เพื่อพระราชทานความช่วยเหลืออื่นๆ เท่าที่จะทำได้ เช่น คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ก็ได้ช่วยในด้านจัดหาอุปกรณ์การสอนต่างๆ ...

...ส่วนข้าพเจ้าเข้าไปเกี่ยวข้องกับโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนนั้นที่หลังมาก เมื่อราว พ.ศ. 2522 ได้ทราบจากอาจารย์ของภาควิชาโสตทัศนศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ว่าพวกเขาเข้าไปช่วยเรื่องจัดหาอุปกรณ์การศึกษาให้โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ก็สนใจเพราะตั้งแต่เด็กๆ เวลาตามเสด็จไปที่ไหนก็ชอบไปเล่นกับตำรวจตระเวนชายแดนอยู่ประจำแล้ว ค่ะเคยกันดี เขาทำอะไรก็อยากจะร่วมด้วย ก็ไปขอร่วมกับคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ช่วยจัดหาทุนอุปกรณ์ต่างๆ ซื้อมาไปให้ อย่างนี้เป็นต้น...”

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

บรรยายพิเศษเนื่องในการประชุมทางวิชาการวันสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ

สยามบรมราชกุมารี

ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร วันที่ 7 ตุลาคม 2530

(อ้างใน จุมพล พูลภัทรชีวิน สุวัฒนา สุวรรณเขตนิคม และคณะ, 2544)

โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนได้ก่อตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการแห่งแรก ในพื้นที่อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ภายใต้ชื่อ “โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบำรุงที่ 1” ในปีพุทธศักราช 2499 โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญในการจัดตั้งโรงเรียนคือ เพื่อประโยชน์ของทางราชการด้านความมั่นคงของชาติ และเพื่อให้การศึกษาแก่ชาวเขา และประชาชนที่ห่างไกลคมนาคม(กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน, 2543)

ต่อมาในปี พ.ศ. 2524 สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้มีหนังสือให้การยืนยันรับรองว่า โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนที่เปิดดำเนินการอยู่แล้วมีฐานะเป็นโรงเรียนประถมศึกษา ตามมาตรา 13 แห่งพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2478 และมีเหตุผลสมควร

ได้รับการยกเว้นเป็นกรณีพิเศษให้เป็นโรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นได้เป็นเอกเทศ ไม่ต้องขึ้นกับสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติเพื่อประโยชน์ของทางราชการ เนื่องจากพื้นที่ตั้งโรงเรียนมีปัญหาด้านความมั่นคง และการคมนาคมไม่สะดวก ตั้งแต่ พ.ศ. 2523 เป็นต้นมา ได้มีการดำเนินงานในโครงการตามพระราชดำริ โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน เป็นโครงการนำร่องโครงการแรกที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระราชดำริให้ดำเนินการในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน และมีโครงการตามพระราชดำริในโครงการอื่นๆ อีกรวม 8 โครงการ เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชนในท้องถิ่นทุรกันดารให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ดังนี้(กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน, 2543)

ปี 2523	โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน
ปี 2526	โครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษา
ปี 2530	โครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
ปี 2531	โครงการนักเรียนในพระราชานุเคราะห์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ปี 2531	โครงการฝึกอาชีพ
ปี 2533	โครงการควบคุมโรคขาดสารไอโอดีน
ปี 2534	โครงการส่งเสริมสหกรณ์
ปี 2539	โครงการส่งเสริมโภชนาการและสุขภาพอนามัยแม่และเด็กในถิ่นทุรกันดาร

2. ปรัชญาโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน

ปรัชญาของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนได้ถูกกำหนดไว้อย่างชัดเจน และครอบคลุมภาระงานที่ต้องปฏิบัติ คือ “สร้างภูมิปัญญา พัฒนาคุณภาพชีวิต สัมฤทธิ์ผลความมั่นคง” (กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน, 2543)

สร้างภูมิปัญญา หมายถึง การสร้างความรู้ให้แก่ผู้เรียนโดยมีการผสมผสานทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และภูมิปัญญาสากล โดยยึดถือภูมิปัญญาท้องถิ่น และภูมิปัญญาไทยเป็นหลัก ผสมผสานภูมิปัญญาสากลเท่าที่จำเป็น เพื่อที่จะทำให้เกิดความสมดุลและสอดคล้องกับวิถีชีวิต

พัฒนาคุณภาพชีวิต หมายถึง การดำเนินงานตามพระราชดำริเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนมีบทบาทในการเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาชุมชน โดยการดำเนินกิจกรรมของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนมีรูปแบบของการพัฒนาในการประสานประโยชน์ต่อชุมชนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งมีแผนงานหลัก 4 แผนงาน ได้แก่ แผนงานด้าน

สุขภาพอนามัย แผนงานด้านการศึกษา แผนงานด้านเศรษฐกิจ และแผนงานด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สัมฤทธิ์ผลความมั่นคง หมายถึง การมีความมั่นคงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง รวมทั้งการป้องกันประเทศ

3. ภาระงานในหน้าที่ของตำรวจตระเวนชายแดน

1. บทบาทในการเป็นหน่วยงานสนับสนุนงานรักษาความมั่นคงตามหน้าที่ของตำรวจตระเวนชายแดนในภารกิจที่ได้รับมอบหมายจากสำนักงานตำรวจแห่งชาติ และหน่วยควบคุมทางยุทธการ ประกอบด้วยงานหลัก 4 ประการดังนี้

- 1.1 งานด้านการข่าว
- 1.2 งานด้านการรักษาความสงบเรียบร้อย
- 1.3 งานด้านการพัฒนาและช่วยเหลือประชาชน
- 1.4 งานด้านชุมชน และมวลชนสัมพันธ์

2. บทบาทในการเป็นหน่วยงานให้การศึกษาระดับพื้นฐานและขั้นปฐมวัยตามหน้าที่ของครูทั่วไป เช่นเดียวกับครูประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ รวมไปถึงจนถึงการสนับสนุนบุคลากรในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนของกรมการศึกษานอกโรงเรียน ประกอบด้วยงานดังต่อไปนี้

2.1 งานในกระบวนการบริหาร ได้แก่

- 1) งานวิชาการ
- 2) งานกิจการนักเรียน
- 3) งานบุคลากร
- 4) งานธุรการ/การเงิน
- 5) งานอาคารสถานที่
- 6) งานสัมพันธ์โรงเรียนกับชุมชน

2.2 งานในกระบวนการเรียนการสอน ได้แก่

- 1) งานพัฒนาหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้
- 2) งานการจัดทำแผนการสอน และการสอนตามแผน
- 3) งานการผลิตสื่อ และการนำสื่อไปใช้
- 4) งานการวัดและประเมินผลนักเรียน

2.3 งานในกระบวนการนิเทศ ได้แก่

- 1) งานนิเทศภายใน เป็นการนิเทศของครูใหญ่ภายในโรงเรียน

2) งานนิเทศภายนอก เป็นการนิเทศของครูตำรวจตระเวนชายแดนจากหน่วยงานต้นสังกัด และหน่วยงานรับสนองงานโครงการ

3. บทบาทในการเป็นหน่วยพัฒนาชุมชน โดยทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการพัฒนาจากความร่วมมือของหน่วยสนองงานโครงการตามแผนพัฒนาเด็ก และเยาวชนในถิ่นทุรกันดารตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯสยามบรมราชกุมารี ประกอบด้วยงานโครงการตามพระราชดำริฯ และงานของกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน ดังนี้

1. งานโครงการตามพระราชดำริฯ 8 โครงการ
2. งานศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน
3. งานลูกเสือ-เนตรนารี

จากการที่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนได้มีการขยายจัดตั้งโรงเรียนเพิ่ม เพื่อให้ครอบคลุมในอีกหลายพื้นที่ทุกภูมิภาคของประเทศ จนถึงปัจจุบันได้มีการจัดตั้งโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนจำนวนรวมทั้งสิ้น 679 โรงเรียน 9 สาขา(กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน, 2543) ทั้งนี้ได้มีการพิจารณามอบโอนโรงเรียนบางแห่งให้แก่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติไปบ้างแล้ว จำนวน 461 โรงเรียน มีการยุบเลิกโรงเรียน จำนวน 51 โรงเรียน ดังนั้นปัจจุบันจึงมีโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนทั้งสิ้น 176 โรงเรียน (แบ่งเป็นโรงเรียนประถมศึกษา จำนวน 166 โรงเรียน โรงเรียนมัธยมศึกษา จำนวน 1 โรงเรียน และโรงเรียนสาขา 9 สาขา) (กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน, 2543) นอกจากนั้นยังมีศูนย์การเรียนชุมชน 22 ศูนย์ และศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน 158 ศูนย์ โรงเรียนและศูนย์ฯ ดังกล่าวข้างต้นมีจำนวนนักเรียน รวมทั้งสิ้น 25,121 คน (จำแนกเป็นนักเรียนชาย 13,083 คน และ นักเรียนหญิง 12,038 คน) มีครูประมาณ 1,679 คน (จำแนกเป็นครูตำรวจตระเวนชายแดน 1,463 คน ครูพลเรือน 21 คน และผู้ดูแลเด็ก 195 คน) (กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน, 2543) ซึ่งบุคลากรเหล่านี้มีบทบาทและหน้าที่ที่สำคัญอย่างมากในการให้การศึกษาแก่เด็กในขั้นพื้นฐาน และระดับปฐมวัยตามหน้าที่ของครูทั่วไปที่มีงานในกระบวนการเรียนการสอนแก่นักเรียนในระดับประถมศึกษา ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน งานด้านการบริหารโรงเรียน การนิเทศ รวมทั้งการสนับสนุนบุคลากรในศูนย์การเรียนชุมชนของกรมการศึกษานอกโรงเรียน(กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน, 2543)

ในด้านบุคลากรของโรงเรียนนั้น ครูตำรวจตระเวนชายแดนโดยส่วนใหญ่ไม่มีวุฒิต่างการศึกษามาก่อน ปัจจุบันครูตำรวจตระเวนชายแดนที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีมีร้อยละ 22.59 ระดับอนุปริญญา ร้อยละ 14.16 ระดับประกาศนียบัตร ร้อยละ 13.76 และระดับมัธยมศึกษา ร้อยละ 48.42 (กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน, 2543) สำหรับครูที่มีการศึกษาในระดับ

ปริญญาบัตรประกอบด้วยผู้มีวุฒิปริญญาตรีทางการศึกษา ร้อยละ 18.61, ผู้มีวุฒิปริญญาตรีสาขาอื่น ร้อยละ 3.98, อนุปริญญาทางการศึกษา ร้อยละ 13.96, อนุปริญญาทางสาขาอื่น ร้อยละ 0.20, ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง(ปว.ส.) ร้อยละ 4.52, ประกาศนียบัตรวิชาชีพเทคนิค(ปว.ท.) ร้อยละ 1.35, ประกาศนียบัตรวิชาชีพ(ปว.ช.) ร้อยละ 7.89, มัธยมปลาย ร้อยละ 42.49, มัธยมต้น ร้อยละ 5.93 และไม่แจ้งวุฒิการศึกษา ร้อยละ 1.08 (กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน, 2543)

4. บทบาทตำรวจตระเวนชายแดนในการพัฒนาชุมชน

บทบาทตำรวจตระเวนชายแดนในการพัฒนาชุมชนคือ บทบาทในการเป็นหน่วยพัฒนาชุมชน โดยทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการพัฒนา จากความร่วมมือของหน่วยสนองงานโครงการตามแผนพัฒนา เด็ก และเยาวชนในถิ่นทุรกันดารตามพระราชดำริสมเด็จพระราชินีสุทิดาฯ สยามบรมราชกุมารี ประกอบด้วยงานโครงการตามพระราชดำริ และงานของกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน ดังนี้

1. งานโครงการตามพระราชดำริ 8 โครงการ
2. งานศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน
3. งานลูกเสือ-เนตรนารี

โดยมีกรอบการพัฒนาชุมชนของตำรวจตระเวนชายแดนคือ การดำเนินงานโครงการตามพระราชดำริ 8 โครงการ ได้แก่ โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน โครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษา โครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โครงการนักเรียนในพระราชานุเคราะห์สมเด็จพระราชินีสุทิดาฯ สยามบรมราชกุมารี โครงการฝึกอาชีพ โครงการควบคุมโรคขาดสารไอโอดีน โครงการส่งเสริมสหกรณ์ โครงการส่งเสริมโภชนาการและสุขภาพอนามัยแม่และเด็กในถิ่นทุรกันดาร ทั้งนี้โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นทุรกันดารมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ในส่วนภาระหน้าที่สำคัญประการหนึ่งของตำรวจตระเวนชายแดนคือ หน้าที่การพัฒนาชุมชน ในเขตพื้นที่ทุรกันดารตามรอยตะเข็บชายแดนทั่วประเทศ โดยมีบทบาทสำคัญดังนี้

1. บทบาทในการพัฒนาคน ด้วยการให้การศึกษเพื่อพัฒนาคนในชุมชน เพื่อให้ประชาชนสามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตให้มีคุณภาพ ส่งเสริมทักษะในการประกอบอาชีพ การสร้างค่านิยมและเจตคติที่ดี ตลอดจนการปรับปรุงวิถีชีวิตโดยทั่วๆ ไปให้ดีขึ้น
2. บทบาทในการพัฒนากลุ่มคน เพื่อให้รู้จักการดำรงชีวิตร่วมกันตามวิถีทางประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข การทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม การจัดตั้งกลุ่มต่างๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มสหกรณ์ เป็นต้น เพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ของชุมชนร่วมกันได้ และสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด
3. บทบาทในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ซึ่งรวมทั้งสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมทางสังคม เพื่อให้ประชาชนดำรงชีวิตร่วมกับสิ่งแวดล้อมต่างๆ ได้อย่างเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

4. บทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจ ด้วยการส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนสามารถประกอบอาชีพหลักได้ประสบผลสำเร็จ และมีอาชีพรองเพื่อเสริมรายได้ยามว่างจากงานประจำ
5. บทบาทในการพัฒนาด้านประเพณี ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยฟื้นฟูและส่งเสริมกิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์ประเพณี การปลูกฝังให้ประชาชนตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น มีความรักและภาคภูมิใจ ตลอดจนมีแนวคิดที่ถูกต้องในการพิจารณาอรับสิ่งใหม่ๆ ที่เหมาะสม เพื่อนำมาปรับปรุงให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตท่ามกลางกระแสสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ทุกขณะ
6. บทบาทในการพัฒนาสุขภาพอนามัยและความเป็นอยู่ โดยการจัดกิจกรรมเพื่อให้ความรู้ด้านสาธารณสุขพื้นฐาน ตลอดจนการเป็นผู้นำในการพัฒนาความสะอาดของชุมชน

ตอนที่ 5 : งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

มารศรี รัตนกันทา(2523) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง *ความคิดเห็นของครูสังคมศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของตนในการพัฒนาชุมชน* พบว่า 1) ความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของครูสังคมศึกษาในการพัฒนาชุมชนทางด้านเศรษฐกิจ การศึกษา และการเมือง ปรากฏว่า ครูสังคมศึกษามีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลางในบทบาทการวางแผนครอบครัว การช่วยเหลือชุมชนในการพัฒนาทางด้านอาชีพ การศึกษา การคมนาคม การสื่อสาร สุขภาพอนามัย ตลอดจนให้ความร่วมมือในการรักษาความปลอดภัย แต่ความเห็นของครูสังคมศึกษาอยู่ในระดับมากเกี่ยวกับการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการปกครองระบบประชาธิปไตย การชี้แจงให้นักเรียนและประชาชนเข้าใจกลการทำงานของรัฐบาล การเผยแพร่ความรู้โดยการเขียน การพูด การวิจัยในเรื่องการเป็นสมาชิกที่ดีของท้องถิ่น การให้ข่าวสารของรัฐบาลแก่ประชาชน การกระตุ้นให้นักเรียนและประชาชนรู้จักใช้สิทธิ์และหน้าที่ในฐานะพลเมืองดี การร่วมมือกับผู้ปกครองสอนให้นักเรียนประหยัด เป็นคนดี มีคุณธรรม มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ และมีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน และการสนับสนุนการผลิตและการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น 2) เกี่ยวกับบทบาทของครูสังคมศึกษาในการปลูกฝังค่านิยมของชุมชนแก่นักเรียน ครูสังคมศึกษามีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก อาทิเช่น ในเรื่องค่านิยมทางด้านความรับผิดชอบ ความเสียสละ ความมีเหตุผล ความขยันหมั่นเพียร การพัฒนาตนเอง ความเชื่อมั่นในการปกครองระบบประชาธิปไตย การยอมรับความสามารถของบุคคลอื่น และเห็นคุณค่าของความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี เป็นต้น 3) เกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนของไทย ครูสังคมศึกษามีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากในปัญหาทางด้านสังคม การศึกษา เศรษฐกิจ และการเมือง 4) ครูสังคมศึกษาให้ข้อเสนอแนะว่าปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนของไทยเป็นปัญหาของบุคคลในชุมชนนั้น ดังนั้น การแก้ปัญหาจึงต้องใช้ประชาชนในชุมชนนั้นเป็นหลักในการดำเนินงานร่วมกับทางราชการ วิธีการแก้ปัญหาที่ตรงจุดคือ การให้การศึกษาก่อนแก่ประชาชนทั้ง

ทางการศึกษาในระบบโรงเรียน และการศึกษานอกระบบโรงเรียน โดยมุ่งเน้นการเปลี่ยนค่านิยมเก่าๆ ที่ล้าสมัย และการแก้ปัญหาทั้งทางการเมือง สังคม เศรษฐกิจ นั้น ต้องทำไปพร้อมๆ กัน โดยมีการวางแผนและมีเป้าหมายที่ชัดเจนแน่นอน ครูสังคมศึกษามีความคิดเห็นว่า การที่จะสามารถเข้าไปพัฒนาชุมชนให้ได้ผลเต็มที่นั้น ควรจะลดชั่วโมงการสอนของครูให้น้อยลงเพื่อครูจะได้มีเวลาช่วยเหลือสังคมภายนอกมากขึ้น และควรปรับปรุงหลักสูตรสังคมศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบัน ครูสังคมศึกษาเห็นว่าสามารถช่วยพัฒนาชุมชนได้หลายทาง ที่สำคัญที่สุดคือ ทางด้านการศึกษา การพัฒนาจิตใจ การให้คำปรึกษาแก่ชุมชน และความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติงานตามระบบประชาธิปไตย อุปสรรคที่ทำให้ครูไม่สามารถมีบทบาทพัฒนาชุมชนได้มาก ได้แก่ หาเวลาและโอกาสได้ยาก ขาดการสนับสนุนจากผู้บังคับบัญชาและหน่วยงานราชการ ขาดเงิน และปัญหาจากตัวครูเอง คือ มีภาระรับผิดชอบต่อบรรณครูมาก ขาดความรู้ความสามารถที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาชุมชน และครูไม่ใช่บุคคลที่มีภูมิปัญญาเดิมอยู่ในท้องถิ่นนั้น

โกศล ศรีมณี(2524) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง *สภาพปัญหาการจัดการศึกษาในโรงเรียนชาวเขาสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน* โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครูใหญ่ และครูในโรงเรียนชาวเขาของตำรวจตระเวนชายแดนเกี่ยวกับปัญหาการจัดการศึกษาของโรงเรียนชาวเขาของตำรวจตระเวนชายแดนในด้านวิชาการ อาคารสถานที่ บุคลากร ธุรการ และความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ศึกษาคือ ครูใหญ่และครูในโรงเรียนชาวเขาของตำรวจตระเวนชายแดน สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 35 คน ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าสถิติ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งผลการวิจัยพบว่าสภาพโรงเรียนชาวเขาดังอยู่ห่างไกลและอยู่ในท้องที่ทุรกันดาร มีอุปสรรคในการติดต่อสื่อสารและการคมนาคม ประชาชนให้ความร่วมมือน้อย ขาดวัสดุอุปกรณ์ มีครูที่เป็นชาวเขาน้อย โดยส่วนมากเป็นครูที่มาจากท้องถิ่นอื่น การปฏิบัติงานของครูอยู่ในเกณฑ์ต่ำ บุคลากรครูขาดขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ทางการสอน มีความรู้สึกสับสนในการปฏิบัติหน้าที่ทั้งตามคำสั่งและข้อเสนอแนะจากหน่วยงานต่างๆ ขาดการพัฒนาบุคลากร การปฏิบัติงานของบุคลากรครูทางการเรียนการสอนจึงอยู่ในเกณฑ์ต่ำ

ศุภชัย เพ็ญโรจน์(2528) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง *ปัญหาการจัดการศึกษาของโรงเรียนชาวเขาของตำรวจตระเวนชายแดนของกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนภาค 1 และภาค 3* โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาปัญหาการจัดการศึกษาของโรงเรียนชาวเขาของตำรวจตระเวนชายแดนของกองบังคับการตำรวจตระเวนชายแดนภาค 1 และภาค 3 โดยทำการศึกษาปัญหา 5 ด้าน คือ ด้านวิชา

การ ด้านอาคารสถานที่ ด้านบุคลากร ด้านธุรการ และด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน กลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ เจ้าหน้าที่ดำเนินการจัดตั้งโรงเรียนชาวเขาของตำรวจตระเวนชายแดนที่อยู่ในความรับผิดชอบของกองบังคับการตำรวจตระเวนชายแดนภาค 1 และภาค 3 จำนวน 150 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่าที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง เพื่อใช้สอบถามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ที่ดำเนินการจัดตั้งโรงเรียนชาวเขาของตำรวจตระเวนชายแดน ครูใหญ่ และครูเกี่ยวกับปัญหาการจัดการศึกษาด้านวิชาการ ด้านอาคารสถานที่ ด้านบุคลากร ด้านธุรการ และด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนมีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง

สายยนต์ สุวรรณเกตู(2533) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง *สภาพและปัญหาของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนในจังหวัดปราจีนบุรี* โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจสภาพปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนในจังหวัดปราจีนบุรี กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้บริหาร ครู จำนวน 85 คน นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในปีการศึกษา 2531 จำนวน 39 คน จากโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนในจังหวัดปราจีนบุรี จำนวน 12 โรงเรียน และเจ้าหน้าที่ตำรวจตระเวนชายแดนของกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดน 12 จำนวน 3 คน ที่ทำหน้าที่รับผิดชอบด้านการศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสำรวจ แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าร้อยละ ค่ามัธยฐาน และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งผลการวิจัยพบว่า สภาพทางการศึกษาของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนได้ดำเนินงานตามนโยบาย และวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาของกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน การเรียนการสอนใช้หลักสูตรประถมศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2521 โดยมีครูตำรวจตระเวนชายแดนและครูช่วยสอนทำหน้าที่สอน ซึ่งครูเหล่านี้ยังขาดความรู้ ความชำนาญในการสอน ด้านอาคารสถานที่ส่วนใหญ่เป็นอาคารแบบชั่วคราว ดันงบประมาณ โรงเรียนได้รับงบประมาณจากกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดนและจากผู้มีจิตศรัทธา ซึ่งนับว่ายังไม่เพียงพอต่อการดำเนินงานของโรงเรียน สำหรับด้านความร่วมมือที่ได้รับนั้น โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งในภาครัฐและเอกชน ตลอดจนประชาชนในท้องถิ่นที่โรงเรียนตั้งอยู่ ด้านปัญหาของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนในจังหวัดปราจีนบุรีนั้นพบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่มีปัญหาในเรื่องสภาพพื้นที่ตั้งของโรงเรียน การคมนาคมไม่สะดวก บุคลากรครูมีไม่เพียงพอ และขาดความรู้ความชำนาญในการสอน ขาดแคลนงบประมาณ และวัสดุอุปกรณ์ที่จะนำมาใช้ในการดำเนินงานของโรงเรียน ส่วนปัญหาของนักเรียนพบว่า มีปัญหาในเรื่องขาดเรียนบ่อยเนื่องจากปัญหาสุขภาพและความจำเป็นในการช่วยเหลือผู้ปกครองทำงาน แนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ได้แก่ การส่งเสริมความร่วมมือจากประชาชนและหน่วยงานต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้มีสภาพดีขึ้น การจัดสรรอัตรากำลังครู

เพิ่มมากขึ้น และการอบรมให้ความรู้ในด้านการสอนแก่ครู ส่วนการแก้ปัญหาของนักเรียนมีข้อเสนอว่า โรงเรียนควรชี้แจงให้ผู้ปกครองตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาให้มากขึ้น

เอกสิทธิ์ สกุลแก้ว(2533) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง *บทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในโครงการโรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม* พบว่า 1) ครูส่วนมากเคยปฏิบัติบทบาทในการพัฒนาชุมชนที่มีต่อนักเรียนรวมทุกด้าน แต่บทบาทที่ครูเคยปฏิบัติมากที่สุดคือ บทบาทด้านสังคมและวัฒนธรรม รองลงมาคือ บทบาทด้านการศึกษาและอาชีพ ส่วนบทบาทในการพัฒนาชุมชนที่ครูจำนวนมากที่สุดไม่เคยปฏิบัติคือ บทบาทด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและบทบาทด้านการเมืองการปกครอง 2) ครูส่วนมากไม่เคยปฏิบัติบทบาทในการพัฒนาชุมชนที่มีต่อประชาชนรวมทุกด้าน แต่บทบาทที่ครูไม่เคยปฏิบัติมากที่สุดคือ บทบาทด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รองลงมาคือ บทบาทด้านสาธารณสุข ส่วนบทบาทในการพัฒนาชุมชนที่ครูจำนวนมากเคยปฏิบัติคือ บทบาทด้านสังคมและวัฒนธรรม และบทบาทด้านการเมืองการปกครอง 3) ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนของครูรวมทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง 4) ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนของครูคือ ควรมีการอบรมหรือจัดโครงการต่างๆ เพื่อพัฒนาอาชีพที่เหมาะสมแก่คนในท้องถิ่น ควรจัดอบรมสัมมนาครูในด้านการพัฒนาชุมชนให้มากขึ้น รวมทั้งปรับปรุงสวัสดิการของครู ควรปรับปรุงด้านการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีการปรับปรุงระบบชลประทานในหมู่บ้าน และรัฐควรจัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนงานพัฒนาชุมชนให้มากขึ้นและต่อเนื่อง

จักรกฤษณ์ คุ่มรอบ(2535) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง *สภาพและปัญหาการบริหารโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน สังกัดกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดนภาค 3 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน สังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนภาค 3 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน จำนวน 54 โรงเรียน และครูใหญ่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน จำนวน 54 คน สังกัดกองบังคับการตำรวจตระเวนชายแดนภาค 3 เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลคือ แบบตรวจสอบรายการ และแบบมาตราส่วนประมาณค่า วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าร้อยละ ผลการวิจัยพบว่า สภาพทั่วไปของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนด้านบุคลากรครูส่วนใหญ่มีวุฒิทางการศึกษาต่ำกว่าระดับปริญญา ครูขาดความรู้ ความชำนาญในการสอน รวมทั้งยังขาดอัตรากำลังของครูอีกจำนวนมาก ครูเป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรมในชุมชนโดยเฉพาะด้านเกษตรและรักษาพยาบาล นักเรียนขาดโรงเรียนบ่อย ผู้ปกครองอยู่ในสภาพยากจน*

พนิดา ศรีธรรมมา(2539) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง สภาพปัญหาของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนที่ตั้งอยู่ในภูมิภาคต่างกัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบสภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนาโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนที่ตั้งอยู่ในภูมิภาคต่างกัน ใช้วิธีการวิจัยเอกสาร การศึกษาภาคสนาม และการใช้การสำรวจในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน 4 ภูมิภาค จำนวน 34 โรงเรียน กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามจำแนกเป็นผู้บริหาร 34 คน, ครู 187 คน, นักเรียน 389 คน และผู้นำชุมชน 34 คน ซึ่งผลการวิจัยมี 6 ข้อ ดังนี้คือ

1. สภาพหมู่บ้านที่เป็นที่ตั้งของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนในทุกภูมิภาคอยู่ห่างไกลชุมชนเมือง ตั้งอยู่นอกเขตสุขภาพิบาล และประชาชนมีอาชีพเกษตรกรรม
2. สภาพบริเวณโรงเรียนในภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นพื้นที่ราบ ส่วนในภาคเหนือและภาคใต้เป็นภูเขา
3. สภาพการศึกษาด้านวิชาการของโรงเรียนในแต่ละภูมิภาคมีการจัดกิจกรรมวิชาการเพิ่มเติมจากหลักสูตรซึ่งแตกต่างกันตามสภาพเศรษฐกิจ สังคม ศาสนา และวัฒนธรรมท้องถิ่น สภาพทางการศึกษาด้านบุคลากร มีการจัดครูเข้าสอนตามความสมัครใจและความสะดวกเป็นอันดับแรก มีการกำหนดผู้รับผิดชอบ มีการกำกับนิเทศอย่างชัดเจน มีการพัฒนาบุคลากรด้านการสอน มีการประเมินรายเดือน สภาพทางการศึกษาด้านกิจการนักเรียน มีเกณฑ์การรับนักเรียน แต่มีความแตกต่างระหว่างภูมิภาค ในด้านการบริการสุขภาพและจัดอาหารกลางวัน สหกรณ์ การติดตามผลนักเรียนที่สำเร็จการศึกษา สภาพทางการศึกษาด้านธุรการและการเงินส่วนใหญ่ขาดครุภัณฑ์ในห้องธุรการ สภาพทางด้านอาคารสถานที่ส่วนใหญ่ใช้ได้ปานกลางและต้องปรับปรุง ส่วนสภาพด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน มีการประชุมผู้ปกครอง มีการบริการทางวิชาการและทางด้านสุขภาพอนามัย
4. ปัญหาของโรงเรียนพบว่า มีปัญหาด้านสภาพทางการศึกษา ด้านธุรการและการเงิน และปัญหาด้านสภาพหมู่บ้านเป็นอันดับแรก
5. เมื่อเปรียบเทียบปัญหาของโรงเรียนพบว่า โรงเรียนที่ตั้งอยู่ในภูมิภาคต่างกันจะมีความแตกต่างในปัญหาสภาพหมู่บ้านและปัญหาสภาพทางการศึกษาด้านวิชาการและด้านกิจการนักเรียน
6. แนวทางการพัฒนาตามความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่สำคัญเป็นอันดับแรกที่ทุกภูมิภาคต้องการทำคือ การพัฒนาระบบสาธารณูปโภคและการจัดหนังสือเรียน สื่อ อุปกรณ์การเรียนให้เพียงพอและทันเวลา การจัดจำนวนครูให้เพียงพอ และมีวุฒิทางการศึกษา รวมทั้งมีภูมิสำเนาในพื้นที่ มีงบประมาณด้านกิจกรรมนักเรียน มีครุภัณฑ์ที่จำเป็นด้านธุรการ จัดสภาพอาคารเรียนที่เอื้อต่อการเรียน และมีการประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนยอมรับ และเห็นความสำคัญของการศึกษา

พจนี เทียมศักดิ์(2543) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง *ปฏิสัมพันธ์ของการเรียนรู้ในชุมชนและโรงเรียน* โดยศึกษาจากชุมชนทุรกันดารที่มีโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนตั้งอยู่ในหลายพื้นที่ วัตถุประสงค์ของการศึกษาเพื่อศึกษาแบบแผนกระบวนการและเงื่อนไขที่เป็นตัวกำหนดการเรียนรู้ในระบบโรงเรียนและชุมชน ผลการวิจัยพบว่า แบบแผนในการเรียนรู้ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนมี 3 รูปแบบ ได้แก่ 1) แบบแผนการเรียนรู้ทางเดียวหรือการเรียนรู้ที่ครูเป็นศูนย์กลาง 2) แบบแผนการเรียนรู้แบบยึดมาตรฐานเดียวกันหรือการเรียนรู้แบบลักษณะเดียว และ 3) แบบแผนการเรียนรู้แบบแลกเปลี่ยน ส่วนเงื่อนไขสำคัญที่มีผลต่อแบบแผนการเรียนรู้ในโรงเรียน ได้แก่ เงื่อนไขที่เกี่ยวกับการกำหนดนโยบายจากส่วนกลาง และเงื่อนไขการบริหารจัดการแบบราชการในโรงเรียนในเรื่องโครงสร้างการบริหาร การคัดเลือกครู การแต่งตั้งบุคลากรในโรงเรียน การโยกย้าย การแต่งตั้งผู้บริหาร และการพิจารณาความดีความชอบ

ทางด้านการเรียนรู้ในวิถีชีวิตชุมชนมี 4 มิติคือ 1) ความรู้และระบบความรู้ในเรื่องการทำอาหาร การทำจักรสาน การทอผ้า การเพาะพันธุ์พืชและสมุนไพร 2) การสั่งสมและการกระจายความรู้ซึ่งมีการกระจายความรู้ภายในครอบครัวและเครือข่าย การกระจายความรู้ผ่านผู้นำ การบอกเล่าแบบปากต่อปากจากคนในหมู่บ้านเดียวกัน การรวมกลุ่มการจัดกลุ่มพูดคุย การอ่านเอกสารที่เขียนเป็นลายลักษณ์อักษร การถ่ายทอดจากศรัทธาความเชื่อ พิธีกรรม จารีต ธรรมเนียม และการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมต่างๆ เช่น การทัศนศึกษา การเรียนรู้ตามแนวพระราชดำริ การละเล่นพื้นบ้าน เช่น บทกลอนลำ และการรณรงค์ในเรื่องต่างๆ 3) สถาบันซึ่งทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ ได้แก่ ครอบครัว ซึ่งเป็นสถาบันถ่ายทอดความรู้ให้แก่สมาชิกในครัวเรือน วัด ซึ่งเป็นสถาบันถ่ายทอดความรู้แก่สมาชิกในครัวเรือน และปราชญ์ชุมชนในฐานะเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้เฉพาะด้าน 4) การสร้างสรรคปรับปรุง และระบบความรู้

แบบแผนของปฏิสัมพันธ์ของการเรียนรู้ในชุมชนและโรงเรียนมี 2 แบบด้วยกันคือ 1) การเรียนรู้แบบเท่าเทียมกันจากปฏิสัมพันธ์ในแนวนอน ซึ่งมีลักษณะถ้อยที่ถ้อยอาศัย และผ่อนปรนเข้าหากันของชาวบ้านและโรงเรียน โดยที่ทุกฝ่ายจะมีความเท่าเทียมกันและมีความเสมอภาคในเรื่องต่างๆ 2) การเรียนรู้แบบไม่เท่าเทียมกันจากปฏิสัมพันธ์ในแบบแนวตั้ง ปฏิสัมพันธ์เกิดขึ้นจากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งใช้ความคิดของตัวเองเป็นหลัก ไม่ฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ทำให้อีกฝ่ายหนึ่งคิดว่าตนเองไม่มีสิทธิ์ที่จะแสดงความคิดเห็นหรือมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทำให้เกิดการเรียนรู้แบบไม่เท่าเทียมกัน

อดุลย์ วังศรีคุณ(2543) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง *การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง : การวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาอภิมาน* โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง ผลการวิจัยพบว่า ลำดับขั้นตอนของ

กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งประกอบด้วยลำดับขั้นตอน 7 ประการ คือ ชุมชนรับรู้และตระหนักในปัญหา สมาชิกชุมชนร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา สมาชิกชุมชนร่วมกันแสวงหาและเลือกแนวทางในการแก้ไขปัญหา สมาชิกชุมชนร่วมกันดำเนินการ สมาชิกชุมชนร่วมกันประเมินผลการดำเนินการ และสมาชิกชุมชนร่วมกันปรับปรุงหากดำเนินการไม่สำเร็จ นอกจากนี้ยังพบว่า ชุมชนส่วนใหญ่รับรู้และตระหนักในปัญหา จากการที่สมาชิกในชุมชนประสบปัญหา และรับรู้เองซึ่งเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อสมาชิกในชุมชนทั้งหมดหรือส่วนใหญ่ เป็นปัญหาเกี่ยวกับเรื่องการทำมาหากิน การวิเคราะห์ปัญหาของชุมชนจะร่วมกันวิเคราะห์ที่เป็นกลุ่มย่อยหรือที่ประชุมหมู่บ้าน ชุมชนเลือกแนวทางการแก้ปัญหาโดยการลองผิดลองถูก สมาชิกชุมชนร่วมวางแผนในที่ประชุมหมู่บ้านแล้วดำเนินการในลักษณะของการรวมกลุ่มจัดตั้งองค์กร สถาบัน และประเมินโดยสมาชิกและผู้เข้าร่วมกัน นอกจากนี้ พบว่า องค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งประกอบไปด้วยกิจกรรมทางการเรียนรู้ ฐานการเรียนรู้ และเนื้อหา/องค์ความรู้ ส่วนกิจกรรมการเรียนรู้ที่ปรากฏในงานวิจัยส่วนใหญ่ ได้แก่ การศึกษาประสบการณ์จากชุมชนอื่น/การศึกษาดูงาน/การทัศนศึกษา การสนทนาปรึกษาหารือและเปลี่ยนความคิดเห็น การประชุมอย่างเป็นทางการ การปฏิบัติจริง ส่วนฐานการเรียนรู้ประกอบด้วย ฐานการเรียนรู้ภายในชุมชน ได้แก่ สมาชิกชุมชน ผู้นำชุมชน และฐานการเรียนรู้ภายนอกชุมชน ได้แก่ ชุมชน บุคคล องค์กรภายนอก ในด้านเนื้อหา/องค์ความรู้ ประกอบด้วย เนื้อหาด้านปัญหา/ความต้องการพัฒนาและด้านการแก้ปัญหา/พัฒนาชุมชน โดยที่เนื้อหาทั้งสองด้านที่ปรากฏในงานวิจัยที่นำมาสังเคราะห์ส่วนใหญ่คือ เรื่องการทำมาหากิน ในส่วนของปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง ประกอบด้วย ปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอก และปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม ปัจจัยภายในที่ปรากฏในงานวิจัยส่วนใหญ่ ได้แก่ ผู้นำที่มีคุณธรรม จริยธรรม เป็นที่ยอมรับนับถือ สมาชิกมีคุณธรรม จริยธรรม สมาชิกเห็นประโยชน์ของการพัฒนาร่วมกัน ความสัมพันธ์ในชุมชนมีความเป็นปึกแผ่น การแก้ปัญหาเกิดจากชุมชนเอง ส่วนปัจจัยภายนอกที่ปรากฏในงานวิจัยที่นำมาสังเคราะห์ส่วนใหญ่ ได้แก่ แนวคิดและการปฏิบัติของนักพัฒนาจากภายนอก การสนับสนุนจากองค์กร/แหล่งทรัพยากรภายนอก ส่วนด้านปัจจัยสภาพแวดล้อมที่ปรากฏในงานวิจัยที่นำมาสังเคราะห์ส่วนใหญ่ ได้แก่ การดำเนินกิจกรรมอยู่บนพื้นฐานของประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่น

โสภณ นาปรัง(2543) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง *การพัฒนามาตรฐานการศึกษาโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน* พบว่า โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนซึ่งเป็นหน่วยงานที่ปฏิบัติภารกิจ 3 ลักษณะ คือ การจัดการศึกษา การพัฒนาคุณภาพชีวิต และการรักษาความมั่นคง ควรประกอบด้วยมาตรฐาน 3 ด้าน คือ มาตรฐานทางด้านผู้เรียน มาตรฐานด้านกระบวนการ และมาตรฐานด้านปัจจัย โดยที่

มาตรฐานทางด้านผู้เรียนนั้นเน้นมี 12 มาตรฐาน 40 ตัวบ่งชี้ ซึ่งเน้นพัฒนาการรอบด้านทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และสังคม โดยมุ่งให้ผู้เรียนเป็นคนดี มีความสามารถตามศักยภาพและมีความสุข เป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ มีทักษะในการเรียนรู้ มีทักษะในการทำงาน และมีชีวิตที่มีคุณภาพ ส่วนมาตรฐานการศึกษาด้านกระบวนการ มี 13 มาตรฐาน 44 ตัวบ่งชี้ ซึ่งเน้นในด้านกระบวนการบริหารจัดการ กระบวนการจัดการเรียนการสอน การดำเนินงานตามโครงการพระราชดำริ ให้บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ และการดำเนินงานด้านความมั่นคง และมาตรฐานการศึกษาด้านปัจจัย มี 9 มาตรฐาน 24 ตัวบ่งชี้ ที่เป็นการกำหนดคุณลักษณะหรือสภาพความพร้อมของผู้บริหาร ครู หลักสูตร อาคารสถานที่ และชุมชน

ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์(2543) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน วัตถุประสงค์ของการวิจัยคือ เพื่อวิเคราะห์และพัฒนารูปแบบการศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน พบว่า ปัญหาการพัฒนาที่ยั่งยืนในชุมชนเป็นปัญหาที่เกิดจากปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งได้รับผลกระทบจากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ทำให้ชุมชนในฐานะระบบสังคมเสียคุณภาพ โครงการการศึกษาชุมชนได้ถูกนำมาใช้เป็นวิถีทางในการแก้ปัญหา โครงการดังกล่าวเป็นการเสริมสร้างบูรณาการในชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผนและจัดการ เป้าหมายของโครงการคือการแก้ปัญหาชุมชน และมุ่งหมายให้สมาชิกส่วนใหญ่ในชุมชนได้รับประโยชน์จากโครงการ โดยรูปแบบการศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน จำแนกออกเป็น 2 รูปแบบ คือ รูปแบบอิงชุมชนที่ชุมชนเป็นผู้ริเริ่ม และรูปแบบอิงสถาบันซึ่งหน่วยงานภายนอกเป็นผู้ริเริ่ม ซึ่งรูปแบบที่ชุมชนเป็นผู้ริเริ่มจะเป็นรูปแบบที่เหมาะสมสำหรับชุมชนที่มีผู้นำที่เข้มแข็งและมีศักยภาพพื้นฐาน รูปแบบนี้เน้นความคิดในการพึ่งตนเอง การมีส่วนร่วม และการใช้ทรัพยากร ตลอดจนภูมิปัญญาภายในชุมชน โครงการดังกล่าวเกิดขึ้นโดยชุมชนเองและมีเป้าหมายในการพัฒนาความสามารถของสมาชิกเพื่อแก้ปัญหาการพัฒนาที่ยั่งยืน ส่วนรูปแบบที่หน่วยงานภายนอกเป็นผู้ริเริ่มเป็นรูปแบบที่เหมาะสมสำหรับชุมชนที่ประสบปัญหาเกินขอบเขตความสามารถของชุมชน การแก้ปัญหาจำเป็นต้องอาศัยความช่วยเหลือจากภายนอก เป็นต้นว่า องค์กรระหว่างประเทศ หน่วยงานรัฐ หรือโครงการในพระราชดำริ อย่างไรก็ตาม การจัดกิจกรรมการศึกษาในโครงการดังกล่าวมีเป้าหมายที่จะสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ และศักยภาพของสมาชิกเพื่อให้อาจารย์ของชุมชนได้เองเช่นกัน

ณรงค์ อุ่นอง และคณะ(2543) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง โครงการพัฒนาความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน : ศึกษากรณีโครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนภาคใต้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาข้อมูลการจัดการศึกษาในพื้นที่ทุรกันดารที่ตำรวจ

ตระเวนชายแดนดำเนินการอยู่ ซึ่งแตกต่างไปจากการจัดการศึกษาของหน่วยงานที่มีหน้าที่โดยตรง 2) ศึกษาชุมชนที่ตั้งโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ซึ่งเป็นชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ทุรกันดารไกลการคมนาคม 3) ศึกษาความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในการจัดการศึกษา โดยพิจารณาความสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ผลจากการศึกษาวิจัยสรุปได้ว่า 1) ประวัติศาสตร์และบริบทของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ชุมชนแต่ละแห่งที่ศึกษามีอัตลักษณ์ความเป็นมา ความเป็นอยู่ที่แตกต่างกัน นอกจากนั้นยังพบว่า มีเอกลักษณ์ที่สอดคล้องกันในบางประเด็น ซึ่งสามารถนำมาวิเคราะห์กำหนดเป็นนโยบาย และแผนกลยุทธ์ในการพัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพจริงได้ 2) กระบวนการความร่วมมือ กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน การแก้ปัญหา การช่วยเหลือเกื้อกูล และการสร้างสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนและชุมชนที่สามารถสนับสนุนส่งเสริมให้มีคุณค่ามากขึ้น และนำไปเผยแพร่ขยายผลสู่โรงเรียนและชุมชนอื่นได้อย่างเป็นรูปธรรม 3) กิจกรรมที่เกิดขึ้นจากการวิจัยแบบมีส่วนร่วมได้ความคิดที่มีคุณค่า มีการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคในการดำเนินงานส่งเสริมคุณภาพการศึกษา และดำเนินงานเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน ซึ่งนับเป็นการช่วยพัฒนาประเทศในระดับฐานราก 4) การจัดการเรียนการสอนของครูตำรวจตระเวนชายแดน กิจกรรม และโครงการต่างๆ ที่ดำเนินการอยู่ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน และในชุมชนซึ่งมีการพัฒนาตลอด 44 ปี ตั้งแต่เริ่มมีโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนแห่งแรกนั้น เป็นการทำงานที่สอดคล้องกับแนวทางการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในส่วนของผลการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคในการพัฒนาร่วมกัน พบว่า จุดแข็งในการดำเนินงานเสริมสร้างความเข้มแข็งต่อกันระหว่างโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนและชุมชนคือ ความสามารถในการใช้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมของชุมชน ความสามารถในการระดมสรรพกำลังของครูตำรวจตระเวนชายแดน ความมีระเบียบวินัย และความสามารถทำให้โรงเรียนและชุมชนปลอดภัยจากยาเสพติด ความรู้สึกเป็นเจ้าของของประชาชนในพื้นที่ที่เป็นที่ตั้งของโรงเรียน ส่วนจุดอ่อนมักจะเป็นในเรื่องของคุณภาพของการเรียนการสอน และปัจจัยพื้นฐานของโรงเรียนในฐานะเป็นสถานศึกษา ส่วนในเรื่องของอุปสรรคที่ผู้ให้ข้อมูลและผู้เกี่ยวข้องมีความเห็นตรงกันคือ ความทุรกันดารห่างไกลของพื้นที่ การขาดการดูแลจากภาครัฐ และความยากจนของประชาชนเนื่องด้วยการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ส่วนโอกาสในการพัฒนาที่จะเป็นไปได้มากที่สุดคือ การพัฒนาการศึกษา และการพัฒนาตามแนวโครงการในพระราชดำริ

เมื่อพิจารณาโดยสรุปจากผลการวิจัยข้างต้น พบว่า งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนที่ผ่านมาแทบทุกเรื่องจะเป็นการเสนอผลการศึกษาค้นหาปัญหาที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการจัดการศึกษาในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน การพัฒนาชุมชน รวมทั้งลักษณะปฏิบัติ-

สัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน แต่ยังไม่มีการวิจัยที่ให้ความสำคัญเกี่ยวกับลักษณะการเรียนรู้ของ
ตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชน ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาลักษณะการเรียนรู้
ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาแนวทางในการดำเนิน
งานของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชนต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์ลักษณะการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชน 2) วิเคราะห์เส้นทางการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชน 3) นำเสนอแนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชน โดยผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative method) และใช้วิธีการศึกษาแบบพหุกรณีศึกษา(Multiple Case Study) การดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 คือ การศึกษาเอกสาร ขั้นตอนที่ 2 คือ การศึกษาภาคสนาม และขั้นตอนที่ 3 คือ การวิเคราะห์ข้อมูล โดยมีสาระสำคัญของแต่ละขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 : การศึกษาเอกสาร

การวิจัยในขั้นตอนนี้เป็นการศึกษาเอกสาร(Documentary study) ได้แก่ ตำรา บทความ ข้อมูล และงานวิจัยต่างๆ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดและแนวทางการเรียนรู้รวมทั้งบทบาทในการพัฒนาชุมชนของตำรวจตระเวนชายแดน โดยมีรายละเอียดดังนี้คือ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ครูโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน การพัฒนาชุมชน บทบาทของครูโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนในการพัฒนาชุมชน และการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อกำหนดกรอบในการสังเกต การวิเคราะห์เอกสาร ตลอดจนแนวคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์

ขั้นตอนที่ 2 : การศึกษาภาคสนาม

การวิจัยในขั้นตอนนี้เป็นการวิจัยภาคสนาม(field research) ประกอบด้วย การคัดเลือกกรณีศึกษา วิธีการวิจัย และเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย โดยวิธีการวิจัย ได้แก่ การศึกษาเอกสาร (Documentary study) การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ(Informal interview) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม(Participant observation) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก(In-depth interview) การสนทนากลุ่ม (Focus groups interview) ส่วนเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และแบบสนทนากลุ่ม โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การคัดเลือกกรณีศึกษา

ผู้วิจัยเลือกกรณีศึกษาแบบเจาะจง(Purposive sampling) จากโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนทั้งหมด 176 โรงเรียน โดยแบ่งเป็นโรงเรียนประถมศึกษา จำนวน 166 โรงเรียนมัธยมศึกษา จำนวน

1) โรง และโรงเรียนสาขา จำนวน 9 โรง ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์ที่ใช้ในการคัดเลือกคือ 1) เป็นโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในชุมชนขนาดใหญ่ที่มีความทึ่รกันดาร 2) โรงเรียนและชุมชนมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด 3) โรงเรียนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนอย่างชัดเจน 4) เป็นโรงเรียนที่มีการริเริ่มกิจกรรมการสร้างควมสัมพันธ์กับชุมชนที่ชัดเจนและได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง 5) กิจกรรมดังกล่าวประสบความสำเร็จโดยจากความร่วมมือของสมาชิกในชุมชน 6) เป็นโรงเรียนที่มีรูปแบบการจัดหลักสูตรและการเรียนการสอนในลักษณะขยายโอกาส คือ มีทั้งหลักสูตรระดับมัธยมศึกษา และหลักสูตรระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ(ปวช.กศน.) ซึ่งโรงเรียนที่มีลักษณะสอดคล้องกับเกณฑ์ดังกล่าวคือ โรงเรียนมัธยมบ้านนายาว อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา

โรงเรียนมัธยมบ้านนายาว อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา มีครูทั้งหมด 27 คน ผู้วิจัยคัดเลือกครูเพื่อเป็นกรณีศึกษา จำนวน 6 คน โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มละ 3 คน โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกกรณีศึกษาดังรายละเอียดต่อไปนี้

กรณีศึกษากลุ่มที่ 1 มีเกณฑ์ในการคัดเลือกดังนี้

1. ครูตำรวจตระเวนชายแดนที่เคยได้รับรางวัล หรือได้รับประกาศเกียรติคุณดีเด่นด้านการพัฒนาชุมชน
2. เป็นครูที่มีระยะเวลาการทำงานด้านพัฒนาชุมชนอย่างน้อย 5 ปี
3. เป็นครูที่เคยดำรงตำแหน่งที่ปรึกษาคุ่มอย่างน้อย 3 คุ่ม

กรณีศึกษากลุ่มที่ 2 มีเกณฑ์ในการคัดเลือกดังนี้

1. ครูตำรวจตระเวนชายแดนที่ไม่เคยได้รับรางวัลหรือได้รับประกาศเกียรติคุณดีเด่นด้านการพัฒนาชุมชน
2. เป็นครูที่มีระยะเวลาการทำงานด้านพัฒนาชุมชนอย่างน้อย 5 ปี
3. เป็นครูที่เคยดำรงตำแหน่งที่ปรึกษาคุ่มอย่างน้อย 3 คุ่ม

2. วิธีการวิจัยและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการวิเคราะห์ลักษณะการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชน เริ่มตั้งแต่ลักษณะการเรียนรู้ ปัจจัยที่สนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ การพัฒนาชุมชน และพัฒนาการที่เกิดขึ้นกับครูในการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาชุมชน ผู้วิจัยใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษเอกสาร การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการทำสนทนากลุ่ม โดยใช้วัสดุอุปกรณ์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ สมุดบันทึก เทปบันทึกเสียง แบบสังเกตพฤติกรรม และกล้องถ่ายภาพ โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 วิธีการวิจัย

2.1.1 การศึกษาเอกสาร(Documentary study) ผู้วิจัยศึกษาเอกสารดังรายละเอียดต่อไปนี

2.1.1.1 เอกสารอัตชีวประวัติ โดยการศึกษาเกี่ยวกับสภาพครอบครัว การศึกษาการทำงาน และการปฏิบัติงานในบทบาทการพัฒนาชุมชน โดยมุ่งที่จะอธิบายความรู้สึกนึกคิดของกรณีศึกษา แรงจูงใจในการทำงานเพื่อพัฒนาชุมชน ค่านิยม ความเชื่อ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล สิ่งแวดล้อม ชุมชนที่อยู่อาศัย ซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นข้อมูลส่วนหนึ่งในการสะท้อนให้เห็นพฤติกรรม การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้เป็นอย่างดี

2.1.1.2 เอกสารการปฏิบัติงาน โดยการศึกษาแฟ้มสะสมงานของกรณีศึกษา และเอกสารของโรงเรียน เพื่อมุ่งอธิบายการทำงานของกรณีศึกษา เป้าหมายในการทำงาน ผลสำเร็จของงานว่าสอดคล้องกับเป้าหมายของโรงเรียนในด้านการทำงาน เพื่อพัฒนาชุมชนมากน้อยแค่ไหนเพียงไร อันจะนำไปสู่การอธิบายลักษณะการเรียนรู้ของกรณีศึกษา ในด้านการงานเพื่อพัฒนาชุมชนต่อไป

2.1.2 การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ(Informal interview) ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ เน้นการพูดคุยแบบธรรมชาติ ซึ่งมีลักษณะเป็นกันเอง โดยมีจุดเน้นที่สำคัญคือ ผู้วิจัยเปิดกว้างไม่จำกัดคำตอบของครูกรณีศึกษา เพื่อให้กรณีศึกษาได้ตอบคำถามได้อย่างเต็มที่โดยอิสระ และไม่มี ความกังวลใดๆ ซึ่งจากการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการนี้ จะทำให้ผู้วิจัยค้นพบลักษณะการเรียนรู้ซึ่งมีรูปแบบเฉพาะตัวของกรณีศึกษาแต่ละกรณี รวมทั้งสามารถค้นพบเส้นทางการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาชุมชนของกรณีศึกษา และแนวทางในการพัฒนาการเรียนรู้เพื่อพัฒนาชุมชนของกรณีศึกษา

2.1.3 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม(Participant observation) ผู้วิจัยใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยแนวทางในการสังเกต นอกจากผู้วิจัยได้ทำการสังเกตสภาพทั่วไปของชุมชน ได้แก่ สภาพพื้นที่ ลักษณะบ้านเรือน ความเป็นอยู่ของผู้คนในชุมชน การประกอบอาชีพ แล้ว ผู้วิจัยยังได้มีโอกาสเข้าร่วมสังเกตโดยการเข้าไปช่วยงานที่โรงเรียนและชุมชนจัดขึ้น 2 งาน นั่นคืองานกีฬาไทย จัดขึ้นเมื่อวันที่ 2 เมษายน 2546 อันเป็นงานประจำปีของชุมชน ซึ่งปีนี้จัดเป็นปีที่ 5 ส่วนงานที่สองเป็นงานบุญบั้งไฟซึ่งจัดขึ้นเมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม 2546 นอกจาก

นั้น ผู้วิจัยยังเข้าไปสังเกตการเตรียมงานทั้งของชาวบ้านและครู ตชด. ในวันก่อนวันงานทั้ง 2 งานอีกด้วยโดยใช้กรอบการสังเกตของ Lofland (1971 อ้างใน นิศา ชูโต, 2540) 6 หน่วย ดังนี้

1. การกระทำ (acts) คือ พฤติกรรมที่กรณีศึกษาแสดงออกในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ในบทบาทการพัฒนาชุมชน ได้แก่ การการปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ความสามารถในการเรียนรู้งานในบทบาทการพัฒนาชุมชน การทำงานอย่างเป็นลำดับขั้นตอน ความขยัน ความอดทน และความละเอียดรอบคอบในการปฏิบัติงาน
2. กิจกรรม (activities) คือ พฤติกรรมของกรณีศึกษาที่แสดงออกเกี่ยวกับการเรียนรู้ในบทบาทการพัฒนาชุมชน การกระทำของคนหลายๆ คนที่แสดงถึงความสำคัญ และเกี่ยวข้องกันกับการเรียนรู้ในบทบาทการพัฒนาชุมชน
3. ความหมาย (meaning) คือ ผู้วิจัยสังเกตการให้ความหมายของการกระทำหรือกิจกรรม โดยคำพูดที่แสดงออกของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการเรียนรู้ในบทบาทการพัฒนาชุมชน ได้แก่ การที่กรณีศึกษาให้ความหมายของการเรียนรู้ว่ามีความสำคัญอย่างไรในการปฏิบัติงาน เพื่อให้งานนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ต้องการ
4. ความสัมพันธ์ (relationship) คือ การเกี่ยวข้องระหว่างเพื่อนร่วมงาน ผู้บริหาร ชาวบ้าน การให้ความช่วยเหลือกันในการทำงาน การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ทั้งระหว่างครูกรณีศึกษากับเพื่อนครู ครูกรณีศึกษากับผู้บริหาร และครูกรณีศึกษากับชาวบ้าน
5. การมีส่วนร่วมในกิจกรรม (participation) คือ การพิจารณาบทบาทของกรณีศึกษาที่กระทำในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้เพื่อพัฒนาชุมชน ได้แก่ การเป็นวิทยากร การเป็นที่ปรึกษาประจำคุ้ม เป็นต้น
6. สถานที่ (setting) คือ สถานการณ์และสภาพที่เกิดขึ้นภายในชุมชนใน ความรับผิดชอบของกรณีศึกษา ได้แก่ สภาพแวดล้อมประจำคุ้มที่ตนเองเป็นที่ปรึกษา บรรยากาศภายในคุ้มที่ตนเองเป็นที่ปรึกษา เป็นต้น

ซึ่งในการศึกษาตามกรอบการสังเกตดังกล่าว จะทำให้ผู้วิจัยสามารถอธิบายลักษณะการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในด้านการพัฒนาชุมชน รวมทั้งสามารถค้นพบเส้นทางการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาชุมชนของกรณีศึกษาและแนวทางการพัฒนาการเรียนรู้เพื่อพัฒนาชุมชนของกรณีศึกษาได้ในที่สุด

2.1.4 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก(In-depth interview) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกนั้น เป็นการสัมภาษณ์ที่ไม่ได้กำหนดคำถามคำตอบไว้อย่างแน่นอนตายตัว คำถามที่ใช้และลำดับคำถามสามารถเปลี่ยนแปลงหรือยืดหยุ่นได้ ผู้สัมภาษณ์มีอิสระในการดัดแปลงคำถามให้เหมาะสม แต่ทั้งนี้ก็ต้องเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ และผู้ตอบก็มีอิสระในการตอบเช่นเดียวกัน ในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกนั้นก็เพื่อให้ได้คำตอบในประเด็นต่างๆ ได้อย่างชัดเจนและครอบคลุมในสิ่งที่ผู้วิจัยต้องการ ซึ่งจากการสัมภาษณ์อย่างเจาะลึกนี้จะทำให้ผู้วิจัยค้นพบลักษณะการเรียนรู้ซึ่งมีรูปแบบเฉพาะตัวของครูกรณีศึกษาแต่ละกรณี รวมทั้งสามารถค้นพบเส้นทางการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาชุมชนของกรณีศึกษา และแนวทางในการพัฒนาการเรียนรู้เพื่อพัฒนาชุมชนของกรณีศึกษาได้อย่างชัดเจนด้วย

2.1.5 การสนทนากลุ่ม(Focus groups interview) การสนทนากลุ่มจะทำให้ประเด็นต่างๆ ในการวิเคราะห์ชัดเจนมากขึ้น ได้ร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เกิดสภาวะการณ์ร่วมรู้สึก ร่วมรับรู้ประเด็นต่างๆ ไปด้วยกัน และยังเป็น การตรวจสอบข้อมูลในประเด็นต่างๆ อีกด้วย ซึ่งในการทำสนทนากลุ่มนั้นจะทำให้ผู้วิจัยตรวจสอบลักษณะการเรียนรู้ ซึ่งมีรูปแบบเฉพาะตัวของกรณีศึกษาแต่ละกรณี รวมทั้งตรวจสอบเส้นทางการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาชุมชนของกรณีศึกษา และแนวทางการพัฒนาการเรียนรู้เพื่อพัฒนาชุมชนของกรณีศึกษา ซึ่งในการทำสนทนากลุ่มนั้น ผู้วิจัยได้คัดเลือกเพื่อนครู จำนวน 8 คน มาเข้าร่วมในการสนทนากลุ่ม โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกเพื่อนครูที่เข้าร่วมสนทนากลุ่มดังนี้

เพื่อนครูกลุ่มที่ 1 เพื่อนครูที่มีประสบการณ์การทำงาน 5 ปีขึ้นไป

และดำรงตำแหน่งที่ปรึกษาคุ่มอย่างน้อย 3 คุ่ม จำนวน 4 คน

เพื่อนครูกลุ่มที่ 2 เพื่อนครูที่มีประสบการณ์การทำงานต่ำกว่า 5 ปี

และไม่เคยดำรงตำแหน่งที่ปรึกษาคุ่มใดๆ จำนวน 4 คน

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.2.1 แบบสังเกต

ผู้วิจัยได้ทำการกำหนดสิ่งที่ใช้ในการในการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมไว้ล่วงหน้า ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมนี้ใช้เป็นข้อมูลเสริม เพื่อเพิ่มเติมข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการให้มีความสมบูรณ์มากขึ้นสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นต่อไป โดยแนวทางในการสังเกต นอกจากผู้วิจัยได้ทำการสังเกตสภาพทั่วไปของชุมชน ได้แก่ สภาพพื้นที่ ลักษณะบ้านเรือน ความเป็นอยู่ของผู้คนในชุมชน การประกอบอาชีพแล้ว ผู้วิจัยยังได้มีโอกาสเข้าร่วมสังเกตในงานทำบุญประเพณีของชุมชน

จำนวน 2 งาน คือ งานวันกีฬาไทย(2 เมษายน 2546) และงานวันบุญบั้งไฟ(24 พฤษภาคม 2546) ด้วย

2.2.2 แบบสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ

ในการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ ผู้วิจัยเน้นการพูดคุยแบบธรรมชาติ ซึ่งมีลักษณะเป็นกันเอง โดยมีจุดเน้นที่สำคัญคือ ผู้วิจัยเปิดกว้างไม่จำกัดคำตอบของกรณีศึกษาเพื่อให้กรณีศึกษาได้ตอบคำถามได้อย่างเต็มที่โดยอิสระ และไม่มี ความกังวลใดๆ ซึ่งจากการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการจะทำให้ผู้วิจัยค้นพบลักษณะการเรียนรู้ ซึ่งมีรูปแบบเฉพาะตัวของกรณีศึกษาแต่ละกรณี รวมทั้งสามารถค้นพบเส้นทางการเรียนรู้เพื่อพัฒนาชุมชนของกรณีศึกษา และแนวทางในการพัฒนาการเรียนรู้เพื่อพัฒนาชุมชนของกรณีศึกษา

2.2.3 แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

ในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวทางการสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้า(Interview guideline) ที่ไม่ได้กำหนดคำถามคำตอบไว้อย่างแน่นอนตายตัว คำถามที่ใช้และลำดับคำถามสามารถเปลี่ยนแปลงหรือยืดหยุ่นได้ ผู้สัมภาษณ์มีอิสระในการดัดแปลงคำถามให้เหมาะสม แต่ทั้งนี้ก็ต้องเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ และผู้ตอบก็มีอิสระในการตอบเช่นเดียวกัน ในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกนั้นก็เพื่อให้ได้คำตอบในประเด็นต่างๆ ได้อย่างชัดเจนและครอบคลุมในสิ่งที่ผู้วิจัยต้องการ ซึ่งจากการสัมภาษณ์อย่างเจาะลึกนี้จะทำให้ผู้วิจัยค้นพบลักษณะการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน ซึ่งมีรูปแบบเฉพาะตัวแต่ละคน รวมทั้งสามารถค้นพบเส้นทางการเรียนรู้เพื่อพัฒนาชุมชนของกรณีศึกษา และแนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชนได้อย่างชัดเจนด้วย แนวทางการสัมภาษณ์นี้มีลักษณะเป็นหัวข้อกว้างๆ ตามประเด็นการศึกษาประกอบด้วย

1. การปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
2. ความสามารถในการเรียนรู้งานในบทบาทการพัฒนาชุมชนของตนเอง
3. การแสวงหาความรู้เพิ่มเติมในด้านต่างๆ เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการทำงานในบทบาทการพัฒนาชุมชน
4. การทำงานอย่างเป็นระบบ เป็นลำดับขั้นตอน
5. ความขยัน ความอดทน และความละเอียดรอบคอบในการปฏิบัติงานในบทบาทการพัฒนาชุมชน
6. ทักษะคติ เจตคติที่มีต่องานในด้านพัฒนาชุมชน
7. ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับงานด้านพัฒนาชุมชน

8. การนำเอาประสบการณ์เดิมมาใช้ในงานพัฒนาชุมชน
9. บทบาทในการพัฒนาชุมชนของกรณีศึกษา
10. วิธีการแก้ปัญหาในชุมชน
11. ลักษณะการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน
12. เส้นทางการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน
13. แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน

2.2.4 แบบการทำสนทนากลุ่ม

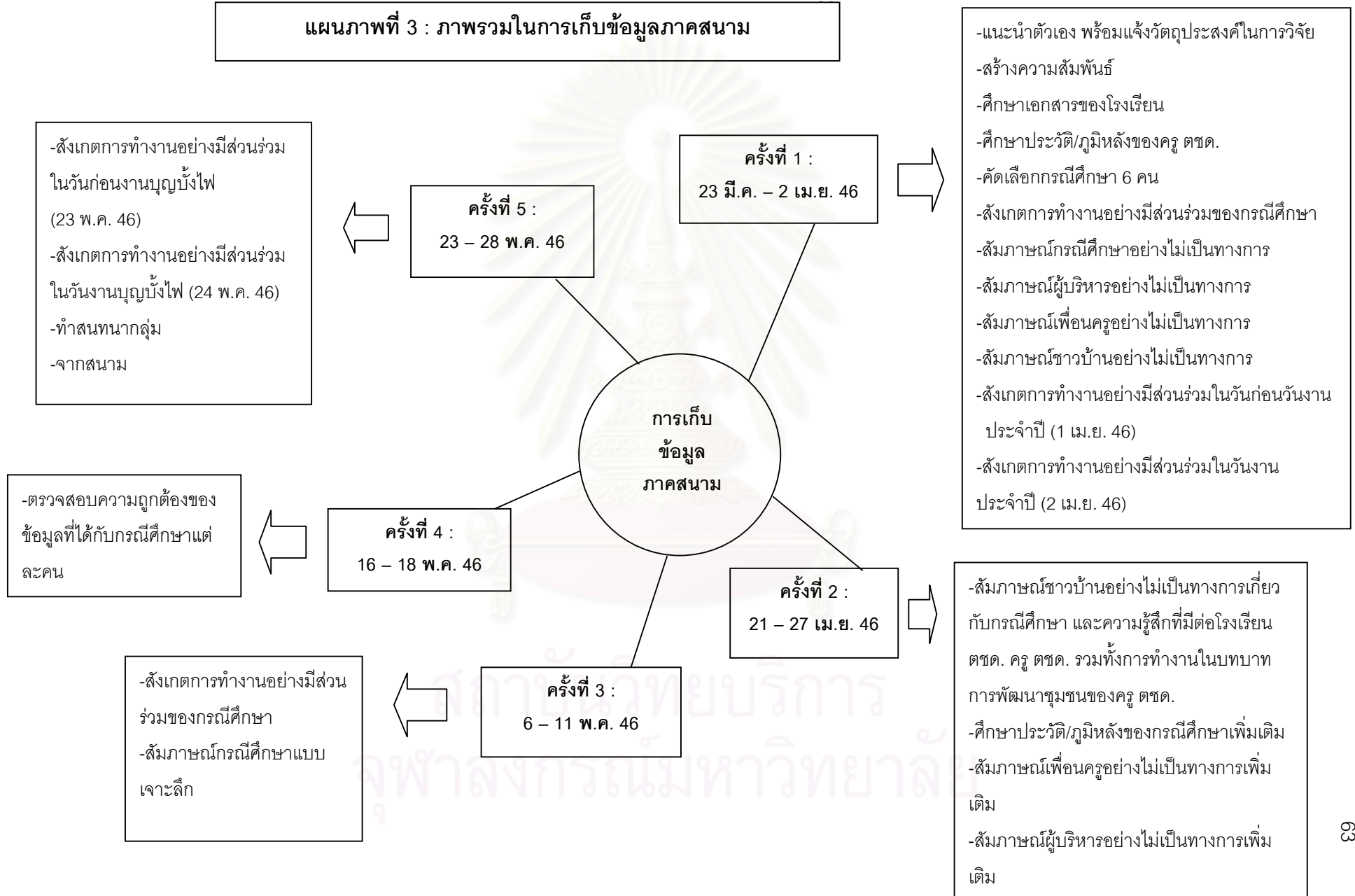
การสนทนากลุ่มจะทำให้ประเด็นต่างๆ ในการวิเคราะห์ชัดเจนมากขึ้น เพราะได้ร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เกิดสภาวะการณ์ร่วมรู้สึก ร่วมรับรู้ประเด็นต่างๆ ไปด้วยกัน และยังเป็นการตรวจสอบข้อมูลในประเด็นต่างๆ อีกด้วย ซึ่งในการทำสนทนากลุ่มนั้นจะทำให้ผู้วิจัยตรวจสอบลักษณะการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชน รวมทั้งตรวจสอบเส้นทางการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชน และแนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชน โดยมีกรอบในการสนทนากลุ่มดังนี้

1. ลักษณะการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชน
2. เส้นทางการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชน
3. แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชน
4. ความต้องการความช่วยเหลือในด้านต่างๆ เพื่อให้การทำงานประสบความสำเร็จ

3. ตารางการเก็บข้อมูลภาคสนาม

ในการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยได้ลงเก็บข้อมูลภาคสนามทั้งหมด 5 ครั้ง ระหว่างเดือนมีนาคม – พฤษภาคม 2546 โดยสามารถสรุปภาพรวมในการเก็บข้อมูลภาคสนามได้ตามแผนภาพดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ 3 : ภาพรวมในการเก็บข้อมูลภาคสนาม

โดยมีรายละเอียดการเก็บข้อมูลภาคสนามดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 : การเก็บข้อมูลจากการศึกษาภาคสนาม

การลงภาคสนาม ครั้งที่ 1		
วัน/เดือน/ปี	กิจกรรม	แหล่งข้อมูล
23 มี.ค. 46	1. เข้าพบผู้บริหารโรงเรียน แนะนำตัวเอง แจงวัตถุประสงค์ เพื่อขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูล และสร้างความสัมพันธ์ 2. สัมภาษณ์ทุกฝ่าย ของโรงเรียนและชุมชนในด้านโครงสร้าง สภาพแวดล้อม ด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิจัย	-ผู้บริหารโรงเรียน 1 คน -เพื่อนครู 3 คน -ชาวบ้าน 3 คน
24 มี.ค. 46	1. ศึกษาเอกสารต่างๆ ของโรงเรียน ได้แก่ การบริหารงาน เป้าหมายในการดำเนินงาน เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิเคราะห์ภาพรวมต่อไป 2. ศึกษาประวัติ/ภูมิหลังของครุรวมทั้งผลงานต่างๆ ของครุทั้งโรงเรียน จำนวน 21 คนด้วย เพื่อคัดเลือกกรณีศึกษาให้เหลือเพียง 6 คน 3. คัดเลือกกรณีศึกษา จำนวน 6 คน จาก 21 คนตามเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้ จากนั้นศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับประวัติ/ภูมิหลัง รวมทั้งผลงานต่างๆ ของกรณีศึกษาทั้ง 6 คน	-เพื่อนครู 3 คน -เอกสารแผนปฏิบัติการ และเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาชุมชนของโรงเรียน -เอกสารประวัติครุ และผลงานต่างๆ ของครุ 21 คน -เอกสารเพิ่มเติมเกี่ยวกับประวัติครุ และผลงานต่างๆ ของกรณีศึกษา
25 มี.ค. 46	1. สังเกตการทำงานของกรณีศึกษาคนที่ 1 2. สัมภาษณ์กรณีศึกษาคนที่ 1 3. สัมภาษณ์ผู้บริหาร 4. สัมภาษณ์เพื่อนครู	-กรณีศึกษาที่ 1 -ผู้บริหาร 3 คน -เพื่อนครู 3 คน
26 มี.ค. 46	1. สังเกตการทำงานของกรณีศึกษาคนที่ 2 2. สัมภาษณ์กรณีศึกษาคนที่ 2 3. สัมภาษณ์ผู้บริหาร 4. สัมภาษณ์เพื่อนครู	-กรณีศึกษาที่ 2 -ผู้บริหาร 3 คน -เพื่อนครู 3 คน
27 มี.ค. 46	1. สังเกตการทำงานของกรณีศึกษาคนที่ 3 2. สัมภาษณ์กรณีศึกษาคนที่ 3 3. สัมภาษณ์ผู้บริหาร 4. สัมภาษณ์เพื่อนครู	-กรณีศึกษาที่ 3 -ผู้บริหาร 3 คน -เพื่อนครู 3 คน

ตารางที่ 1 : การเก็บข้อมูลจากการศึกษาภาคสนาม(ต่อ)

การลงภาคสนาม ครั้งที่ 1 (ต่อ)		
วัน/เดือน/ปี	กิจกรรม	แหล่งข้อมูล
28 มี.ค. 46	1. สังเกตการทำงานของกรณีศึกษาคนที่ 4 2. สัมภาษณ์กรณีศึกษาคนที่ 4 3. สัมภาษณ์ผู้บริหาร 4. สัมภาษณ์เพื่อนครู	-กรณีศึกษาที่ 4 -ผู้บริหาร 3 คน -เพื่อนครู 3 คน
29 มี.ค. 46	1. สังเกตการทำงานของกรณีศึกษาคนที่ 5 2. สัมภาษณ์กรณีศึกษาคนที่ 5 3. สัมภาษณ์ผู้บริหาร 4. สัมภาษณ์เพื่อนครู	-กรณีศึกษาที่ 5 -ผู้บริหาร 3 คน -เพื่อนครู 3 คน
30 มี.ค. 46	1. สังเกตการทำงานของกรณีศึกษาคนที่ 6 2. สัมภาษณ์กรณีศึกษาคนที่ 6 3. สัมภาษณ์ผู้บริหาร 4. สัมภาษณ์เพื่อนครู	-กรณีศึกษาที่ 6 -ผู้บริหาร 3 คน -เพื่อนครู 3 คน
31 มี.ค. 46	1. สัมภาษณ์ชาวบ้านเกี่ยวกับกรณีศึกษาทั้ง 6 คน 2. สัมภาษณ์ชาวบ้านเกี่ยวกับความรู้สึกที่มีต่อโรงเรียน และครูตำรวจตระเวนชายแดน รวมทั้งการทำงานของครู ตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชน	-ชาวบ้าน 4 คน
1 เม.ย. 46	1. สังเกตการทำงานของคุณในการเตรียมงานวันกีฬาไทย ประจำปี 2546 2. สังเกตการทำงานของชาวบ้านในการเตรียมงานวันกีฬา ไทย ประจำปี 2546 3. สังเกตการณ์การเตรียมงาน ณ สนามกีฬาของโรงเรียน	-ครูตำรวจตระเวนชายแดน -ชาวบ้าน -หน่วยงานราชการและ เอกชนต่างๆ ที่เข้าร่วมงาน
2 เม.ย. 46	1. เข้าร่วมงานกีฬาไทย ประจำปี 2546 ณ สนามกีฬาของ โรงเรียน 2. สังเกตการณ์รอบๆ บริเวณงาน วันกีฬาไทย ประจำปี 2546	-ครูตำรวจตระเวนชายแดน -ชาวบ้าน -หน่วยงานราชการและ เอกชนต่างๆ ที่เข้าร่วมงาน
การลงภาคสนาม ครั้งที่ 2		
วัน/เดือน/ปี	กิจกรรม	แหล่งข้อมูล
21 เม.ย. 46	1. สัมภาษณ์ชาวบ้านเกี่ยวกับกรณีศึกษาทั้ง 6 คน 2. สัมภาษณ์ชาวบ้านเกี่ยวกับความรู้สึกที่มีต่อโรงเรียน และครูตำรวจตระเวนชายแดน รวมทั้งการทำงานของครู ตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชน	-ชาวบ้าน 4 คน

ตารางที่ 1 : การเก็บข้อมูลจากการศึกษาภาคสนาม(ต่อ)

การลงภาคสนาม ครั้งที่ 2 (ต่อ)		
วัน/เดือน/ปี	กิจกรรม	แหล่งข้อมูล
22 เม.ย. 46	1. สัมภาษณ์ชาวบ้านเกี่ยวกับกรณีศึกษาทั้ง 6 คน 2. สัมภาษณ์ชาวบ้านเกี่ยวกับความรู้สึกที่มีต่อโรงเรียนและครู ตำรวจตระเวนชายแดน รวมทั้งการทำงานของครูตำรวจตระเวน ชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชน	-ชาวบ้าน 4 คน
23 เม.ย. 46	1. สัมภาษณ์ชาวบ้านเกี่ยวกับกรณีศึกษาทั้ง 6 คน 2. สัมภาษณ์ชาวบ้านเกี่ยวกับความรู้สึกที่มีต่อโรงเรียนและครู ตำรวจตระเวนชายแดน รวมทั้งการทำงานของครูตำรวจตระเวน ชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชน	-ชาวบ้าน 4 คน
24 เม.ย. 46	1. ศึกษาประวัติและผลงานของกรณีศึกษาที่ 1 และ 2 เพิ่มเติม 2. สัมภาษณ์เพื่อนครูเกี่ยวกับกรณีศึกษาที่ 1 และ 2 เพิ่มเติม	-เอกสารภูมิหลังของกรณีศึกษา -เอกสารผลงานของกรณีศึกษา -เพื่อนครู 3 คน
25 เม.ย. 46	1. ศึกษาประวัติและผลงานของกรณีศึกษาที่ 3 และ 4 เพิ่มเติม 2. สัมภาษณ์เพื่อนครูเกี่ยวกับกรณีศึกษาที่ 3 และ 4 เพิ่มเติม	-เอกสารภูมิหลังของกรณีศึกษา -เอกสารผลงานของกรณีศึกษา -เพื่อนครู 3 คน
26 เม.ย. 46	1. ศึกษาประวัติและผลงานของกรณีศึกษาที่ 5 และ 6 เพิ่มเติม 2. สัมภาษณ์เพื่อนครูเกี่ยวกับกรณีศึกษาที่ 5 และ 6 เพิ่มเติม	-เอกสารภูมิหลังของกรณีศึกษา -เอกสารผลงานของกรณีศึกษา -เพื่อนครู 3 คน
27 เม.ย. 46	1. สัมภาษณ์ผู้บริหารเพิ่มเติมเกี่ยวกับกรณีศึกษาทั้ง 6 คน	-ผู้บริหาร 3 คน
การลงภาคสนาม ครั้งที่ 3		
วัน/เดือน/ปี	กิจกรรม	แหล่งข้อมูล
6 พ.ค. 46	1. สังเกตการทำงานของกรณีศึกษาคนที่ 1 เพิ่มเติม 2. สัมภาษณ์เจาะลึกกรณีศึกษาคนที่ 1 เกี่ยวกับเส้นทางการ เรียนรู้จากการปฏิบัติงานด้านการพัฒนาชุมชน	-กรณีศึกษาที่ 1
7 พ.ค. 46	1. สังเกตการทำงานของกรณีศึกษาคนที่ 2 เพิ่มเติม 2. สัมภาษณ์เจาะลึกกรณีศึกษาคนที่ 2 เกี่ยวกับเส้นทางการ เรียนรู้จากการปฏิบัติงานด้านการพัฒนาชุมชน	-กรณีศึกษาที่ 2
8 พ.ค. 46	1. สังเกตการทำงานของกรณีศึกษาคนที่ 3 เพิ่มเติม 2. สัมภาษณ์เจาะลึกกรณีศึกษาคนที่ 3 เกี่ยวกับเส้นทางการ เรียนรู้จากการปฏิบัติงานด้านการพัฒนาชุมชน	-กรณีศึกษาที่ 3

ตารางที่ 1 : การเก็บข้อมูลจากการศึกษาภาคสนาม(ต่อ)

การลงภาคสนาม ครั้งที่ 3 (ต่อ)		
วัน/เดือน/ปี	กิจกรรม	แหล่งข้อมูล
9 พ.ค. 46	1. สังเกตการทำงานของกรณีศึกษาคนที่ 4 เพิ่มเติม 2. สัมภาษณ์เจาะลึกกรณีศึกษาคนที่ 4 เกี่ยวกับเส้นทางการเรียนรู้จากการปฏิบัติงานด้านการพัฒนาชุมชน	-กรณีศึกษาที่ 4
10 พ.ค. 46	1. สังเกตการทำงานของกรณีศึกษาคนที่ 5 เพิ่มเติม 2. สัมภาษณ์เจาะลึกกรณีศึกษาคนที่ 5 เกี่ยวกับเส้นทางการเรียนรู้จากการปฏิบัติงานด้านการพัฒนาชุมชน	-กรณีศึกษาที่ 5
11 พ.ค. 46	1. สังเกตการทำงานของกรณีศึกษาคนที่ 6 เพิ่มเติม 2. สัมภาษณ์เจาะลึกกรณีศึกษาคนที่ 6 เกี่ยวกับเส้นทางการเรียนรู้จากการปฏิบัติงานด้านการพัฒนาชุมชน	-กรณีศึกษาที่ 6
การลงภาคสนาม ครั้งที่ 4		
วัน/เดือน/ปี	กิจกรรม	แหล่งข้อมูล
16 พ.ค. 46	1. นำข้อมูลที่ได้คือ ลักษณะการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน เส้นทางการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน และแนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชนของกรณีศึกษาที่ 1 ที่ได้ ไปตรวจสอบความถูกต้องกับกรณีศึกษาที่ 1 2. นำข้อมูลที่ได้คือ ลักษณะการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน เส้นทางการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน และแนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชนของกรณีศึกษาที่ 2 ที่ได้ ไปตรวจสอบความถูกต้องกับกรณีศึกษาที่ 2	-กรณีศึกษาที่ 1 -กรณีศึกษาที่ 2
17 พ.ค. 46	1. นำข้อมูลที่ได้คือ ลักษณะการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน เส้นทางการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน และแนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชนของกรณีศึกษาที่ 3 ที่ได้ ไปตรวจสอบความถูกต้องกับกรณีศึกษาที่ 3 2. นำข้อมูลที่ได้คือ ลักษณะการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน เส้นทางการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน และแนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชนของกรณีศึกษาที่ 4 ที่ได้ ไปตรวจสอบความถูกต้องกับกรณีศึกษาที่ 4	-กรณีศึกษาที่ 3 -กรณีศึกษาที่ 4

ตารางที่ 1 : การเก็บข้อมูลจากการศึกษาภาคสนาม(ต่อ)

การลงภาคสนาม ครั้งที่ 4 (ต่อ)		
วัน/เดือน/ปี	กิจกรรม	แหล่งข้อมูล
18 พ.ค. 46	1. นำข้อมูลที่ได้คือ ลักษณะการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน เส้นทางการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน และแนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชนของกรณีศึกษาที่ 5 ที่ได้ไปตรวจสอบความถูกต้องกับกรณีศึกษาที่ 5 2. นำข้อมูลที่ได้คือ ลักษณะการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน เส้นทางการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน และแนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชนของกรณีศึกษาที่ 6 ที่ได้ไปตรวจสอบความถูกต้องกับกรณีศึกษาที่ 6	-กรณีศึกษาที่ 5 -กรณีศึกษาที่ 6
การลงภาคสนาม ครั้งที่ 5		
วัน/เดือน/ปี	กิจกรรม	แหล่งข้อมูล
23 พ.ค. 46	1. สังเกตการทำงานของครูในการเตรียมงานวันบุญบั้งไฟ 2. สังเกตการทำงานของชาวบ้านในการเตรียมงานวันบุญบั้งไฟ 3. สังเกตการทำงานของหน่วยงานราชการ และเอกชนที่เข้าร่วมงานวันบุญบั้งไฟ	-ครูตำรวจตระเวนชายแดน -ชาวบ้าน -หน่วยงานราชการ/เอกชนที่เข้าร่วมงาน
24 พ.ค. 46	1. เข้าร่วมงานบุญบั้งไฟ ณ สนามกีฬาของโรงเรียน 2. สังเกตการณ์รอบๆ บริเวณงานบุญบั้งไฟ ณ สนามกีฬาของโรงเรียน	-ครูตำรวจตระเวนชายแดน -ชาวบ้าน -หน่วยงานราชการ/เอกชนที่เข้าร่วมงาน
25 พ.ค. 46	1. เตรียมวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่จะใช้ในการทำ Focus group 2. จัดเตรียมสถานที่สำหรับ Focus group	-วัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้ในการทำ Focus group ได้แก่ กระดาษพู่ฟปากกาตราม้า กล้องถ่ายรูป เทปบันทึกเสียง เป็นต้น
26 พ.ค. 46	1. ประสานงานยืนยันสถานที่ วัน และเวลา สำหรับการทำ Focus group ให้แก่เพื่อนๆ ทั้ง 8 คน เป็นครั้งสุดท้าย 2. ตรวจสอบความพร้อมของสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้	-เพื่อนครู 8 คน -วัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้ในการทำ Focus group ได้แก่ กระดาษพู่ฟปากกาตราม้า กล้องถ่ายรูป เทปบันทึกเสียง เป็นต้น
27 พ.ค. 46	1. ทำ Focus group โดยมีเพื่อนๆ เข้าร่วมในการทำ Focus group ทั้งหมด 8 คน	-เพื่อนครู 8 คน
28 พ.ค. 46	จากสนาม	

ขั้นตอนที่ 3 : การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การจัดการทำข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาทำการลดทอนข้อมูล และตรวจสอบข้อมูล ซึ่งทั้ง 2 กระบวนการนี้จะทำควบคู่กันไปกับกระบวนการในการเก็บรวบรวมข้อมูล และขั้นตอนสุดท้ายคือ นำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์มานำเสนอในรูปแบบการเขียนรายงานการวิจัย

1.1 การลดทอนข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลบันทึกภาคสนาม(full field note) มาอ่านทบทวน แล้วดึงข้อมูลสำคัญที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษา เขียนใส่การ์ด ลงหัวข้อเรื่อง (categories) จากนั้นผู้วิจัยได้จัดแยกข้อมูลออกเป็นหมวดหมู่ (files) เพื่อให้ง่ายในการสืบค้นข้อมูล และยังเป็นการตรวจสอบความพอเพียงและความตรงของข้อมูลอีกด้วย

1.2 การตรวจสอบข้อมูล การตรวจสอบข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและเชื่อถือได้ (valid and reliable) ตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (triangulation) โดยการตรวจสอบด้านข้อมูล (data triangulation) คือการตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informant) โดยการซักถาม การสังเกตพฤติกรรม และปฏิสัมพันธ์ของคนในกลุ่มต่างๆ

1.3 การวิเคราะห์ข้อมูล โดยข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาได้จะนำมาทำการวิเคราะห์ดังนี้

1.3.1 การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) จากเอกสารและผลงานที่ผ่านมาของกรณีศึกษา และนำข้อมูลที่ได้มาสังเคราะห์ แล้วนำเสนอในรูปแบบของการบรรยาย

1.3.2 การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุป ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 วิธี แล้วนำเสนอในรูปแบบของการบรรยายเช่นกัน คือ

1.3.2.1 การวิเคราะห์แบบอุปนัย (analysis induction) คือ การตีความสร้างข้อสรุปจากข้อมูลที่เป็นรูปธรรมหรือปรากฏการณ์ที่มองเห็น เมื่อนักวิจัยได้เห็นรูปธรรมหรือเหตุการณ์หลายๆ เหตุการณ์แล้วก็ลงมือสร้างข้อสรุป ซึ่งเรียกว่าเป็นสมมติฐานชั่วคราว ถ้าหากได้รับการยืนยันโดยการรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมหรือทำอะไรบางอย่างเพื่อพิสูจน์สมมติฐานแล้วจะถือเป็นข้อสรุป ซึ่งมีความเป็นนามธรรม

1.3.2.2 การวิเคราะห์โดยการจำแนกข้อมูล (typological analysis) คือ การจำแนกข้อมูลเป็นชนิดๆ ทั้งโดยวิธีในแนวทฤษฎีและแบบไม่ใช้ทฤษฎี โดยการนำข้อมูลมาจำแนกการกระทำ กิจกรรม ความหมาย ความสัมพันธ์ การมีส่วนร่วมในกิจกรรม และสภาพสังคม

1.3.2.3 การวิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบข้อมูล (constant comparison)

คือ การใช้วิธีการเปรียบเทียบโดยการนำข้อมูลมาเปรียบเทียบเป็นปรากฏการณ์

2. การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยสรุปข้อมูลที่รวบรวมได้จากการวิเคราะห์เนื้อหา วิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุป ได้แก่ การวิเคราะห์แบบอุปนัย การวิเคราะห์โดยการจำแนกข้อมูล และการวิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบข้อมูล โดยยึดวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นหลักในการวิเคราะห์ข้อมูล และการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการบรรยายเป็นสำคัญ และการยกคำพูด (quote)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4

สภาพทั่วไปของจังหวัดฉะเชิงเทรา ชุมชนบ้านนายาว และโรงเรียนมัธยมบ้านนายาว

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ลักษณะการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชน : กรณีศึกษาโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์ลักษณะการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชน 2) วิเคราะห์เส้นทางการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชน 3) นำเสนอแนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชน ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยมีสาระสำคัญ ซึ่งเสนอตามลำดับดังนี้

ตอนที่ 1 : สภาพทั่วไปของจังหวัดฉะเชิงเทรา

1. ลักษณะทางกายภาพ
2. การเมืองการปกครอง
3. เศรษฐกิจและอาชีพ
4. ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม
5. สังคมวัฒนธรรมและการศึกษา

ตอนที่ 2 : สภาพทั่วไปของชุมชนบ้านนายาว

1. ลักษณะทางกายภาพ
2. การเมืองการปกครอง
3. เศรษฐกิจและอาชีพ
4. ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม
5. สังคมวัฒนธรรมและการศึกษา

ตอนที่ 3 : สภาพทั่วไปของโรงเรียนมัธยมบ้านนายาว

1. ประวัติโรงเรียน
2. แผนผังโรงเรียน
3. การบริหารจัดการ
4. หลักสูตรและการเรียนการสอน
5. โครงการตามแนวพระราชดำริ

โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 : สภาพทั่วไปของจังหวัดฉะเชิงเทรา

1. ลักษณะทางกายภาพ

1.1 ที่ตั้งและอาณาเขต

จังหวัดฉะเชิงเทรา ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศ ประมาณเส้นรุ้งที่ 13 องศาเหนือ และเส้นแวงที่ 100 องศาตะวันออก มีเนื้อที่ประมาณ 5,370.28 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 3,344,375 ไร่ อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ 75 กิโลเมตร ตามทางหลวงรถยนต์หมายเลข 304 และประมาณ 100 กิโลเมตร ตามทางหลวงรถยนต์หมายเลข 3 หรือประมาณ 90 กิโลเมตร ตามทางหลวงรถยนต์หมายเลข 34 แยกเข้าหมายเลข 314 และประมาณ 61 กิโลเมตร ตามทางรถไฟสายตะวันออก มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	จังหวัดนครนายก และจังหวัดปราจีนบุรี
ทิศใต้	ติดต่อกับ	จังหวัดชลบุรี อ่าวไทย และจังหวัดจันทบุรี
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	จังหวัดปราจีนบุรี และจังหวัดสระแก้ว
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	จังหวัดสมุทรปราการ จังหวัดปทุมธานี และกรุงเทพมหานคร

1.2 ลักษณะภูมิประเทศ

สภาพภูมิศาสตร์ของจังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นที่ราบลุ่มมีที่ดอนเป็นบางส่วน โดยเฉพาะในเขตอำเภอสนามชัยเขต และกิ่งอำเภอท่าตะเกียบ ส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นลอน ประกอบด้วยภูเขาเตี้ยๆ หลายลูก ป่าไม้ขึ้นปกคลุมที่บึง เต็มไปด้วยสัตว์ป่านานาชนิด ไม่มีค่าอุดมสมบูรณ์ บางส่วนของพื้นที่สูงกว่าระดับน้ำทะเลถึง 20 เมตร แต่บางส่วนอยู่ต่ำกว่าระดับน้ำทะเล

ลักษณะดินในจังหวัดฉะเชิงเทรามีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การทำนาในบริเวณพื้นที่ด้านตะวันตกของจังหวัด สำหรับบริเวณสองฝั่งแม่น้ำบางปะกงในอำเภอเมืองฉะเชิงเทรา และอำเภอบางคล้า เหมาะแก่การปลูกผลไม้และไม่ไยต้น ส่วนพื้นที่ตอนกลางและบางส่วนของด้านตะวันออกของจังหวัดเหมาะแก่การปลูกพืชไร่ สำหรับพื้นที่ด้านตะวันออกของจังหวัด เป็นดินภูเขาไม่เหมาะสมในการทำเกษตรกรรม และเป็นพื้นที่ป่าไม้เป็นส่วนใหญ่

1.3 ลักษณะภูมิอากาศ

จังหวัดฉะเชิงเทรา มีภูมิอากาศแบบมรสุมร้อนชื้นแฉะศูนย์สูตรคือ มีอากาศค่อนข้างร้อนโดยได้รับมรสุมตะวันตกเฉียงใต้(ฤดูฝน) ช่วงเดือนพฤษภาคมถึงตุลาคม และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ(ฤดูหนาว) ช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงกุมภาพันธ์

1.4 ลักษณะภูมิประเทศ

จังหวัดฉะเชิงเทรา สามารถแบ่งตามลักษณะภูมิประเทศได้ดังต่อไปนี้(กรมป่าไม้, 2545)

พื้นที่ส่วนที่ 1 เป็นพื้นที่ทางทิศตะวันตกและทิศใต้ของจังหวัด อาณาเขตติดต่อกับ กรุงเทพมหานคร จังหวัดสมุทรปราการ และจังหวัดชลบุรี มีสภาพเป็นที่ราบลุ่ม ได้แก่ พื้นที่อำเภอ เมืองฉะเชิงเทรา อำเภอบางปะกง อำเภอบ้านโพธิ์ และอำเภอบางน้ำเปรี้ยวด้านทิศตะวันตก ได้รับ อิทธิพลจากการเจริญเติบโตของกรุงเทพมหานคร และโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก พื้นที่ส่วนนี้มีแนวโน้มจะกลายเป็นย่านอุตสาหกรรม ชุมชนเมือง การบริการและที่อยู่อาศัย และ อยู่ใกล้สนามบินนานาชาติแห่งที่ 2 (สนามบินหนองงูเห่า) ซึ่งจะเป็นตัวเร่งความเจริญเติบโตของ จังหวัดฉะเชิงเทราในอนาคต

พื้นที่ส่วนที่ 2 เป็นพื้นที่บริเวณสองฝั่งแม่น้ำบางปะกง(พื้นที่ตอนกลางของจังหวัด) อยู่ในเขตอำเภอเมืองฉะเชิงเทรา(บางส่วน) อำเภอบางคล้า กิ่งอำเภอคลองเขื่อน อำเภอบ้านโพธิ์ชีกตะวันออก อำเภอบางน้ำเปรี้ยวชีกตะวันออก อำเภอพนมสารคาม อำเภอราชสาส์น และอำเภอแปลงยาว อำเภอสนามชัยเขต(บางส่วน) ส่วนใหญ่ทำการเกษตรกรรม ปลูกข้าว ผลไม้ เลี้ยงสัตว์และพืชไร่ ขณะ นี้การก่อสร้างเขื่อนทดน้ำบางปะกงในท้องที่อำเภอเมืองฉะเชิงเทราแล้วเสร็จเมื่อต้นปี 2543 ความจุน้ำ ต้นทุน 30 ล้านลูกบาศก์เมตร

พื้นที่ส่วนที่ 3 เป็นที่ราบลุ่มภูเขา มีป่าไม้ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและแหล่งต้นน้ำลำธาร ในปัจจุบันป่าสงวนแห่งชาติแควระบบ - สียัด เนื้อที่ 746,625 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 22.3 ก่อสร้างพัฒนา แหล่งน้ำขนาดใหญ่ ได้แก่ อ่างเก็บน้ำคลองสียัด ความจุ 325 ล้านลูกบาศก์เมตร ซึ่งแล้วเสร็จต้นปี 2543 เป็นแหล่งน้ำต้นทุนในการพัฒนาภาคอุตสาหกรรม เกษตรกรรม การบริการ และกิจการประปา ของชุมชน

2. การเมืองการปกครอง

การปกครองแบ่งออกเป็น 9 อำเภอ 2 กิ่งอำเภอ ได้แก่

1. อำเภอเมือง	2. อำเภอบางคล้า
3. อำเภอบางน้ำเปรี้ยว	4. อำเภอบางปะกง
5. อำเภอบ้านโพธิ์	6. อำเภอพนมสารคาม
7. อำเภอสนามชัยเขต	8. อำเภอแปลงยาว
9. อำเภอราชสาส์น	10. กิ่งอำเภอท่าตะเกียบ
11. กิ่งอำเภอคลองเขื่อน	

โดยมีรายละเอียดการแบ่งเขตการปกครองของจังหวัดฉะเชิงเทราดังนี้

ตารางที่ 2 : การแบ่งเขตการปกครองของจังหวัดฉะเชิงเทรา ปี 2545

อำเภอ/กิ่งอำเภอ	ตำบล	หมู่บ้าน	บ้าน	เทศบาล	อบต.	อบจ.
เมืองฉะเชิงเทรา	19	187	42,514	2	18	1
บางคล้า	9	56	13,238	2	8	
บางน้ำเปรี้ยว	10	148	17,912	4	10	
บางปะกง	12	107	27,230	5	12	
บ้านโพธิ์	17	73	11,507	2	17	
พนมสารคาม	8	87	24,788	3	18	
สนามชัยเขต	4	65	17,036	1	4	
ราชสาส์น	3	31	3,137	-	3	
แปลงยาว	4	48	10,454	3	4	
ท่าตะเกียบ	2	44	10,849	-	2	
กิ่ง อ.คลองเขื่อน	5	32	3,318	-	5	
รวม	93	870	181,983	22	91	1

ประชากร : เมื่อกันยายน 2545 มีจำนวนทั้งสิ้น 647,644 คน แยกเป็นชาย 319,411 คน
หญิง 328,233 คน

ที่มา : กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย พ.ศ. 2545

3. เศรษฐกิจและอาชีพ

3.1 สภาพเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพ

จังหวัดฉะเชิงเทรามีพื้นฐานทางด้านเกษตรกรรมโดยเป็นแหล่งผลิตอาหาร เพื่อเลี้ยงประชากรในภูมิภาคและกรุงเทพมหานคร ประชาชนร้อยละ 70 ประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรมที่สร้างรายได้ให้แก่เกษตรกรในจังหวัด คิดเป็นมูลค่าประมาณ 27,681 ล้านบาทต่อปี ผลผลิตที่สร้างชื่อเสียงให้กับจังหวัดด้านพืช ได้แก่ ข้าว มันสำปะหลัง อ้อยโรงงาน มะพร้าว มะม่วง และหมาก เป็นต้น ส่วนด้านปศุสัตว์ ได้แก่ ไข่ไก่ และสุกร ซึ่งเป็นแหล่งผลิตมากที่สุดของประเทศ ไก่เนื้อ เป็ด และโคเนื้อ ด้านประมง มีการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ อาทิเช่น กุ้งกุลาดำ ปลาน้ำจืด ปลาน้ำกร่อยและกิจการประมงทะเล สำหรับในด้านอุตสาหกรรม นับว่ามีศักยภาพค่อนข้างสูง มีนักลงทุนให้ความสนใจมาก มีการเคลื่อนย้ายฐานการผลิตจากกรุงเทพมหานคร และจังหวัดใกล้เคียงมาตั้งโรงงานอุตสาหกรรมในเขตจังหวัดฉะเชิงเทรา ปัจจุบันมีโรงงานทั้งหมด 975 แห่ง(สถิติ ณ 15 พ.ย. 2545) จำนวนแรงงาน 71,967 คน ส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมเกี่ยวเนื่องทางการเกษตร อุปกรณ์ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ ชิ้นส่วนรถยนต์

และประกอบรถยนต์ พลาสติก และผลิตภัณฑ์จากไม้ ฯลฯ โดยโรงงานส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในเขตอำเภอ บางปะกง อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา อำเภอพนมสารคาม อำเภอบ้านโพธิ์ อำเภอบางน้ำเปรี้ยว และ อำเภอแปลงยาว ตามลำดับ นอกจากนี้ ยังมีนิคมอุตสาหกรรม จำนวน 2 แห่ง (กระทรวงเกษตร และสหกรณ์, 2545)

3.2 พืชเศรษฐกิจ

ตารางที่ 3 : ข้อมูลพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของจังหวัดฉะเชิงเทรา ปี 2544-2545

ชนิดพืช	พื้นที่ปลูก (ไร่)	ผลผลิตเฉลี่ย (กก./ไร่)	ผลผลิตรวม (ตัน)	มูลค่าผลผลิต (ล้านบาท)
ข้าวนาปี	1,013,362	790	291,777	1,342.17
ข้าวนาปรัง	76,205	790	60,257	245.85
มันสำปะหลัง	148,074	3,478	284,805	213.60
อ้อยโรงงาน	51,314	8,000	56,000	27.44
ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์	32,302	563	13,795	52.28
สับปะรด	10,680	8,495	52,784	104.51
ถั่วเหลือง	11,950	276	3,119	28.79
มะพร้าว	37,367	999	30,720	184.93
มะม่วง	111,037	829	70,587	1,173.86
หมาก	9,533	1,940	17,384	10.95
ถั่วลิสง	1,637	199	212	2.38

ที่มา : สำนักงานเกษตรและสหกรณ์การเกษตรจังหวัดฉะเชิงเทรา

ตัดยอดข้อมูล วันที่ 31 ตุลาคม 2545

4. ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

4.1 การใช้พื้นที่และการแบ่งพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ

4.1.1 พื้นที่ราบและที่ราบลุ่ม ส่วนใหญ่อยู่ทางทิศตะวันตกของจังหวัด บริเวณที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำบางปะกงในเขตพื้นที่อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา อำเภอบ้านโพธิ์ อำเภอบางปะกง กิ่งอำเภอคลองเขื่อน อำเภอบางน้ำเปรี้ยว อำเภอบางคล้า อำเภอราชสาส์น อำเภอแปลงยาว และพื้นที่บางส่วนของอำเภอพนมสารคาม มีพื้นที่ประมาณ 1,250,000 ไร่ ซึ่งประมาณร้อยละ 35 อยู่ในเขตชลประทาน ส่วนใหญ่

อยู่ใน 4 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา อำเภอบ้านโพธิ์ อำเภอบางปะกง กิ่งอำเภอคลองเขื่อน บริเวณนี้มีการใช้ดินทางการ กสิกรรมมานานและขยายตัวเต็มที่ โอกาสจะขยายพื้นที่มีน้อย

4.1.2 พื้นที่ดอนลูกคลื่นดอนลาด ในเขตท้องที่อำเภอพนมสารคาม อำเภอแปลงยาว และพื้นที่บางส่วนของอำเภอสนามชัยเขตความสูงพื้นที่โดยเฉลี่ย 4 - 20 เมตร ที่ดินบริเวณนี้ไม่เหมาะแก่การทำนาเท่าที่ควร ส่วนมากจึงใช้ที่ดินทำไร่มันสำปะหลัง อ้อย และเลี้ยงสัตว์

4.1.3 พื้นที่ภูเขาและเขาสูงด้านตะวันออกของจังหวัด ความสูงเฉลี่ย 100 เมตรขึ้นไป อยู่ในเขตท้องที่อำเภอสนามชัยเขต อำเภอท่าตะเกียบ และพื้นที่บางส่วนของอำเภอพนมสารคาม และอำเภอแปลงยาว ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 1,784,750 ไร่

4.2 การแบ่งพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ปี 2541

จังหวัดฉะเชิงเทรามีพื้นที่ทั้งหมด 3,344,375 ไร่ เป็นอาณาเขตป่าทั้งสิ้น 1,517,106.25 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 45.36 ของพื้นที่ทั้งหมด ซึ่งจำแนกเป็นป่าเพื่อการอนุรักษ์ 597,600 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 17.87 ป่าเพื่อเศรษฐกิจ 507,725 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 15.18 และพื้นที่เหมาะสมแก่การเกษตร จำนวน 79,840 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 2.39 พื้นที่ป่าเกือบครึ่งหนึ่งของจังหวัดตั้งอยู่ในเขตอำเภอสนามชัยเขต และอำเภอท่าตะเกียบ มีป่าสงวนแห่งชาติคือป่าแควระบมและป่าสียัด มีสวนรุกขชาติ คือ สวนรุกขชาติสมเด็จพระปิ่นเกล้า(ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อน) มีเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 1 แห่ง คือ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน เป็นป่าลุ่มต่ำผืนสุดท้ายของภาคตะวันออก

5. สังคมวัฒนธรรมและการศึกษา

ชาวจังหวัดฉะเชิงเทรามีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาแต่โบราณกาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีความนับถือในองค์พระพุทธรูปซึ่งเป็นตัวแทนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หลวงพ่อพุทธโสธร คือพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองของจังหวัดฉะเชิงเทรา จากข้อมูลปี 2545 มีวัดจำนวน 284 แห่ง สำนักสงฆ์ 78 แห่ง มีพระสงฆ์ 4,329 รูป สามเณร 606 องค์ มัสยิด 55 แห่ง โบสถ์คริสต์ 9 แห่ง วัดจีน 2 แห่ง(กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2545)

ประชาชนส่วนใหญ่ในจังหวัดฉะเชิงเทราประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยยังคงไว้ซึ่งวิถีชีวิตที่มีรูปแบบของสังคมเกษตรกรรมอย่างชัดเจน ดังนั้นจึงทำให้เกิดขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีความหลากหลายและมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว โดยประเพณีส่วนใหญ่จะเกิดจากความเชื่อ ค่านิยม และสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ รวมทั้งอิทธิพลของศาสนาที่มีต่อคนในท้องถิ่น ดังนั้นประเพณีต่างๆ ถูกจัดขึ้นเพื่อสร้างให้เกิดขวัญและกำลังใจในการประกอบอาชีพโดยเฉพาะอย่างยิ่งอาชีพเกษตรกรรม รวมทั้งเพื่อถ่ายทอดแนวความคิด ค่านิยม ความเชื่อ ศาสนา วิถีการดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพของผู้คนในท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี

เนื่องจากจังหวัดฉะเชิงเทรามีพื้นที่ติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน ดังนั้นจึงทำให้มีการตั้งฐานของตำรวจตระเวนชายแดนเพื่อดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยตามรอยตะเข็บชายแดน ซึ่งนอกจากจะมีกลุ่มตำรวจตระเวนชายแดนที่ทำหน้าที่ดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยแล้ว ยังมีตำรวจตระเวนชายแดนอีกกลุ่มหนึ่งที่ทำหน้าที่เป็นครูสอนในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอีกด้วย ทั้งนี้เนื่องจากสภาพพื้นที่ที่มีความทุรกันดาร ห่างไกลความเจริญ และข้อจำกัดในเรื่องของความมั่นคง ทำให้กระทรวงศึกษาธิการไม่สามารถเข้ามาดำเนินการเพื่อจัดตั้งโรงเรียนแบบปกติได้ ดังนั้นภาระหน้าที่ในการสอนหนังสือจึงตกอยู่กับตำรวจตระเวนชายแดนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งนี้ในจังหวัดฉะเชิงเทรามีโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน 2 โรงเรียน แบ่งเป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษา 1 โรงเรียน และโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาซึ่งเป็นโรงเรียนขยายโอกาสอีก 1 โรงเรียน

ตอนที่ 2 : สภาพทั่วไปของชุมชนบ้านนายาว

1. ลักษณะทางกายภาพ

1.1 ที่ตั้งและอาณาเขต

หมู่บ้านนายาวตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 15 ตำบลท่ากระดาน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยมีอาณาเขตพื้นที่ติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับบ้านกลุ่มชน ตำบลวังช้าง อำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี
ทิศใต้	ติดต่อกับบ้านนาอิสาน หมู่ที่ 16 ตำบลท่ากระดาน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับบ้านทุ่งส่อหงษา หมู่ที่ 11 ตำบลท่ากระดาน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา
ทิศตะวันตก	เป็นพื้นที่ป่าโปร่ง ติดต่อกับอ่างเสือด้า หมู่ที่ 9 ตำบลท่าตะเกียบ กิ่งอำเภوتاตะเกียบ จังหวัดฉะเชิงเทรา

1.2 ประวัติความเป็นมา

หมู่บ้านนายาวได้ก่อตั้งขึ้นในปี 2517 ซึ่งในช่วงนั้นสถานการณ์ในประเทศไทยโดยภาพรวมเต็มไปด้วยบรรยากาศของความขัดแย้งต่างๆ มากมาย โดยเฉพาะความขัดแย้งทางด้านความคิดทางการเมืองการปกครอง การแตกแยกกันในหมู่ผู้ครองอำนาจ การแบ่งแยกและการก้าวถอยกันในแต่ละอำนาจของกลุ่มอื่น นอกจากนั้นยังเกิดภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจ กล่าวคือ การขึ้นราคาน้ำมันดิบของกลุ่มประเทศผู้ผลิตน้ำมันเพื่อส่งออก(OPEC) ทำให้เกิดปัญหาน้ำมันแพงและขาดแคลน รวมทั้งราคา

สินค้าอุปโภคบริโภคได้ถีบตัวสูงขึ้นจากการขึ้นราคาน้ำมันดังกล่าว จนทำให้พลังมวลชนกลุ่มต่างๆ ได้รวมตัวขึ้นเพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลแก้ไขปัญหา ทั้งในแง่ปัญหาสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองการปกครอง โดยพลังมวลชนได้มีการแสดงออกทางด้านการเมืองอย่างชัดเจน ความพยายามในการวางรากฐานระบอบประชาธิปไตยก็ดำเนินไปอย่างเข้มข้น มีการร่างรัฐธรรมนูญ การเผยแพร่แนวความคิดของระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย การอภิปรายปัญหาบ้านเมือง สิ่งต่างๆ เหล่านี้ทำให้เกิดบรรยากาศของความตื่นตัวทางด้านการเมืองของประชาชนเป็นอันมาก จนในที่สุดก็ได้เกิดการปะทะกันขึ้นระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับพลังมวลชน ทำให้เกิดการนองเลือดครั้งประวัติศาสตร์บนแผ่นดินไทย ประชาชนบางส่วนเสียชีวิต บางส่วนถูกจับ และบางส่วนได้เข้าป่าเพื่อหลบหนีการจับกุม

พื้นที่บริเวณหมู่บ้านนายาวในปัจจุบันเคยเป็นพื้นที่สีแดงมาก่อน ซึ่งสืบเนื่องมาจากการหลบหนีเข้าป่าของประชาชนที่มีความคิดทางการเมืองขัดแย้งกับรัฐบาลในขณะนั้น(พ.ศ. 2516) นอกจากนั้นแล้วการอพยพย้ายถิ่นของประชาชนจากพื้นที่บริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศที่เต็มไปด้วยความแห้งแล้ง เพื่อมุ่งแสวงหาแหล่งที่ทำกินใหม่ที่มีความอุดมสมบูรณ์กว่าก็เกิดขึ้นไปพร้อมๆ กัน หมู่บ้านนายาวซึ่งยังคงสภาพของความเป็นป่าสงวนแห่งชาติ จึงกลายเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมในการตั้งถิ่นฐานใหม่ทั้งของประชาชนที่หลบหนีเข้าป่าอันเนื่องมาจากสถานการณ์ทางการเมือง และประชาชนจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ต้องการแหล่งทำกินที่มีความอุดมสมบูรณ์กว่าเดิม

ในระยะแรกหมู่บ้านนายาวอยู่ในการปกครองของหมู่ที่ 11 ตำบลท่ากระดาน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ตั้งอยู่ห่างจากตัวอำเภอประมาณ 65 กิโลเมตร และห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 110 กิโลเมตร ปัจจุบันหมู่บ้านนายาวได้รับการจัดตั้งเป็นหมู่บ้านอย่างเป็นทางการเป็นหมู่ที่ 15 อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา มีประชากรประมาณ 7,000 คน มีจำนวนครัวเรือนประมาณ 1,200 ครัวเรือน ซึ่งอยู่ในเขตพื้นที่ปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตร สำนักงานปฏิรูปที่ดินจังหวัดฉะเชิงเทรา และพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ สภาพพื้นที่มีทั้งลักษณะของป่าเสื่อมโทรม และเขตป่าอุดมสมบูรณ์อันเป็นแหล่งต้นน้ำของแม่น้ำบางปะกง

2. การเมืองการปกครอง

ปัจจุบันหมู่บ้านนายาวแบ่งการปกครองออกเป็นคุ้ม จำนวน 27 คุ้ม (คุ้มละประมาณ 40 ครัวเรือน) แต่ละคุ้มมีหัวหน้าคุ้ม 1 คน รองหัวหน้าคุ้มอีก 2 คน โดยมีครูตำรวจตระเวนชายแดนดำรงตำแหน่งเป็นที่ปรึกษาคุ้ม ทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลและผู้ให้คำปรึกษาอีกคุ้มละ 1 นาย ซึ่งหัวหน้าคุ้มนี้ได้รับการคัดเลือกจากประชาชนในหมู่บ้านโดยไม่มีวาระการดำรงตำแหน่ง ขึ้นอยู่กับความเห็นชอบของชาวบ้าน แต่ส่วนใหญ่แล้วจะอยู่ในตำแหน่งประมาณ 2 ปี คุ้มแต่ละคุ้มส่วนใหญ่มีชื่อเป็นดอกไม้ชนิดต่างๆ ดังนี้ คุ้มบานไม่รู้โรย คุ้มเฟื่องฟ้า คุ้มบัวแดง คุ้มบัวขาว คุ้มกุหลาบแดง คุ้มกุหลาบขาว คุ้ม

บานชื่น คุ่มบานเย็น คุ่มลำดวน คุ่มรักเว่ คุ่มบัวหลวง คุ่มดอกแก้ว คุ่มพุทธรักษา คุ่มดอกคูณ คุ่มราตรี คุ่มเบญจมาศ คุ่มปาริชาติ คุ่มพุทธรักษา คุ่มพิกุลทอง คุ่มดาวเรือง คุ่มแสงเดือน คุ่มทานตะวัน คุ่ม ฎงาม คุ่มทุ่งเหียง คุ่มป่าจิว คุ่มคลองพวา และคุ่มหนองสาหร่าย

หมู่บ้านนายาวมีการปกครองตามระเบียบราชการคือ มีผู้ใหญ่บ้านที่ได้รับการเลือกตั้งเป็น วาระเป็นผู้เป็นที่เป็นการ มีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครอง และฝ่ายรักษาความสงบเป็นผู้ช่วย มี ธรรมนูญหมู่บ้านที่ชาวบ้านร่วมกันกำหนดขึ้น เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย และป้องกันการบ่อน ทำลายป่า 8 ประการ คือ

- ประการที่ 1** จะไม่ให้ความช่วยเหลือในกรณีถูกจับข้อหาตัดไม้ทำลายป่า
- ประการที่ 2** ห้ามซื้อขายบ้านในพื้นที่นายาว เว้นแต่มีเหตุจำเป็นในกรณีที่ขายเพื่อไป ตั้งถิ่นฐานอื่น หรือขายเพื่อช่วยเหลือบุคคลในครอบครัวกรณีเจ็บป่วย ใช้ หนี้สิน(ยกเว้นหนี้สินการพนัน)โดยต้องได้รับความเห็นชอบจากหัวหน้า คุ่มและกรรมการหมู่บ้านตามลำดับ
- ประการที่ 3** ห้ามมีการซื้อขายหรือเสพยาเสพติดภายในคุ่ม หากบ้านใครขายให้ได้ ออกจากหมู่บ้าน
- ประการที่ 4** ห้ามเล่นการพนันภายในคุ่ม คุ่มใดมีการเล่นการพนันจะดำเนินการตาม กฎหมาย ไม่มีการให้ความช่วยเหลือ
- ประการที่ 5** ให้มีการดูแลสัตว์เลี้ยงไม่ให้รบกวนพื้นที่ทำกินของผู้อื่น
- ประการที่ 6** คุ่มใดตั้งอยู่ใกล้แหล่งน้ำให้รักษาดูแลแหล่งน้ำให้สะอาด
- ประการที่ 7** ไม่ให้มีการทำผิดกฎหมายบ้านเมือง เช่น ลักขโมย บุกรุกทำลายป่า
- ประการที่ 8** ให้มีการเล่นมหรสพเฉพาะวันศุกร์และเสาร์ เดือนละ 2 ครั้ง เว้นมีงานบุญ ประเพณี แต่ห้ามมีดีสโก้

นอกจากนี้ภายในหมู่บ้านยังมีกฎหมายห้ามยิงปืนด้วย ถ้าหากชาวบ้านคนใดฝ่าฝืนจะถูกปรับครั้ง ละ 500 บาท แต่ถ้าเป็นข้าราชการจะถูกปรับในอัตราที่สูงขึ้น กล่าวคือ ครั้งละ 1,000 บาท

3. เศรษฐกิจและอาชีพ

ชาวบ้านส่วนใหญ่อพยพมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือและบริเวณใกล้เคียง โดยได้เข้ามา จับจองพื้นที่ทำการเกษตรเป็นอาชีพหลัก ได้แก่ การปลูกพืชไร่จำพวกมันสำปะหลัง ข้าวโพด และอ้อย เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการปลูกข้าวเจ้าเป็นบางส่วน รวมทั้งมีการเลี้ยงสัตว์จำพวกสัตว์ปีกด้วย

สาเหตุที่มีการอพยพย้ายที่จากภาคตะวันออกเฉียงเหนือมาตั้งรกรากที่หมู่บ้านนายาวนั้น เนื่องจากพื้นที่บริเวณหมู่บ้านนายาวมีความอุดมสมบูรณ์มากกว่าถิ่นที่อยู่เดิมดังคำบอกเล่าของชาวบ้านดังนี้

“...พื้นเพเดิมเป็นคนบุรีรัมย์ ที่ได้ย้ายมาอยู่ที่นี่ก็เพราะว่าตอนแรกนั้นญาติเขาย้ายมาก่อน เป็นลูกพี่ลูกน้องกัน ตอนแรกญาติเขาค้าขายก็เดินทางขายของไปทั่ว แล้วยังไม่รู้ เขาได้มารู้จักนายาวเข้า แล้วก็ชอบเพราะว่ามันอุดมสมบูรณ์ดี ดินถึง น้ำถึง พอกลับไปบุรีรัมย์ก็ไปชวนๆกันมา แล้วพอดีที่โน่นแล้งมากก็เลยตัดสินใจย้ายมาอยู่ที่นี่ตามญาติ...”

(สัมภาษณ์ชาวบ้านคนที่ 1, 23 มี.ค. 2546)

“...ตอนที่มาอยู่ที่นี่มากันหลายคน มาตั้งแต่ปี 27 ตอนนั้นป่าอุดมสมบูรณ์มากแล้วไม่รู้หรอกว่าเป็นเขตป่าสงวน เพิ่งมารู้ทีหลัง แต่ก็ตัดสินใจว่าจะอยู่ที่นี่แล้ว ไม่ไปไหนแล้ว เพราะว่าที่เก่ามันแล้งมากอยู่ไม่ไหว ที่นี้ถึงจะไป-มาลำบาก แต่ว่าเรื่องทำมาหากินนี่สมบูรณ์มาก ขอแค่ขยันรับรองว่าไม่อดตาย...”

(สัมภาษณ์ชาวบ้านคนที่ 2, 23 มี.ค. 2546)

“...มากับญาติๆ มากันหลายคน ตอนมาแรกๆ ลำบากมาก ถนนหนทางลำบากมากแล้วยังมีพวกไข้ป่า มียูง มีเสือ ช้าง เต็มไปหมด ตอนเข้ามาอยู่ที่นี่มากันหลายคนนะ แต่ก็ตายไปหลายคนเหมือนกัน เพราะว่ามาเจอไข้ป่าแล้วรักษาไม่ทัน ไม่มีหมอ ไม่มีอนามัย แล้วทางลำบากมาก สมัยนี้ดีขึ้นมากแล้วนะ ถือว่าสบายแล้ว เมื่อก่อนลำบากมาก ดื้ออยู่อย่างที่ทำมาหากินสะดวกดีเลยอยู่ได้ นี่ก็อยู่มาเกือบยี่สิบปีแล้ว...”

(สัมภาษณ์ชาวบ้านคนที่ 3, 23 มี.ค. 2546)

นอกจากนั้น ชาวบ้านเองยังได้มีการรวมตัวเป็นกลุ่มต่างๆ เพื่อนำผลผลิตทางการเกษตรที่มีอยู่ในหมู่บ้านมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ชนิดต่างๆ อันเป็นการเพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกรอีกทางหนึ่ง โดยได้รับการสนับสนุนและช่วยเหลือในด้านต่างๆ จากโครงการส่วนพระองค์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กลุ่มที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินงาน ได้แก่ กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรนายาว กลุ่มสตรีตัดเย็บเสื้อผ้า นายาว และกลุ่มทอผ้าไหม ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรนายนาว

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระราชทานความช่วยเหลือสนับสนุนให้จัดตั้งกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2534 และได้จัดตั้งอาคารขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2537 กิจกรรมของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรหลักๆ คือ การนำผลผลิตทางการเกษตรต่างๆ ที่มีอยู่ในหมู่บ้านมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ชนิดต่างๆ ได้แก่ ซีอิ๊ว เต้าเจี้ยว ขนม แยมพุดสมุนไพโร น้ำยาล้างจาน เป็นต้น โดยส่งขายทั้งภายในหมู่บ้าน อำเภอ และจังหวัด รวมทั้งโครงการสวนพระองค์ฯ ด้วย ในระยะแรกของการทำกิจการได้รับพระราชทานเงินสนับสนุนซื้ออุปกรณ์ต่างๆ ทุกชนิด ได้แก่ ตู้เก็บเอกสาร หม้อ โถงดิน เครื่องปั่นพริกแกง เป็นต้น รวมทั้งได้รับการฝึกอบรมจากโครงการสวนพระองค์ฯ ในการให้ความรู้ และการพาไปศึกษาดูงานเพื่อพัฒนาวิธีการให้ทันสมัย ปัจจุบันได้รับเงินสนับสนุนจากกรมส่งเสริมการเกษตรให้งบประมาณปีละ 200,000 บาท การรวมกลุ่มเพื่อประกอบอาชีพเสริมของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรนี้ทำให้สมาชิกกลุ่มมีรายได้เพิ่มขึ้นประมาณเดือนละ 2,500 บาท/คน เป็นการหารายได้พิเศษนอกเหนือจากการทำไร่ทำนา โดยสามารถลดอัตราการออกไปรับจ้างก่อสร้างหรือทำงานโรงงานนอกชุมชนของชาวบ้านในหมู่บ้านนายนาวได้เป็นอย่างดี

2. กลุ่มสตรีตัดเย็บเสื้อนายนาว

ชาวบ้านยังได้รวมกลุ่มเพื่อประกอบอาชีพเสริมขึ้นอีกกลุ่มหนึ่ง คือ กลุ่มสตรีตัดเย็บเสื้อนายนาว โดยมีกิจกรรมหลักคือการตัดเย็บเสื้อนักเรียนส่งขายภายในหมู่บ้าน และบริเวณใกล้เคียง รวมทั้งจังหวัดฉะเชิงเทรา โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจากกรมการพัฒนาชุมชน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา สนับสนุนการสร้างอาคารและการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ในระยะแรก รวมถึงการอบรมสมาชิก ซึ่งปัจจุบันมีสมาชิกจำนวนทั้งสิ้นประมาณ 30 คน ซึ่งเป็นชาวบ้านในหมู่บ้านทั้งสิ้น นอกจากนี้ยังได้จัดตั้งสหกรณ์ออมทรัพย์ขึ้นเพื่อบริหารด้านการเงินร่วมกันด้วย

3. กลุ่มทอผ้าไหม

กลุ่มทอผ้าไหมนี้ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานโครงการสวนพระองค์ฯ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สนับสนุนอุปกรณ์การทอผ้า และส่งไปฝึกอบรมที่วิทยาลัยการอาชีพขอนแก่น ผ้าที่ทอมีทั้งผ้าไหมและผ้าขาวม้า ระยะแรกนำไปฝากขายที่บ้านประธานกลุ่ม ผู้ที่ผ่านไปผ่านมาเห็นก็ซื้อเป็นของฝากกลับไป ปัจจุบันผ้าไหมสำนักงานโครงการสวนพระองค์ฯ เป็นผู้จัดขายให้ส่วนผ้าขาวม้าส่งขายที่อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา

4. ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

หมู่บ้านนายาว อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม สำนักงานปฏิรูปที่ดินจังหวัดฉะเชิงเทรา และพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ สภาพพื้นที่มีทั้งลักษณะของป่าเสื่อมโทรม และเขตป่าอุดมสมบูรณ์อันเป็นแหล่งต้นน้ำของแม่น้ำบางปะกง โดยมีพื้นที่ป่าเกือบครึ่งหนึ่งของจังหวัดที่ตั้งอยู่ในอำเภอสนามชัยเขตและอำเภอท่าตะเกียบ ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวเหมาะสมแก่การเกษตรเป็นอันมาก นอกจากนั้นยังมีป่าสงวนแห่งชาติคือป่าแควระบบและป่าสียัด มีสวนรุกขชาติคือ สวนรุกขชาติสมเด็จพระปิ่นเกล้า(ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อน) มีเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 1 แห่ง คือ เขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน อันเป็นป่าลุ่มต่ำผืนสุดท้ายของภาคตะวันออก

5. สังคมวัฒนธรรมและการศึกษา

ประชาชนในหมู่บ้านนายาวนั้น ส่วนใหญ่อพยพมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ทั้งนี้เนื่องจากภูมิลำเนาเดิมมีความแห้งแล้ง ฝนไม่ตกตามฤดูกาล ส่งผลให้การประกอบอาชีพเกษตรกรรมไม่ได้ผลเท่าที่ควร ประชาชนจึงได้แสวงหาแหล่งทำกินใหม่ โดยต้องการแหล่งทำกินที่มีความอุดมสมบูรณ์ ฝนตกตามฤดูกาล อันจะส่งผลให้การประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรมได้ผลดีตามที่ต้องการ การอพยพเคลื่อนย้ายจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือมายังหมู่บ้านนายาวนั้น เป็นลักษณะของการชักชวนแบบปากต่อปาก และการชักชวนในกลุ่มเครือญาติ ด้วยความอุดมสมบูรณ์ของหมู่บ้านนายาว จึงทำให้เกิดการอพยพย้ายถิ่นจากพื้นที่อื่นมารวมตัวขึ้นและกลายเป็นชุมชนขนาดใหญ่ในปัจจุบัน

เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ในหมู่บ้านนายาว เป็นประชาชนที่อพยพเคลื่อนย้ายมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดังนั้นลักษณะวิถีชีวิต วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ จึงยังคงมีรูปแบบของภาคตะวันออกเฉียงเหนืออย่างชัดเจน ประเพณีส่วนใหญ่จะเกิดจากความเชื่อ ค่านิยม และสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ รวมทั้งอิทธิพลของศาสนา ดังนั้นประเพณีต่างๆ จึงถูกจัดขึ้นเพื่อให้เกิดขวัญและกำลังใจในการประกอบอาชีพ และเพื่อถ่ายทอดแนวความคิด ค่านิยมที่มีอยู่ในท้องถิ่น ซึ่งนับได้ว่าเป็นสื่อที่ดีในการถ่ายทอดแนวความคิด ค่านิยม ความเชื่อ ศาสนา วิถีการดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพของผู้คนในท้องถิ่นนั้นๆ ได้อย่างชัดเจน

หมู่บ้านนายาว มีวัด จำนวน 2 แห่ง มีสำนักสงฆ์ จำนวน 1 แห่ง และมีโบสถ์คริสต์ จำนวน 1 แห่ง ประชาชนในหมู่บ้านส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีการทำบุญตักบาตรในวันสำคัญทางศาสนา รวมทั้งมีการละเล่นต่างๆ ในวันสำคัญทางประเพณี ซึ่งมีความหลากหลายเป็นอันมาก ศิลปวัฒนธรรมเหล่านี้ล้วนเป็นตัวบ่งบอกถึงความเชื่อ ค่านิยม ศาสนา และรูปแบบการดำเนินชีวิตตลอดจนอาชีพของคนในท้องถิ่นนั้นๆ ได้เป็นอย่างดี สาเหตุที่หมู่บ้านนายาวมีความหลากหลายทางศิลปวัฒนธรรม

และประเพณีนั้น ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากพื้นฐานเดิมของชาวบ้านอพยพมาจากภาคอีสานหรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ซึ่งลักษณะเด่นของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นั่นคือ การเป็น ศูนย์รวมของประชากรหลากหลายเชื้อชาติ และมีการติดต่อสัมผัสกับประชาชนในประเทศเพื่อนบ้าน จนก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมขึ้น ตัวอย่างเช่น ประชาชนชาวอีสานแถบจังหวัดเลย หนองคาย นครพนม มุกดาหาร อุบลราชธานี อานาจเจริญ ที่มีพรมแดนติดต่อกับประเทศลาวก็มีการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมประเพณีระหว่างกัน ทำให้เกิดศิลปวัฒนธรรมประเพณีที่คล้ายๆ กัน รวมทั้งรูปแบบการดำเนินชีวิตก็มีความคล้ายคลึงกันด้วย ดังนั้นจึงเห็นได้อย่างชัดเจนว่า ภาคอีสานเป็นภูมิภาคที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม และวัฒนธรรมต่างๆ เหล่านั้นก็มีความแตกต่างกันตามแต่ละท้องถิ่น ทั้งวัฒนธรรมทางด้านการดำรงชีวิต และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับ ศาสนา ซึ่งสามารถสังเกตรูปแบบวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของชาวอีสานผ่านทางประเพณีต่างๆ ที่จัดขึ้น ตัวอย่างประเพณีที่สามารถถ่ายทอดวัฒนธรรมอีสานได้เป็นอย่างดีคือ ประเพณีบุญบั้งไฟ

ประเพณีบุญบั้งไฟจัดขึ้นประมาณเดือน 6 หรือเดือน 7 ของทุกปี ซึ่งเป็นช่วงที่ชาวนาเริ่มทำนา โดยมีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้(นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2536) คือ 1) การบูชาคุณของพระพุทธเจ้า สืบต่ออายุพระพุทธศาสนา ขอน้ำฝน เชื่อมความสามัคคีสามัคคี มีการแสดงการละเล่นการบูชาคุณของพระพุทธเจ้า ชาวอีสานส่วนมากนับถือพระพุทธศาสนา เมื่อถึงเทศกาลเดือน 6 ซึ่งเป็นวันประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพานของพระพุทธเจ้า ชาวอีสานจะจัดดอกไม้ธูปเทียนมาบูชาพระพุทธรูป การทำบุญบั้งไฟของชาวอีสานถือว่าเป็นการบูชาพระพุทธเจ้าด้วยเช่นกัน 2) การสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา เนื่องจากการทำบุญบั้งไฟ มีการบวชพระและบวชเณร ในครั้งนี้ด้วยจึงถือว่าเป็นการสืบต่อพระพุทธศาสนา 3) การขอฝน การทำนาไม่ว่าจะเป็นของภาคใดก็ต้องอาศัยน้ำฝน ชาวอีสานก็เช่นกัน เนื่องจากมนุษย์ไม่สามารถควบคุมธรรมชาติได้ จึงมีความเชื่อเดียวกันกับสิ่งเหนือธรรมชาติจากตำนาน เรื่องเล่าของชาวอีสานเชื่อว่า มีเทพบุตรชื่อ ไสกาลเทพบุตร มีหน้าที่บันดาลน้ำฝนให้ตกลงมา จึงทำบุญบั้งไฟขอน้ำจากเทพบุตรองค์นั้น 4) การเชื่อมความสามัคคี คนในบ้านเมืองหนึ่งที่แตกต่างกันมาอยู่รวมกัน ถ้ามิได้ทำกิจกรรม ร่วมกันก็จะมีฐานะต่างคนต่างอยู่ เมื่อบ้านเมืองเกิดความยุ่งยากจะขาดกำลังคนแก้ไข ดังนั้นเมื่อทำบุญบั้งไฟก็จะเปิดโอกาสให้คนทั้งหลายได้มาร่วมแรงร่วมใจกันประกอบกิจกรรม สร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในหมู่คณะ 5) การแสดงการละเล่น เป็นการเปิดโอกาสให้ทุกคนมาแสดงการละเล่น คนเราเมื่อได้เล่น ได้กินร่วมกัน จะเกิดความรักใคร่ยึดติดต่อกัน การเล่นบางอย่างจะสุภาพเรียบร้อย บางอย่างหยาบโลนแต่ก็ไม่ถือสาหาความถือเป็นการเล่นเท่านั้น

โรงเรียนมัธยมบ้านนายาว ตั้งอยู่ในหมู่บ้านนายาว อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา ประเภทศึกษาสงเคราะห์ สังกัดคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ดำเนินการสอนโดยครูตำรวจตระเวนชายแดน ผู้บริหารโรงเรียน คือ พล.ต.ต. สมศักดิ์ บุปผาสุวรรณ ทำหน้า

ที่ผู้จัดการโรงเรียน โดยมี พ.ต.ท. สัมพันธ์ ปทุมธนรักษ์ ทำหน้าที่ครูใหญ่ของโรงเรียน มีการแบ่งการบริหารออกเป็น 4 ฝ่าย คือ ฝ่ายวิชาการ ฝ่ายธุรการ ฝ่ายบริการ และฝ่ายปกครอง แต่ละฝ่ายมีครูดูแลรับผิดชอบ ทั้งครูตำรวจตระเวนชายแดน ครูอัตราจ้าง และครูจากสำนักพระราชวัง สำหรับครูหลักสูตรการเรียนการสอนที่เข้ามาสอนในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ(ปว.ช. กศน.) นั้น อยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยการศึกษาของโรงเรียนของจังหวัดฉะเชิงเทราโดยตรง

ตอนที่ 3 : สภาพทั่วไปของโรงเรียนมัธยมบ้านนายาว

1. ประวัติโรงเรียน

จากการที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จเยี่ยมโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านนายาวครั้งแรก เมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2537 ทำให้พระองค์ทรงทราบว่า โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านนายาวนั้น มีจำนวนนักเรียนมากกว่าโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนแห่งอื่น พระองค์จึงได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์จำนวน 2,300,000 บาท (สองล้านสามแสนบาทถ้วน) เพื่อสร้างอาคารเรียนขนาด 6 ห้องเรียน จำนวน 1 หลัง

ต่อมาเมื่อวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2538 พระองค์ได้เสด็จเยี่ยมโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนเป็นครั้งที่ 2 และทรงพบว่า มีนักเรียนที่สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวนมากในแต่ละปีการศึกษา โดยในปีการศึกษา 2536 มีจำนวนนักเรียนที่สำเร็จระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 128 คน ในปี 2537 มีจำนวนนักเรียนที่สำเร็จระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 143 คน ในปี 2538 มีจำนวนนักเรียนที่สำเร็จระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 131 คน ซึ่งนักเรียนเหล่านั้นมีความประสงค์จะศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษา แต่ภายในหมู่บ้านยังไม่มีสถานศึกษารองรับ ทำให้ต้องไปเรียนต่อในโรงเรียนนอกเขตพื้นที่ ซึ่งการเดินทางไม่สะดวกและเสียค่าใช้จ่ายสูง ด้วยเหตุนี้ พระองค์จึงทรงมีพระราชดำริให้ขยายการศึกษาระดับมัธยมศึกษาขึ้น โดยกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดนได้สนองพระราชดำริโดยการทดลองจัดการเรียนการสอนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2539 ขึ้น ที่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านนายาว ในระยะแรกได้รับนักเรียนที่เป็นศิษย์เก่าของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านนายาวที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และได้ไปศึกษาต่อระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่โรงเรียนบ้านทุ่งส่อหงษา ซึ่งเป็นโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ(สพช.) โดยนักเรียนยังคงมีรายชื่อในทะเบียนนักเรียนโรงเรียนบ้านทุ่งส่อหงษาเหมือนเดิม และยังมีนักเรียนจากโรงเรียนทรัพย์สมบูรณ์วิทยาคม สังกัดกรมสามัญศึกษา มาร่วมเรียนด้วย ในระยะนี้กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดนได้คัดเลือกครูตำรวจตระเวนชายแดนที่มีวุฒิกการ

ศึกษาปริญญาตรีมาทำการสอนจำนวน 9 นาย และโรงเรียนบ้านทุ่งส่อหงษาได้จัดครูมาเป็นพี่เลี้ยงให้จำนวน 2 คน

ต่อมาในปี พ.ศ. 2540 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จเยี่ยมโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านนายาวซึ่งนับเป็นครั้งที่ 3 และทรงทราบว่าการจัดการเรียนการสอนยังประสบปัญหาด้านบุคลากร อาคารสถานที่ และอุปกรณ์ต่างๆ พระองค์จึงทรงมีพระราชดำริให้จัดตั้งโรงเรียนมัธยมขึ้นอย่างถาวร โดยผู้เกี่ยวข้อง อาทิ สำนักงานโครงการส่วนพระองค์ฯ ผู้ว่าราชการจังหวัดฉะเชิงเทรา ผู้แทนกระทรวงศึกษาธิการ ส่วนราชการระดับจังหวัด และประชาชนในท้องถิ่น ได้ร่วมกันประชุมแนวทางการจัดตั้งโรงเรียน ในที่สุดที่ประชุมเห็นชอบให้ขอใช้พื้นที่เขตป่าสงวนแห่งชาติจากกรมป่าไม้ จำนวน 140 ไร่ อยู่ห่างจากโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านนายาวประมาณ 2 กิโลเมตร เป็นสถานที่ก่อสร้างโรงเรียน โดยได้รับพระราชทานชื่อโรงเรียนว่า “โรงเรียนมัธยมบ้านนายาว” เมื่อวันที่ 2 เมษายน พ.ศ. 2541 และได้รับอนุมัติให้จัดตั้งได้เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2541 เริ่มเปิดทำการสอนตั้งแต่ปีการศึกษา 2541 เป็นต้นมา โดยมี พล.ต.ต.สมศักดิ์ นุปผาสวรรณ รองผู้บัญชาการ กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดนดำรงตำแหน่งผู้จัดการและผู้รับอนุญาต โดยมี พ.ต.ท. สัมพันธ์ ปทุมธนรักษ์ ดำรงตำแหน่งครูใหญ่

สำหรับงบประมาณในการก่อสร้าง อุปกรณ์การเรียนการสอน ตลอดจนการจ้างครูเพิ่มเติม ล้วนแล้วแต่ได้รับพระราชทานจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทั้งสิ้น โดยเป็นโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการศึกษาเอกชน ประเภทศึกษาสงเคราะห์ ไม่เก็บค่าเล่าเรียน เนื่องจากนักเรียนมีฐานะยากจน และพระองค์ยังได้เสด็จไปเปิดอาคารเรียนพระราชทานเมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 2542 อีกด้วย

ปัจจุบัน โรงเรียนมัธยมบ้านนายาวเปิดสอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นคือชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 ด้วยน้ำพระทัย และสายพระเนตรอันยาวไกลของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ทรงมีพระราชประสงค์ให้นักเรียนที่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นได้มีโอกาสศึกษาต่อ โดยผู้จบหลักสูตรจะต้องมีความสามารถทางวิชาการเพียงพอที่จะศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น หรือถ้าไม่ต้องการจะศึกษาต่อก็ต้องมีความสามารถ และทักษะเพียงพอที่จะประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองได้ จึงทรงมีพระราชดำริให้นำการจัดการเรียนการสอนแบบการศึกษานอกโรงเรียน ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.กศน.) มารับช่วงต่อการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยให้กรมการศึกษานอกโรงเรียน(กศน.) เป็นผู้รับผิดชอบการจัดหลักสูตร และใช้อาคารเรียนของโรงเรียนมัธยมบ้านนายาวเป็นสถานที่เรียนวิชาสามัญสำหรับนักศึกษาปีที่ 1 ในการนี้คณะครูผู้สอนนอกจากประกอบด้วยครู กศน. แล้ว ยังมีครูของโรงเรียนมัธยมบ้านนายาวมาร่วมสอนให้ด้วยในบางรายวิชา

สำหรับการรับนักเรียนเข้าศึกษาต่อชั้น โรงเรียนมัธยมบ้านนายาวรับนักเรียนประเภทไป-กลับ โดยครอบคลุมพื้นที่ให้บริการคือชุมชนบ้านนายาว 27 คุ่ม คุ่มละประมาณ 40 ครัวเรือน และชุมชนใกล้เคียง มีการจัดการเรียนการสอน 2 หลักสูตร คือ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น(มัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3) และหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพของกรมการศึกษานอกโรงเรียน(ปว.ช. กศน.) ส่วนสีประจำโรงเรียนได้แก่ สีม่วง-ขาว โดยมีปรัชญาโรงเรียนคือ “สร้างคนดี มีภูมิปัญญา พัฒนาคุณภาพชีวิต”

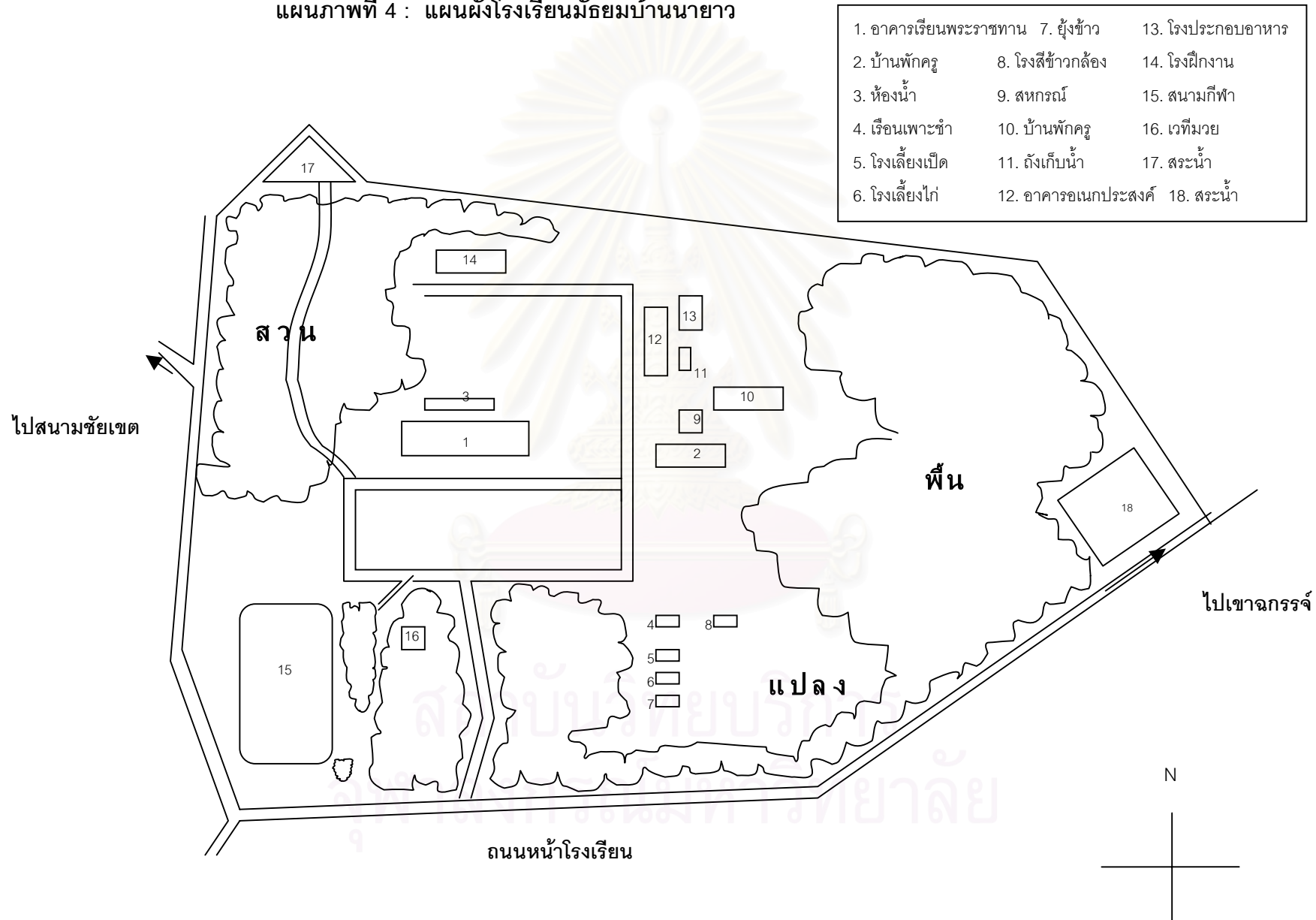
2. แผนผังโรงเรียน

โรงเรียนมัธยมบ้านนายาวตั้งอยู่บนพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ มีพื้นที่ทั้งหมด 140 ไร่ โดยมีแผนผังแสดงรายละเอียดต่างๆ ของโรงเรียนดังต่อไปนี้

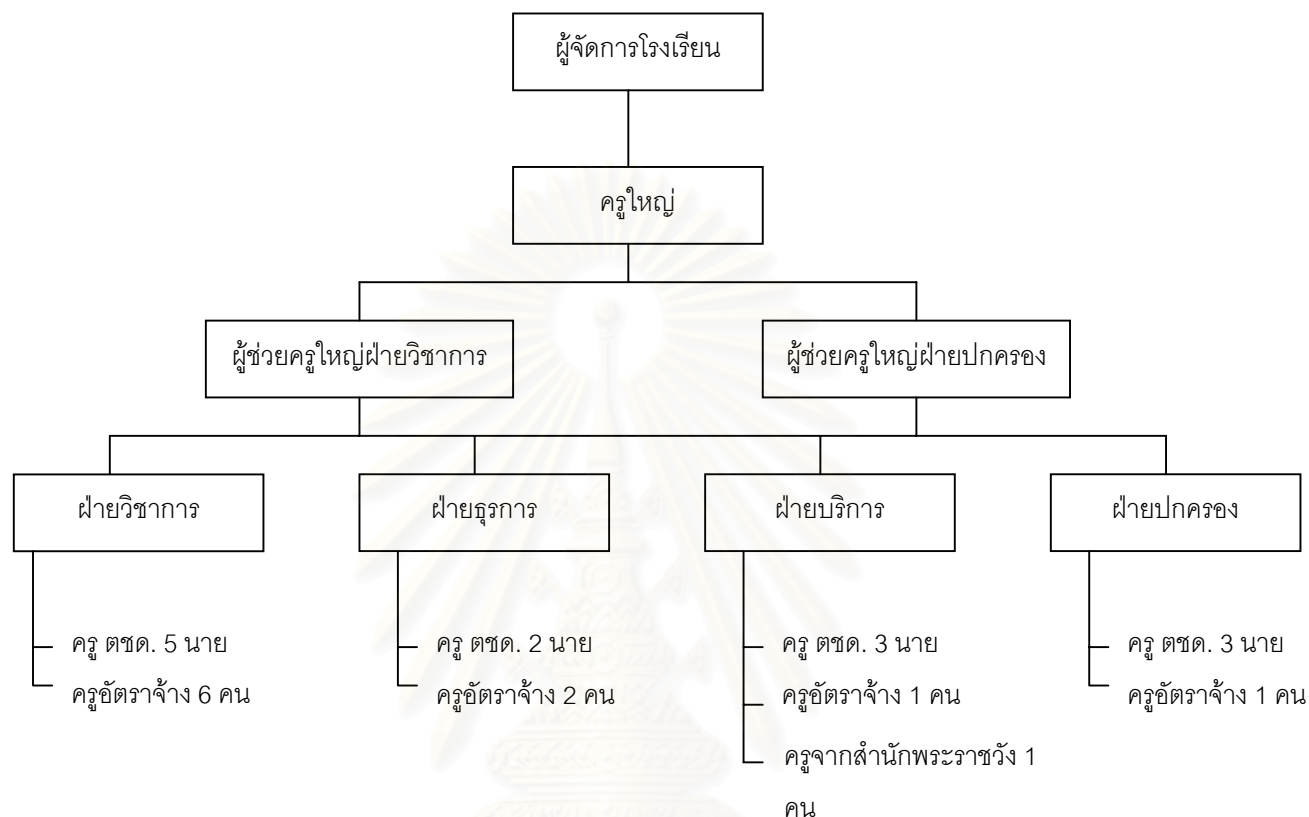
สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภาพที่ 4 : แผนผังโรงเรียนมัธยมบ้านนายาว

3. การบริหารจัดการ

3.1 ผังแสดงการบริหารงาน

ผู้บริหารโรงเรียน คือ พล.ต.ต. สมศักดิ์ บุปผาสวรรจน ทำหน้าที่ผู้อำนวยการโรงเรียน โดยมี พ.ต.ท. สัมพันธ์ ปทุมธนรักษ์ ทำหน้าที่ครูใหญ่ของโรงเรียน มีการแบ่งการบริหารออกเป็น 4 ฝ่าย คือ ฝ่ายวิชาการ ฝ่ายธุรการ ฝ่ายบริการ และฝ่ายปกครอง แต่ละฝ่ายมีครูดูแลรับผิดชอบ ทั้งครูตำรวจตระเวนชายแดน ครูอัตราจ้าง และครูจากสำนักพระราชวัง สำหรับครูหลักสูตรการศึกษาออกโรงเรียนที่เข้ามาสอนในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ(ปว.ช. กศน.) นั้นอยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยการศึกษาออกโรงเรียนของจังหวัดฉะเชิงเทราโดยตรง

3.2 บุคลากรของโรงเรียนและวุฒิการศึกษา

บุคลากรของโรงเรียนประกอบด้วย 1) ครูตำรวจตระเวนชายแดน 2) ครูอัตราจ้าง 3) ครูช่วยราชการจาก สปช. 4) ครูจากสำนักพระราชวัง 5) ครูหลักสูตร ปวช. กศน. โดยมีรายละเอียดแสดงวุฒิการศึกษาดังนี้

ตารางที่ 4 : ข้อมูลแสดงวุฒิการศึกษาของครูโรงเรียนมัธยมบ้านนายาว

ครูโรงเรียนมัธยมบ้านนา ยาว	วุฒิการศึกษา				รวม
	ป.ตรี การศึกษา	ป.ตรี วิทยาศาสตร์	ป.ตรี นิเทศศาสตร์	ป.ตรี บริหารธุรกิจ	
ครู ตชด.	11	-	1	1	13
ครูอัตราจ้าง	9	1	-	-	10
ครูช่วยราชการจาก สปช.	1	-	-	-	1
ครูจากสำนักพระราชวัง	-	1	-	-	1
ครูหลักสูตร ปวช.กศน.	2	-	-	-	2
รวม	23	2	1	1	27

(สำรวจเมื่อ 24 มีนาคม 2546)

3.3 อาคารเรียนและอาคารประกอบ

จากการสำรวจเมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2546 พบว่า อาคารเรียน และอาคารประกอบของโรงเรียนมัธยมบ้านนายาว มีดังนี้คือ

1. อาคารเรียนพระราชทาน ประกอบด้วยห้องต่างๆ ดังนี้ 1) ห้องทรงงานของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี 2) ห้องเรียนชั้นมัธยมศึกษา จำนวน 9 ห้อง 3) ห้องเรียนชั้น ปวช. กศน. จำนวน 2 ห้อง 4) ห้องสมุด 5) ห้องคอมพิวเตอร์ มีคอมพิวเตอร์ 40 เครื่อง 6) ห้องปฏิบัติการทางภาษา (Sound Lab) 7) ห้องโสตทัศนศึกษา 8) ห้องการศึกษานอกโรงเรียน (ปวช. กศน.) ห้องน้ำครู และ 9) ห้องเก็บอุปกรณ์กีฬา

2. อาคารประกอบ ประกอบด้วย 1) บ้านพักครูหลังที่ 1 เป็นอาคาร 2 ชั้น มีห้องพักครู 8 ห้อง และมีห้องพิเศษอื่นๆ ได้แก่ ห้องพยาบาล ห้องธุรการ และห้องเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อ 2) บ้านพักครูหลังที่ 2 เป็นอาคาร 1 ชั้น มีห้องพักครู 10 ห้อง 3) ห้องน่านักเรียนหญิงและนักเรียนชาย 4) เรือนเพาะชำ 5) โรงเลี้ยงเป็ด และโรงเลี้ยงไก่ 6) ยุ้งข้าว 7) โรงสีข้าวกล้อง 8) โรงประกอบอาหาร 9) ร้านค้าสหกรณ์ 10) อาคารอเนกประสงค์ 11) โรงฝึกงาน 12) สนามกีฬา และ 13) เวทีมวย

4. หลักสูตรและการเรียนการสอน

โรงเรียนมัธยมบ้านนายาวมีรูปแบบการจัดหลักสูตรและการเรียนการสอน 2 รูปแบบ คือ หลักสูตรระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและหลักสูตรระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ(ปวช.กศน.) ซึ่งแต่ละหลักสูตรมีรายละเอียดดังนี้

4.1 **หลักสูตรระดับมัธยมศึกษาตอนต้น** ยึดรูปแบบการจัดหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ มีจำนวนนักเรียนแบ่งตามชั้นและห้องดังต่อไปนี้ (สำรวจเมื่อ 24 มีนาคม 2546)

ตารางที่ 5 : ข้อมูลแสดงจำนวนนักเรียนโรงเรียนมัธยมบ้านนายาว

ชั้น	ห้อง	ชาย (คน)	หญิง (คน)	รวม (คน)
ม.1	ม.1/1	19	19	38
	ม.1/2	16	20	36
	ม.1/3	17	21	38
ม.2	ม.2/1	22	19	41
	ม.2/2	26	15	41
	ม.2/3	23	16	39
ม.3	ม.3/1	22	7	29
	ม.3/2	17	19	36
	ม.3/3	12	24	36
รวม		174	160	334
ปวช. ปีที่ 1		8	10	38
รวมทั้งหมด		182	170	352

นักเรียนส่วนใหญ่(ประมาณร้อยละ 80) เป็นนักเรียนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนายาว ที่เหลืออาศัยอยู่ในบ้านนาอิสานและบริเวณใกล้เคียง นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นโรงเรียนบ้านนายาวมีความต้องการเรียนต่อเมื่อจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 คิดเป็นร้อยละ 87 และต้องการเรียนต่อที่โรงเรียนมัธยมบ้านนายาว คิดเป็นร้อยละ 81.9 เรียนที่ทรัพย์สินสมบูรณ์คิดเป็นร้อยละ 11.4 นอกนั้นเป็นโรงเรียนอื่นๆ (จุมพล พูลภัทรชีวิน และคณะ, 2543)

4.2 **หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช. กศน.)**

จากพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯสยามบรมราชกุมารี ทรงมีความประสงค์ให้นักเรียนที่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นได้มีโอกาสศึกษาต่อ โดยผู้จบหลักสูตรจะต้องมีความสามารถทางวิชาการเพียงพอที่จะศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นหรือไม่ประสงค์จะศึกษาต่อก็ต้องมีความสามารถและทักษะเพียงพอที่จะประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองได้ และเนื่องจากสภาพของผู้เรียนมีลักษณะแตกต่างจากผู้เข้าศึกษาในหลักสูตร กศน. โดยทั่วไปหลายประการ คือ

ประการที่ 1 นักศึกษาเป็นนักเรียนที่เพิ่งเรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ยังขาดโลกทัศน์เกี่ยวกับการเลือกประกอบอาชีพ

ประการที่ 2 ชุมชนบ้านนายาวอยู่ห่างไกล ขาดแหล่งการเรียนรู้และสถานประกอบการด้านอาชีพที่หลากหลาย นอกเหนือจากภูมิปัญญาและการเกษตรซึ่งเป็นวิถีชีวิตของชาวบ้านนายาว

ประการที่ 3 ผู้ปกครองและนักเรียนมีความเชื่อว่าการศึกษามีคุณภาพจะต้องใช้วิธีการเรียนแบบชั้นเรียนโดยโรงเรียน และครูจะต้องถ่ายทอดความรู้ให้นักศึกษาเป็นหลัก

ประการที่ 4 นักศึกษาส่วนใหญ่มีฐานะยากจน การศึกษาของบุตรหลานจะต้องจัดให้ไม่กระทบกระเทือนเป็นภาระค่าใช้จ่ายของผู้ปกครอง

ด้วยลักษณะเช่นนี้ หลักสูตรระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช. กศน.) ของโรงเรียนมัธยมบ้านนายาวนี้จึงมีลักษณะเฉพาะที่ไม่เหมือนใคร กล่าวคือ

ชั้นปีที่ 1 จัดสอนวิชาสามัญอย่างเข้มข้นโดยมีตารางเรียนเหมือนภาคปกติ คือ เรียน 5 วันตั้งแต่วันจันทร์ – ศุกร์ รวมสัปดาห์ละ 35 คาบเรียน โดยวิชาสามัญมีครูผู้สอนเป็นครู กศน. จำนวน 2 คน และครูอัตราจ้างของโรงเรียนมัธยมบ้านนายาวมาช่วยสอนในบางรายวิชา

ชั้นปีที่ 2 และ 3 นักศึกษาจะลงทะเลียนวิชาชีพเฉพาะตามความสนใจ ซึ่งเป็นการเรียนโดยปฏิบัติจริง โดยศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดฉะเชิงเทราเป็นผู้ประสานงานไปยังหน่วยงานต่างๆ หรือสถานประกอบการที่ประสิทธิภาพเพียงพอ โดยมีเครือข่ายทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่สนับสนุนการจัดการศึกษาถึงประมาณ 30 หน่วยงานทั้งภายในจังหวัดฉะเชิงเทราและจังหวัดใกล้เคียง ได้แก่

1. ศูนย์ฝึกและพัฒนาอาชีพเกษตรกรรมวัดญาณสังวรารามวรมหาวิหาร ให้การอนุเคราะห์สถานที่ในการเข้าค่ายเกษตรธรรมชาติ
2. ศูนย์ฝึกและพัฒนาอาชีพราษฎรไทยบริเวณชายแดน จังหวัดสระแก้ว และศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน อำเภอเมืองปราจีนบุรี ให้ความอนุเคราะห์ในการศึกษาดูงาน
3. ศูนย์ฝึกและพัฒนาฝีมือแรงงาน จังหวัดฉะเชิงเทรา ได้ให้ความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาสาขาช่างยนต์ ช่างกลโรงงาน และช่างอิเล็กทรอนิกส์ ไปฝึกประสบการณ์ที่ศูนย์ฝึกและพัฒนาฝีมือแรงงานภาคตะวันออก จังหวัดชลบุรี
4. วิทยาลัยการอาชีพพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา อนุเคราะห์สถานที่ฝึกประสบการณ์แก่นักศึกษาสาขาการจัดการ
5. โรงแรมวังธาราปรีนเซสแอนด्रीส์อร์ท จังหวัดฉะเชิงเทรา อนุเคราะห์สถานที่ฝึกประสบการณ์แก่นักศึกษาสาขาการโรงแรมและการท่องเที่ยว

โดยสาขาวิชาที่เน้นเป็นพิเศษคือ สาขาวิชาเกษตรกรรมซึ่งได้ใช้สถานที่เรียนรู้และทำการเกษตรที่บ้านนายาวเอง โดยในเบื้องต้นได้รับความอนุเคราะห์จากวัดป่าดงธรรมให้ใช้สถานที่ของวัดจัดเป็นฐานการเรียนรู้ มีเกษตรกรและผู้ประกอบการในบ้านนายาวอนุเคราะห์ให้ใช้ไร่นาและสถานประกอบการเป็นแหล่งเรียนรู้ การจัดการเรียนการสอนสาขาวิชาเกษตรกรรมนี้ได้รับการสนับสนุนทางวิชาการจากวิทยาลัยเกษตรกรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยได้รับทุนจากกองทุนเพื่อพัฒนาสังคม (SIF.) ให้การสนับสนุนด้านเงินทุน(ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดฉะเชิงเทรา, 2543)

5. โครงการตามแนวพระราชดำริ (สำรวจเมื่อวันที่ 25 มีนาคม 2546)

ปัจจุบันโรงเรียนมัธยมบ้านนายาวได้ดำเนินโครงการตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยมีโครงการหลัก 3 โครงการ คือ

5.1 สหกรณ์แบบครบวงจร

โครงการสหกรณ์แบบครบวงจร มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในหลักการและวิธีการสหกรณ์ และฝึกให้นักเรียนมีคุณลักษณะอดทน ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ และรับผิดชอบ นอกจากนี้นักเรียนยังได้ประโยชน์จากเงินปันผลจากการเป็นสมาชิกสหกรณ์ และได้ซื้อสินค้าในราคาถูก

สหกรณ์แบบครบวงจรที่โรงเรียนมัธยมบ้านนายาวนั้น ยังสามารถใช้เป็นฐานการเรียนรู้ในวิชาเลือกเสรีของนักเรียน ซึ่งสามารถเลือกเรียนได้ตามความสนใจ เช่น การทำนา การเลี้ยงเป็ด เลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา การปลูกพืชผักสวนครัว โดยใช้สถานที่และอุปกรณ์การเรียนของสหกรณ์ทั้งสิ้น โดยโรงเรียนไม่ต้องจัดสรรมาจากแหล่งอื่น เมื่อได้ผลผลิตสหกรณ์เป็นผู้ส่งจำหน่ายภายในโรงเรียนเพื่อนำไปประกอบอาหารกลางวันให้นักเรียน ทำให้นักเรียนได้ซื้ออาหารกลางวันในราคาถูกอีกด้วย

5.2 โครงการอาหารกลางวันราคาถูก

โครงการอาหารกลางวันราคาถูก เป็นโครงการที่จัดขึ้นตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อให้นักเรียนได้รับประทานอาหารกลางวันในราคาถูก โดยมีรูปแบบคือ ให้นักเรียนแต่ละห้องผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันมาทำหน้าที่ประกอบอาหารเอง โดยถือเอาคาบวิชาอิสระ 2 คาบ ที่มีช่วงเวลาดังแต่เวลา 10.10 – 12.00 น. เป็นเวลาประกอบอาหาร และมีครูเวรคอยควบคุมดูแลครั้งละ 2 คน

ในส่วนของวัตถุดิบที่ใช้ในการประกอบอาหารสหกรณ์เป็นผู้จัดสรร โดยใช้วัตถุดิบของตนเองส่วนหนึ่ง และซื้ออีกส่วนหนึ่ง ซึ่งผลกำไรที่ได้ก็จะเป็นเงินหมุนเวียนในสหกรณ์โรงเรียน

5.3 โครงการสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน

โครงการสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียนมีวัตถุประสงค์เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ โดยการปลูกจิตสำนึกให้แก่นักเรียนและชุมชนได้ใกล้ชิดกับพืชพรรณธรรมชาติ อันจะก่อให้เกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์และหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติ กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรม 1 ใน 7 ของโครงการอนุรักษ์พันธุพืช ในพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งโรงเรียนมัธยมบ้านนายาวได้เริ่มเป็นสมาชิกเมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2452 เป็นต้นมา

สวนพฤกษศาสตร์แห่งนี้ยังใช้เป็นสถานที่จัดการศึกษาค้นคว้าด้านชีววิทยา ประกอบการเรียนการสอนวิชาต่างๆ ของนักเรียน โดยใช้เนื้อที่บริเวณโรงเรียนประมาณ 30 ไร่ ภายในเป็นแหล่งรวบรวมพันธุ์ไม้ประมาณ 82 ชนิด ที่พบในป่าประเภทต่างๆ เช่น ป่าโปร่ง ป่าผลัดใบ ป่าเต็งรัง ป่าดงดิบ และป่าดิบแล้ง เป็นต้น พืชส่วนใหญ่เป็นพืชสมุนไพรที่มีสรรพคุณในการรักษาโรคต่างๆ อาทิ ประดู่ ยางกราด มะหาด กระบก ประดู่ไทย มะค่าใหญ่ มะค่าหลวง และกลอย เป็นต้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ลักษณะการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชน : กรณีศึกษาโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา นั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์ลักษณะการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชน 2) วิเคราะห์เส้นทางการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชน 3) นำเสนอแนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชน ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ และใช้วิธีการศึกษาแบบพหุกรณีศึกษา(Multiple Case Study) โดยการศึกษาเอกสาร การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการทำสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยคัดเลือกกรณีศึกษาจำนวน 6 คน จากโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนคือ โรงเรียนมัธยมบ้านนายาว อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามประเด็นข้อดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 : กรณีศึกษาที่ 1 “ครูเทิด” (นามสมมติ)

1. ภูมิหลังของกรณีศึกษา
2. ทักษะคติต่ออาชีพ
3. ลักษณะการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน
4. เส้นทางการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน
5. แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน

ตอนที่ 2 : กรณีศึกษาที่ 2 “ครูทอง” (นามสมมติ)

1. ภูมิหลังของกรณีศึกษา
2. ทักษะคติต่ออาชีพ
3. ลักษณะการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน
4. เส้นทางการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน
5. แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน

ตอนที่ 3 : กรณีศึกษาที่ 3 “ครูทวี” (นามสมมติ)

1. ภูมิหลังของกรณีศึกษา
2. ทักษะคติต่ออาชีพ

3. ลักษณะการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน
4. เส้นทางการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน
5. แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน

ตอนที่ 4 : กรณีศึกษาที่ 4 “ครูชิต” (นามสมมติ)

1. ภูมิหลังของกรณีศึกษา
2. ทักษะติดต่ออาชีพ
3. ลักษณะการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน
4. เส้นทางการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน
5. แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน

ตอนที่ 5 : กรณีศึกษาที่ 5 “ครูชอบ” (นามสมมติ)

1. ภูมิหลังของกรณีศึกษา
2. ทักษะติดต่ออาชีพ
3. ลักษณะการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน
4. เส้นทางการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน
5. แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน

ตอนที่ 6 : กรณีศึกษาที่ 6 “ครูชิน” (นามสมมติ)

1. ภูมิหลังของกรณีศึกษา
2. ทักษะติดต่ออาชีพ
3. ลักษณะการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน
4. เส้นทางการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน
5. แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน

โดยมีรายละเอียดผลการวิเคราะห์ข้อมูลของกรณีศึกษาทั้ง 6 คน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 : กรณีศึกษาที่ 1 “ครูเทิด” (นามสมมติ)

1. ภูมิหลังของกรณีศึกษา

1.1 พื้นฐานครอบครัว : ครอบครัวใหญ่ ยากจน และประกอบอาชีพเกษตรกรรม

ครูเทิด(นามสมมติ) เป็นคนภาคกลางโดยกำเนิด มีพี่น้องทั้งหมด 6 คน ผู้ชาย 4 คน ผู้หญิง 2 คน ครูเทิดเป็นบุตรคนที่ 3 ของครอบครัว ครอบครัวของครูเทิดยากจน และประกอบอาชีพเกษตรกรรม

“...ผมเป็นคนจน ครอบครัวผมจน จำได้ว่าลี้มตาดูโลกมาก็พบกับความจนแล้ว แต่ด้วยความจนไม่ใช่อุปสรรคในการดำรงชีวิตนะ ผมพยายามที่จะทำความคุ้นเคยกับความจน คือไม่มีใครที่อยากเกิดมาจน ผมเองก็เช่นกัน แต่ว่าเมื่อจนแล้ว ทำยังไงเราจึงจะมีชีวิตอยู่ร่วมกับความจนได้อย่างมีความสุข ตรงนี้สำคัญ...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 1, 6 พ.ค. 2546)

“...เรื่องของการเกษตรนี่มันก็ขึ้นอยู่กับธรรมชาติ ดินฟ้าอากาศ คือเราไปกำหนดกฎเกณฑ์มันไม่ได้ อย่างฝนมันก็ไม่ได้ตกตามใจเรา แต่มันตกตามธรรมชาติ ตกมั่ง ไม่ตกมั่ง ปีไหนที่ฝนตกดีก็ดีไป แต่ถ้าปีไหนแล้ง เราก็แย่งกันไปหมด แล้วที่สำคัญคือส่วนใหญ่มันจะแล้งเสียด้วยนะสิ...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 1, 6 พ.ค. 2546)

1.2 ลักษณะนิสัย :

1.2.1 ขยันและตั้งใจเรียน

ครูเทิดเป็นคนขยันทั้งในเรื่องของการเรียนและการทำงาน เนื่องจากครูเทิดได้เห็นตัวอย่างของครอบครัวตนเองที่ยากจน ดังนั้นจึงพยายามตั้งใจเรียนหนังสือเพื่อที่จะได้ไม่ต้องลำบากเหมือนอย่างพ่อและแม่ของตนเอง

“...เรื่องเรียนผมก็อยู่ในขั้นแนวหน้า ได้ที่หนึ่งตลอด พอผมอยากเรียนต่อที่บ้านก็สนับสนุน...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 1, 6 พ.ค. 2546)

“...ผมเองกลับชอบเรื่องเรียน อยากรู้ไปหมด ใครพูดอะไร ยังไง ถ้าไม่เข้าใจแล้วรู้สึกว่าได้ไม่ได้แล้ว ไม่ได้การแล้วอะไรแบบนี้...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 1, 6 พ.ค. 2546)

1.2.2 ช่างซักถาม ช่างสงสัย

ในวัยเด็กครูเทิดเป็นเด็กที่เรียนหนังสือเก่ง เป็นที่รักใคร่ของครูอาจารย์ ประกอบกับครูเทิดเองเป็นเด็กที่ช่างซักถาม และอยู่ในระเบียบวินัย จึงทำให้ครูเทิดเป็นเด็กที่โดดเด่นทั้งในเรื่องของการเรียนและความประพฤติ นอกจากนั้นครูเทิดยังเป็นเด็กที่ช่างสงสัยและชอบที่จะค้นคว้าหาคำตอบจากเรื่องราวต่างๆ ที่ตนสงสัย ไม่ว่าจะเป็นการถามผู้ใหญ่ หรือถามครู

“...ถ้ามีอะไรที่ไม่เข้าใจแล้วมันติดค้างอยู่ก็จะพยายามหาคำตอบ ตอนแรกๆ ก็ใช้วิธีการถามถามไปทั่ว ถามพ่อแม่ ถามครู ถามญาติพี่น้อง คือคำถามที่ว่านี้ผมไม่ได้หมายถึงคำถามในแง่วิชาการนะ ผมจะมีคำถามอยู่เยอะ เป็นคำถามที่เป็นไปตามวัย ก็ตามประสาเด็กๆ นั้นแหละจะไปเอานิยามนิยามอะไรไม่ได้ แต่ว่าเป็นคนช่างถามมาแต่ไหนแต่ไร...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 1, 6 พ.ค. 2546)

1.2.3 ค้นคว้าด้วยตนเองโดยการอ่านหนังสือ

ครูเทิดกล่าวว่า การอ่านหนังสือนี้เองที่ทำให้ครูเทิดตอบคำถามของครูในชั้นเรียนได้แทบทุกครั้งซึ่งสร้างความภาคภูมิใจเป็นอย่างยิ่ง เมื่อได้รับคำชมจากครูยิ่งทำให้ครูเทิดเกิดความกระตือรือร้นที่จะค้นคว้าหาหนังสืออ่านมากยิ่งขึ้น ทำให้เกิดการปลูกฝังลักษณะนิสัยในการอ่านหนังสือของครูเทิดนับแต่นั้นเป็นต้นมา

“...ผมก็มาค้นพบวิธีการที่ทำให้ผมได้คำตอบจากเรื่องที่สงสัย หรือบางเรื่องไม่ได้สงสัยแต่ไม่เคยรู้ก็ได้รู้ก็ด้วยการอ่านหนังสือ แล้วในสมัยก่อนหนังสือนี้หายากนะ ไม่ได้มีเกลื่อนกลาดอย่างในสมัยนี้หรอก สมัยก่อนมีสักเล่มนี้อ่านไม่รู้ก็เที่ยวต่อกี่เที่ยว อ่านจนจำได้ทุกบรรทัดว่าจั้นเถอะ เพราะมันมีอยู่เล่มเดียวนี้ ก็อ่านไปอ่านมาจนกว่าจะได้เล่มใหม่...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 1, 6 พ.ค. 2546)

“...แล้วจากการที่อ่านหนังสือมากๆ นี้ทำให้ผมได้เปรียบเพื่อนมาก ถามอะไรมา ตอบได้เกือบหมด คือไม่ได้ร้อยเปอร์เซ็นต์เต็มหรอก แต่ก็สามารถตอบได้ในเรื่องที่คุณไม่ได้สอน เหมือนกับโลกของเรากว้างกว่าเพื่อนรุ่นเดียวกัน แล้วพอครูถาม สมมติถามในชั้นเรียน เรียนกันประมาณ 50 คน แบบนี้ ครูถามขึ้นมาสักคำถามสองคำถาม เพื่อนคนอื่นนั่งเงิบหมด แต่ผมไม่ ผมยก

มือ ตอบคำถามได้ มันคือความภูมิใจนะ เพื่อนๆ หันมามอง หันมาฟัง ครูชม อะไรแบบนี้ มันยิ่งทำให้เรากระตือรือร้นที่จะค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ อาจจะเป็นเพราะผมชอบให้มีคนมายอมมาชมด้วยก็ได้มั้ง พอครูชมหน้าชั้นเรียนแล้วรู้สึกเหมือนตัวเบา ลอย หน้าบานอะไรแบบนี้ ผมว่ามันก็คงเป็นความรู้สึกของเด็กทั่วไปนั่นแหละ ก็อยากให้มีคนมาชมมาเอาใจใส่อะไรแบบนี้ ผมเลยมีเวลาว่างไม่ได้ ว่างปั๊บก็หาหนังสือมาอ่าน เล่มไหนอ่านแล้วก็อ่านอีก วนไปเรื่อยๆ แปลกนะ ผมไม่เคยเบื่อเลยกับเรื่องอ่านหนังสือนี้ ถึงจะอ่านซ้ำไปซ้ำมาก็เถอะ แต่ไม่เคยมีความรู้สึกเบื่อเลย...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 1, 6 พ.ค. 2546)

“...ผมเองโชคดีที่อ่านหนังสือเยอะ ผมเป็นหนอนหนังสือนะ อ่านมาตั้งแต่เด็กๆ...ผมโชคดีที่พ่อของผมชอบอ่านหนังสือ และสอนให้ผมอ่านหนังสือมาตั้งแต่เด็กๆ การอ่านหนังสือมากๆ ทำให้เราได้ข้อคิดอะไรๆ มาเยอะเหมือนกันนะ ทุกวันนี้ผมก็ยังอ่านหนังสืออยู่...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 1, 25 มี.ค. 2546)

ซึ่งเพื่อนครูได้กล่าวถึงนิสัยรักการอ่านของครูเทิดไว้ดังนี้

“...อะไรนะที่เขาเอามาทำเป็นหนังที่เด็กแสดงแล้วก็ดังมากๆ เล่มหนาๆ นะ เออ...แฮร์รี่ พอร์ตเตอร์ นั้นแหละ เห็นช่วงเดือนสองเดือนมานี้ถือติดมือตลอด ผมแค่เห็นว่ามันหนักก็ไม่เอาแล้วไม่อ่านแล้ว แต่ครูใหญ่อ่าน แล้วอ่านได้หมดนะ ทุกประเภท...”

(สัมภาษณ์เพื่อนครูคนที่ 2, 25 มี.ค. 2546)

“...เห็นอ่านหนังสือตลอด พอว่างก็อ่าน แล้วเราอยู่ใกล้กัน ผมเองก็พักอยู่ที่โรงเรียน เย็นๆ ก่อนให้ข้าวหมา ก็เห็นแล้ว พอแดดร้อนลมตกลิ่งอ่านหนังสือ ไม่รู้ว่าอ่านอะไรนักหนา ไม่เห็นว่าจะเบื่อเลย อ่านอยู่นั่นแหละ บางทีอ่านไปยิ้มไปด้วยนะ...”

(สัมภาษณ์เพื่อนครูคนที่ 3, 25 มี.ค. 2546)

ส่วนผู้บริหารก็ได้กล่าวถึงนิสัยการรักการอ่านของครูเทิดไว้ดังนี้

“...อ่านหนังสือทุกประเภทนะ เท่าที่เห็น เท่าที่อยู่ด้วยกันมาซึ่งก็หลายปีแล้ว อย่างหนังสือที่จะเข้าห้องสมุดนี้ ส่วนใหญ่แล้วท่านเลือกเองนะ เป็นงานที่ชอบทำแล้วก็อยากทำ ท่านพูดอยู่

เสมอว่าอยาก让孩子们 得到好故事 就会好好听 过去是大人听的好 现在也是大人听的好 将来也是大人听的好 将来也是大人听的好 将来也是大人听的好...”

(สัมภาษณ์ผู้บริหารคนที่ 2, 25 มี.ค. 2546)

จากการสังเกตของผู้วิจัย พบว่า บนโต๊ะทำงานของครูเทิดมีหนังสือวางเรียงรายอยู่หลายเล่ม ได้แก่ รอยพระยุคลบาท(วิศิษฐ์ เดชกุญชร) สายฝนเหนือปากน้ำบางนรา(ชุมศักดิ์ นราวิรัตน์) เกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ(วัลลภ พรหมทอง) พระราชาอรุณรัตน์(วิลาศ มณีวัต) แฮร์รี่ พอร์เตอร์กับถ้วยอัคนี เล่ม 4 (แปลโดย งามพรรณ เวชชาชีวะ) เป็นต้น นอกจากนี้ด้านข้างของโต๊ะยังมีชั้นเก็บหนังสือซึ่งมีหนังสือหลากหลายชนิดทั้งเก่าและใหม่ จากการสอบถามเพื่อนครูทำให้ทราบว่า หนังสือเล่มที่วางอยู่บนโต๊ะทำงานคือหนังสือที่ครูเทิดยังอ่านไม่จบ ส่วนหนังสือที่เก็บเข้าในชั้นวางเรียบร้อยแล้วคือหนังสือที่ครูเทิดอ่านจบแล้ว

1.3 ชีวิตและความฝันในวัยเด็ก :

1.3.1 ทำงานเพื่อหาเงินเรียนหนังสือ

ครูเทิดตั้งใจเรียนหนังสือ เพื่อที่จะได้ทำงานเป็นเจ้าคนนายคน ถึงแม้ว่าทางครอบครัวจะไม่สามารถส่งเสียให้เรียนสูงๆ ได้ แต่ครูเทิดก็ได้ช่วยเหลือตัวเองโดยการทำงานรับจ้างเล็กๆ น้อยๆ เพื่อให้มีเงินมาใช้จ่ายได้บ้างโดยไม่ต้องขอจากทางบ้าน และเนื่องจากการที่ครูเทิดเป็นเด็กที่มีความประพฤติเรียบร้อย รวมทั้งเรียนหนังสือเก่ง ดังนั้นครูเทิดจึงเป็นที่รักของครูอาจารย์ทั่วไป และครูอาจารย์เหล่านี้เองที่ได้ช่วยเหลือในการให้งานทำ

“...ผมเองก็พยายามหารายได้ด้วยตัวเอง ทำงานเล็กๆ น้อยๆ งานตรงนี้ครูที่โรงเรียนจะช่วยตลอดเพราะผมเป็นเด็กเรียนดีแล้วไม่มีประวัติเกกมะเหรกเกเร ครูเขาเลยช่วย ให้ทำนั่น ทำนี่ ผมก็ตั้งใจทำเพราะเราอยากได้เงินมาเรียนหนังสือ ไม่เคยเกี่ยง ให้อะไรมาก็ทำ ไม่มีปฏิเสธ...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 1, 6 พ.ค. 2546)

ครูเทิดเล่าให้ฟังว่า ตนเองเป็นคนที่อยู่หนึ่งไม่ได้ ต้องทำอะไรทำอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นจึงทำให้ครูเทิดทำงานได้ทุกชนิดโดยไม่เลือกงานและไม่ดูถูกงาน เพราะถือว่างานทุกงานล้วนแต่มีคุณค่าในตัวเอง และมีประโยชน์ด้วยกันทั้งสิ้น นอกจากนี้งานยังทำให้คนเป็นคนที่มีสมรรถนะด้วย

“...คนที่จะเป็นคนโดยสมบูรณ์ได้ก็ควรจะทำงานทุกอย่างที่สุจริตได้เช่นกัน เพราะแต่ละงานต่างก็มีประโยชน์ในตัวของมันเอง คุณจะมาบอกว่า คุณไม่กวาดขยะหรือ เพราะคุณไม่ใช่คนกวาดถนน ผมว่าไม่ใช่ เพราะมองในแง่กลับกัน ถ้าไม่มีคนกวาดถนน ป่านนี้ขยะไม่ท่วมถนนในเมืองไทยไปแล้วหรือ คือเราต้องไม่ดูถูกงาน และไม่เลือกงาน...”

(สัมภาษณ์ภรรยาศึกษาที่ 1, 6 พ.ค. 2546)

“...คือผมเป็นคนอยู่นิ่งไม่ได้ ถ้าไม่ได้อ่านหนังสือนะ ...”

(สัมภาษณ์ภรรยาศึกษาที่ 1, 6 พ.ค. 2546)

ในเรื่องของการทำงานโดยไม่เลือกงาน และไม่ดูถูกงานของครูเทิดนั้น เพื่อนครูได้กล่าวถึงประเด็นนี้ไว้ว่า ถึงแม้จะมีตำแหน่งรองผู้กำกับ แต่ครูเทิดก็ทำงานได้ทุกชนิด

“...อย่างนายคนปัจจุบันคือครูใหญ่ ท่านเป็นถึงรองผู้กำกับ ซึ่งใหญ่มากนะสำหรับในวงการตำรวจ แต่ดูท่านทำงานสิ ร่างจดหมายเอง ขับรถเอง ทำอาหารให้หมากินเอง รดน้ำต้นไม้เอง ปีนขึ้นไปตัดกิ่งไม้เอง ทำสารพัด ทำอย่างไม่ดูถูกงานว่า งานนี้ต้องจำทำ งานนี้ถึงจะต้องเป็นรองผู้กำกับทำ ไม่ใช่เลย การทำงานของท่านจะเป็นลักษณะช่วยกัน ใครว่างก็มาทำ ใครไม่ว่างทำอย่างอื่นอยู่ ท่านก็ทำของท่านเอง...”

(สัมภาษณ์เพื่อนครูคนที่ 1, 25 มี.ค. 2546)

ส่วนผู้บริหารได้กล่าวถึงประเด็นการทำงานโดยไม่เลือกงานของครูเทิดไว้ว่า

“...ทำเองหมด คือส่วนที่เข้คนอื่นก็ใช้ แต่ก็ถ้าท่านว่างท่านก็จะลงมาช่วยด้วย ไม่มีชิ้นนี้สั่งอย่างเดียวหรอก บางทีไปหักล้างถางพงก็ไปด้วยกัน เหยื่อไหลไคลย้อยด้วยกัน...”

(สัมภาษณ์ผู้บริหารคนที่ 2, 25 มี.ค. 2546)

ในส่วนของชาวบ้านได้พูดถึงการทำงานที่ไม่เลือกงานของครูเทิดไว้ว่า งานประจำที่เห็นอยู่คือการให้อาหารสุนัข ส่วนเวลาที่ม้งานในหมู่บ้าน ครูเทิดก็จะทำงานต่างๆ ร่วมกับชาวบ้าน

“...ที่เห็นอยู่ประจำก็ให้ข้าวหมา มีหมาหลายตัว ก็เห็นทำเองตลอด...”

(สัมภาษณ์ชาวบ้านคนที่ 2, 25 มี.ค. 2546)

“...อย่างเวลาทีมงานช่วยหมู่บ้าน มีการทำความสะอาด ถางหญ้า หรือว่าขุดลอกคลอง ท่านก็จะลงมาทำไปกับพวกเราด้วย ไม่มีถือเนื้อถือตัว เราสปรก ท่านก็สปรกเหมือนเรา เราเหนื่อย ท่านก็เหนื่อยเหมือนเรา...”

(สัมภาษณ์ชาวบ้านคนที่ 3, 25 มี.ค. 2546)

จากการสังเกตของผู้วิจัย(25 มี.ค. 2546) พบว่า ครูเทิดลงมือทำความสะอาดพื้นที่ห้องเรียนเพื่อเตรียมงานที่จะจัดขึ้นในวันที่ 2 เมษายน 2546 ซึ่งเป็นงานประจำปีของหมู่บ้าน โดยการล้างพื้นและถูพื้นบริเวณหน้าห้องเรียนตั้งแต่เช้าตรู่(05.40 น.) ตามลำพัง นอกจากนั้นในการสังเกตของผู้วิจัยในวันที่ 1 เมษายน 2546 ซึ่งเป็นวันประชุมใหญ่เพื่อซักซ้อมความเข้าใจระหว่างครูตำรวจตระเวนชายแดนชาวบ้าน รวมทั้งเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานของรัฐและเอกชนในการเปิดงานประจำปีของหมู่บ้าน ผู้วิจัยพบว่า ครูเทิดได้เตรียมสถานที่โดยการจัดโต๊ะ และเก้าอี้ด้วยตนเอง เมื่อการประชุมเสร็จสิ้นลง ครูเทิดก็ได้ช่วยจัดเก็บโต๊ะและเก้าอี้ไว้ในสภาพเดิมอีกด้วย

1.3.2 อยากเป็นครู

ในวัยเด็กครูเทิดเองก็มีความฝันเช่นเดียวกับเด็กทั่วไป โดยความฝันในวัยเด็กของครูเทิดนั้น ครูเทิดอยากเป็นครูเพราะว่าเป็นอาชีพที่ดีและมีเกียรติ รวมทั้งยังเป็นอาชีพที่มีรายได้แน่นอนทุกเดือน นอกจากนั้นยังเป็นงานที่ครูเทิดมั่นใจว่าเหมาะกับตนเองมากที่สุดด้วย เมื่อมีความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะเป็นครู ครูเทิดจึงเลือกเรียนทางด้านศึกษาศาสตร์โดยเลือกเทคโนโลยีทางการศึกษาเป็นวิชาเอก

“...ตอนเด็กๆ ผมอยากเป็นครูนะ ที่บ้านก็อยากให้ไปเป็นครู ทั้งพ่อทั้งแม่เลย...ผมเรียนศึกษาศาสตร์ วิชาเอกคือเทคโนโลยีการศึกษา...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 1, 25 มี.ค. 2546)

1.4 คติในการดำเนินชีวิต :

1.4.1 งานคือชีวิต ชีวิตคืองาน

“...ผมถือว่างานคือชีวิตนะ งานคือชีวิตและชีวิตคืองาน ถ้าใครไม่ทำงานก็แสดงว่าไม่มีชีวิตแล้ว เพราะฉะนั้นถ้ายังอยากมีชีวิตอยู่ก็ต้องทำงาน อันนี้สำคัญ อย่างเป็น ตชด. นี้ ทำงานตลอด เป็น ตชด. ต้องเป็นตลอดทั้ง 24 ชั่วโมง ไม่มีการหยุดพัก การหยุดพักก็เหมือนหยุด

หายใจ แล้วคนเราก็ก้าวหน้าหายใจก็ตายใช่ไหม เพราะฉะนั้นถ้ายังไม่อยากตายก็ต้องหายใจต่อไป ทำงานต่อไป เพราะงานมันไม่มีวันหมด ยิ่งทำยิ่งมาก ยิ่งทำยิ่งมี แล้วยิ่งทำก็จะยิ่งเกิดประโยชน์ทั้งกับตัวเราและชาติบ้านเมือง อันนี้สำคัญ...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 1, 6 พ.ค. 2546)

1.4.2 ความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์

“...จุดเด่นของโรงเรียนนี้คือ เป็นโรงเรียนของสมเด็จพระเทพฯ เป็นโรงเรียนของพระองค์ท่าน เงินทุกบาททุกสตางค์เราต้องจัดการบริหารให้ดี ให้ใช้อย่างคุ้มค่า...เราทำงานกันด้วยความภาคภูมิใจที่ได้ทำงานถวายพระองค์ท่าน...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 1, 25 มี.ค. 2546)

“...ผมก็เป็นคนธรรมดาคนหนึ่งที่มีหัวใจเพื่อการทำงานสนองพระคุณของแผ่นดิน และตั้งใจทำงานเพื่อถวายแด่สมเด็จพระเทพฯท่าน และผมก็คิดว่าชาวบ้านที่นี้จะต้องมี ความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์มากกว่าที่อื่นๆ ที่ผมพูดว่าต้องมี ความจงรักภักดีมากกว่าที่อื่นๆ ก็เพราะว่า การที่ชาวบ้านที่นี้ลืมน้ำอ้าปากได้ก็เป็นเพราะมหากษัตริย์คุณของสมเด็จพระเทพฯ พระองค์ท่านได้เสด็จมาที่นี่ 3 ครั้ง ภายในระยะเวลาไม่ถึง 5 ปี เรียกว่าท่านเสด็จมาเพื่อดูแลทุกข์สุขของชาวบ้าน พระองค์ท่านมอบเงินส่วนพระองค์เพื่อให้อำเภอสร้างโรงเรียน ตชด. ที่นายาว เพราะฉะนั้นนี่คือพระมหากษัตริย์คุณที่ทรงมีต่อชาวบ้าน ส่วน ตชด. เองในบทบาทหน้าที่แล้ว ก็ต้องทำงานให้เต็มที่ ทำงานให้ดีที่สุดเพื่อถวายพระองค์ท่าน และที่ ตชด. เราชื่นใจอยู่เสมอ มาก็คือ พระองค์ท่านอยู่เคียงข้างเรา ผมหมายถึงว่า ท่านดูแลห่วงใยเรา ไม่ได้ทอดทิ้งให้เรา อยู่ตามลำพัง เราเหนื่อย แต่ท่านก็เหนื่อยมากกว่าเราอีก เพราะฉะนั้น พระองค์ท่านคือกำลังใจของพวกเรา ผมเองบอกชาวบ้านเสมอว่า ให้รักสามัคคีกันไว้ จะทำอะไรก็ขอให้รักถึง พระองค์ท่าน ให้คิดดีทำดี ช่วยกันคนละไม้คนละมือเพื่อให้ชุมชนของเราเย็นอยู่ได้อย่างมั่นคง แล้ววันนั้นพระองค์ท่านจะมีความสุขที่เห็นพวกเราเข้มแข็ง...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 1, 25 มี.ค. 2546)

“...ประเทศไทยโชคดีแค่ไหนที่เรามีสถาบันพระมหากษัตริย์ที่ทำงานเพื่อประชาชน โดยมีได้

เห็นแก่เหน็ดเหนื่อย อันนี้เป็นเรื่องที่เราต้องภาคภูมิใจ อะไรที่จะทำถวายท่านได้ เรายินดีที่จะทำโดยไม่ลังเล เราต้องร่วมมือร่วมใจกัน ซึ่งเรื่องนี้ชาวบ้านเองก็แสดงออกให้เห็นว่าเขามีความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 1, 25 มี.ค. 2546)

2. ทักษะคิดต่ออาชีพ

2.1 ทักษะคิดต่ออาชีพครู : มีทักษะคิดที่ดีมากต่ออาชีพครู

“...ชอบนะ อยากรู้อย่างนั้นบ้าง อยากรู้หน้าชั้นเรียนคอยอธิบายเด็กๆ ตาคำๆ คือรู้สึกตัว เหมือนกับว่าเรามีค่า เรามีประโยชน์ต่อผู้อื่น อยากรู้ ทำ แล้วคนก็นับหน้าถือตา ไปเจอที่ไหนนี่ ยกมือไหว้กันสลอน เราก็อยากเป็นบ้าง อยากรู้คนยกมือไหว้บ้าง แล้วเรื่องเงินก็ไม่มีปัญหา สิ้นเดือนก็ได้รับเงิน อันนี้เราก็ชอบอีก แล้วเราก็คิดว่าเราเองมีความรู้พอจะ หมายถึงว่าเราทำได้นะ เราเป็นครูที่ดีได้ เราให้ความรู้แก่เด็กๆ ได้ เห็นครูที่เขาเป็นครูของเรา เราก็ว่าไม่เห็นยาก เราก็ทำได้ ก็คิดไปตามประสาเด็กๆ นะ ผมว่ายังงั้น แต่อาชีพครูนี้ชอบมากแล้วก็คิดว่าเหมาะกับเรา...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 1, 6 พ.ค. 2546)

2.2 ทักษะคิดต่ออาชีพตำรวจ : มีทักษะคิดที่ไม่ดีต่ออาชีพตำรวจ

ครูเกิดมีทักษะคิดที่ไม่ดีต่ออาชีพตำรวจ แต่เมื่อสอบบรรจุเป็นข้าราชการตำรวจได้แล้วก็ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ให้ดีที่สุด เพราะคิดว่าตนเองได้ตัดสินใจเลือกอาชีพนี้แล้ว

“...อย่างเป็นการตำรวจหรือว่า ตชด. นี้ไม่เคยอยู่ในความคิดผมมาตั้งแต่ไหนแต่ไร ไม่เคยอยากจะเป็นตำรวจหรือว่า ตชด. เลยนะ แถมยังเกลียดตำรวจด้วยซ้ำ ไม่ชอบเอาเสียเลย...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 1, 25 มี.ค. 2546)

“...พอดีมีสอบตำรวจก็ลองไปสอบดู ไม่คิดว่าจะได้ แต่กลับได้ พอสอบได้ก็นั่งคิดว่าจะเอา ยังไงดี สอบได้ก็ถือว่ามิวสนามาทางนี้แล้วเราก็ต้องทำให้ดีที่สุด ผมก็ตัดสินใจเป็นตำรวจ เป็น ตชด. พอเป็นแล้วก็ต้องทำหน้าที่ให้ดีที่สุด เพราะเป็นทางที่เราเลือกเอง...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 1, 25 มี.ค. 2546)

2.3 ทัศนคติต่ออาชีพครูตำรวจตระเวนชายแดน : มีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพครูตำรวจตระเวนชาย

แดน

ครูเทิดเล่าให้ฟังว่าในสมัยของการทำงานระยะแรกๆ นั้น ยังไม่ได้เป็นครูตำรวจตระเวนชายแดนอย่างเต็มตัว เนื่องจากว่ายังไม่มีโรงเรียนหรือว่าการจัดการศึกษาที่เป็นทางการ เพียงแต่เมื่ออยู่ในพื้นที่ก็ต้องทำหน้าที่ครูสอนหนังสือให้กับทั้งชาวบ้านและเด็กๆ เนื่องจากสื่อสารกันคนละภาษา ทำให้การทำงานของ ตชด. เป็นไปด้วยความยากลำบาก นอกจากนั้นในใจครูเทิดก็ยังอยากที่จะตอบสนองความต้องการของตัวเองเพราะถึงแม้ว่าจะเป็น ตชด. แล้ว แต่ความรู้สึกลึกซึ้งที่อยากเป็นครูก็ยังคงอยู่ในใจ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ครูเทิดหันมาสอนหนังสือให้แก่ชาวบ้านและเด็กๆ

“...คือในใจเรามันยังอยู่นะเรื่องของครูนี้ พอเรามีปัญหาในการพูดกันไม่รู้เรื่องกับชาวบ้าน เราก็ต้องวางแผนจัดการแก้ปัญหา ก็มาลงตัวตรงที่ว่า จับเขามาเรียนภาษาไทยดีกว่า เพราะเขาอยู่บนผืนแผ่นดินไทยนี้ อยู่บนแผ่นดินไทยแต่ไม่พูดภาษาไทยนี้ไม่ได้ จริงไหม ต้องทำให้เขารู้ภาษาไทยให้ได้...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 1, 25 มี.ค. 2546)

“...จริงๆ แล้วในตอนแรกมันก็เหมือนกับตอบสนองความอยากของตัวเองนะ เรื่องของการสอนนี้ คือเรายังอยากทำอยู่ อยากเป็นครู ก็เอว่ะ เป็นครูเหมือนชาวบ้านเขาไม่ได้ ก็มาเป็นครูแบบตำรวจอย่างนี้เสียเลย จะได้ดับความรุ่มร้อนในใจเราเองด้วย ก็คิดอย่างนี้ ก็เลยทำแล้วก็ทำได้สินะ การเรียนการสอนสมัยก่อนนี้ยังไม่มีสารพัดวิชาเหมือนเดี๋ยวนี้หรอก ยังไม่มีหลักสูตรอะไรด้วย ก็สอนกันแบบเลข คัด เลิก แต่ก็เห็นผลนะ คือชาวบ้านแล้วก็เด็กๆ เขาพูดภาษาไทยได้ รู้ว่าตัวเองอยู่ในประเทศไทย รักประเทศไทย เราก็ถือว่าประสบความสำเร็จ ในใจเราก็หายรุ่มร้อน...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 1, 25 มี.ค. 2546)

“...อย่างเป็นครูใหญ่อันนี้เป็นความภาคภูมิใจมากนะ โดยส่วนตัวภาคภูมิใจมาก มันยากจะอธิบาย มันเป็นการสร้างคน สร้างทั้งเด็กที่อยู่ในวัยเรียน สร้างทั้งผู้ใหญ่ที่อาศัยอยู่ในชุมชน เราสร้างไปพร้อมๆ กัน เราไม่ใช่แค่รับผิดชอบเด็กในโรงเรียน แต่เรารับผิดชอบต่อทั้งชุมชน ครอบคลุมทั้งหมด ครอบคลุมคนทุกวัย ใครเดือดร้อนอะไรมาหาเรา อันนี้ถือว่าเป็นความสำเร็จในการดูแลชาวบ้าน เพราะเขามาหาเราเพราะเขาคิดว่าเราต้องช่วยเหลืออะไรเขาได้ แต่เขานึกถึงเราก็ถือว่างานตรงนี้ประสบความสำเร็จไปครั้งหนึ่งแล้ว ...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 1, 25 มี.ค. 2546)

“...งานสร้างคนนี้เป็นงานที่ยิ่งใหญ่สำหรับผม...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 1, 25 มี.ค. 2546)

3. ลักษณะการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน

ลักษณะการเรียนรู้ของครูเทิดในบทบาทการพัฒนาชุมชนนั้น แบ่งออกเป็น 3 ช่วง ได้แก่

3.1 ช่วงเตรียมความพร้อม

ช่วงเตรียมความพร้อมเป็นช่วง 1–3 ปี ของการทำงาน ครูเทิดมีลักษณะการเรียนรู้ 4 ลักษณะ คือ

3.1.1 การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง

สำหรับการเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง ครูเทิดกล่าวว่า ลักษณะงานของ ตชด. จะมีความชัดเจนมากในเรื่องดังกล่าว เนื่องจากมีระบบของผู้บังคับบัญชา ผู้ใต้บังคับบัญชา ดังนั้นเมื่อลักษณะงานเป็นเช่นนี้จึงทำให้เกิดลักษณะการเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่งโดยอัตโนมัติ

“...เรื่องนี้เป็นเรื่องที่ชัดเจนมากนะ เพราะ ตชด. เราจะมีระบบการทำงานที่ชัดเจนคือเรามีผู้บังคับบัญชา มีผู้ใต้บังคับบัญชา เพราะฉะนั้นภาพตรงนี้จะชัดเจนมากหรือจะพูดง่ายๆ ก็คือการทำงานของเราจะเป็นการทำงานตามคำสั่ง ได้รับคำสั่งยังไงก็ทำยังไงนั้น จบ ง่ายมาก...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 1, 6 พ.ค. 2546)

“...ผมมองว่าผมเริ่มต้นด้วยการทำตามคำสั่ง อันนี้ก็หมายถึง นายสั่งยังไงก็ทำยังไงนั้น ทำเฉพาะตามคำสั่ง ทำตามไปเรื่อยๆ ก่อน ...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 1, 6 พ.ค. 2546)

3.1.2 การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้

ในส่วนของ การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ ครูเทิดกล่าวว่า เวลาทำงาน ต้องคอยสังเกตการทำงานของนาย (ผู้บังคับบัญชา) เพื่อที่จะเรียนรู้วิธีการหรือเทคนิคต่างๆ ที่นายใช้ ถ้าไม่เข้าใจก็สามารถถามได้ เพราะในการทำงาน ตชด. นั้น นายกับลูกน้องจะใกล้ชิดกันมาก ทั้งนี้ เพราะต้องใช้ชีวิตอยู่ด้วยกันแทบจะตลอดทั้ง 24 ชั่วโมง ดังนั้นจึงทำให้เกิดการซึมซับพฤติกรรมของนายโดยอัตโนมัติ

“...เราก็คอยสังเกตและดูพฤติกรรมของนายเราว่านายเราทำงานแบบไหน ทำงานยังไง เข้ากับชาวบ้านได้ไหม นายมีเทคนิคอะไรพิเศษหรือเปล่า ตรงไหนไม่เข้าใจ เราก็จะคอยถาม คอยดู คอยสังเกตนาย เพราะนายกับเราก็ก่อขัดกันมาก แล้วมันก็จะเกิดการซึ่มซับเอาเข้ามาเอง โดยอัตโนมัติ ...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 1, 6 พ.ค. 2546)

3.1.3 การเรียนรู้จากการอ่านการค้นคว้าด้วยตนเอง

ในส่วนของ การเรียนรู้จากการอ่านการค้นคว้าด้วยตนเองนั้น เนื่องจากครูเทิดเป็นคนชอบอ่านหนังสือมาตั้งแต่เด็กๆ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าหนังสือเข้ามามีอิทธิพลต่อชีวิตของครูเทิดมาก ทั้งในแง่ของการทำงาน ความคิด และการตัดสินใจต่างๆ

“...อย่างที่ผมบอกว่าผมเป็นคนชอบอ่านหนังสือมาตั้งแต่ไหนแต่ไร เพราะฉะนั้นไอ้เจ้าหนังสือนี้จะเข้ามามีอิทธิพลต่อผมมาก ทั้งในแง่ของการทำงาน ความคิดความอ่าน การตัดสินใจต่างๆ มากมาย ซึ่งผมมองว่าเป็นเรื่องที่ดีนะ การอ่านมีแต่ให้คุณ แต่นั่นหมายถึงว่าคุณต้องอ่านหนังสือที่ดีด้วยนะ ไม่ใช่อ่านหนังสืออะไรก็ไม่รู้ อย่างนั้นก็ไม่ได้เกิดมรรคเกิดผลอะไร อย่างผมอ่านได้ทุกประเภทที่เป็นหนังสือที่ดี อ่านได้หมด แล้วนิสัยการอ่านมันก็ติดตัวมา จนถึงตอนนี้ก็ยังอ่านอยู่ อ่านไปเรื่อยๆ พอได้อ่านแล้วมันทำให้เรามีความคิดกว้างขึ้น มองอะไรได้ทะลุทะลวงมากขึ้น เหมือนกับมีขุมสมบัติอยู่ในหัวเรา...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 1, 6 พ.ค. 2546)

“...ผมเองโชคดีที่อ่านหนังสือเยอะ ผมเป็นหนอนหนังสือนะ อ่านมาตั้งแต่เด็กๆ อย่างเรื่องสามก๊กนี่ช่วยผมได้มากในการทำงาน ผมก็เอาอะไรต่างๆ จากหนังสือที่อ่านตั้งแต่เด็กจนโตมาประมวลเข้ากับสถานการณ์ที่เป็นอยู่ในตอนนั้น แล้วก็เอามาวางเป็นนโยบายในลูกน้องปฏิบัติ มีกลยุทธ์ มียุทธศาสตร์อะไรมากมาย ทั้งยุทธศาสตร์เชิงรุก และยุทธศาสตร์เชิงรับ เราทำกันเต็มที่ จนลูกน้องแซวๆ ว่าผมเป็นขงเบ้ง...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 1, 25 มี.ค. 2546)

3.1.4 การเรียนรู้จากสถานการณ์

ส่วนการเรียนรู้จากสถานการณ์นั้น ครูเทิดกล่าวว่าสถานการณ์แต่ละสถานการณ์ที่ผ่านเข้ามาในชีวิตจะทำให้เราเรียนรู้ที่จะเข้มแข็งมากขึ้น ไม่ว่าจะจัดการกับสถานการณ์เหล่านั้นได้หรือไม่ก็ตาม แต่สิ่งที่เราได้เรียนรู้จากมันล้วนมีคุณค่า และมีประโยชน์ต่อตัวเราเองทั้งสิ้น ซึ่งจะสอนให้เรารู้จักชีวิตและกล้าที่จะใช้ชีวิตอย่างมีสติ

“...เวลาที่มีสถานการณ์อะไรเข้ามา เราก็จะตั้งรับได้ดีกว่า มีสติมากกว่าคนอื่น ๆ เขา ยิ่งงานตชด. สตินี่สำคัญมาก ต้องคุมให้ได้ อย่างเวลาออกสนามแนวหน้า ฝ่ายตรงข้ามอยู่ตรงหน้าเรา ยิ่งเปรี๊ยะๆ กันอยู่ ช้างๆ เรามีเพื่อนบาดเจ็บ เราจะทำยังไงให้เราและเพื่อนปลอดภัยกลับมา ในขณะที่เดียวกันเราก็ต้องสามารถต้านทานกำลังของฝ่ายตรงข้ามได้ด้วย อย่างสถานการณ์แบบนี้ เราต้องมีสติคงมั่น ต้องจัดการกับสถานการณ์ได้ โดยที่เราต้องเป็นฝ่ายกำชัยชนะด้วย...แล้วแต่ละสถานการณ์มันก็จะสอนเรา สอนให้เราคิด สอนให้เราเรียนรู้ว่าจะต้องตัดสินใจยังไง แก้ปัญหายังไง ควบคุมสถานการณ์ยังไง สอนหมด สอนทุกอย่าง...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 1, 6 พ.ค. 2546)

“...ซึ่งผมมองว่าแต่ละสถานการณ์ที่ผ่านเข้ามาในชีวิต ไม่ว่าจะจะเป็นชีวิตการทำงานหรือชีวิตส่วนตัวก็ตาม ล้วนเข้ามาเพื่อสอน เข้ามาเพื่อให้เราได้เรียนรู้ แล้วเราก็จะเข้มแข็ง...ทำได้บ้าง ไม่ได้บ้าง แต่ไม่ว่าจะทำได้หรือทำไม่ได้ มันก็เป็นประสบการณ์ที่สอนเราทั้งนั้น ถ้าคุณไม่เคยล้ม แล้วคุณจะเรียนรู้วิธีการลุกขึ้นมาได้อย่างไร โชใหม่ คือคนเราต้องกล้าล้ม และก็ต้องกล้าลุก...นั่นก็แปลว่าคุณได้เรียนรู้แล้ว แปลว่าคุณกล้าที่จะใช้ชีวิต ไม่ใช่เข้าขามเย็นขาม ชีวิตเหมือนเส้นกราฟที่อยู่ระดับเดียว ไม่มีสูง ไม่มีต่ำ ตั้งแต่เกิดจนตายเส้นชีวิตอยู่ระดับเดียวกันหมด ผมว่าถ้าเป็นอย่างนั้นก็คุ้มกับที่เกิดมา คือเป็นคนไม่กล้าใช้ชีวิต ไม่มีความสุข ไม่มีความสุข...ถ้าเป็นภาษา ตชด. เขาก็จะบอกว่า อยู่แบบหายใจทิ้งไปวันๆ อันนั้นไม่ดี ไม่เอา ไม่ควรทำ...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 1, 6 พ.ค. 2546)

โดยสรุป การเรียนรู้ในช่วงการทำงานในช่วง 1 – 3 ปีของครูเทิดนั้นเป็นช่วงของการเตรียมความพร้อม ซึ่งมีการเรียนรู้ใน 4 ลักษณะ คือ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ 3) การเรียนรู้จากการอ่านการค้นคว้าด้วยตนเอง 4) การเรียนรู้จากสถานการณ์

3.2 ช่วงการเติบโต

ส่วนในช่วงที่ 2 คือช่วงอายุการทำงาน 4 – 6 ปี นั้น เป็นช่วงของการเติบโต โดยที่ลักษณะการเรียนรู้ในช่วงที่สองนั้นยังคงมีความเหมือนกับลักษณะการเรียนรู้ในช่วงที่หนึ่ง เพียงแต่เพิ่มลักษณะการเรียนรู้ 2 ลักษณะ คือ การเรียนรู้จากประสบการณ์ และการเรียนรู้แบบลองผิดลองถูก

“...สำหรับผมแล้วการเรียนรู้โดยอาศัยประสบการณ์นั้นเป็นเรื่องที่เราเคยทำผ่านมาแล้ว หรืออาจจะไม่ได้ทำด้วยตัวเองแต่คนรอบข้างเขาทำมาแล้วและเราก็ได้มีโอกาสร่วมรับรู้ หรือว่าอยู่ในเหตุการณ์นั้นๆ ด้วย...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 1, 6 พ.ค. 2546)

“...แต่การเรียนรู้แบบลองผิดลองถูกนั้น เป็นสิ่งที่เราไม่รู้มาก่อน เป็นสิ่งที่เราไม่เคยได้ร่วมรับรู้ ในเหตุการณ์ทำนองเดียวกันนั้นมาก่อน หรือพูดง่ายๆ ว่าเป็นครั้งแรกของเราที่เจอเหตุการณ์แบบนี้ และเราก็จะต้องดำเนินการหรือว่าจัดการกับเหตุการณ์นี้ เมื่อมันเป็นครั้งแรกของเราเราก็ต้องทำแบบที่ตัดสินใจเองโดยไม่มีพื้นฐานของเหตุการณ์ในทำนองนี้มาก่อน ครั้งแรกเลย ทำเลย ผิดหรือถูกก็ไม่รู้ ต้องว่ากันอีกที คือต้องลอง และก็ต้องกล้าที่จะลอง ต้องกล้าที่จะผิด และในขณะที่เดียวกันก็ต้องกล้าที่จะถูกด้วย อันนี้สำคัญ...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 1, 6 พ.ค. 2546)

โดยสรุป ในการทำงานช่วง 4 – 6 ปี ซึ่งเป็นช่วงที่ 2 ของการทำงานของครูเทิดนั้น เป็นช่วงของการเติบโต และมีการเรียนรู้ที่สำคัญ 6 ลักษณะ ดังนี้คือ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ 3) การเรียนรู้จากการอ่านการค้นคว้าด้วยตนเอง 4) การเรียนรู้จากสถานการณ์ 5) การเรียนรู้จากประสบการณ์ 6) การเรียนรู้จากการลองผิดลองถูก

3.3 ช่วงการเติบโตเต็มที่

ส่วนการเรียนรู้ในช่วงสุดท้ายหรือช่วงที่ 3 ซึ่งเป็นช่วงของการเติบโตเต็มที่นั้น คือช่วงการทำงาน 7 ปีขึ้นไปจนกระทั่งเกษียณอายุราชการ การเรียนรู้ของครูเทิดยังคงเหมือนช่วงที่สอง แต่เพิ่มการเรียนรู้อีก 2 ลักษณะเข้ามา นั่นคือ การเรียนรู้จากปัญหา และการเรียนรู้จากชาวบ้าน

ครูเทิดกล่าวว่า การเรียนรู้จากปัญหานั้น เป็นเรื่องที่สำคัญ เนื่องจากการทำงานของ ตชด. เป็นการทำงานที่อยู่กับปัญหา คอยช่วยเหลือชาวบ้าน คอยแก้ไขปัญหาต่างๆ ให้ ดังนั้น การเรียนรู้ที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือการเรียนรู้จากปัญหานั้นเอง

“...ตอนนี้ประสบการณ์เริ่มเยอะขึ้นตามลำดับแล้วใช้ใหม่ชั่วโมงบินเริ่มสูงมากขึ้น เริ่มคุ้นเคยกับลักษณะงาน เริ่มอยู่ตัว ทีนี้พอเริ่มที่จะเข้าที่เข้าทางแล้ว การทำงานในลักษณะที่ต้องตัดสินใจเองมันก็จะตามมา ในกรณีที่เราเป็นนายแล้ว เราก็สามารถตัดสินใจได้เอง แต่ในกรณีที่เรายังเป็นลูกน้องอยู่ เราอาจจะได้รับความไว้วางใจจากนายให้ตัดสินใจปัญหาต่างๆ ด้วยตัวเองได้ เพราะการทำงานในลักษณะนี้เป็นการทำงานกับปัญหาทั้งนั้น ปัญหาของชาวบ้าน...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 1, 6 พ.ค. 2546)

“...ส่วนเมื่อเราเริ่มเข้าที่เข้าทางแล้วก็ค่อยมาจับปัญหาแล้วเรียนรู้ไปกับมัน อันนี้จะทำให้เราทำงานแบบเป็นไปตามขั้นตอนมากกว่า คือผมอยากให้การทำงานมีลักษณะแบบเป็นไปตามลำดับขั้น ไม่ใช่การก้าวกระโดด เพราะอย่างที่ผมบอกว่า งานในลักษณะแบบนี้ไม่ใช่จะมากำกันเล่นๆ ได้...การทำงานกับชาวบ้าน การทำงานกับชุมชน มันไม่ใช่ มันไม่ใช่ห้องแล็บ มันไม่ใช่การทดลอง แต่มันคือชีวิต และมันก็เป็นชีวิตจริงๆ ที่มีความซับซ้อน มีเงื่อนไขต่างๆ มาก และมากจนเราไม่สามารถที่จะไปควบคุมเงื่อนไขทั้งหมดได้ เพราะฉะนั้นงานตรงนี้มันจึงมีลักษณะพิเศษที่คนที่ทำงานแบบนี้จะต้องระวัง ต้องตระหนักถึง และต้องให้ความสนใจและใส่ใจมากเป็นพิเศษ ...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 1, 6 พ.ค. 2546)

ในส่วนของ การเรียนรู้จากชาวบ้านนั้น ครูเทิดคิดว่า ชาวบ้านคือหัวใจสำคัญของการพัฒนา เพราะชาวบ้านคือรากฐานของชุมชน ดังนั้นการทำงานของตำรวจตระเวนชายแดนจึงจำเป็นต้องมีการเรียนรู้จากชาวบ้านด้วย ไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้วิถีชีวิต เรียนรู้ความคิด เรียนรู้ในสิ่งที่เป็นตัวตนของชาวบ้าน เพราะในที่สุดแล้ว ตชด. ไม่ได้อยู่ค้ำฟ้า แต่คนที่อยู่ค้ำฟ้าคือชาวบ้านอันเป็นรากฐานของชุมชนอย่างแท้จริง

“...เมื่อการทำงานของคุณก้าวมาได้ถึงขั้นหนึ่งแล้ว คุณต้องพยายามที่จะเรียนรู้จากเขา เรียนรู้วิถีชีวิตเขา เรียนรู้ความคิดของเขา เรียนรู้ในสิ่งที่เป็นตัวเขา แล้วก็ค่อยๆ ทะล่อมกลม่อมเกล่าให้

เข้าที่เข้าทาง เพราะโน้ที่สุดแล้ว ตชด. ไม่ได้ยู่ค้ำฟ้านะ อันนี้สำคัญ คนที่จะยู่ค้ำฟ้าคือชาวบ้านที่เป็นฐานรากจริงๆ ของชุมชน...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 1, 6 พ.ค. 2546)

“...การที่เราจะร่วมเรียนรู้ไปกับชาวบ้านนั้นเป็นเรื่องสำคัญ แต่ว่ายังไงก็ตามเราเองก็ควรจะมีชั่วโมงบินมากหน่อย เพราะว่าชาวบ้านเขาเข้าถึงยากนะ ไม่ใช่เรื่องง่าย ๆ เลย กว่าที่คุณจะทำให้เขาไว้วางใจ ไว้เนื้อเชื่อใจ อันนี้เป็นงานที่ต้องใช้เวลา รีบร้อนไม่ได้ หักโหมไม่ได้ รุนแรงไม่ได้ เป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อน และเราเองก็ต้องใช้จิตวิยามวลชนสูง เราต้องคุมเกม คุมสถานการณ์ให้ได้ รู้ว่าจะไรควรทำเมื่อไร อะไรไม่ควรทำเมื่อไร อันนี้สำคัญ ต้องรู้จักรอ ต้องอดทน...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 1, 6 พ.ค. 2546)

“...เพราะฉะนั้นเวลาเข้าหาชาวบ้านนี้จะต้องมีพี่เลี้ยงนะ พี่เลี้ยงก็คือ ตชด. ด้วยกันที่มีประสบการณ์การทำงานมากกว่าเรา ลงพื้นที่หรือมีความคุ้นเคยกับชาวบ้านมาก่อนเรา จะไปไหนกันที่ พี่เลี้ยงก็จะต้องหนีบเราไปด้วย ค่อย ๆ ทำไปให้ชาวบ้านเขาคุ่นหน้าคุ่นตา ค่อย ๆ สร้างความสนิทสนม เหมือนกับมันต้องเริ่มจากศูนย์ก่อนแล้วค่อยก้าวไปหาหนึ่ง สอง สาม สี่ ห้า อะไรแบบนี้ ไ้ครั้นจะกระโดดจากศูนย์ไปถึงสิบเลยมันคงไม่ได้ การทำงานตรงนี้มันจึงต้องใช้เวลา ต้องมีมนุษยสัมพันธ์พอสมควร หน้าตาต้องยิ้มแย้มแจ่มใส ถึงจะไว้หนวดไว้เคราก็เถอะ แต่เราต้องแสดงออกให้ชาวบ้านเขารู้สึกได้ถึงความจริงใจของเรา...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 1, 6 พ.ค. 2546)

โดยตัวครูเทิดเองนั้น มองว่าการเรียนรู้ไม่มีที่สิ้นสุด และแต่ละคนก็ต้องมีการพัฒนาการเรียนรู้ไปด้วย ส่วนจะพัฒนาไปได้เร็วหรือช้าก็เป็นเรื่องของแต่ละบุคคล ครูเทิดมองว่าถึงแม้ตนเองจะเกษียณอายุราชการไปแล้วแต่ก็ยังต้องมีการเรียนรู้ยู่ดี อย่างน้อยที่สุดก็เรียนรู้ชีวิตหลังเกษียณอายุราชการ

“...คือผมเองมองว่าการเรียนรู้มันไม่มีที่สิ้นสุด มันไม่มีจุดหมายปลายทาง มันไปของมันเรื่อย ๆ แล้วตัวเราเองก็ต้องพัฒนาไปเรื่อย ๆ ด้วย ไม่มีการหยุดนิ่ง แต่ที่จะพัฒนาได้เร็วหรือช้าก็ไม่มี การว่ากัน ไม่มีใครที่จะพัฒนาไปได้เร็วยู่ตลอดเวลา มันก็ต้องมีเร็วบ้างช้าบ้าง อันนี้เป็นเรื่องปกติ แต่ขอว่าให้มีการพัฒนาไปบ้างก็แล้วกัน ช้าหน่อยก็ไม่ว่ากัน...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 1, 6 พ.ค. 2546)

“...เรียนรู้อย่างไม่มีการสิ้นสุด มีจุดเริ่มต้นแต่ไม่มีจุดจบ ผมเองถึงเกษียณแล้วก็ยังมองว่าตัวเองก็จะต้องเรียนรู้อะไรอีกมาก อย่างน้อยสิ่งที่จะต้องเรียนรู้แน่ๆ หลังเกษียณก็คือเรียนรู้ชีวิต หลังเกษียณว่าจะต้องอยู่ยังไง ทำยังไง จริงไหม เพราะตารางชีวิตมันเปลี่ยนไปแล้วนี่ ตารางชีวิตหลังเกษียณมันก็เป็นอีกแบบหนึ่ง เราเองก็ต้องเรียนรู้ต่อไปไม่มีที่สิ้นสุด...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 1, 6 พ.ค. 2546)

โดยสรุป การเรียนรู้ของครูเกิดที่ผ่านมา แบ่งได้ออกเป็น 3 ช่วง กล่าวคือ ช่วงที่ 1 เป็นช่วงของการทำงานตั้งแต่ 1 – 3 ปี ซึ่งเรียกช่วงนี้ว่าเป็นช่วงของการเตรียมความพร้อม มีการเรียนรู้ที่สำคัญเกิดขึ้น 4 ลักษณะ ได้แก่ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ 3) การเรียนรู้จากการอ่านการค้นคว้าด้วยตนเอง 4) การเรียนรู้จากสถานการณ์

ในช่วงที่ 2 ของการทำงานคือช่วงเวลาตั้งแต่ 4 – 6 ปี นั้น เป็นช่วงของการเติบโต โดยที่มีลักษณะการเรียนรู้ที่สำคัญ 6 ลักษณะ คือ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ 3) การเรียนรู้จากการอ่านการค้นคว้าด้วยตนเอง 4) การเรียนรู้จากสถานการณ์ 5) การเรียนรู้จากประสบการณ์ 6) การเรียนรู้จากการลองผิดลองถูก

ในช่วงสุดท้ายหรือช่วงที่ 3 ของการทำงาน คือช่วงการทำงานตั้งแต่ 7 ปีขึ้นไป เป็นช่วงของการเติบโตเต็มที่ โดยมีลักษณะการเรียนรู้ที่สำคัญ 8 ลักษณะ คือ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ 3) การเรียนรู้จากการอ่านการค้นคว้าด้วยตนเอง 4) การเรียนรู้จากสถานการณ์ 5) การเรียนรู้จากประสบการณ์ 6) การเรียนรู้จากการลองผิดลองถูก 7) การเรียนรู้จากปัญหา 8) การเรียนรู้จากชาวบ้าน

4. เส้นทางการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน

จากการศึกษาเรื่องลักษณะของการเรียนรู้ของครูเกิดในบทบาทการพัฒนาชุมชน พบว่า เส้นทางการเรียนรู้ของครูเกิดในบทบาทการพัฒนาชุมชนเป็นดังนี้คือ เส้นทางการเรียนรู้ของครูเกิดแบ่งออกเป็น 3 ช่วง คือ ช่วงที่ 1 มีระยะเวลา 1 – 3 ปี ของการทำงาน ซึ่งเรียกช่วงนี้ว่าเป็นช่วงของการเตรียมความพร้อม ส่วนช่วงที่ 2 มีระยะเวลาตั้งแต่ 4 – 6 ปี ของการทำงาน ซึ่งเรียกช่วงนี้ว่าเป็นช่วงของการเติบโต และสำหรับช่วงที่ 3 นั้นจะมีระยะเวลาตั้งแต่ 7 ปีขึ้นไปจนกระทั่งเกษียณอายุราชการ ซึ่งเรียกช่วงนี้ว่าเป็นช่วงของการเติบโตเต็มที่

สำหรับในช่วงที่ 1 เป็นช่วงของการทำงานตั้งแต่ 1 – 3 ปี ซึ่งเรียกช่วงนี้ว่าเป็นช่วงของการเตรียมความพร้อม มีการเรียนรู้ที่สำคัญเกิดขึ้น 4 ลักษณะ ได้แก่ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ 3) การเรียนรู้จากการอ่านการค้นคว้าด้วยตนเอง 4) การเรียนรู้จากสถานการณ์

ในช่วงที่ 2 ของการทำงานคือช่วงเวลาตั้งแต่ 4 – 6 ปี นั้น เป็นช่วงของการเติบโต โดยที่มีลักษณะการเรียนรู้ที่สำคัญเกิดขึ้น 6 ลักษณะ คือ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ 3) การเรียนรู้จากการอ่านการค้นคว้าด้วยตนเอง 4) การเรียนรู้จากสถานการณ์ 5) การเรียนรู้จากประสบการณ์ 6) การเรียนรู้จากการลองผิดลองถูก

ในช่วงที่ 3 หรือช่วงสุดท้ายของการทำงาน คือช่วงการทำงานตั้งแต่ 7 ปีขึ้นไป เป็นช่วงของการเติบโตเต็มที่ โดยมีลักษณะการเรียนรู้ที่สำคัญเกิดขึ้น 8 ลักษณะ คือ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ 3) การเรียนรู้จากการอ่านการค้นคว้าด้วยตนเอง 4) การเรียนรู้จากสถานการณ์ 5) การเรียนรู้จากประสบการณ์ 6) การเรียนรู้จากการลองผิดลองถูก 7) การเรียนรู้จากปัญหา 8) การเรียนรู้จากชาวบ้าน

ซึ่งจากเส้นทางการเรียนรู้ดังกล่าว สามารถแสดงได้ตามแผนภาพดังต่อไปนี้

สถาบันวิจัยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภาพที่ 5 : เส้นทางการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน : กรณีศึกษาที่ 1 “ครูเทิด”

ช่วงของการเติบโตเต็มที่ (7 ปีขึ้นไปจนกระทั่งเกษียณอายุราชการ)

1. การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง
2. การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้
3. การเรียนรู้จากการอ่านการค้นคว้าด้วยตัวเอง
4. การเรียนรู้จากสถานการณ์
5. การเรียนรู้จากประสบการณ์
6. การเรียนรู้จากการลองผิดลองถูก
7. การเรียนรู้จากปัญหา
8. การเรียนรู้จากชาวบ้าน

ช่วงการเติบโต (4 – 6 ปี)

1. การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง
2. การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้
3. การเรียนรู้จากการอ่านการค้นคว้าด้วยตัวเอง
4. การเรียนรู้จากสถานการณ์
5. การเรียนรู้จากประสบการณ์
6. การเรียนรู้จากการลองผิดลองถูก

ช่วงเตรียมความพร้อม (1 – 3 ปี)

1. การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง
2. การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้
3. การเรียนรู้จากการอ่านการค้นคว้าด้วยตัวเอง
4. การเรียนรู้จากสถานการณ์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

5. แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน

5.1 แนวทางที่เกิดขึ้นภายในตนเอง

5.1.1 มีความใฝ่เรียนใฝ่รู้

“...ทำยังไงเราถึงจะพัฒนางานของเราให้ไปได้มากกว่านี้ ทำยังไงเราถึงจะมีความก้าวหน้าในสายงาน ตรงนี้ตัว ตชด. แต่ละคนเองต้องคิดอยู่ตลอดเวลา แล้วต้องพยายามค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม มีอะไรใหม่ๆ เข้ามาก็ต้องเรียนรู้ ต้องมีความใฝ่รู้ อาจจะตรงสายงานบ้าง ไม่ตรงสายงานบ้างก็ไม่ใช่ ผมคิดว่าเราควรจะมีนิสัยในการค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ มีความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ต้องก้าวทันโลก แล้วต้องทำให้เป็นนิสัย...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 1, 6 พ.ค. 2546)

“...ยุคนี้เป็นยุคของข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยี ถ้าเรามีนิสัยในการใฝ่เรียนใฝ่รู้ เราจะได้เปรียบคนอื่นมาก เพราะเราจะรู้ทุกอย่างตามที่เราต้องการ รู้แล้วเอามาทำอะไร รู้แล้วก็ต้องเอามาประยุกต์ใช้ อาจจะประยุกต์ใช้ในเรื่องงานหรือเรื่องชีวิตส่วนตัวก็ได้ ทำได้ทั้งหมด แล้วก็ฝึกให้เป็นนิสัย ที่สำคัญคือต้องทำให้เป็นนิสัย อย่าฉาบฉวย...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 1, 6 พ.ค. 2546)

5.1.2 มีการพัฒนาตนเอง

“...เรื่องของการพัฒนาตัวเองเป็นเรื่องสำคัญ ตราบใดที่เรารู้ว่าเราายังต้องเรียนรู้เพิ่มเติม เรายังก็จะขวนขวายหาความรู้เพิ่มเติม แต่ตราบใดที่เราคิดว่าเราเก่งแล้ว เราแน่แล้ว เราก็จะหยุด โลกยุคนี้เราหยุดไม่ได้ ทันทึที่เรายหยุดเราก็จะถูกคนอื่นแซงหน้าเราไป เพราะฉะนั้นหยุดไม่ได้ การพัฒนาตัวเองก็เหมือนกัน ไม่มีหยุด หยุดไม่ได้ เพราะถ้าหยุดเราก็ไม่เรียกว่าการพัฒนา...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 1, 6 พ.ค. 2546)

5.2 แนวทางที่เกิดจากภายนอก

สำหรับแนวทางที่เกิดจากภายนอกคือหน่วยงานต้นสังกัดหรือกองบัญชาการนั้น สามารถที่จะให้การสนับสนุนในเรื่องต่างๆ ได้ดีที่สุดในอันที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาการเรียนรู้อของ ตชด. ทุกนาย ซึ่งมี 3 แนวทางด้วยกัน ได้แก่

5.2.1 การจัดอบรม

“...ในเรื่องของการให้การอบรมต่างๆ อันนี้เพื่อเป็นการเพิ่มความรู้ ให้เราก้าวทันโลกด้วย ตรงนี้ก็มีความสำคัญและจำเป็นมากนะสำหรับการทำงาน คือเราต้องก้าวทันโลกพุงดง่ายๆ นะ เราต้องก้าวทันโลก...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 1, 6 พ.ค. 2546)

“...อย่างที่เราเห็นชัดๆ เลยก็คือ เรื่องของคอมพิวเตอร์ มันเพิ่งเกิดขึ้น แล้วเราก็ต้องเรียนรู้ที่จะใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีที่ทันสมัย เราก็ต้องอบรมเรื่องการใช้คอมพิวเตอร์ ความรู้เบื้องต้นในการใช้งานคอมพิวเตอร์ อะไรอย่างนี้เป็นต้น ซึ่งมันจะทำให้เราไม่ตกยุค อันนี้เป็นเรื่องที่จำเป็นมาก ซึ่งผมคิดว่าหน่วยงานต้นสังกัดของเราสามารถที่จะให้การสนับสนุนเรื่องนี้ได้ อาจจะจัดเป็นระยะสั้นคือ 2-3 วัน หรืออาจจะเป็นอาทิตย์ก็ได้ อันนี้แล้วแต่ความเหมาะสม แล้วแต่เรื่องที่จะอบรมด้วย ตรงนี้จะทำให้เราก้าวทันโลก...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 1, 6 พ.ค. 2546)

5.2.2 การจัดทัศนศึกษา/การศึกษาดูงาน

ครูเทิดมองว่าการทัศนศึกษาหรือศึกษาดูงานนั้นเป็นการเรียนทางลัด เป็นการศึกษากจากความสำเร็จของคนอื่น อันจะทำให้เราได้ประโยชน์โดยตรง และเป็นกรย่นย่อระยะเวลาในการเรียนรู้ได้ ครูเทิดกล่าวว่า การศึกษาดูงานนั้นเป็นการลงทุนที่คุ้มค่า เพราะบางที่การพูดอย่างเดียวไม่ทำให้เกิดภาพมากพอที่จะเข้าใจได้ แต่การได้ไปดูหรือไปเห็นของจริงจะทำให้เกิดการเข้าใจที่ดีกว่ามาก ครูเทิดกล่าวว่า ในปัจจุบันทางกองบัญชาการเองก็ได้มีการสนับสนุนในเรื่องของการศึกษาดูงานอยู่บ้างแล้ว แต่ถ้าให้มีมากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่เดิม และให้หลากหลายมากขึ้นด้วยก็จะเป็นผลดีกับบุคลากรในหน่วยงานเอง เพราะจะทำให้มีการเปิดรับความรู้ใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลา ทั้งยังเป็นการกระตุ้นการทำงานของบุคลากรอีกด้วย

“...อีกส่วนเรื่องของการศึกษาดูงานหรือการทัศนศึกษา อันนี้ก็อีกแนวทางหนึ่งที่หน่วย

งานต้นสังกัดของเราสามารถที่จะสนับสนุนได้ อาจจะสนับสนุนเรื่องงบประมาณซึ่งก็น่าจะเป็นการลงทุนที่คุ้มทุนนะ ผมคิดอย่างนั้น เพราะบางที่แค่พูดๆ กันนี้ เราไม่เห็นภาพ ไม่เห็นของจริง ก็ให้ไปดูให้เห็นกับตาเลยดีกว่า...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 1, 6 พ.ค. 2546)

“...อย่างบางที่อาจจะได้รับความสำเร็จในการทำแล้ว เราก็ไปดูเขาเพื่อเอามาปรับใช้ให้เหมาะกับของเรา อันนี้ก็จะเป็นประโยชน์ทางตรงแล้วก็เกิดขึ้นได้โดยไม่ต้องใช้เวลามาก เป็นการเรียนทางลัดนะ คือเป็นการเรียนจากความสำเร็จของคนอื่น อันนี้ก็น่าสนใจมาก และผมมองว่าหน่วยงานต้นสังกัดสามารถที่จะให้การสนับสนุนได้...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 1, 6 พ.ค. 2546)

“...อย่างที่เราทำอยู่ในปัจจุบันนี้ไม่ใช่แต่ออกไปดูหน่วยงานอื่นนะ เราเองก็เปิดโอกาสให้หน่วยงานอื่นเข้ามาดูความสำเร็จของเราบ้างเหมือนกัน คือถ้ามีหน่วยงานไหนขอเข้ามาดูงานนี้เราไม่มีปฏิเสธนะ ยินดีต้อนรับเป็นอย่างมาก อันนี้ถือว่าเป็นการแลกเปลี่ยนกัน เราไม่หวังความรู้ ไม่หวังวิชา เรายินดีแลกเปลี่ยน คือผมคิดว่าการเรียนรู้จากความสำเร็จของคนอื่นนี่เป็นเรื่องที่ดีนะ มันเหมือนกับการสร้างตึกหลายๆ ชั้น แล้วเป็นการสร้างต่อขึ้นไปเรื่อยๆ ยิ่งสร้างตึกได้สูงเท่าไรก็เท่ากับว่าความรู้ในเรื่องนั้นๆ ได้รับการพัฒนาสูงขึ้นเรื่อยๆ ก้าวหน้าขึ้นไปเรื่อยๆ นั่นเอง...ดีกว่าที่จะให้แต่ละหน่วยงานมาเริ่มสร้างตึกใหม่กันคนละตึกนะ แล้วสร้างผิดสร้างถูก ผมมองว่ามันเสียเวลาแล้วก็ความรู้มันพัฒนาไปได้น้อยมาก ผู้ช่วยกันเรียนรู้จากความสำเร็จของแต่ละหน่วยงานแล้วช่วยกันต่อๆ ความรู้นั้นขึ้นไป อันนี้น่าจะดีกว่า ผมคิดอย่างนั้น...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 1, 6 พ.ค. 2546)

5.2.3 การสร้างขวัญและกำลังใจ

ครูเทิดมองว่าในเรื่องของการสร้างขวัญและกำลังใจนั้น เป็นเรื่องที่สำคัญมากสำหรับการทำงานของ ตชด. เพราะเป็นการทำงานในสถานที่ที่ห่างไกลความเจริญ ทำให้บางครั้งเกิดความรู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจ ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องธรรมดาของปुरुชน ดังนั้นการมีกำลังใจที่ดีจึงเปรียบเสมือนกับการมีน้ำหล่อเลี้ยงหัวใจ

“...อย่างเราได้อยู่ที่นี่ อยู่กันไกลนะ แล้วบางทีความรู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจมันก็มี คือเราก็เป็น บุณชนคนธรรมดา เพราะฉะนั้นในเรื่องของกำลังใจนี้สำคัญ มันเหมือนกับน้ำที่หล่อเลี้ยงหัวใจ ให้ความชื้นจ๋า อะไรอย่างนั้นนะ อีกอย่างหนึ่งคือลักษณะงานของ ตชด. นั้นต้องยอมรับอย่างหนึ่งว่าการทำงานแบบนี้เราต้องมีกำลังใจที่เข้มแข็ง...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 1, 6 พ.ค. 2546)

“...ผมคิดว่าในเรื่องของขวัญและกำลังใจนี้มันมีพลังที่จะผลักดันให้เกิดการกระทำใดๆ ก็ได้ ทุกอย่างตามที่ต้องการ...ผลงานที่ออกมาจะเป็นตัวแทนที่สื่อให้เห็นได้...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 1, 6 พ.ค. 2546)

โดยสรุป ครูเห็ดมองว่า แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้อื่นๆ ในบทบาทการพัฒนาชุมชนของ ตชด. นั้นมี 2 แนวทาง ได้แก่ แนวทางที่ 1 คือแนวทางที่เกิดขึ้นภายในตนเอง โดยแบ่งออกเป็น 2 แนวทางคือ 1) มีความใฝ่รู้ใฝ่เรียน 2) มีการพัฒนาตนเอง ซึ่งทั้งสองประการนี้ควรจะสอดคล้องและประสานกันไป เพื่อที่จะทำให้เกิดแรงกระตุ้นในตัว ตชด. ในอันที่จะเกิดการพัฒนาตนเองเพื่อความก้าวหน้าในการปฏิบัติงานในที่สุด

แนวทางที่ 2 คือ แนวทางที่เกิดจากภายนอก โดยแบ่งออกเป็น 3 แนวทาง คือ 1) การจัดอบรม เพื่อให้ ตชด. ไม่ตกยุค ซึ่งในการอบรมนั้นก็จะเป็นการอบรมในเรื่องของวิทยาการใหม่ๆ เพื่อเปิดโลกทัศน์ อันจะทำให้เกิดการพัฒนาการเรียนรู้อื่นๆ ของ ตชด. 2) การจัดทำทัศนศึกษา/การศึกษาดูงาน เป็นการเรียนรู้อื่นๆ จากความสำเร็จของหน่วยงานอื่นอันจะทำให้เกิดการเรียนรู้อื่นๆ ทางลัด ย่นย่อระยะเวลา และจะทำให้เกิดการต่อยอดในความรู้เรื่องนั้นต่อไป 3) การสร้างขวัญและกำลังใจ การมีขวัญและกำลังใจที่ดีในการทำงานจะทำให้การปฏิบัติงานประสบความสำเร็จ และบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่วางไว้ทุกประการ

สถาบันวิจัยประชากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตอนที่ 2 : กรณีศึกษาที่ 2 “ครูทอง” (นามสมมติ)

1. ภูมิหลังของกรณีศึกษา

1.1 พื้นฐานครอบครัว : ครอบครัวใหญ่ ยากจน และประกอบอาชีพเกษตรกรรม

ครูทอง(นามสมมติ) เป็นคนภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยกำเนิด เติบโตมากับครอบครัวใหญ่ที่อยู่ร่วมกันราว 10 คน ครอบครัวประกอบอาชีพเกษตรกรรมโดยการไร่ทำสวน ครูทองมีพี่น้อง 5 คน ผู้ชาย 3 คน ผู้หญิง 2 คน ครูทองเป็นบุตรคนโตของครอบครัว

“...จน จนมาก...ครอบครัวผมเป็นครอบครัวที่ยากจนมาก แถมยังมีลูกหลายคนอีกต่างหาก ตรงนี้ยิ่งทำให้จนไปกันใหญ่...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 2, 7 พ.ค. 2546)

“...ใครๆ ก็จน หันไปทางไหนก็จนกันหมด มันเลยไม่มีความแตกต่างอะไร เลยดูเหมือนว่าความยากจนนั้นก็ไม่ใช่ปัญหาใหญ่สำหรับครอบครัวเรา ไม่ใช่เรื่องหลักๆ ที่ต้องคิด บังเอิญผมไม่ใช่คนคิดมากด้วยมั้ง ก็เลยไม่ได้รู้สึกเป็นปมด้อย...หรืออาจเป็นปม แต่ว่าผมก็ไม่เคยรู้สึกด้อย ผมไม่เคยรู้สึกด้อยไปกว่าคนอื่นเขา...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 2, 7 พ.ค. 2546)

1.2 ลักษณะนิสัย :

1.2.1 มนุษย์สัมพันธ์ดี เข้ากับคนอื่นได้ง่าย

จากการที่ได้เติบโตมาจากครอบครัวใหญ่ที่มีสมาชิกมากถึง 10 คน ทำให้ครูทองเองได้เรียนรู้ที่จะใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับผู้คนทุกเพศทุกวัยได้อย่างไม่มีปัญหา

“...จะว่าไปแล้ว ผมชอบเข้าสังคมมาตั้งแต่เด็กๆ แล้วก็ได้ เวลาจะเข้าไปคุยกับผู้ใหญ่หรือคนเฒ่าคนแก่ผมก็ทำได้อย่างไม่ขัดเขิน คือตอนเด็กๆ ผมชนพอสสมควรนะ ก็ตามประสาเด็กผู้ชายแล้วยังอยู่ในชนบทมันก็จะอะไรให้ชนได้เต็มไปหมด ผมชอบเดินตามผู้ใหญ่ไปไหนมาไหนเขาไปตกลาผมก็ตามเขาไป เขาไปไหนผมก็ตามไปด้วย เขาไปชูดบ่อผมก็ไม่ได้ขาด อะไรแบบนั้น ผมชอบที่จะคุยกับคนที่เป็นผู้ใหญ่กว่าผม คนที่อายุมากกว่าผม เพราะเขาจะมีเรื่องอะไรมาเล่าให้ผมฟังที่แปลกๆ ใหม่ๆ และผมก็ชอบมากเสียด้วย...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 2, 26 มี.ค. 2546)

“...แล้วก็เป็นคนชอบสังคมนด้วย คือชอบไปบ้านโน้น กินข้าวบ้านนั้น อะไรแบบนี้ ซึ่งผมเป็นมาตั้งแต่เด็กๆ เหมือนกัน อะไรหลายๆ อย่างในตัวผมที่ผมเป็นมาตั้งแต่เด็กๆ มันสอนผมในการทำงานนี่เยอะมาก ผมเข้ากับคนได้ง่าย คุยได้กับคนทุกเพศทุกวัย ไม่มีอาการเก้อเขิน...คุยได้ทุกวง...”

(สัมภาษณ์ภรรยานี้ศึกษาที่ 2, 26 มี.ค. 2546)

ส่วนในเรื่องของการเข้ากับคนอื่นได้ดีนั้น เพื่อนครูได้กล่าวยืนยันว่า ครูทองเป็นคนที่คุณคุยได้กับคนทุกวัย มีเรื่องแปลกๆ ใหม่ๆ มาเล่าสู่กันฟังเสมอ นับว่าเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของครูทองก็ว่าได้ในการที่เป็นคนที่มีรอยยิ้มอยู่บนใบหน้าอยู่เสมอ และยังเป็นคนที่มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับทุกๆ คน ทั้งยังเป็นคนที่มีความใจ ชอบช่วยเหลือผู้อื่นอีกด้วย

“...แกคุยได้ตลอด ลูกเด็กเล็กแดง หรือผู้เฒ่าผู้แก่ แล้วคุยสนุกด้วยนะ หัวร้อกันงอหงาย เด็กๆ ก็ชอบ เพราะมีเรื่องอะไรต่ออะไรไปหลอกเด็กอยู่ได้เรื่อยๆ...”

(สัมภาษณ์เพื่อนครูคนที่ 5, 26 มี.ค. 2546)

“...เขาเข้ากับคนอื่นได้ง่าย อันนี้เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ใครทำงานด้วยก็มีความสุข ใครได้อยู่ใกล้ก็มีความสุข เพราะว่าเขาคูซนุก และมีเรื่องอะไรๆ มาคุยอยู่บ่อย...”

(สัมภาษณ์เพื่อนครูคนที่ 6, 26 มี.ค. 2546)

นอกจากนี้ผู้บริหารก็ได้กล่าวยืนยันถึงเรื่องความมีอารมณ์ขันของครูทองไว้ว่า

“...คุยสนุก ใครๆ ก็ชอบ บางทีเวลาที่เครียดๆ กัน แกก็จะทะเล่กลางปลั่งขึ้นมาแล้วทำให้เราได้ยิ้มออก คือแกจะมีวิถีคิดที่แปลก และมีมุมมองที่บางทีใครๆ ก็คิดไม่ถึง แต่แน่นอนว่าทำให้เรายิ้มได้ หัวเราะได้ ขำได้...”

(สัมภาษณ์ผู้บริหารคนที่ 1, 26 มี.ค. 2546)

“...เห็นตัวดำน่ากลัวอย่างนั้นเถอะ พอได้คุยด้วยแล้วนี่คนละเรื่องกันเลย มีมุขตลอด เป็นตัวเรียกเสียงฮาให้เพื่อนๆ ได้ตลอด จะว่าไปแล้วเขาเป็นฮีโร่ของโรงเรียนด้วยก็ได้นะ...”

(สัมภาษณ์ผู้บริหารคนที่ 3, 26 มี.ค. 2546)

ซึ่งไม่เฉพาะแต่เพื่อนครูและผู้บริหารเท่านั้น แม้แต่ชาวบ้านเองต่างก็ประทับใจในความมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีของครูทอง

“...ครูเขาช่างคุยชอบคุยแล้วไม่มีถือเนื้อถือตัว ทำตัวง่ายๆ จะกินจะอยู่ก็ง่ายๆ ใจดี เด็กน้อยที่บ้านก็ชอบครูเขา เพราะครูเขาใจดี...”

(สัมภาษณ์ชาวบ้านคนที่ 4, 31 มี.ค. 2546)

จากการสังเกตของผู้วิจัยเมื่อผู้วิจัยได้ติดตามครูทองไปที่ตลาดนัดของหมู่บ้าน(26 มี.ค. 2546) พบว่า ชาวบ้านหลายคนได้เข้ามาทักทายครูทองด้วยความสนิทสนม มีการพูดคุยกันถึงเรื่องงานประจำปีที่กำลังจะมีขึ้น ทั้งในเรื่องการเตรียมงาน และการนัดหมายการประชุม ครูทองได้ยิ้มกับชาวบ้านว่าให้ไปร่วมประชุมให้ได้ ชาวบ้านก็รับปากเป็นอย่างดี สำหรับชาวบ้านบางราย ครูทองเป็นฝ่ายร้องตะโกนทักทายก่อน แล้วเดินเข้าไปหา ซึ่งนอกจากจะมีการพูดคุยถึงเรื่องการเตรียมงานประจำปีแล้ว ยังได้มีการถามไถ่สารทุกข์สุกดิบ รวมทั้งถามถึงสมาชิกคนอื่นในครอบครัวนั้นๆ ด้วย

1.2.2 ขยัน และตั้งใจเรียน

“...แต่เรื่องเรียนผมก็เรียนดีนะ เกรดดี สอบได้เลขตัวเดียวตลอด จะว่าผมเป็นเด็กหัวดีก็ได้นะ เพราะอย่างเวลาสอบผมอ่านหนังสือแค่รอบเดียวก็สอบได้แล้ว ได้คะแนนดีด้วย อันนี้ถือเป็นการภูมิใจมาก...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 2, 26 มี.ค. 2546)

“...หลังเลิกเรียนผมไปไหน โน่น อยู่ในสวน ไนไร่ ช่วยงานที่บ้าน กว่าจะกลับเข้าบ้านมาก็มืดค่ำ กว่าจะได้กินข้าว อาบน้ำ พอจะอ่านหนังสือทบทวนบทเรียนก็อ่านไม่ได้ เพราะบ้านมันจวนนี้ ต้องประหยัดน้ำมันก๊าด คือถ้าจะอ่านหนังสือก็ต้องจุดตะเกียงน้ำมันก๊าด มันเปลือง ที่บ้านก็จะด่าเอา สรุปว่าไม่ได้อ่านหรอก เรียนในห้องเรียนเท่าไรก็เท่านั้น ถึงเวลาสอบก็ไปสอบแล้วยังได้ที่สองมาอีก คิดดูว่าผมเก่งขนาดไหน แถมบางที่ยังได้ที่หนึ่งมาอีก อันนี้เป็นความภูมิใจ...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 2, 7 พ.ค. 2546)

1.2.3 ค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมโดยการสนทนากับผู้อื่นและอ่านหนังสือ

ครูทองกล่าวว่ ตนเองชอบที่จะสนทนากับคนที่เป็นผู้ใหญ่กว่า เพราะจะได้เรียนรู้เรื่องราวที่แปลกๆ ใหม่ๆ ที่ตนเองไม่เคยรู้มาก่อน นอกจากจะเป็นเด็กที่ช่างสนทนาแล้ว ครูทองยังเป็นเด็กที่ชอบอ่านหนังสือด้วย โดยเริ่มจากการอ่านหนังสือการ์ตูนเพราะมีเรื่องราวที่สนุกสนาน น่าอ่าน ชวนติดตาม

“...ผมคุยไปได้ทั่ว แล้วบางทีผู้เฒ่าผู้แก่เขาก็จะมีชีวิตวัยหนุ่มที่ผจญภัยอะไรแบบนั้น เขาเล่าให้เราฟัง เราก็นั่งฟังเพลิน อ้าปากค้าง น้ำลายไหลยืด ชอบมาก ยิ่งชีวิตใครที่โลดโผนหน่อยนี่ ผมก็จะขอให้เล่าให้ฟังอยู่นั้นแหละ ไม่มีเบื่อ...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 2, 26 มี.ค. 2546)

“...พอดีผมเป็นคนชอบอ่านหนังสือ ชอบอ่านมาตั้งแต่เด็กๆ แล้ว...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 2, 26 มี.ค. 2546)

“...อ่านการ์ตูน สมัยก่อนก็สี่เล่มบาท อะไรอย่างนั้น แต่ว่าผมไม่ต้องซื้อหรอกนะ เพราะไม่มีตังส์ ผมจะใช้วิธียืมกับพ่อค้าแม่ค้าแล้วก็ได้อ่านฟรี...อย่างทีบอกว่ผมคุยไปได้ทั่ว...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 2, 26 มี.ค. 2546)

1.3 ชีวิตและความฝันในวัยเด็ก :

1.3.1 ทำงานช่วยเหลือครอบครัว

เนื่องจากครอบครัวของครูทองยากจน ดังนั้นจึงทำให้ครูทองซึ่งเป็นบุตรคนโตของครอบครัวต้องทำงานเพื่อหาเงินช่วยเหลือครอบครัวตั้งแต่อายุยังน้อย

“...ทำงานมาตั้งแต่เด็ก อะไรที่ทำแล้วได้ค่าจ้างค่าอนนี่ทำหมด ใครใช้ให้ทำอะไรนี่ทำทุกอย่าง แต่ผมไม่ได้รู้สึกว่เราทำงานหนัก เราเหนื่อย เราอยากพัก ผมไม่ได้รู้สึกแบบนั้น แต่ผมรู้สึกสนุก สนุกที่ได้ทำ คือผมอาจจะเป็เด็กที่ค่อนข้างขงชนด้วยมั้ง เลยไม่ได้คิดว่มันเหนื่อยหรือว่หนักอะไร ก็ทำไปเรื่อยๆ ตั้งแต่วเล็กๆ ...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 2, 26 มี.ค. 2546)

1.3.2 อยากเป็นตำรวจตระเวนชายแดน

ครูทองมีแรงบันดาลใจที่จะเป็นตำรวจตระเวนชายแดนมาตั้งแต่เด็กๆ เนื่องจากได้ดูภาพยนตร์เรื่องหนึ่งแล้วเกิดประทับใจในความสามารถของพระเอก

“...ผมอยากเป็น ตชด. มาตั้งแต่เด็กๆ เรื่องของเรื่องก็คือ สมัยผมเรียนประมาณ ป.4 ที่บ้านเขามีกางวัด มีหนังสือกลางแปลงมาฉาย พระเอกเป็น ตชด. สรพงษ์ ชาตรี เล่นเป็นพระเอก โห... หล่อมาก มาดเท่ ฉียบ เขาแต่งตัวออกแบบความบอยนิดหน่อย มีหมวก ถือปืน ใส่ชุดคล้ายทหารพราน ตอนนั้นผมตั้งใจเลยนะว่า โตขึ้นผมต้องเป็นแบบนี้แหละ เป็นแบบสรพงษ์นี่แหละ คือตอนนั้นยังเด็กมาก แล้วก็ไม่รู้หรือว่า ตชด. หน้าตาเป็นยังไง แต่พอโตขึ้นเรารู้ว่าภาพที่อยู่ในใจเราคือภาพของสรพงษ์ จากหนังเรื่องนั้น ผมก็จำชื่อเรื่องไม่ได้แล้วนะ เออ...รู้สึกจะชื่อหนังเรื่องวีรบุรุษกองขยะ อะไรแบบนี้...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 2, 26 มี.ค. 2546)

“...คือสรพงษ์นี่เรื่องนะ เขาเป็นพระเอกใช่ไหม แล้วที่นี้มันก็จะมีตอนที่ปราบปรามผู้ก่อการร้าย ขโมย ขโจรอะไรต่างๆ แล้วก็ตามประสาหนังไทยนี่คือผู้ร้ายเก่งแค่ไหน มีเป็นร้อยเป็นพัน พระเอกคนเดียวก็ปราบเสียอยู่หมด แล้วภาพพระเอกที่เก่งกาจสามารถของสรพงษ์มันก็ติดตาตรึงในใจผมอยู่ ผมว่ามันเป็นภาพที่ฝังอยู่ในใจของผม...แหม...มันเทนะ ใส่ชุดเครื่องแบบเหมือนทหาร สวมหมวกใบเล้ย สะพายปืนอาก้า สไตลค์ความบอย อันนั้นในหนังนะ ไม่ใช่ชีวิตจริงของผม...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 2, 26 มี.ค. 2546)

1.4 คติในการดำเนินชีวิต :

1.4.1 ใช้ชีวิตอย่างมีความสุข

“...ผมพยายามเรียนรู้ที่จะอยู่กับความจนได้อย่างมีความสุข เพราะความสุขเป็นเรื่องสำคัญอันดับต้นๆ ของชีวิตผม ตรงนี้เป็นเรื่องยาก แต่เราก็ต้องทำให้ได้ ไม่อย่างนั้นชีวิตเรานอกจากจะจนแล้วยังมีแต่ความทุกข์อีกด้วย ชีวิตเราจนแล้ว เราก็ต้องทำให้มีความสุขสักหน่อย ความสุขมันอยู่ที่ใจ เราต้องทำให้ใจของเราให้มีความสุข อย่าให้เป็นทั้งจนทั้งทุกข์ อย่างนั้นเราจะแย่...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 2, 7 พ.ค. 2546)

1.4.2 ความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์

“...อันนี้เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ผมภูมิใจกับการเป็น ตชด. คือนายของเราจะเป็นคนดี เป็นคนที่มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์จริงๆ ไม่ใช่สักแต่ว่ารักแบบปากพูดเฉยๆ นะ แต่การกระทำมันฟ้อง คือเรื่องแบบนี้บางทีมันไม่ต้องพูดกันหรอก แต่ดูว่าคุณทำอะไรเพื่อแผ่นดินบ้าง หรือเปล่า อย่าง ตชด. นี้ไม่มีหายใจทิ้งไปวันๆ หรือ ทุกคนทำงานและทำงานหนักมาก เพราะเราทุกคนมีต้นแบบที่ดีงามคือสมเด็จพระเทพฯ พระองค์ท่านทรงงานเพื่อประชาชนชาวไทยหนักมากและทรงทำติดต่อกันมาตลอดพระชนชีพ การที่ ตชด. มาอยู่ตรงนี้พูดได้ว่าเป็นการแบ่งเบาภาระของพระองค์ท่านส่วนหนึ่ง คือตรงนี้ไม่ได้พูดแบบอาจเอื้อมอะไรนะ ผมพูดตามลักษณะงาน มันอาจจะดูเพียงแค่ว่าส่วนเล็กๆ ส่วนเดียว แต่พวกเราเองก็พยายามที่จะทำให้ได้มากที่สุดเท่าที่กำลังของเราจะทำได้ เพื่อที่จะช่วยผ่อนภาระของพระองค์ท่านบ้าง ผมภูมิใจนะ อย่างเวลาที่พระองค์ท่านเสด็จมาเยี่ยมโรงเรียน ใ้ที่ลำบากยากเข็ญมาตลอดทั้งปีมันเหนื่อยน้อยไปจริงๆ นะ อย่างเวลาที่มีปัญหาหนักๆ เข้ามาหลายๆ เรื่อง เพียงแค่เราเห็นพระองค์ท่านทรงงาน เราจะเลิกท้อ หันมาตั้งหน้าตั้งตาสู้กับปัญหาเหล่านั้นเหมือนที่พระองค์ท่านไม่เคยย่อท้อต่อปัญหาใดๆ เลย อันนี้เป็นกำลังใจ เป็นแบบอย่าง และเป็นพลังให้ชีวิต ตชด. อย่างพวกเราได้อย่างวิเศษที่สุด และผมก็มั่นใจว่า ตชด. ทุกนายคิดแบบเดียวกับที่ผมคิด...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 2, 26 มี.ค. 2546)

2. ทักษะคิดต่ออาชีพ

2.1 ทักษะคิดต่ออาชีพครู : มีทักษะคิดที่ดีต่ออาชีพครู

ในวัยเด็กนั้น พ่อและแม่อยากให้ครูทองเป็นครู ครูทองจึงตอบสนองความต้องการของพ่อและแม่โดยการเรียนทางด้านศึกษาศาสตร์

“...ผมจบครูมานะ คือที่ผมเรียนครูเพราะที่บ้าน พ่อกับแม่ขอให้เรียนก็เรียนตามใจผู้ปกครองหน่อย...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 2, 26 มี.ค. 2546)

“...ผมเรียนครูก็ไม่ได้เป็นการฝืนใจเรียนหรือว่าจะไรนะ การที่เราได้ทำอะไรให้พ่อแม่เราสบายใจ เราเองก็สบายใจไปด้วย ก็เป็นการเต็มใจเรียน เต็มใจทำ ไม่ได้งอ...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 2, 26 มี.ค. 2546)

2.2 ทัศนคติต่ออาชีพตำรวจ : มีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพตำรวจ

“...กับตำรวจก็ได้ ไม่มีปัญหา คืออะไรที่สุจริตผมเองก็ทำได้ทั้งหมด ยิ่งเป็นตำรวจก็ยิ่งเข้าทางผม เพราะงานจะออกแนวบู๊ๆ หน่อย อันนี้ผมชอบ อันนี้สไตล์ผม...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 2, 26 มี.ค. 2546)

2.3 ทัศนคติต่ออาชีพตำรวจตระเวนชายแดน : มีทัศนคติที่ดีมากต่ออาชีพตำรวจตระเวนชายแดน

แดน

เนื่องจากครูทองมีความประทับใจกับตำรวจตระเวนชายแดนมาตั้งแต่วัยเด็ก แม้ว่าในขณะนั้นจะยังเด็กมากจนไม่รู้ว่าภาพที่ตัวเองประทับใจนั้นคือภาพของตำรวจตระเวนชายแดนก็ตาม แต่เมื่อเติบโตขึ้นมาและพบว่าภาพที่ฝังใจตัวเองตลอดมานั้นคือภาพของ ตชด. ครูทองก็ได้ตัดสินใจเดินตามความฝันของตัวเองทันที

“...พอเข้ามาเป็นตำรวจภูธรได้ไม่ถึงปี ผมก็ขอย้ายไปเป็น ตชด. เพราะตอนนั้นเราค้นพบแล้วว่า ตชด. คือภาพที่อยู่ในใจเรา คือภาพที่สรรพวงษ์สร้างไว้ในใจเรา แฮม...มันเทนะ สวมหมวกใบเลย์๋ สะพายปืนอาก้า อันนั้นในหนังนะ ไม่ใช่ชีวิตจริงของผม...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 2, 26 มี.ค. 2546)

ในวันแรกที่ได้สวมเครื่องแบบตำรวจตระเวนชายแดน ครูทองกล่าวว่า ตนเองรู้สึกเหมือนกับเป็นสรรพวงษ์ ชาตรี เลยกี่เดียว

“...โห... รู้สึกว่าผมเป็นสรรพวงษ์เลยนะ จริงๆ อย่างหาว่าผมเพ้อฝันหรือว่าช่างฝันอะไรเลยนะจริงๆ แล้วก็อายุเหมือนกันที่จะเล่าให้ฟัง แต่ว่าตอนนั้นผมรู้สึกเหมือนกับว่าโลกใบนี้อยู่ในมือผม ผมลิขิตชีวิตของผมเองได้ ใครจะไม่รู้ว่าความฝันตอน ป.4 จะมาเป็นจริงเอาตอนอายุ 24-25 เกือบยี่สิบปีเชียวนะที่ภาพสรรพวงษ์ใส่ชุดคล้ายๆ ตชด. อยู่ในใจผม กว่าที่ผมจะมีโอกาสได้สวมชุด ตชด. แล้วมายืนมองตัวเองหน้ากระจก เต๊ะท่าเหมือนสรรพวงษ์ เออ..เราก็หล่อไม่แพ้สรรพวงษ์เลยนะนี่...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 2, 26 มี.ค. 2546)

จากวันนั้นจนถึงวันนี้ครูทองยังคงมุ่งมั่นที่จะเป็น ตชด. ที่ดี เพื่อช่วยเหลือชาวบ้านที่ยากไร้ให้ ลืมตาอ้าปากได้ ทั้งนี้เป็นเพราะตัวครูทองเองเคยยากจนมาก่อน ดังนั้นจึงรู้สึกถึงความทุกข์ยากของ ชาวบ้านได้เป็นอย่างดี

“...ผมเติบโตมาได้นี้รู้รสชาติของความจนเป็นอย่างดีอย่างลึกซึ้งก็ว่าได้ เพราะฉะนั้นผมจึงเข้าใจ ชาวบ้านดีว่าพวกเขาเป็นอย่างไร คนที่เคยลำบากมาด้วยกันจะเข้าใจกัน อันนี้จริงๆ นะ การ ทำงาน ตชด. นี่นอกจากจะเป็นการทำงานเรื่องความมั่นคงของประเทศแล้ว ยังเป็นการทำงาน ที่ช่วยเหลือชาวบ้านได้แบบทางตรงจริงๆ อีกอย่างหนึ่งคือตอนนั้นยังไม่มีหน่วยงานของรัฐเข้า มาเลย ก็มีแต่ ตชด. นี้แหละ เพราะฉะนั้น ตชด. ก็เหมือนกับเป็นความหวัง เป็นที่พึ่งทุกอย่าง ทุกด้านสำหรับชาวบ้าน เหมือนอย่างที่เราฟังเพลงมาร์ช ตชด. บอกว่า เรามีร่างเดียวแต่หลาย วิญญาณ คือเป็นแบบนี้จริงๆ...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 2, 26 มี.ค. 2546)

“...ผมมีจุดติดอยู่อย่างหนึ่งคือ ผมมีใจรัก ตชด. มาเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว...ผมมาด้วยใจรัก ตชด. เพราะฉะนั้นเมื่อมาด้วยใจรักแล้วจะทำอะไรต่อไปก็ง่าย เหมือนอย่างถ้าคุณรักใครสักคน คุณ ก็ยินดีทำเพื่อเขาคนนั้น ถูกต้องไหม ผมเองก็เหมือนกัน เมื่อหลงรัก ตชด. เข้าแล้ว ไม่ว่าจะ เหนื่อยยากหรือลำบากแค่ไหน ผมเองยินดีทำและทำอย่างมีความสุขด้วย อย่างผมเองผมหลง รัก ตชด. มาตั้งนาน รักมาตั้งแต่ดูหนังเรื่องวีรบุรุษกองขยะ คือตั้งแต่อยู่ ป.4 แล้วก็ยังรักมา เรื่อยๆ ไม่มีที่สิ้นสุด...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 2, 26 มี.ค. 2546)

3. ลักษณะการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน

ลักษณะการเรียนรู้ของครูทองในบทบาทการพัฒนาชุมชนนั้น แบ่งออกเป็น 3 ช่วง ได้แก่

3.1 ช่วงพักไข่

ช่วงพักไข่คือช่วง 1 – 5 ปี ของการทำงาน ครูทองมีลักษณะการเรียนรู้ดังนี้

3.1.1 การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง

สำหรับการเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่งนั้น ครูทองกล่าวว่า การทำงานลักษณะงาน ของ ตชด. นั้นมีความชัดเจนมากในเรื่องของการปฏิบัติตามคำสั่ง เพราะจะมีระบบของการสั่งการ และการรับคำสั่ง

“...ตชด. นี่ชัดเจนนะ มันเป็นระบบแบบการสั่งการ การออกคำสั่ง เพราะฉะนั้นเลย ตอนเข้ามาใหม่ ๆ นี่ไม่รู้เรื่องอะไรหรอก นายให้ทำอะไรก็ทำ คือจะเป็นการทำตามคำสั่ง ไม่มีขาดไม่มีเกิน คือทำขาดไม่ได้เพราะกลัวถูกสั่งลงโทษ ในขณะที่เดียวกันก็ทำเกินคำสั่งไม่ได้เหมือนกัน เพราะกลัวถูกลงโทษอีกเหมือนกัน พุดง่าย ๆ ก็คือถ้าสั่ง 10 ก็ทำ 10 สั่ง 20 ก็ทำ 20 อะไรแบบนั้น...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 2, 7 พ.ค. 2546)

“...ตรงนี้ของ ตชด. จะชัดเจน เพราะมันจะเป็นการรับคำสั่งลงมาตามลำดับขั้นเรื่อยๆ จนมาถึงผู้ปฏิบัติชั้นล่างสุดก็คือพวกผมนั่นเอง ตอนแรกๆ ที่เข้ามาทำงานก็จะทำแบบนี้ เพราะเรายังใหม่อยู่เนี่ย ยังต้องใช้เวลาในการเรียนรู้งานอีกพอสมควร ลักษณะการทำงานก็จะค่อยๆ เป็นค่อยๆ ไป...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 2, 7 พ.ค. 2546)

3.1.2 การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้

ในส่วนลักษณะการเรียนรู้ในแบบที่ 2 คือ การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ นั้น จะเป็นการสังเกต การจับตามองการทำงานของนายด้วยตนเอง ซึ่งเป็นความสามารถพิเศษเฉพาะตัว อย่างที่เรียกว่า “ครูพักลักจำ” ซึ่งบางทีอาจเกิดขึ้นโดยที่เราไม่รู้ตัวก็ได้ และเนื่องจากการทำงานนั้นจะมีความใกล้ชิดกันแทบจะเรียกได้ว่าตลอด 24 ชั่วโมงระหว่างนายกับลูกน้อง ดังนั้นจึงอาจพูดได้ว่านายมีอิทธิพลโดยตรงในการเรียนรู้งานเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ ครูทองยังกล่าวว่า สำหรับตนเองแล้ว แม้แต่ในเรื่องส่วนตัว นายก็ยังเป็นผู้ที่ให้คำแนะนำ ให้ข้อคิดด้วย

“...อันนี้ต้องคอยสังเกต คอยจับตามองเอาเอง ผมมองว่าตรงนี้เป็นความสามารถพิเศษเฉพาะตัวนะ เหมือนที่เขาว่า “ครูพักลักจำ” เราก็เหมือนกัน คอยดูว่าถ้าเกิดเหตุการณ์แบบนี้ นายจะทำยังไง เวลาเข้าหาชาวบ้าน นายวางตัวยังไง อะไรแบบนี้ เราต้องเรียนรู้เอง คอยสังเกตเอง แล้วทำตาม ในที่สุดเราก็จะทำตามนายโดยอัตโนมัติ คือเหมือนกับการชิมซบด้วยมั้ง ผมว่า...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 2, 7 พ.ค. 2546)

“...บางทีเราไม่รู้ตัวหรอกว่าเราทำเลียนแบบพฤติกรรมกับนาย แต่มันเป็นไปเอง เพราะจะว่าไปแล้วการเป็น ตชด. นี้ ระหว่างนายกับลูกน้องนั้นเป็นเรื่องที่ใกล้ชิดสนิทสนมกันมาก เนื่องจากว่าต้องนอนกลางดินกินกลางทรายเหมือนกัน เจอกันตลอด 24 ชั่วโมง หันซ้ายก็เจอ หัน

ชวาก็เจอ อะไรแบบนั้น นายจึงมีอิทธิพลต่อการทำงานของเรามาก ผมเองโชคดีที่มีนายที่ดีตลอด เป็นแบบอย่างที่ดี คอยให้คำแนะนำ ให้ข้อคิดตลอด แม้แต่เรื่องการจับผู้หญิง นายยังช่วยเหลือให้ อันนี้เรื่องจริง..”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 2, 7 พ.ค. 2546)

3.1.3 การเรียนรู้จากการอ่านและการถามผู้รู้เพื่อเพิ่มพูนความรู้ของตนเอง

ครูทองกล่าวถึงการเรียนรู้ในประเด็นนี้ไว้ว่า เนื่องจากตนเองเป็นคนที่ชอบอ่านหนังสือมาตั้งแต่เด็กๆ แล้ว ดังนั้นเมื่อถึงวัยทำงาน ซึ่งอยู่ในช่วงของวัยหนุ่มไฟแรง ตนก็ได้หาหนังสือมาอ่านเพิ่มเติม ซึ่งเป็นหนังสือที่เกี่ยวข้องกับสายงานของตนเองโดยตรง ได้แก่ หนังสือเกี่ยวกับจิตวิทยา การเมืองการปกครอง การพัฒนาชุมชน โครงการในพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นต้น ทั้งนี้ครูทองคิดว่า การเพิ่มพูนความรู้แก่ตนเองนั้นเป็นเรื่องที่จะต้องดิ้นรนชวนขวายด้วยตนเอง ถ้าเราต้องการความก้าวหน้าในอาชีพ นอกจากนั้นแล้วการค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมยังทำให้เกิดการทำงานที่มีประสิทธิภาพอีกด้วย โดยครูทองมองว่าในช่วงแรกของการทำงานนั้น เป็นช่วงที่ตนเองขาดประสบการณ์ เนื่องจากเพิ่งเข้าทำงานใหม่ๆ ในเมื่อขาดประสบการณ์ซึ่งมีเงื่อนไขของเวลาเป็นตัวบังคับแล้ว ก็ไม่ควรที่จะขาดข้อความรู้หรือทฤษฎีวิชาการต่างๆ เพราะสามารถหาความรู้ใส่ตัวได้ ในขณะที่เรื่องของประสบการณ์เป็นเรื่องที่จะต้องใช้เวลา นอกจากครูทองจะค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมด้วยการอ่านหนังสือแล้ว เนื่องจากครูทองเป็นคนที่ชอบพูดคุยสนทนากับผู้อื่นอยู่ตลอดเวลา ในประเด็นนี้ครูทองมองว่านอกจากการอ่านหนังสือจะให้ความรู้แก่ตนเองแล้ว การได้พูดคุยหรือสนทนากับผู้อื่นก็ทำให้เราได้รับความรู้เช่นกัน โดยมองว่า ขุมความรู้ที่นอกเหนือจากหนังสือมันก็ยังมียู่ และเป็นสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวเรามากจนเรามองข้ามไป ขุมความรู้ที่ว่าก็คือผู้คนรอบข้างเรานั้นเอง นอกจากนั้นครูทองยังมองว่า ความรู้ต่างๆ ที่ได้จากการพูดคุยนั้นเป็นประสบการณ์ของแต่ละคนที่ได้ผ่านการกลั่นกรองแล้ว ซึ่งไม่มีในตำราหรือว่าในหนังสือเล่มใด แต่เป็นเรื่องสดๆ เป็นเรื่องของชีวิตจริงๆ ที่แต่ละต้องได้ สัมผัสได้ ซึ่งเป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งของการเรียนรู้ในลักษณะนี้

“...ซึ่งตอนที่ผมทำงานใหม่ๆ นั้น ไฟแรงมาก หาหนังสือหนังสือมาอ่าน พวกจิตวิทยา พวกการเมืองการปกครอง การพัฒนาชุมชน หรือเวลาที่มีโครงการในพระราชดำริของในหลวงออกมา ผมเองก็ติดตามอยู่ตลอด คือหาหนังสือที่มันตรงกับลักษณะงานของเรามาอ่านเพื่อเป็นการเพิ่มพูนความรู้ให้แก่ตนเอง ตรงนี้เราต้องดิ้นรนชวนขวายถ้าเราต้องการให้งานของเราก้าวหน้า และการทำงานของเรามีประสิทธิภาพ คือผมมองว่า ในเมื่อเราขาดประสบการณ์ที่หนึ่งแล้ว เราก็ไม่ควรขาดข้อความรู้หรือทฤษฎีวิชาการต่างๆ เพราะเรื่องแบบนี้เราสามารถหาความ

รู้ใส่ตัวได้ ในขณะที่เรื่องของประเทศเป็นเรื่องที่จะต้องใช้เวลา อันนั้นเรามีเงื่อนไของเวลามาบังคับอยู่ ก็โอเค ให้เวลามันทำหน้าที่ของมันไป...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 2, 7 พ.ค. 2546)

“...อย่างทีบอกว่ผมชอบการสมาคม คุยได้ไปทั่ว เพราะฉะนั้นจากการคุย จากการซักถามนี้ก็ทำให้ผมได้อะไรมายะเหมือนกัน แล้วบางทีมันเร็วกว่าการอ่านเองอีกนะ เพราะว่าเรื่องของการพูดคุยนี่ เรารู้เรื่องกันเดี๋ยวนั้นเลย แต่การอ่านนี่บางทียังต้องเสียเวลาไปค่นหนังสือที่เรากำลังต้องการ...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 2, 7 พ.ค. 2546)

“...ผมค้นพบว่าจริงๆ แล้วขุมความรู้ที่นอกเหนือจากหนังสือมันก็มีอยู่ และเป็นสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวเรามากจนเรามองข้ามไป ขุมความรู้ที่ผมว่าก็คือผู้คนรอบข้างเรานั้นเอง ผมจึงชอบที่จะคุยชอบถาม เพราะการคุยการถามนี้ได้ประโยชน์ใส่ตัวเราทั้งนั้น แล้วผมเองมองว่ามันได้กลิ่นกรองมาแล้วด้วยนะ อย่างการอ่านนี่ เราอ่านแล้วรับตรงๆ จากหนังสือ แต่การที่คุยกับคนอื่นนี่ บางทีเขาเอาประสบการณ์ของเขาบอกเรา ซึ่งอันนั้นไม่มีในตำราหรือว่าหนังสือ แล้วมันเป็นเรื่องสดๆ เป็นเรื่องชีวิตจริงๆ แต่ะต้องได้ สัมผัสได้ ซึ่งตรงนี้จะเป็นเสน่ห์นะ ผมชอบมาก...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 2, 7 พ.ค. 2546)

3.1.4 การเรียนรู้จากความผิดพลาด

สำหรับลักษณะการเรียนรู้ในแบบที่ 4 คือ การเรียนรู้จากความผิดพลาด ครูทงกล่าวถึงการเรียนรู้จากความผิดพลาดไว้ว่า การทำงานย่อมมีความผิดพลาดเกิดขึ้นเป็นเรื่องธรรมดา สำหรับตนเองแล้วมักจำเรื่องที่ผิดพลาดได้เป็นอย่างดี ดังนั้นเมื่อเกิดเหตุการณ์ที่คล้ายคลึงกับเหตุการณ์เดิมที่เคยผิดพลาด ตนเองจึงมักจะวางแผนใหม่ คิดใหม่เพื่อที่จะไม่ให้ผิดพลาดอย่างที่เคยเป็นมา

“...แน่นอนว่าในการทำงานย่อมมีความผิดพลาดเกิดขึ้นบ้างเป็นเรื่องธรรมดา ผมเองเป็นคนแปลกอยู่อย่างหนึ่งคือ อันไหนที่ทำผิดพลาดมักจะจำขึ้นใจ จำฝังใจ จำแม่นมาก ไม่ว่าจะผ่านไปนานกี่ปีแล้วก็ตาม พอเกิดเหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่คล้ายคลึงกันกับที่เคยผิดพลาด ผมก็จะวางแผนใหม่ คิดใหม่ ทำใหม่เพื่อไม่ให้พลาดเหมือนอย่างที่ผ่านมา...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 2, 7 พ.ค. 2546)

“...แต่ผมไม่อายนะที่จะบอกใครต่อใครว่าผมเคยพลาดในเรื่องนั้นเรื่องนี้มาก่อน ผมมองว่าความผิดพลาดเป็นครูที่ดี และก็ไม่เคยมีความรู้สึกอายที่จะบอกใครต่อใครว่าผมเคยพลาดอย่างผมเคยเข้าชั้นตอนมัธยม ผมมองว่ามันไม่ใช่เรื่องแปลก ผมเข้าชั้นเพราะผมมีเวลาเรียนไม่ถึง 80 เปอร์เซ็นต์ ก็เท่านั้นเอง เหตุที่มีว่าเรียนไม่ถึง 80 เปอร์เซ็นต์นั้นก็เพราะว่าผมชนไปหน่อย แข่งขาคัก ก็จำเป็นต้องหยุดเรียน บทเรียนที่ผมได้รับจากการชนในครั้งนั้นทำให้ผมรู้ว่าผมต้องเสียเวลาไป 1 ปี ซึ่งมันไม่ใช่บ่อยๆ มันน่าเสียดาย และต่อมามันก็ทำให้ผมระมัดระวังตัวมากขึ้น เพลาๆ เรื่องชนลง อะไรแบบนี้เป็นต้น นี่คือการเรียนรู้จากความผิดพลาด...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 2, 7 พ.ค. 2546)

“...ซึ่งผมมองว่าคนที่ไม่เคยผิดพลาดเลยคือคนที่ไม่เคยลงมือทำอะไรเลย เพราะคนที่เคยทำมันก็ย่อมจะต้องมีผิดพลาด อันนี้เป็นเรื่องธรรมดามาก ธรรมดาที่สุด แต่จะผิดพลาดมากหรือผิดพลาดน้อยนั้นก็เป็นอย่างอื่นอีกเรื่องหนึ่ง อันนั้นไม่ต่างกัน...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 2, 7 พ.ค. 2546)

โดยสรุป ลักษณะการเรียนรู้ของครูทองในช่วงแรก ซึ่งเรียกว่าช่วงพักไข่นั้น ครูทองมีลักษณะการเรียนรู้ที่สำคัญ 4 ลักษณะ คือ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ 3) การเรียนรู้จากการอ่านและการถามผู้รู้เพื่อเพิ่มพูนความรู้ของตนเอง 4) การเรียนรู้จากความผิดพลาด

3.2 ช่วงตัวอ่อน

ส่วนในช่วงที่ 2 ของการทำงานด้านพัฒนาชุมชน ครูทองมองว่าช่วงนี้เป็นช่วงของตัวอ่อน ซึ่งอยู่ในช่วง 6 – 10 ปี ของการทำงาน ซึ่งในช่วงนี้ครูทองมีลักษณะการเรียนรู้ที่สำคัญเหมือนกับในช่วงแรกบางลักษณะ คือ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ 3) การเรียนรู้จากการอ่านและการถามผู้รู้เพื่อเพิ่มพูนความรู้ของตนเอง ส่วนที่เพิ่มเติมเข้ามาเป็นลักษณะที่ 4 คือ การเรียนรู้จากประสบการณ์

“...คือไฉ่ช่วง 5 ปีแรกที่ผ่านมานะ เรียกได้ว่าเราก็พอจะมีประสบการณ์บ้างแล้ว เพราะฉะนั้นก็ใช้ประสบการณ์ช่วง 5 ปีแรกมาประยุกต์ใช้กับการทำงานในช่วงที่สองนี้ ซึ่งโดยลักษณะงานแล้วมันก็ไม่ได้แตกต่างอะไรกันมาก มีความคล้ายคลึงกันค่อนข้างสูง เรายังสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้อย่างไม่ยากนัก...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 2, 7 พ.ค. 2546)

โดยสรุป การเรียนรู้ของครูทองที่เกิดขึ้นในช่วงที่ 2 ซึ่งเรียกว่าเป็นช่วงของตัวอ่อนนั้น คือช่วงการทำงาน 6 – 10 ปี ครูทองมีลักษณะการเรียนรู้ที่สำคัญ 4 ลักษณะ คือ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ 3) การเรียนรู้จากการอ่านและการถามผู้รู้เพื่อเพิ่มพูนความรู้ของตนเอง 4) การเรียนรู้จากประสบการณ์

3.3 ช่วงโตเต็มวัย

ส่วนในช่วงสุดท้ายหรือช่วงที่ 3 ของการทำงานนั้น ครูทองเรียกช่วงนี้ว่าเป็นช่วงของการโตเต็มวัย ซึ่งจะเป็นช่วงการทำงานตั้งแต่ 11 ปีขึ้นไปจนกระทั่งเกษียณอายุราชการ ซึ่งครูทองยังคงมีการเรียนรู้เหมือนกับช่วงที่ 2 และมีลักษณะการเรียนรู้เพิ่มเติมเข้ามาอีก 1 ลักษณะ คือ การเรียนรู้จากปัญหา ครูทองกล่าวว่า เป็นสิ่งที่ทำลายความสามารถเป็นอันมาก เพราะเป็นสิ่งที่เราจะต้องนำข้อมูลที่เหมาะสมมาตลอดเวลาการทำงานออกมาใช้ นอกจากนั้นยังเป็นการเรียนรู้ที่จะจัดการกับปัญหานั้นโดยตรง ซึ่งจะทำให้เราประเมินคุณภาพในการทำงานของตัวเราเองได้ดีที่สุด

“...ผมจะเริ่มเรียนรู้งานจากปัญหาที่เกิด...ผมจะมองเจาะไปที่เรื่องๆ นั้น เลย...พอการทำงานมาถึงจุดหนึ่งแล้ว เราจะรู้ว่าเราควรจะทำยังไง เหมือนกับว่าที่ผ่านๆ มาเรามีข้อมูลเก็บไว้ในหน่วยความจำเยอะมาแล้ว ทีนี้ก็ถึงเวลาดึงออกมาใช้ แบบนั้นนะ...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 2, 7 พ.ค. 2546)

“...ผมคิดว่าเรื่องปัญหานั้นเป็นเรื่องที่ต้องใช้ฝีมือสูงนะ ไม่ใช่ใครๆ จะทำได้ อย่างน้อยที่สุดก็ต้องมีประสบการณ์พอตัว ต้องผ่านร้อนผ่านหนาวมาพอสมควรถึงจะทำได้ แล้วการเรียนรู้จากปัญหานั้นจะเป็นลักษณะของการเรียนรู้โดยตรง ไม่มีอ้อมค้อม คือเรียนรู้จากมันเลย ตรงชัด แล้วก็จะได้ผลหรือไม่ได้ผลมันก็จะประเมินคุณภาพการทำงานของตัวเองได้ดีที่สุด...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 2, 7 พ.ค. 2546)

“...แล้วการเรียนรู้ในลักษณะที่เรียนรู้จากปัญหานั้นเป็นการทำงานที่ตรงตัวมาก ตรงตัวที่สุด เรียนรู้ไปกับมัน จัดการมันแบบตัวต่อตัว อะไรแบบนั้น แต่นั่นแหละมันเป็นเรื่องที่จะต้องใช้ประสบการณ์มาก หมายถึงว่าตัวเราเองต้องมีประสบการณ์มากพอ ไม่อย่างนั้นเราก็ไม่สามารถที่จะจัดการกับปัญหานั้นๆ ได้ สำหรับผม ผมคิดว่าการทำงานแบบที่เป็นการเรียนรู้

จากปัญหานั้นเป็นเรื่องที่ทำทายนมากที่สุด แล้วยากมากที่สุดด้วยเหมือนกัน แต่ไม่ได้หมายความว่าทำไม่ได้นะ ทำได้ เพียงแต่ว่ามันไม่ถนัดเท่าตัวเอง...และการเรียนรู้จากปัญหาเหมือนกับเป็นการรวบรวมเอาทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่ในหัวสมองออกมาให้งาน เพื่อที่จะทำให้แก้ปัญหานั้นได้ เพื่อที่จะทำให้งานนั้นสำเร็จ...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 2, 7 พ.ค. 2546)

โดยสรุป การเรียนรู้ของครูทองที่ผ่านมาแบ่งออกแบ่งออกเป็น 3 ช่วง ซึ่งในช่วงที่ 1 นั้นคือ ช่วงการทำงานตั้งแต่ 1 – 5 ปี เรียกช่วงนี้ว่าเป็นช่วงพักใจ โดยที่มีลักษณะการเรียนรู้ที่สำคัญเกิดขึ้น 4 ลักษณะ ได้แก่ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ 3) การเรียนรู้จากการอ่านและการถามผู้รู้เพื่อเพิ่มพูนความรู้ของตนเอง และ 4) การเรียนรู้จากความผิดพลาด

ส่วนในการเรียนรู้ในช่วงที่ 2 หรือที่เรียกว่าช่วงตัวอ่อนนั้น คือช่วง 6 – 10 ปี ครูทองเกิดการเรียนรู้ที่สำคัญ 4 ลักษณะ คือ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ 3) การเรียนรู้จากการอ่านและการถามผู้รู้เพื่อเพิ่มพูนความรู้ของตนเอง และ 4) การเรียนรู้จากประสบการณ์

สำหรับในช่วงที่ 3 หรือช่วงโตเต็มวัย ซึ่งเป็นช่วงการทำงานตั้งแต่ 11 ปีขึ้นไปจนกระทั่งถึงเกษียณอายุราชการ ในช่วงนี้ ครูทองเกิดการเรียนรู้ที่สำคัญ 5 ลักษณะ คือ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ 3) การเรียนรู้จากการอ่านและการถามผู้รู้เพื่อเพิ่มพูนความรู้ของตนเอง 4) การเรียนรู้จากประสบการณ์ และ 5) การเรียนรู้จากปัญหา

4. เส้นทางการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน

จากการศึกษาเรื่องลักษณะการเรียนรู้ของครูทองในบทบาทการพัฒนาชุมชน พบว่า เส้นทางการเรียนรู้ของครูทองในบทบาทการพัฒนาชุมชน เป็นดังนี้คือ เส้นทางการเรียนรู้ของครูทองแบ่งออกเป็น 3 ช่วง คือ ช่วงที่ 1 มีระยะเวลา 1 - 5 ปี ของการทำงาน ซึ่งเรียกช่วงนี้ว่าเป็นช่วงของการพักใจ ส่วนช่วงที่ 2 มีระยะเวลาดังแต่ 6 - 10 ปี ของการทำงาน ซึ่งเรียกช่วงนี้ว่าเป็นช่วงของตัวอ่อน และสำหรับช่วงที่ 3 หรือช่วงสุดท้ายนั้น มีระยะเวลา 11 ปีขึ้นไปจนกระทั่งเกษียณอายุราชการ ซึ่งเรียกช่วงนี้ว่าเป็นช่วงของการโตเต็มวัย

สำหรับในช่วงที่ 1 เป็นช่วงการทำงานตั้งแต่ 1 – 5 ปี หรือช่วงพักใจ มีลักษณะการเรียนรู้เกิดขึ้น 4 ลักษณะ ได้แก่ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากนายโดยนาย

เป็นต้นแบบในการเรียนรู้ 3) การเรียนรู้จากการอ่านและการถามผู้รู้เพื่อเพิ่มพูนความรู้ของตนเอง และ 4) การเรียนรู้จากความผิดพลาด

ส่วนในช่วงที่ 2 หรือช่วงตัวอ่อนนั้น คือช่วง 6 – 10 ปี ครูทองเกิดการเรียนรู้ 4 ลักษณะ คือ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ 3) การเรียนรู้จากการอ่านและการถามผู้รู้เพื่อเพิ่มพูนความรู้ของตนเอง และ 4) การเรียนรู้จากประสบการณ์

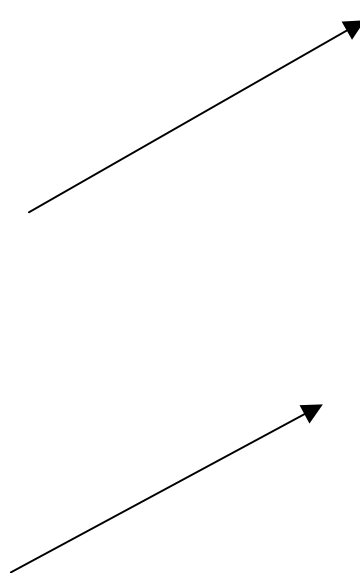
สำหรับในช่วงที่ 3 หรือช่วงสุดท้ายของการทำงาน คือช่วงโตเต็มวัย ซึ่งเป็นช่วงการทำงานตั้งแต่ 11 ปีขึ้นไปจนกระทั่งถึงเกษียณอายุราชการ ในช่วงนี้ ครูทองเกิดการเรียนรู้ 5 ลักษณะ คือ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ 3) การเรียนรู้จากการอ่านและการถามผู้รู้เพื่อเพิ่มพูนความรู้ของตนเอง 4) การเรียนรู้จากประสบการณ์ และ 5) การเรียนรู้จากปัญหา

ซึ่งจากเส้นทางการเรียนรู้ดังกล่าวสามารถแสดงได้ตามแผนภาพดังต่อไปนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภาพที่ 6 : เส้นทางการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน : กรณีศึกษาที่ 2 “ครูทอง”

ช่วงโตเต็มวัย(11 ปีขึ้นไปจนกระทั่งเกษียณอายุราชการ)

1. การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง
2. การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้
3. การเรียนรู้จากการอ่านและการถามผู้รู้เพื่อเพิ่มพูนความรู้ของตนเอง
4. การเรียนรู้จากประสบการณ์
5. การเรียนรู้จากปัญหา

ช่วงตัวอ่อน(6 – 10 ปี)

1. การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง
2. การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้
3. การเรียนรู้จากการอ่านและการถามผู้รู้เพื่อเพิ่มพูนความรู้ของตนเอง
4. การเรียนรู้จากประสบการณ์

ช่วงฟักไข่(1 – 5 ปี)

1. การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง
2. การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้
3. การเรียนรู้จากการอ่านและการถามผู้รู้เพื่อเพิ่มพูนความรู้ของตนเอง
4. การเรียนรู้จากความผิดพลาด

5. แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน

5.1 แนวทางที่เกิดขึ้นภายในตนเอง

5.1.1 มีความใฝ่เรียนใฝ่รู้

“...อันนี้เป็นคุณลักษณะ หรือว่าลักษณะนิสัยที่จำเป็นมากๆ ในสมัยนี้ คือไม่ว่าคุณจะทำอะไรก็ตาม แต่ถ้าคุณเป็นคนยุคนี้ คุณต้องมีลักษณะนิสัยในการใฝ่เรียนใฝ่รู้ ตชด. ก็เหมือนกัน เราต้องมีความกระตือรือร้นที่จะค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม จะด้วยวิธีการอะไร แบบไหน ยังไงก็แล้วแต่ แต่ต้องทำ...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 2, 7 พ.ค. 2546)

5.1.2 มีความเสียสละ

“...เรื่องสำคัญอีกเรื่องหนึ่งก็คือเรื่องของความเสียสละ ตรงนี้ถ้าเรามีมันจะทำให้การทำงานไม่ว่าจะทำอะไรก็ตามสำเร็จราบรื่นเรียบร้อยอย่างแน่นอน เรื่องของการพัฒนาก็เหมือนกัน ถ้าเรามีความเสียสละ บางทีอาจจะเป็นเรื่องของเวลา เรื่องของแรงงาน อะไรเล็กๆ น้อยๆ แบบนี้ต้องมี ต้องรู้จักให้ งานบางอย่างเชื่อว่ามันจะเสร็จในเวลาราชการเสมอไป มันก็ไม่ใช่ เพราะฉะนั้นเราต้องทุ่มเทนะ ผมว่าอย่างนั้น ต้องทุ่มเท ต้องเสียสละ...อย่างผม ผมก็ไม่ได้พูดเพื่อว่าตัวเองดีกว่าคนอื่นเขา แต่ว่ามันคือหน้าที่ ผมคิดว่ามันคือหน้าที่ของผม ผมก็ต้องทำให้เต็มที่ เราต้องคิดถึงส่วนรวม อย่าแค่อคิดถึงแต่ตัวเอง มันแคบไป...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 2, 7 พ.ค. 2546)

ซึ่งเพื่อนครูได้กล่าวถึงความเสียสละของครูทองไว้ดังนี้

“...รายนี้จะเต็มทีกับงานมาก เหนื่อยหนักยังไงนี้เขาไม่ถอย แล้วอยู่ด้วยตลอด บางทีที่บ้านเขาเองก็มีเรื่องรออยู่นะ แต่ว่าเขาก็เลือกงาน เขาว่าชาวบ้านต้องมาก่อน คือเขาก็เกรงใจ เพราะเขาก็มีลูกมีเมีย แต่เขาว่าเขาคุยกับลูกกับเมียได้ จริงๆ แล้ว ผมว่า ทั้งครอบครัวเขานั้นแหละที่เสียสละ...”

(สัมภาษณ์เพื่อนครูที่ 3, 7 พ.ค. 2546)

5.2 แนวทางที่เกิดจากภายนอก

5.2.1 การสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้

“...อีกอย่างหนึ่งก็คือ เรื่องของการช่วยกันสร้างบรรยากาศของการเรียนรู้ อันนี้ก็สำคัญนะ คือ บางทีมันจะต้องมีอะไรมากระตุ้นเรานะ ผมว่าอย่างนั้น แล้วผมกำลังจะเปรียบเทียบว่า ตชด. ก็เหมือนกับเด็กนักเรียน จะต่างกันตรงที่ว่าของนักเรียนนั้นถ้าเราต้องการให้เขาเกิดการเรียนรู้ เราจะต้องเป็นคนสร้างบรรยากาศหรือว่าสิ่งแวดล้อมในการเรียนรู้ให้แก่นักเรียน แต่ที่นี้ ตชด. เราโตแล้ว เป็นผู้ใหญ่อแล้ว ความเข้าใจในเรื่องเหล่านี้เรามีมากกว่าเด็กๆ จริงไหม เพราะฉะนั้น เราไม่จำเป็นต้องให้คนอื่นมาสร้างบรรยากาศให้ เราสามารถที่จะช่วยกันสร้างให้บรรยากาศ รอบๆ ตัวเราเป็นบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ อันนี้เราทำเองได้...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 2, 7 พ.ค. 2546)

“...เพราะผมคิดว่าบรรยากาศในการเรียนรู้นั้นเป็นเรื่องสำคัญนะ อย่างที่เราชอบพูดกันว่า ข้าราชการนะ ทำงานเช้าชามเย็นชาม บางทีที่มันเป็นอย่างนั้นมันก็มีที่มาที่ไปนะ ไม่ใช่ไม่มีที่ มาที่ไป ที่ทำงานเช้าชามเย็นชามนะเพราะอะไร เพราะมันไม่มีอะไรมากระตุ้นเลย มันก็เลย เฉื่อย ช้า และ อะไรอย่างนั้น แต่ที่นี้เราพูดกันถึงเรื่องของการพัฒนาใช้ไหม ถ้าจะพูดกันในแง่ ของการพัฒนา ผมคิดว่าประเด็นนี้เป็นเรื่องที่สำคัญมากอีกประเด็นหนึ่ง เพราะมันสามารถ กระตุ้นตัวเราได้ แล้วถ้าเพื่อนร่วมงานเป็นคนขยัน กล้าคิดกล้าทำ คิดใหม่ทำใหม่อยู่เสมอๆ ตัวเราเองก็จะได้รับอิทธิพลนั้นไปด้วยโดยอัตโนมัติ...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 2, 7 พ.ค. 2546)

โดยในการสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้นั้น ครูของกล่าววว่า จริงๆ แล้ว ตชด. เองก็เหมือนกับ นักเรียนคนหนึ่ง แต่จะต่างกันก็ตรงที่ ตชด. นั้นเป็นผู้ใหญ่ มีความรับผิดชอบ มีความคิด ดูแลตัวเองได้ ไม่ต้องรอให้ใครมาคอยบอก คอยสอน ดังนั้น ตชด. จึงสามารถที่จะช่วยกันคิด ช่วยกันสร้างบรรยากาศ ในการเรียนรู้ขึ้นมาเพื่อให้แต่ละคนสามารถร่วมกันแบ่งปันความคิด มีการแลกเปลี่ยนทัศนคติ ปรัชญา หรือเรื่องต่างๆ หรือแม้แต่ถ้า ตชด. คนใด ได้รับข้อมูลข่าวสารอะไรใหม่ๆ ก็น่าจะมีการแบ่งปันให้ เพื่อน ตชด. คนอื่นๆ ได้รับรู้ด้วย โดยอาจจะเป็นการสนทนากัน หรือว่าการจัดบอร์ดก็ได้ นอกจากนั้น บรรยากาศในการเรียนรู้นั้นยังสามารถทำได้โดยการจัดให้มีชั่วโมงการปรึกษาหารือ หรือชั่วโมงแลกเปลี่ยนประสบการณ์ อันจะทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ดีและเร็วยิ่งขึ้น นอกจากนั้นในการสร้างบรรยากาศ การเรียนรู้ดังกล่าว ไม่เพียงแต่ให้ประโยชน์แก่ ตชด. และนักเรียนในโรงเรียนเท่านั้น แต่ยังคงจะให้

ประโยชน์สู่ชาวบ้านได้ด้วย กล่าวคือ เราสามารถเปิดเป็นเวทีชาวบ้าน โดยให้ชาวบ้านได้มีโอกาสเข้ามาร่วมแสดงความคิดเห็น แล้วนำผลที่ได้จากการทำเวทีชาวบ้านมาประมวลกับความคิดเห็นของ ตชด. และนักเรียน อันจะทำให้เกิดบรรยากาศการเรียนรู้ทั้งหมู่บ้านในที่สุด

“...คือการสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้นี้ ผมจะพยายามเอาของนักเรียนมาใช้เป็นตัวเปรียบ อยู่นะ อย่างเช่นว่า ถ้าเราต้องการให้นักเรียนเกิดการพัฒนาในการเรียนรู้ เราจะต้องทำอย่างไรบ้าง ที่นี้เช่นเดียวกัน ตชด. เองก็เปรียบเหมือนกับเด็กคนหนึ่ง เพียงแต่ว่าเป็นเด็กที่เรียนรู้อะไรมาพอสมควรแล้ว รับผิดชอบตัวเองได้แล้ว ดูแลตัวเองได้แล้ว ไม่ต้องคอยให้ใครมาสอนมาว่า หรือว่ามาจู้จี้อะไรอย่างนั้น เพราะฉะนั้นจะเหมือนกันตรงที่ว่าถ้าสำหรับนักเรียน เราจะเป็นคนสร้างให้ ถูกไหม แต่ที่นี้สำหรับพวกเราเอง เราจะรอให้ใครมาสร้างให้ละ เราก็ต้องช่วยกันสร้างมันขึ้นมา สร้างมาจากไหน ก็สร้างมาจากความคิดของเราแต่ละคน ต้องช่วยกันสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ขึ้นมา ...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 2, 7 พ.ค. 2546)

“...ในวงสนทนาหรือว่าพูดคุยกันก็จะพูดคุยกันในเรื่องของวิชาการ หรือว่างานที่แต่ละคนรับผิดชอบอาจจะในทำนองปรึกษาหารือกัน หรือว่าให้มีปัญหาอะไร ใครจะแนะนำอะไรให้ได้บ้าง มีการจัดบอร์ด จัดนิทรรศการ มีการแสดงผลงาน โชว์ผลงาน มีข่าวหรือข้อมูลใหม่ๆ ขึ้นตามบอร์ดอยู่ตลอด หรือเวลามีอะไรที่มันตรงกับสายงานของเรา เราเห็นเรารู้ก็อย่าเห็นอย่างรู้คนเดียว ให้เอามาบอกคนอื่นด้วย นี่แหละคือหน้าตาของบรรยากาศในการเรียนรู้...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 2, 7 พ.ค. 2546)

“...อย่างเรื่องถ้าเราจัดบอร์ดที่เป็นเรื่องของความรู้หรือข่าวความเคลื่อนไหวต่างๆ ในแวดวงวิชาการนักเรียนเขาก็จะสามารถอ่านบอร์ดได้ด้วย นี่คือเขาก็จะได้ความรู้ไปเต็มๆ หรือถ้าเราจัดนิทรรศการ นักเรียนเองก็สามารถที่จะร่วมจัดนิทรรศการไปด้วยได้ ตรงนี้มันก็จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ แต่พอมาถึงตอนนี้ผมมองว่ามันไม่ได้หยุดอยู่ตรงแค่นักเรียนนะ แต่มันจะขยายไปถึงชาวบ้านหรือว่าผู้ประกอบการได้ด้วย นอกจากจะเป็น ตชด. ทำ เป็นนักเรียนทำ เราก็อาจจะเปิดเวทีให้ชาวบ้านทำด้วย แล้วเอามาจัดในคราวเดียวกัน ผมว่ามันก็น่าสนุกนะ แล้วคนทั้งสามกลุ่มนี้ก็จะได้เรียนรู้ซึ่งกันและกันว่า แต่ละกลุ่มเขาคิดยังไง เขาทำอย่างไร เพราะอะไรจึงทำอย่างนั้น เอ แล้วกลุ่มเราจะเอาไปใช้บ้างน่าจะดีไหม อะไรอย่างนี้เป็นต้น อันนี้ออกจะฟันๆ ไปสักหน่อยนะ แต่ถ้าเกิดขึ้นได้ก็จะดีมากทีเดียว เพราะถ้าเป็นอย่างนั้นได้มันก็จะเกิดบรรยากาศ

ในการเรียนรู้ทั้งหมู่บ้านเลยนะ ไม่ใช่แค่ในวง ตชด. อย่างที่พูด แต่มันทั้งหมู่บ้าน แหม พูดแล้วก็ขบถึก ผมว่าน่าสนใจ ผมคิดว่าทั้ง 3 อย่างนี้นั้นมันช่วยส่งเสริมและสนับสนุนให้การทำงานของ ตชด. ได้รับการพัฒนาไปในทิศทางที่ต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพ...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 2, 7 พ.ค. 2546)

5.2.2 การสร้างขวัญและกำลังใจ

“...เรื่องของขวัญและกำลังใจในการทำงาน อันนี้เป็นเรื่องสำคัญ คือต้องให้กำลังใจซึ่งกันและกันนะ เพราะเราอยู่หน่วยงานเดียวกัน เหมือนกับลงเรือลำเดียวกันมันก็ต้องช่วยกันพายเพื่อให้เรือแล่นไปถึงฝั่งได้...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 2, 7 พ.ค. 2546)

“...หน่วยงานต้นสังกัดของเรานี้แหละที่จะต้องช่วยดูแลในเรื่องของขวัญและกำลังใจ เพราะว่ามันตรงที่สุด ใครจะมาสร้างขวัญและกำลังใจให้เราได้ดีเท่ากับหน่วยงานของเราเอง จริงไหม เพราะฉะนั้นตรงนี้ก็จะเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่ต้องคำนึงถึงให้มาก กำลังใจเป็นเรื่องสำคัญในการทำงาน...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 2, 7 พ.ค. 2546)

กล่าวโดยสรุป แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของ ตชด. ในบทบาทการพัฒนาชุมชน มี 2 แนวทาง คือ แนวทางที่ 1 คือ แนวทางภายในที่เกิดขึ้นในตนเอง ได้แก่ 1) มีความใฝ่เรียนรู้ 2) มีความเสียสละ ส่วนแนวทางที่ 2 คือ แนวทางที่เกิดจากภายนอก ได้แก่ 1) การสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ 2) การสร้างขวัญและกำลังใจ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตอนที่ 3 : กรณีศึกษาที่ 3 “ครูทวี” (นามสมมติ)

1. ภูมิหลังของกรณีศึกษา

1.1 พื้นฐานครอบครัว : ครอบครัวใหญ่ ยากจน และประกอบอาชีพเกษตรกรรม

ครูทวี(นามสมมติ) เป็นคนภาคกลางโดยกำเนิด มีพี่น้องทั้งหมด 5 คน เป็นผู้หญิง 2 คน ผู้ชาย 3 คน ครอบครัวของครูทวีประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยทำนาเป็นหลัก

“...อย่างทีบอกว่าคุณเป็นครอบครัวคนจน ไม่ค่อยมีจะกิน แต่อาศัยว่าอยู่บ้านนอกไปถึงไม่มีเนื้อไม่มีหมูจะกินเพราะไม่มีเงินซื้อ แต่ก็ยังเด็ดผักเด็ดหญ้ามากินได้...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 3, 27 มี.ค. 2546)

“...เคยไม่มีข้าวสารรอกหม้อมาก่อนก็เคย เคยหิวเสียจนรู้ถึงความหมายของคำว่า “ไส้กิว” มาแล้วอันนี้ก็เคย เคยเหนื่อยเสียจนสายตัวแทบขาดอันนี้ก็เคย...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 3, 27 มี.ค. 2546)

“...พ่อแม่ผมเป็นเกษตรกร บางปีได้รับผลผลิตดีก็หน้าชื่นตาบานกันเป็นแถว บางปีฝนไม่ตกหรือน้ำเกิดท่วมขึ้นมาพืชผลเสียหาย ไม่ได้รับผลผลิตที่ดี ปีนั้นก็ต้องอดอยากปากแห้งกันทั้งครอบครัว นี่คือนี่ที่ผมเจอมาตลอดในช่วงวัยเด็ก...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 3, 27 มี.ค. 2546)

1.2 ลักษณะนิสัย :

1.2.1 ขยันและตั้งใจเรียน

“...แล้วทีนี้ผมเป็นคนเรียนหนังสือเก่ง อันนี้พูดกันอย่างตรงๆ สอบได้ไม่ทีหนึ่งก็ทีสอง อย่างต่ำสุดก็ทีสาม ไม่เกินนั้น...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 3, 27 มี.ค. 2546)

“...เพราะฉะนั้นตรงนี้เป็นจุดแรก และจุดสำคัญมากที่ผลักดันให้ผมเป็นเด็กขยันอ่านหนังสือขยันทบทวน เรื่องไปโรงเรียนไม่เคยงอแง อยากไป ไม่อยากให้มีวันเสาร์-อาทิตย์ด้วยซ้ำไป

เพราะอยากเรียนให้มากๆ อยากเรียนสูงๆ อยากทำงานดีๆ มีเงินเดือนกิน มีสวัสดิการมากมาย อันนี้เป็นความใฝ่ฝัน...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 3, 27 มี.ค. 2546)

1.2.2 ขอจบการแข่งขัน

จากวัยเด็กที่ต้องต่อสู้ดิ้นรนเพื่อให้ได้มาในสิ่งที่ตนเองต้องการในทุกๆ ด้าน เป็นแรงผลักดันจากภายในใจที่ทำให้เกิดนิสัยขอจบการแข่งขัน ทั้งนี้เนื่องจากในวัยเด็กครูทวิค้นพบว่า วิธีการที่จะทำให้ตนเองได้ในสิ่งที่ต้องการนั้นมาจากการแข่งขันชิงรางวัลต่างๆ นอกจากนั้นรางวัลที่ได้จากการแข่งขันยังสามารถนำไปช่วยเหลือจุนเจือครอบครัวได้อีกทางหนึ่งด้วย

“...คือตั้งแต่ไหนแต่ไรมาเนี่ย ผมเป็นคนชอบแข่งขัน ชอบมาก ถ้าให้ทำอะไรแล้วมีการแข่งขัน มีการให้ของรางวัลอะไรแบบนี้เนี่ยจะชอบมาก อาจจะเป็นเพราะว่าสมัยเด็กๆ เราไม่เคยได้ อะไรที่เราอยากได้จากครอบครัวเราไง เพราะเราจน ทีนี้พออยากได้นั้นอยากได้นี้แล้วมันไม่ได้ เราก็รู้สึกแยะ วิธีการหนึ่งที่ทำให้เราได้สิ่งของเหล่านั้นมา ถึงแม้ว่าบางครั้งมันอาจจะไม่ใช่สิ่งที่เราอยากได้ก็ตาม นั่นก็คือ เราต้องชนะการแข่งขันต่างๆ ไปได้ พอชนะแล้วบางทีเราได้เป็นเงินรางวัลมา เราก็เอามาซื้อของอย่างที่เราอยากได้บ้าง ให้ครอบครัวบ้าง เล็กๆ น้อยๆ...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 3, 27 มี.ค. 2546)

“...อาจจะเป็นเพราะเจ้าตัวรางวัลนี่แหละที่เป็นตัวล่อที่ดีสำหรับเด็กจนๆ อย่างผม สมัยนั้นนี่เงิน 100 บาท ถือว่ามากโขอยู่นะ เวลาเราไปแข่งขันมาคือเราไม่ได้มองอะไรอย่างอื่นนอกเหนือไปจากเรื่องรางวัลหรอก อาจจะเป็นเพราะว่าเรายังเด็กอยู่ด้วยมั้ง ผมก็ไม่รู้เหมือนกัน แต่ผมเข้าใจว่าอย่างนั้นนะ เข้าใจว่าเด็กๆ นะ ก็อยากได้รางวัลเป็นเรื่องธรรมดา อะไรนิดอะไรหน่อยมาล่อก็วิ่งเข้าไปแล้ว...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 3, 27 มี.ค. 2546)

“...อย่างตอนนี้ถึงแม้ว่าครูใหญ่สั่งให้ทำอะไร ผมก็ต้องทำให้ดีที่สุด ไม่มีการทำแบบลวกๆ เพราะผมถือว่าอาวุโสแล้วด้วยถ้าจะเทียบกับเด็กๆ ที่เป็นครู ตชด. รุ่นใหม่ที่เพิ่งเข้ามา เพราะฉะนั้นผมยิ่งจะทำอะไรเนี้ยบมากยิ่งขึ้น คือเราต้องเป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่น้องๆ เขาด้วย แล้วงานที่ออกมามันก็น่าจะบอกได้ว่าใครตั้งใจ ใครไม่ตั้งใจ ใครมีกิน ใครไม่มีกิน ตรงนี้เป็นเรื่องสำคัญนะ...”

(สัมภาษณ์ภรรยานี้ศึกษาที่ 3, 27 มี.ค. 2546)

1.2.3 ค้นคว้าด้วยตนเองโดยการอ่านหนังสือ

“...ผมเองอ่านหนังสือตลอด แต่จะไม่ออกในเรื่องของบันเทิงนะ ผมจะอ่านในสิ่งที่ผมคิดว่ามีประโยชน์สำหรับผม จะว่าไปแล้วผมเองอ่านได้บางประเภทเท่านั้น ไม่ได้อ่านได้ทุกประเภท ส่วนใหญ่ที่อ่านก็จะเป็นเรื่องที่เราจะเอามาประยุกต์ใช้กับตัวเราเองได้...”

(สัมภาษณ์ภรรยานี้ศึกษาที่ 3, 27 มี.ค. 2546)

“...ชีวิตผมส่วนใหญ่จะมีแต่เรื่องจริงจัง เพราะฉะนั้นการอ่านของผมก็จะเป็นการอ่านแบบจริงจัง ไม่ใช่เรื่องบันเทิงเริงรมย์ ส่วนใหญ่จะอ่านแนวชีวิตของคนประสบความสำเร็จ นอกนั้นก็อ่านเรื่องที่เกี่ยวข้องกับงานของเรา เรื่องโครงการในพระราชดำริ เรื่องทฤษฎีใหม่ของในหลวง อะไรอย่างนี้...”

(สัมภาษณ์ภรรยานี้ศึกษาที่ 3, 27 มี.ค. 2546)

1.3 ชีวิตและความฝันในวัยเด็ก :

1.3.1 นักล่ารางวัล

“...ผมเป็นเด็กเรียนเก่ง แล้วก็ดูว่ามั่นใจในตัวเอง เพราะฉะนั้นนี่เวลาที่มีการแข่งขันอะไร ที่ไหนยังไง ผมจะเป็นคนที่ครูนึกถึงอันดับต้นๆ ว่าจะเอาไปแข่งนะ แล้วผมก็มักจะไม่ค่อยทำให้ครูผิดหวังเสียด้วย...”

(สัมภาษณ์ภรรยานี้ศึกษาที่ 3, 27 มี.ค. 2546)

“...อาจจะเป็นเพราะว่าผมชอบด้วยก็ได้ ผมถึงทำได้ดี ไม่ว่าจะแข่งคิดเลข แข่งตอบปัญหา ทำได้หมด ได้รางวัลเยอะแยะ ทั้งของ ทั้งเงิน...”

(สัมภาษณ์ภรรยานี้ศึกษาที่ 3, 27 มี.ค. 2546)

1.3.2 อยากเป็นครู

“...ที่นี้พอเรียนหนังสือเก่งมันก็เป็นแรงบันดาลใจส่วนหนึ่งที่อยากเข้ามาเป็นครู...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 3, 27 มี.ค. 2546)

“...สมัยนั้นคนที่จะมาเป็นครูได้นั้นต้องเป็นคนที่เรียนหนังสือเก่ง เรียกว่าเก่งรอบด้าน แล้วการ
ได้เป็นครูนี้มันหมายถึงชื่อเสียง ความมีเกียรติยศ อะไรต่างๆ มากมาย...ผมถึงใฝ่ฝันอยากเป็น
ครูด้วยส่วนหนึ่ง เพราะไม่อยากอดๆ อยากๆ อย่างคนที่ทำอาชีพเกษตรกรรม คือเงินเดือนครู
มันไม่ได้ขึ้นอยู่กับดินฟ้าอากาศ จริงไหม...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 3, 27 มี.ค. 2546)

“...เพราะอย่างที่บอกว่าครูในสมัยนั้นได้รับการยกย่องจากสังคมสูงมาก แล้วคุณสมบัติเราได้
หมายถึงเรียนหนังสือเก่ง โอกาสที่จะสอบเข้าบรรจุเป็นครูก็ดูว่าไม่ใช่ไกลเกินฝัน มันเป็นเรื่องที่
ทำได้และน่าจะทำได้ดีเสียด้วย...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 3, 27 มี.ค. 2546)

1.4 คติในการดำเนินชีวิต :

1.4.1 ชีวิตคือการต่อสู้

“...อย่างที่ผมบอกว่าชีวิตในวัยเด็กของผมต้องต่อสู้ดิ้นรนด้วยตัวเองมาตลอด อันนี้อาจจะเป็น
เหตุผลหนึ่งที่ทำให้ผมเป็นคนสู้ชีวิต ไม่ท้อถอย ไม่อ่อนแอ ไม่ยอมแพ้อะไรง่ายๆ เพราะผมเชื่อ
จริงๆ นะว่า ไม่มีอะไรที่ยากเกินความสามารถของคนเราไปได้...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 3, 27 มี.ค. 2546)

“...แล้วก็ไม่มีท้อนะ คือมันไม่มีเวลาสำหรับการท้อแท้เลย ชีวิตผมมันหมุนผ่านไปเร็วมาก
เหนื่อยมาก จนไม่มีเวลาที่จะมานั่งคร่ำครวญหรือว่าท้อแท้ผิดหวังอะไรอย่างนั้น มันเสียเวลา
ด้วย แล้วมันก็ไม่ได้ประโยชน์อันใด อย่าย่ำแต่ทำเลย เวลาที่จะคิดว่าท้อแท้ที่นี่ก็ไม่มีแล้ว ไม่รู้ว่า
จะท้อทำไม มันไม่มีอะไรให้ท้อแล้วด้วยมั้ง มีแต่คำว่า “สู้” มีชีวิตอยู่เพื่อต่อสู้อย่างเดียว อย่าง
อื่นไม่คิดเลย คือมันแยอยู่แล้ว เราก็ไม่รู้ว่าจะทำให้มันแยลงไปกว่าที่เป็นอยู่ทำไม ผมก็สู้อย่าง
เดียวเลยนะ ก้าวไปข้างหน้าอย่างเดียว...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 3, 27 มี.ค. 2546)

1.4.2 ความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์

“...นี้อาจจะเป็นจุดสูงสุดในชีวิตผมแล้วที่ได้มีทำงานถวายพระองค์ท่าน อย่างที่นี้ ท่านเสด็จมา 3 ครั้งแล้ว ปีนี้ก็จะเสด็จอีก แต่ว่ายังไม่มีการกำหนดการที่ชัดเจน ตรงนี้คือความภาคภูมิใจ ความชื่นใจของเรา ผมคิดว่า ตชด. ทุกคนมีความรู้สึกไม่แตกต่างจากผม...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 3, 27 มี.ค. 2546)

“...เราทำงานกันอย่างหนักแต่ว่าพระองค์ท่านทรงงานหนักกว่าเรา นี่คือนั่งทำให้เราอยู่อย่างนี้เฉยไม่ได้ อะไรที่เราจะทำเพื่อสนองพระมหากษัตริย์คุณได้ ผมคิดว่า ตชด. ทุกคนไม่มีใครลังเล เราทำอย่างทุ่มเทถวายชีวิตเพื่อที่จะทำให้สำเร็จอย่างแน่นอน...แล้วยังได้ทำงานถวายพระบรมวงศานุวงศ์อีก เรียกได้ว่าเป็นที่สุดของชีวิต ถือว่าเป็นความภาคภูมิใจในชีวิตการทำงานอย่างสูงแล้ว...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 3, 27 มี.ค. 2546)

“...แล้วยังโรงเรียนนี้เป็นโรงเรียนของสมเด็จพระเทพฯ ด้วย เรายังต้องยิ่งทำงานมากขึ้นเป็นสองสามเท่าเพื่อเป็นการถวายให้แด่พระองค์ท่าน ผมคิดว่าชาวนายาวและครู ตชด. นายาวทุกคนภาคภูมิใจกับโรงเรียนและหมู่บ้านนี้มาก เพราะพระองค์ท่านเสด็จมาเยี่ยมพวกเราอยู่เสมอ ในช่วง 3-4 ปีที่ผ่านมา พระองค์ท่านได้เสด็จมาแล้วถึง 3 ครั้ง อันนี้ก็เป็นความภาคภูมิใจที่พระองค์ท่านทรงห่วงใย และทรงมีพระมหากษัตริย์คุณต่อพวกเรา เป็นความปลื้มใจอันใหญ่หลวงมาก แล้วก็เป็นกำลังใจที่ดีสำหรับการทำงานของเราตลอดมา...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 3, 8 พ.ค. 2546)

2. ทักษะติดต่ออาชีพ

2.1 ทักษะติดต่ออาชีพครู : มีทักษะที่ดีต่ออาชีพครู

“...คือว่ามุ่งมั่นที่จะมาสายครูมาก เลือเรียนตอนปริญญาตรีก็เลือกเรียนทางด้านครูโดยตรง แล้วผมเลือกสายบริหารด้วยนะ เพราะว่าอยากเป็นเจ้าของคนไหน...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 3, 27 มี.ค. 2546)

“...เพราะว่าเห็นชีวิตของพ่อกับแม่แล้วก็สงสารท่าน เห็นความลำบาก แล้วเราเองก็ได้รับผลของความลำบากนั้นโดยตรงด้วย อันนี้จึงถือได้ว่าเป็นแรงผลักดันที่ทำให้ผมตั้งเป้าหมายในชีวิตไว้ได้อย่างชัดเจนและค่อนข้างสูง คือสำหรับเด็กบ้านนอกคนหนึ่งนั้นการที่ตั้งเป้าหมายชีวิตไว้ว่าอยากเป็นครูและจะต้องเป็นให้ได้มันถือว่าเป็นเรื่องที่สูงพอสมควรนะ คุณต้องนึกถึงภาพของสมัยก่อน ไม่ใช่สมัยนี้...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 3, 27 มี.ค. 2546)

“...ผมมุ่งมั่นที่จะเป็นครูมาก ตั้งแต่เล็กจนโต ว่ายังงั้นก็ได้...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 3, 27 มี.ค. 2546)

2.2 ทัศนคติต่ออาชีพตำรวจ : มีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพตำรวจ

“...ถึงผมตั้งใจอยากจะเป็นครู แต่ก็ไม่ได้รังเกียจอาชีพอื่น อย่างอาชีพตำรวจก็ไม่ได้รังเกียจ เพียงแต่ว่าเรานึกไม่ถึงในตอนนั้น...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 3, 27 มี.ค. 2546)

2.3 ทัศนคติต่ออาชีพครูตำรวจตระเวนชายแดน : มีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพครูตำรวจตระเวนชายแดน

แดน

“...ที่นี้พ่อได้เรียกตัวให้ไปเป็นครู ตชด. มันก็เหมือนกับได้ทำความฝันที่ฝันไว้นานมากแล้วบวกกับความเป็นจริงที่ผมเผชิญอยู่ให้เป็นจริงไปได้พร้อมๆ กันโดยไม่ต้องละทิ้งอย่างใดอย่างหนึ่ง คือไม่ต้องละทิ้ง ตชด. เพื่อไปเป็นครู แต่ผมกลับสามารถทำทั้งสองอย่างไปพร้อมๆ กันและทั้งสองอย่างนั้นมันก็เป็นหน่วยงานเดียวกันที่ประสาน และสอดคล้องกันโดยที่ผมไม่ต้องลำบากใจอะไรเลย...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 3, 27 มี.ค. 2546)

“...แต่นี้บ้างเอิญว่ามันเป็นอาชีพที่ได้ทั้งสองอย่าง อันนี้ถือว่าเป็นเสน่ห์ของงาน แล้วผมก็ตั้งใจมากที่ผมไม่ต้องเลือกอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่สามารถทำทั้งสองอย่างไปด้วยกัน เป็นอาชีพที่มีเกียรติและเป็นอาชีพที่ผมได้ทำตามที่ผมฝันไว้ คือมันได้มากกว่าที่ผมฝันไว้อีก เพราะผมฝันไว้แค่การเป็นครู แต่ผมได้ทั้งครูได้ทั้งตำรวจ ...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 3, 27 มี.ค. 2546)

“...แล้วก็ตัดสินใจเด็ดขาดเลยตั้งแต่วันที่ถูกรีดตัวให้ไปเป็นครู ตชด. ตัดสินใจเลยว่าจะอยู่ในอาชีพนี้ ไม่หนีไปทำอาชีพอื่น แล้วตั้งแต่นั้นมาก็พยายามที่จะเรียนรู้และทำงานให้ดีที่สุด เพราะว่าเริ่มหลงเสน่ห์อาชีพนี้เข้าให้แล้ว...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 3, 27 มี.ค. 2546)

3. ลักษณะการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน

ลักษณะการเรียนรู้ของครูทวิในบทบาทการพัฒนาชุมชน นั้น มีลักษณะเหมือนวงจรชีวิตของผีเสื้อ ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ช่วง ได้แก่

3.1 ช่วงตัวหนอน

ช่วงตัวหนอนคือช่วงเวลาตั้งแต่ 1 – 2 ปี ของการทำงาน โดยที่ครูทวิมีลักษณะการเรียนรู้ 3 ลักษณะ ได้แก่

3.1.1 การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง

“...ถ้าเป็นในช่วงแรกของการทำงาน ตชด. ผมคิดว่าที่สำคัญเลยก็คือการทำตามคำสั่งนะ คือตอนนั้นเราเป็นลูกน้องเต็มตัว เป็นเด็กสุด เป็นเด็กใหม่ ที่นี้พอเป็นเด็กใหม่นี้ อะไรๆ ก็มักจะมาลงตรงที่เด็กใหม่เสมอ จริงไหม เพราะอ่อนสุด ง่ายสุดในการใช้งาน ในอีกแง่หนึ่งก็เพื่อที่จะให้เด็กใหม่ได้เรียนรู้กันไปให้มากที่สุดในระยะเวลาที่สั้นที่สุดเท่าที่จะทำได้...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 3, 8 พ.ค. 2546)

“...นั่นก็คือการทำงานตามคำสั่ง นายสั่งยังไงก็ทำยั้งั้น ทำมากกว่านั้นไม่ได้ ที่บอกว่าไม่ได้เพราะหนึ่ง เดียวโดยนายดำ สอง ทำไม่ถูก ไม่รู้ว่าจะทำอะไรต่อไป เหตุผลมันมีอยู่เท่านั้น...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 3, 8 พ.ค. 2546)

3.1.2 การเรียนรู้จากการค้นคว้าด้วยตนเอง

ครูทวิกล่าวถึงการเรียนรู้จากการค้นคว้าด้วยตนเองไว้ว่า ถ้าต้องการความก้าวหน้าในอาชีพการทำงาน การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่งเพียงอย่างเดียวย่อมไม่เป็นการเพียงพอ แต่จะต้องเรียนรู้ที่จะค้นคว้าหาความรู้ต่างๆ เพิ่มเติมอยู่เสมอด้วย นอกจากนั้นครูทวียังมองต่อไปว่าการมีความรู้อยู่กับตัวมีแต่บวกแล้วก็บวกเท่านั้น ไม่มีลบ ไม่มีเสมอตัว เพราะฉะนั้นการหาความรู้ใส่ตัวจึงไม่ต้อง

กลัวว่าจะขาดทุน เพราะมันจะมีแต่คำว่ากำไรเท่านั้น ในการค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมของครูทวี ครูทวีใช้วิธีการอ่านหนังสือเป็นหลัก

“...ตรงนี้เป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมด้วยตัวเอง ตรงนี้ผมให้ความสำคัญนะ ซึ่งผมมองว่า การก้าวหน้าในสายงานสายอาชีพนั้น มันจะเรียนรู้แค่ตามคำสั่งอย่างเดียวไม่ได้หรอก คนอื่นๆ เขาไปถึงไหนต่อไหนกันแล้ว เพราะฉะนั้นเราต้องมีอะไรที่พิเศษกว่าคนอื่น ๆ ซึ่งผมก็ใช้วิธีการค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม ตรงนี้ช่วยในการทำงานได้มาก แล้วบางทีเราสามารถแสดงความคิดเห็นของเราให้นายฟังได้ด้วย อันนี้สำคัญ...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 3, 8 พ.ค. 2546)

“...คือการเรียนรู้อยู่กับตัวนี่มีแต่บวกแล้วก็บวกเท่านั้น ไม่มีลบ ไม่มีเสมอตัว เพราะฉะนั้นหาเข้าไปเถอะ หาความรู้ใส่ตัวนี้ ไม่ต้องกลัวว่าจะขาดทุน เพราะมันไม่มีคำว่าขาดทุน มันจะมีแต่คำว่ากำไรเท่านั้น คำว่าเสมอตัวก็ยังไม่เคย ผมก็ใช้วิธีหาความรู้เพิ่มเติม ส่วนใหญ่จะอ่านหนังสือเอา ...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 3, 8 พ.ค. 2546)

ผู้บริหารได้กล่าวถึงการอ่านหนังสือของครูทวีไว้ว่า

“...ตอนนี้เขาเป็นคนจริงจัง อย่างอ่านหนังสือเขาก็เลือกอ่านแต่เรื่องจริงจังที่เขามาใช้ประโยชน์ได้ จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับงานเป็นส่วนใหญ่...”

(สัมภาษณ์ผู้บริหารคนที่ 3, 8 พ.ค. 2546)

3.1.3 การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้

ครูทวีกล่าวว่า เวลาทำงานต้องคอยสังเกตการทำงานของนายไปด้วย พร้อมกับกันนั้นก็คอยตั้งคำถามถามตนเองว่าถ้าเป็นตนเองจะทำอย่างนั้นหรือไม่ อย่างไร ซึ่งในเรื่องของการสังเกตนั้นครูทวีกล่าวว่าจะต้องเกิดขึ้นจากตัวเราเอง เพราะไม่มีใครมาคอยบอกเรา ถ้าหากเรารักที่จะก้าวหน้าในสายงานแล้ว เราก็ต้องรู้จักที่จะคอยสังเกตการทำงานของนายเพื่อความก้าวหน้าของตนเอง โดยครูทวีการเปรียบเทียบการทำงานกับการอาบน้ำไว้อย่างน่าสนใจว่า การทำงานก็เหมือนกับการอาบน้ำ ใครอาบน้ำนั้นก็เปียก การทำงานก็เช่นเดียวกัน ใครทำมากก็ได้มาก ดังนั้นจึงไม่ต้องกลัวกับงานหนัก เพราะผลที่ได้มันไม่ได้ไปตกอยู่กับใครที่ไหนแต่มันจะตกอยู่ที่คนทำ

“...แต่เราจะต้องคอยสังเกตการทำงานของนายไปด้วย ว่าคนที่เป็นนายเขาทำงานยังไง เขาใช้เทคนิคอะไร เขาทำแบบไหน ถ้าเป็นเรา เราจะทำอย่างนั้นไหม เราต้องคอยสังเกตเอง ไม่มีใครมาคอยบอกให้เราสังเกตหรอก แต่ถ้าเราอยากก้าวหน้าในสายงาน เราก็ต้องรู้จักที่จะสังเกตการทำงานของนาย เรียนรู้ที่จะก้าวหน้า...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 3, 8 พ.ค. 2546)

“...ก็ยังคงคอยสังเกตการทำงานของนายว่า เขาทำยังไง เรื่องแบบนี้ นายตัดสินใจยังไง เพราะอะไรถึงได้ตัดสินใจแบบนั้น แล้วถ้าเป็นเราเราจะตัดสินใจอย่างนายไหม หรือว่าไม่ เพราะอะไร ตรงนี้มันต้องมีเหตุผลคอยรับรองตลอดนะ ไม่ใช่คิดเองเออเอง อันนั้นไม่ได้ เพราะว่างานในลักษณะนี้เป็นงานที่เปราะบาง และอ่อนไหวง่ายมาก เพราะฉะนั้นเราต้องระมัดระวังให้มาก อะไรนิดอะไรหน่อยอย่ามองข้าม...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 3, 8 พ.ค. 2546)

“...อยากไปดูนายทำงาน อยากรู้ อยากเห็นวิธีการทำงานของนาย คือเรื่องอย่างนี้มันบังคับกันไม่ได้นะ เพราะจริงๆ แล้วผมก็เหนื่อยเหมือนกับคนอื่นๆ แต่ที่ขอมตามไปอีกเพราะเราอยากรู้วิธีการทำงานของนาย แต่เราไม่ใช่วิธีการประจบสอพลอ เราใช้วิธีการทำงานใกล้ๆ นาย แล้วมันจะทำให้เราเรียนรู้งานได้ดีขึ้น ไม่ต้องไปกลัวเลยกับงานหนัก งานเหนื่อย ทำไปเถอะ แล้วผลที่ได้มันไม่ได้ไปตกอยู่กับใครที่ไหน มันอยู่ที่เรา ยิ่งทำมากยิ่งขึ้นได้มาก เหมือนการอาบน้ำ ใครอาบน้ำก็คนนั้นเปียก จริงไหม...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 3, 8 พ.ค. 2546)

โดยสรุป การเรียนรู้ในช่วงการทำงาน 1 – 2 ปี ซึ่งเป็นช่วงตัวหนอน ครูที่มีลักษณะการเรียนรู้ 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากการค้นคว้าด้วยตนเอง 3) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้

3.2 ช่วงดักแด้

สำหรับช่วงดักแด้ ซึ่งมีระยะเวลาตั้งแต่ 3 – 4 ปี ของการทำงาน ครูที่วัยยังคงมีลักษณะการเรียนรู้ในช่วงนี้เหมือนกับช่วงที่ 1 เพียงแต่เพิ่มลักษณะการเรียนรู้อีก 1 ลักษณะ คือ การเรียนรู้จากการลงมือทดลอง

“...นายเริ่มปล่อยๆ แล้ว เริ่มให้ตัดสินใจอะไรเองบ้าง เริ่มไว้ใจ เริ่มให้ลองเรียนรู้เอง ซึ่งผมชอบมากนะ ใครจะว่านายปล่อยเกาะหรืออะไรผมก็ไม่สนใจหรอก ผมว่าที่สุดแล้วมันได้อยู่ที่ตัวเรา ไม่ได้ใครที่ไหน ผมชอบที่นายให้ตัดสินใจอะไรเอง...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 3, 8 พ.ค. 2546)

“...อย่างที่ว่าเป็นการลองผิดลองถูก คือบางอย่างมันใช้ได้ เราก็ยิ้มหน้าระรื่น แต่มันก็มีบางอย่างที่ใช้ไม่ได้ เราก็ต้องหันมาที่จะปรับปรุงมัน รวมทั้งบางครั้งเราก็ต้องปรับปรุงตัวเราเองด้วย อันนี้สำคัญมากนะ...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 3, 8 พ.ค. 2546)

โดยสรุป การเรียนรู้ในช่วงที่ 2 คือช่วงของดักแต่นั้น เป็นช่วงระยะเวลาตั้งแต่ 3 – 4 ปี ของการทำงาน โดยที่ครูทวิได้เกิดการเรียนรู้ทั้งหมดในช่วงนี้คือ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากการค้นคว้าด้วยตนเอง 3) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ 4) การเรียนรู้จากการลองผิดลองถูก

3.3 ช่วงตัวแก่

ในส่วการเรียนรู้ในช่วงที่ 3 คือช่วงระยะเวลาตั้งแต่ 5 – 6 ปี นั้น คือช่วงของตัวแก่ โดยที่ยังมีการเรียนรู้ใน 3 ลักษณะแรกคงเดิม แต่ปรับเปลี่ยนลักษณะการเรียนรู้ในลักษณะที่ 4 เป็นการเรียนรู้จากปัญหา โดยมองว่า ในการทำงานกับปัญหา ซึ่งบางปัญหาแก้ไขได้โดยง่ายและใช้เวลาไม่นาน แต่ในขณะเดียวกันก็ยังมีอีกหลายปัญหาที่แก้ไขได้ยากและต้องใช้เวลาาน อย่างไรก็ตาม เราก็ต้องมีความพยายามที่จะแก้ไขต่อไป ซึ่งตรงนี้จะเป็สิ่งที่ทำทหาย และทำให้การทำงานสนุกมากขึ้น คือตราบไตที่ยังแก้ไขปัญหาไม่ได้เราก็ต้องมีความพยายามต่อไป และอย่าให้เงื่อนไขของเวลามาเป็นตัวบีบให้เราเองเกิดความท้อใจเป็นอันขาด นอกจากนั้นครูทวียังมองว่าการเรียนรู้จากปัญหานั้นเป็นเรื่องที่ตรงตัว แล้วมีความชัดเจนมากที่สุด เป็นเรื่องจริงที่เกิดขึ้น ซึ่งในการทำงานนั้นเราควรจะทำเอาปัญหาของชาวบ้านมาเป็นตัวตั้งในการทำงาน อย่าเอาทฤษฎีมาเป็นตัวตั้ง เพราะส่วนใหญ่แล้วทฤษฎีกับชีวิตจริงมันมักจะสวนทางกันเสมอ

“...การทำงานของ ตชด. มันก็คือการทำงานกับปัญหาสารพัดปัญหาที่เกิดขึ้น แล้วการได้เรียนรู้จากปัญหานั้นมันตรงๆ ตรงตัวที่สุดแล้ว แก้แบบนี้ไม่ได้ ลองเปลี่ยนลี แบบนี้ละได้ไหม เข้า ไม่

ได้อีก เข้า เปลี่ยนวิธีอีก ตรงนี้มันสนุกนะ แล้วเหมือนกับเรามีประสบการณ์ในการทำงาน มี ชั่วโมงบินสูงแล้วไง เราก็ดูภาพงานออก ดูสถานการณ์ออก ตรงนี้มันท้าทายที่สุด คือตราบได้ที่ยังแก้ปัญหาไม่ได้ เราก็ต้องพยายามต่อไป จริงไหม ทำจนกว่ามันจะสำเร็จ...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 3, 8 พ.ค. 2546)

“...ซึ่งบางอย่างก็ง่าย บางอย่างก็ยาก ทำกันจนหัวหมุน แต่ต้องยอมรับอยู่ข้อหนึ่งว่า การทำงาน ตชด. นี้ อย่าเอาเรื่องเวลามาเป็นเงื่อนไข เพราะมันจะกลายเป็นตัวบีบให้เราท้อ เราต้องยอมรับว่าปัญหาบางอย่างมันใช้เวลาในการสะสมมายาวนาน ชั่วโมงชั่วโมง จะให้กะปริบตาที่สองที่แล้วก็ให้ปัญหานั้นหายไป มันทำไม่ได้ ไม่ใช่การตุ๋น จริงไหม มันต้องใช้เวลา และบางทีก็ต้องใช้เวลานานมาก เราก็ต้องทำ ทำไปเรื่อยๆ...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 3, 8 พ.ค. 2546)

“...การอยู่กับปัญหาบางที่มันก็ทำให้เราเรียนรู้ได้แบบสายตรง ทางตรง ไม่ต้องอ้อมค้อมกันละ ให้อะไรเรื่องทฤษฎีไม่ต้องพูดถึง เพราะชีวิตจริงกับทฤษฎีส่วนใหญ่มันจะสวนทางกัน ผมคิดอย่างนั้นนะ เราต้องเอาชีวิตหรือว่าปัญหาของชาวบ้านมาเป็นตัวตั้ง อย่าเอาทฤษฎีมาเป็นตัวตั้ง ไม่งั้นทำงานไม่ได้หรอก ไม่รู้จะเริ่มต้นหนึ่ง สอง สาม ยังไง แต่การเรียนรู้จากปัญหามันจริงๆ สดๆ แล้วก็ชัดเจนที่สุด แล้วก็ท้าทาย ซึ่งผมชอบมาก มันเป็นดีสินะ ผมคิดว่าอย่างนั้น แต่อย่าท้อนะ ถ้าท้อแล้วหมดสิทธิ์เลย ห้ามท้อ...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 3, 8 พ.ค. 2546)

โดยสรุป ลักษณะการเรียนรู้ในช่วงที่ 3 คือช่วงของตัวแก่ ซึ่งเป็นช่วงระยะเวลาตั้งแต่ 5 – 6 ปี นั้น ครูทวิเกิดการเรียนรู้ที่สำคัญ 4 ลักษณะด้วยกัน คือ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากการค้นคว้าด้วยตนเอง 3) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ 4) การเรียนรู้จากปัญหา

3.4 ช่วงนโยบาย

สำหรับในช่วงสุดท้ายของการทำงาน ซึ่งเป็นช่วงที่ 4 นั้น จะเป็นช่วงระยะเวลา 7 ปีขึ้นไปจนกระทั่งเกษียณอายุราชการ โดยการเรียนรู้ในช่วงนี้เป็นช่วงของการนโยบาย กล่าวคือถ้าเปรียบกับวงจรชีวิตผีเสื้อนั้น ช่วงนี้ก็เป็นช่วงที่เติบโตเป็นผีเสื้อเต็มตัวและสามารถบินได้อย่างที่ผีเสื้อควรจะบินได้แล้ว โดยการเรียนรู้ใน 3 ลักษณะแรกยังคงอยู่ กล่าวคือ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2)

การเรียนรู้จากการค้นคว้าด้วยตนเอง 3) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ ส่วนการเรียนรู้ในลักษณะที่ 4 นั้น คือ การเรียนรู้จากประสบการณ์

“...การที่ผีเสื้อบินก็เหมือนกับการที่คนเราทำงานได้อย่างคล่องตัว มองงานออกอย่างสบายๆ มีประสบการณ์เต็มเปี่ยม พร้อมที่จะเป็นคลังความรู้ให้แก่น้องๆ รุ่นใหม่ๆ ที่เข้ามาทำงาน เป็นเหมือนชุมทรัพย์นะ ผมคิดว่าอย่างนั้น สามารถให้คำแนะนำ ให้ข้อคิด ช่วยรับฟังปัญหา ช่วยแก้ปัญหาในเด็กรุ่นใหม่ๆ ได้ อันนี้ถึงช่วงวัยของการเป็นผีเสื้อเต็มตัวแล้ว ทุกอย่างลงตัว...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 3, 8 พ.ค. 2546)

“...เอาประสบการณ์ที่ผ่านมา มาสอนเด็กรุ่นใหม่ได้ แก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ ทำได้ทุกอย่าง ผมคิดอย่างนี้ละ มันต้อง ผมขอใช้คำว่า “ต้อง” เถอะ มันต้องทำให้ได้ด้วยนะ ถึงตอนนี้นั้นก็ เหมือนกับความมีอาวุธมันบังคับเราด้วย เราก็ต้องทำให้ได้ ไม่อย่างนั้นความน่าเชื่อถือ หรือว่าความเป็นรุ่นพี่ที่ดีที่เป็นตัวอย่างให้รุ่นน้องได้มันก็ไม่มี พอมันไม่มีแล้วมันเสียหายไหม มันก็เสียหาย อาจอีกต่างหาก เพราะฉะนั้นเราต้องก้าวไปข้างหน้าเสมอ ขึ้นเราอยู่กับที่เดี๋ยวรุ่นน้องก็แซงหน้าเราไป อายเด็กมัน ผมคิดอย่างนี้ละ...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 3, 8 พ.ค. 2546)

สรุปได้ว่า ลักษณะการทำงานของครูทวิที่เกิดขึ้นในช่วงที่ 4 หรือช่วงโอบยบินนี้ เป็นช่วงสุดท้ายของการทำงานคือ 7 ปีขึ้นไปจนกระทั่งเกษียณอายุราชการ ครูทวิมีลักษณะการเรียนรู้ที่สำคัญ 4 ลักษณะคือ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากการค้นคว้าด้วยตนเอง 3) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ 4) การเรียนรู้จากประสบการณ์

โดยสรุป ลักษณะการเรียนรู้ของครูทวิในบทบาทการพัฒนาชุมชนเปรียบเหมือนกับวงจรชีวิตผีเสื้อ ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ช่วง คือ ช่วงที่ 1 หรือช่วงตัวหนอน ช่วงนี้จะเป็นช่วงการทำงานตั้งแต่ 1 – 2 ปี ในช่วงนี้ครูทวิเกิดการเรียนรู้ที่สำคัญ 3 ลักษณะ กล่าวคือ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากการค้นคว้าด้วยตนเอง 3) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้

ในช่วงที่ 2 หรือช่วงดักแด้ นั้น มีระยะเวลาตั้งแต่ 3 – 4 ปี ในช่วงนี้ครูทวิมีลักษณะการเรียนรู้ 4 ลักษณะ คือ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากการค้นคว้าด้วยตนเอง 3) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ 4) การเรียนรู้จากการลองผิดลองถูก

ช่วงที่ 3 หรือช่วงตัวแก่ นั้น เป็นช่วงการทำงานตั้งแต่ 5 – 6 ปี ในช่วงนี้ยังคงมีลักษณะการเรียนรู้ทั้งหมด 4 ลักษณะ ดังต่อไปนี้คือ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากการค้นคว้าด้วยตนเอง 3) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ 4) การเรียนรู้จากปัญหา

สำหรับในช่วงที่ 4 นั้น คือช่วงโอบยบิน ซึ่งจะเป็นช่วงการทำงาน 7 ปีขึ้นไปจนกระทั่งเกษียณอายุราชการ ลักษณะการเรียนรู้ของครูทวิมีทั้งหมด 4 ลักษณะ ดังต่อไปนี้คือ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากการค้นคว้าด้วยตนเอง 3) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ 4) การเรียนรู้จากประสบการณ์

4. เส้นทางการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน

จากการศึกษาเรื่องลักษณะการเรียนรู้ของครูทวิในบทบาทการพัฒนาชุมชน พบว่า เส้นทางการเรียนรู้ของครูทวิในบทบาทการพัฒนาชุมชนคือ ครูทวิได้แบ่งช่วงเวลาในการทำงานของตนออกเป็น 4 ช่วง โดยที่ใน 3 ช่วงแรกจะใช้เวลาช่วงละ 2 ปีเท่าๆ กันคือ ช่วงที่ 1 ระยะเวลา 1 – 2 ปีของการทำงาน ช่วงที่ 2 คือช่วง 3 – 4 ปีในการทำงาน และช่วงที่ 3 คือช่วง 5 – 6 ปีในการทำงาน ส่วนในช่วงสุดท้ายนั้นจะเป็นช่วง 7 ปีขึ้นไป จนกระทั่งเกษียณอายุราชการ โดยที่ครูทวิมองว่า การทำงานในบทบาทการพัฒนาชุมชนของตนเองนั้นมีลักษณะเหมือนกับวงจรชีวิตผีเสื้อ โดยในช่วงแรกของการทำงานคือช่วง 1 – 2 ปี นั้นเป็นช่วงของตัวหนอน ส่วนช่วงที่สองซึ่งเป็นช่วง 3 – 4 ปี นั้นเป็นช่วงดักแด้ ช่วงที่สามซึ่งเป็นช่วง 5 – 6 ปี นั้นเป็นช่วงตัวแก่ และช่วงสุดท้ายคือช่วง 7 ปีขึ้นไปจนกระทั่งเกษียณอายุราชการนั้นเป็นช่วงของการโอบยบิน

ในช่วงที่ 1 หรือช่วงตัวหนอนคือช่วงการทำงานตั้งแต่ 1 – 2 ปี นั้น ครูทวิเกิดการเรียนรู้ที่สำคัญ 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากการค้นคว้าด้วยตนเอง 3) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้

ส่วนช่วงที่ 2 หรือช่วงดักแด้นั้น มีระยะเวลาตั้งแต่ 3 – 4 ปี ในการทำงาน ครูทวิเกิดการเรียนรู้เหมือนในช่วงแรกทุกประการ แต่ได้เพิ่มลักษณะการเรียนรู้ขึ้นมาอีก 1 ลักษณะ เป็นลักษณะที่ 4 คือ การเรียนรู้จากการลองผิดลองถูก ดังนั้นลักษณะการเรียนรู้ในช่วงที่ 2 ได้แก่ 1) การเรียนรู้ตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากการค้นคว้าด้วยตนเอง 3) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ 4) การเรียนรู้จากการลองผิดลองถูก

ส่วนในช่วงที่ 3 หรือช่วงตัวแก่นั้น เป็นช่วงการทำงานตั้งแต่ 5 – 6 ปี ในช่วงนี้ครูทวิเกิดการเรียนรู้ที่สำคัญใน 3 ลักษณะแรกเหมือนช่วงที่หนึ่งและช่วงที่สอง เพียงแต่ปรับการเรียนรู้ในลักษณะที่ 4 เข้ามา นั่นคือ การเรียนรู้จากปัญหา ดังนั้นในช่วงนี้ครูทวิจึงมีลักษณะการเรียนรู้ทั้งหมด 4 ลักษณะ

ดังต่อไปนี้คือ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากการค้นคว้าด้วยตนเอง 3) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ 4) การเรียนรู้จากปัญหา

และในช่วงที่ 4 หรือช่วงโอบยบิน ซึ่งจะเป็นช่วงการทำงาน 7 ปีขึ้นไปจนกระทั่งเกษียณอายุราชการ ครูทวิเกิดการเรียนรู้เหมือนกับการเรียนรู้ในช่วงที่ผ่านมาใน 3 ลักษณะแรก แต่ได้ปรับการเรียนรู้ในลักษณะที่ 4 เข้ามา นั่นคือ การเรียนรู้จากประสบการณ์ ดังนั้นลักษณะการเรียนรู้ของครูทวิในช่วงที่ 4 หรือว่าช่วงโอบยบินมีทั้งหมด 4 ลักษณะ ดังต่อไปนี้คือ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากการค้นคว้าด้วยตนเอง 3) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ 4) การเรียนรู้จากประสบการณ์

ซึ่งจากเส้นทางการเรียนรู้ดังกล่าว สามารถแสดงได้ตามแผนภาพดังต่อไปนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภาพที่ 7 : เส้นทางการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน : กรณีศึกษาที่ 3 “ครูทวี”

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

5. แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน

5.1 แนวทางที่เกิดขึ้นภายในตนเอง

5.1.1 มีการพัฒนาตนเอง

“...ผมคิดว่ายิ่งเวลาผ่านไป เรายุ่เองก็อายุไ้สูงขึ้นเรื่อย ๆ เพราะฉะนั้นถ้าเราหยุดอยู่กับที่เด็กรุ่นหลังก็จะแซงหน้าเราไป ผมยอมไม่ได้หรอก ผมถือว่าผมได้เปรียบในแง่ของประสบการณ์ ถ้าจะเทียบกับเด็กรุ่นหลังหรือว่า ตชด. รุ่นน้องๆ นี้ เพราะฉะนั้นผมต้องพัฒนาตัวเองอยู่เสมอไม่วิธีใดก็วิธีหนึ่ง คือเราต้องดิ้นรนจนจนววยเพื่อให้ตัวเราเองเป็นที่ยอมรับของหน่วยงาน ของเด็กรุ่นหลังด้วย ไม่ใช่ให้เขาข้ามหัวเราไป...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 3, 8 พ.ค. 2546)

“...ผมเป็นคนทีหวังความก้าวหน้าในสายงานนะ ไม่ใช่อยู่ไปวัน ๆ หรือว่าแค่นี้พอแล้ว ผมไม่ใช่คนอย่างนั้น ผมคิดว่าคนเราต้องมีเป้าหมายในชีวิต แล้วพยายามเดินไปให้ถึงมันให้ได้ แต่ไม่ใช่ว่าจะไปทำร้ายคนอื่นนะ ไม่ใช่เหยียบหัวคนอื่น อันนั้นก็ไม่ได้ถูก แล้วก็ไม่ควรทำ แต่ว่าเราต้องทำให้เราไปถึงเป้าหมายโดยวิธีการที่ถูกที่ควร อย่างทำงานก็ต้องทำให้ดีที่สุด อะไรไม่เข้าใจอะไรเป็นเรื่องใหม่ที่ไม่เคยรู้ แต่นายสั่งให้ทำ เราก็ต้องดิ้นรนหาความรู้เพิ่มเอง จะมาบอกว่าทำไม่ได้หรอก เพราะไม่รู้ว่าจะต้องทำยังไง อันนั้นผมว่าเป็นเรื่องที่ไม่ควรทำ...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 3, 8 พ.ค. 2546)

5.1.2 มีการแข่งขัน

“...สมมติว่า ทุกคนได้รับมอบหมายให้ทำงานชิ้นหนึ่ง วิธีการทำงานของผมก็คือว่า เราต้องประเมินคนอื่นด้วยว่าเขาจะทำได้ขนาดไหน แน่ใจว่าผมต้องทำให้ดีกว่าเท่าที่ผมจะทำได้ บางทีบางครั้ง ผมประเมินต่ำไป ผลออกมากลายเป็นว่าผมทำดีที่สุดก็จริง แต่เมื่อเทียบกับคนอื่นแล้ว ผมยังไม่ดีที่สุด ตรงนั้นเราก็ต้องยอมรับผลของมัน ถือว่าแข่งกันที่ผลงาน ตรงนี้ผมคิดว่ามันจะยุติธรรมที่สุด ไม่มีการแทงข้างหลัง...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 3, 8 พ.ค. 2546)

“...เรื่องของการประเมินนี้เป็นเรื่องสำคัญนะ ถ้าเราเป็นนักมวย แล้วเราไม่ประเมินคู่ต่อสู้ของเรา เรายุ่เองก็จะซ้อมแบบสะเปะสะปะ ไม่มีเป้าหมายในการซ้อมที่แน่นอน สุดท้ายก็แพ้ อันนี้ก็

เหมือนกับการทำงาน ในมุมหนึ่งทุกคนเป็นเพื่อนกัน แต่เมื่อถึงเวลาการทำงานมันก็อีกส่วนหนึ่ง เราต้องประเมินความสามารถในการทำงานของเพื่อนเราด้วย แล้วเราเองก็ทำให้ดีที่สุด ซึ่งอาจจะหมายถึงดีกว่าเพื่อนคนอื่น หรือดีที่สุดเท่าที่เราจะทำได้ในขณะนั้น...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 3, 8 พ.ค. 2546)

5.2 แนวทางที่เกิดจากภายนอก

5.2.1 การจัดอบรม

ในเรื่องของการอบรมนั้น ครูทวิกล่าวว่ ปัจจุบันทางหน่วยงานต้นสังกัดเองก็ได้มีการจัดอบรมให้แก่บุคลากรอยู่เสมอ แต่โลกปัจจุบันก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว แต่ขณะที่ที่ผ่านไปมีอะไรใหม่ๆ เกิดขึ้นมากมาย เพื่อให้ ตชด. ก้าวทันความเปลี่ยนแปลงต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องกับสายงาน ดังนั้นจึงควรจะมีการจัดอบรมให้แก่ ตชด. อย่างสม่ำเสมอ เพื่อที่จะเป็นการเสริมคือเสริมความรู้จากเดิมเข้ากับความรู้ใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา ในการอบรมนั้นควรจะมีการคัดเลือกคนเข้าอบรมให้ตรงกับสายงาน หรือภาระงานที่ทำอยู่เพื่อที่จะทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการนำมาประยุกต์ใช้ในการทำงานต่อไป

“...คือผมมองว่าปัจจุบันโลกเราก้าวหน้าไปเร็วมาก แต่ขณะที่ที่ผ่านไปเกิดอะไรใหม่ๆ มากมาย ทีนี้เราในฐานะมนุษย์คนหนึ่งมันจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้ให้ทันกับความก้าวหน้าต่างๆ ที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะในเรื่องที่มันเกี่ยวข้องกับสายงานของเรา เรายังควรต้องรู้อย่างแน่นอน ทีนี้เราแต่ละคนต่างก็เรียนจบกันมานานแล้ว ทำงานกันมานานแล้ว เพราะฉะนั้นมันก็ต้องมีอะไรนิดๆ หน่อยๆ ที่จะเข้ามาเสริมให้ความรู้ที่เราได้เคยเรียนกับความก้าวหน้าทางวิทยาการต่างๆ นี่มันอยู่ครบในตัวเรา...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 3, 8 พ.ค. 2546)

“...ผมคิดว่าการจัดอบรมซึ่งไม่จำเป็นที่จะต้องใช้เวลาาน แล้วสามารถที่จะจัดช่วงปิดเทอมได้แล้วมันเป็นเรื่องที่เราจะบอกความต้องการหรือว่าความสนใจในเรื่องที่จะอบรมได้ แล้วมันยังมีความทันสมัย เอามาใช้ในสายงานได้ ผมคิดว่าตรงนี้นั้นมันจะมีประโยชน์มาก แล้วมันก็เกิดขึ้นแล้ว คือตอนนี้ทางกองบัญชาการเองก็มีนโยบายเรื่องนี้อยู่ และเราก็ทำกันอยู่...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 3, 8 พ.ค. 2546)

“...อย่างครุศาสตร์ จุฬาฯ นี่ก็จัดให้บ่อย...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 3, 8 พ.ค. 2546)

5.2.2 การสร้างขวัญและกำลังใจ

ครุทวิมองว่าในเรื่องของการสร้างขวัญและกำลังใจนั้นเป็นเรื่องที่สำคัญที่จะในการปฏิบัติงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ได้วางไว้ทุกประการ

“...เรื่องของขวัญและกำลังใจในการทำงานโดยเฉพาะอย่างยิ่งในการทำงานของ ตชด. นั้นมันสำคัญมาก แทบจะเรียกได้ว่าเป็นสิ่งเดียวที่จะทำให้เรามีพลังในการทำงานมากขึ้น เพราะฉะนั้นในเรื่องของการพิจารณาความดีความชอบอะไรต่างๆ นี่ ถ้ามันมีเกณฑ์ที่เราทุกคนรับรู้ตรงกัน แล้วมันชัดเจนเป๊ะๆ ออกมา คนทำงานอย่างเราก็จะมีขวัญและกำลังใจมากขึ้น เหมือนกับเรามั่นใจว่าทำดีได้ อะไรอย่างนั้น...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 3, 8 พ.ค. 2546)

“...ผมคิดว่ามันเป็นเหมือนเรื่องของจิตวิทยานะ เป็นการให้กำลังใจ สร้างขวัญและกำลังใจ ซึ่งเป็นเรื่องที่สำคัญมากสำหรับคนที่ทำงาน มันเป็นเหมือนการสร้างพลังใจ การให้กำลังใจกันในการทำงานอะไรอย่างนั้น ซึ่ง ตชด. ก็เหมือนกับคนทั่วไป เราเองก็ต้องการในด้านของจิตใจเหมือนกัน แล้วถ้าคนที่ทุ่มเทในการทำงานเขาได้รับผลที่ดีจากการทุ่มเทนั้น ผมว่าคราวนี้คนทั้งองค์กรก็ทำแบบทุ่มเทกันอย่างสุดเหวี่ยงแน่...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 3, 8 พ.ค. 2546)

กล่าวโดยสรุป ในเรื่องของแนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของครุทวิในบทบาทการพัฒนาชุมชนนั้น แบ่งออกเป็น 2 แนวทาง ได้แก่ แนวทางที่ 1 คือ แนวทางที่เกิดขึ้นภายในตนเอง โดยแบ่งออกเป็น 2 แนวทางคือ 1) มีการพัฒนาตนเอง 2) มีการแข่งขัน

แนวทางที่ 2 คือ แนวทางที่เกิดจากภายนอก แบ่งออกเป็น 2 แนวทาง ได้แก่ 1) การจัดอบรมสำหรับการจัดอบรมนั้นควรมีการคัดเลือกบุคคลเข้าอบรมให้ตรงกับสายงาน เพื่อที่จะทำให้การอบรมนั้นๆ ไม่สูญเปล่า รวมทั้งควรมีการสำรวจความต้องการของ ตชด. สายปฏิบัติงานเกี่ยวกับหัวข้อที่จะอบรมว่า ตชด. สายปฏิบัติงานต้องการอบรมในเรื่องใด แล้วให้หน่วยงานต้นสังกัดจัดอบรมให้ตามนั้น เพื่อที่ว่าการอบรมในแต่ละครั้ง ตชด. จะสามารถนำมาปฏิบัติได้จริงตรงตามความต้องการอัน

จะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อไป 2) การสร้างขวัญและกำลังใจ หน่วยงานต้นสังกัดควรมีการระบุ
เกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณาควรดีความชอบให้ชัดเจน และให้เป็นที่รับรู้ของบุคลากรทั้งหน่วยงาน เพื่อที่
จะทำให้บุคลากรมีแนวทางในการปฏิบัติงานที่ชัดเจน อันจะทำให้มีขวัญและกำลังใจที่ดีในการทำงาน
และพร้อมจะทำงานที่ได้รับมอบหมายให้ดีที่สุด

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตอนที่ 4 : กรณีศึกษาที่ 4 “ครูชิต” (นามสมมติ)

1. ภูมิหลังของกรณีศึกษา

1.1 พื้นฐานครอบครัว : ครอบครัวใหญ่ ยากจน และประกอบอาชีพเกษตรกรรม

ครูชิต(นามสมมติ) เป็นคนภาคกลางโดยกำเนิด มีพี่น้องทั้งหมด 5 คน ครูชิตเป็นบุตรคนที่ 3 ของครอบครัว ครอบครัวของครูชิตประกอบอาชีพเกษตรกรรมโดยการทำไร่ทำนา และยากจน

“...ผมเป็นคนพระนครศรีอยุธยา เกิดที่นั่น โตที่นั่น ครอบครัวประกอบอาชีพเกษตรกรรมทำไร่ทำนา และก๊จน...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 4, 28 มี.ค. 2546)

“...อย่างชีวิตผม ในตอนสมัยเด็กๆ โย้ย เจอมาสารพัดรูปแบบ ต้องต่อสู้ดิ้นรน ทำทุกวิถีทางในทางสุจริตนะเพื่อให้ได้มีกินมีใช้ ใ้ที่บอกว่าให้มีกินมีใช้ไม่ได้หมายถึงมีกินมีใช้อย่างฟุ่มเฟือยนะ เอาแค่ให้รอดไปวันๆ หนึ่งเท่านั้นเอง...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 4, 28 มี.ค. 2546)

“...เพราะเราอยู่กันอย่างแร้นแค้น ว่าง่ายๆ นะ เราอยู่กันอย่างแร้นแค้นจริงๆ...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 4, 9 พ.ค. 2546)

1.2 ลักษณะนิสัย :

1.2.1 ไม่ตั้งใจเรียน

“...เขาแต่เที่ยวยิงนกตกปลา...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 4, 9 พ.ค. 2546)

“...ผมไม่ใช่คนเรียนเก่งหรือเรียนดี ผมแค่เรียนแบบเอาตัวรอดได้ คือไม่ถึงกับตกหรือว่าต้องซ่อม แต่เกรดก็ไม่ดีต่ออะไรมากมาย ถ้าเทียบกับสมัยนี้เกรดของผมก็อยู่ในระดับ 1 หรือ 2 นานๆ จะมี 3 โผล่มาสักวิชา ส่วน 4 ไม่ต้องพูดถึง อะไรแบบนั้น...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 4, 28 มี.ค. 2546)

“...สมัยเด็กก็อย่างที่บอกว่าเรียนหนังสือไม่ได้เก่งอะไร ผลการเรียนมันก็ฟ้องอยู่ ผมเองก็ยอมรับความเป็นจริง...ค่อนข้างดีอ เกเร ไม่ค่อยตั้งใจเรียน ชอบทำทุกอย่างที่ไม่ใช่เรื่องเรียน...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 4, 9 พ.ค. 2546)

2.1.2 ความประพฤติไม่เรียบร้อย

นอกจากนั้นชีวิตในวัยเด็กของครูชิตยังเป็นเด็กที่ค่อนข้างซน เกเร เป็นหัวโจก ครูชิตมองว่าตนเองไม่ค่อยเอาถ่านสักเท่าไร มีการชกต่อยอยู่เป็นประจำ ซึ่งครูชิตมองว่าเป็นไปตามประสาผู้ชาย

“...ก็ซนนะถ้าเทียบกับเด็กๆ อื่นๆ ในวัยเดียวกัน ผมเป็นหัวโจก คือถ้าไม่ได้เรียนหนังสือนั้นก็คงจะเป็นนักเลงหัวไม้ไปแล้ว ผมก็จะมีเรื่องทะเลาะชกต่อยกับเด็กๆ วัยเดียวกันเป็นประจำ ไม่ได้เรียบร้อยอะไรหรอก ก็จะถูกครูตีเป็นประจำเหมือนกัน...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 4, 9 พ.ค. 2546)

1.2.3 รักความยุติธรรม

“...แล้วเราก็จะไม่ชอบเวลามีคนมารังแก อย่างเช่น เขาไปวางเบ็ดไว้ แล้วมีคนมาจับปลาที่ติดเบ็ดเราไป แหม มันจะยอมได้ยังไง จริงไหม มันก็ต้องมีเรื่องกันสักหน่อยอะไรแบบนี้...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 4, 9 พ.ค. 2546)

“...เวลาที่ไปมีเรื่องกับคนอื่นนะ ไม่ใช่เป็นตัวหาเรื่องนะ แต่ว่าเราจะเป็นคนที่ไม่ยอมคนมากกว่า พอมีคนมารังแก เราก็ไม่หงอ ไม่ปล่อยให้เขามารังแกเราฝ่ายเดียว บางทีสู้เขาไม่ได้หรอกนะแต่ก็ต้องสู้ มันเป็นนิสัยนะ เอาจริง มันเป็นสันดานมากกว่า คือสู้ทุกอย่าง ที่รู้ว่าแพ้ ทุ้มๆ ที่รู้ว่าสู้ไม่ได้ ทุ้มๆ ที่รู้ว่าเมื่อมีแผลกลับไปที่บ้านก็ต้องถูกพ่อตีซ้ำ คือคนสมัยก่อนมันเป็นยังงี้จริงๆ นะ ไม่มีโอ้ลูกเหมือนสมัยนี้หรอก ลูกมีแผลฟกซ้ำดำเขียวกลับบ้านมา สอบถามได้ความว่าไปตีกับเพื่อนแล้วแพ้มารูปมา พ่อฉวยไม้เลย ตีซ้ำ ตีหนักด้วยนะ ไม่ได้ตีแบบแตะๆ...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 4, 9 พ.ค. 2546)

1.3 ชีวิตและความฝันในวัยเด็ก

1.3.1 ทำงานช่วยเหลือครอบครัว

“...ทำทุกอย่าง ทำได้หมด แล้วก็ชอบนะ บางทีต้องหยุดโรงเรียนเพื่อไปทำงานช่วยที่บ้านก็ไม่ได้รู้สึกเสียใจ เด็กบางคนเสียใจใช่ไหม เสียใจที่ไม่ได้ไปโรงเรียน แต่ผมกลับชอบเสียอีกที่ได้หยุดโรงเรียน คือตอนนั้นเราไม่เห็นความสำคัญของการเรียนมั้ง แต่เวลาเราไปช่วยที่บ้านนี่เรา เป็นเป็นขึ้นเป็นอัน อย่างเป็นไปช่วยเกี่ยวข้าว เราก็เห็นว่ามันได้งานนะ คือเกี่ยวข้าวเสร็จ แล้วมันก็ภูมิใจว่าเราทำได้...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 4, 9 พ.ค. 2546)

“...คือไม่ใช่แค่ผมคนเดียว แต่พี่ๆ น้อง ทั้งหมด เราต้องช่วยกัน เพราะบ้านเราจน เพราะฉะนั้น เรื่องงานนี้เราทั้งครอบครัวทำได้ทุกอย่าง แล้วก็ทำกันมาตั้งแต่เด็กๆ...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 4, 9 พ.ค. 2546)

1.3.2 อยากเป็นครู :

ในวัยเด็กครูชิตก็ไม่ต่างไปจากเด็กคนอื่นๆ ที่มีความใฝ่ฝันมาตั้งแต่เด็กๆ ว่าโตขึ้นอยากจะทำ ในสิ่งที่ตนเองต้องการ อาชีพที่ครูชิตใฝ่ฝันไว้นั้นก็คือการเป็นครูนั่นเอง

“...ตอนเด็กๆ ผมอยากเป็นครู ก็ได้เลือกเรียนครู ผมจบครูมานะครับ...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 4, 28 มี.ค. 2546)

“...ผมเรียนจบปริญญาตรีที่วิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา วิชาเอกพลศึกษา...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 4, 28 มี.ค. 2546)

1.4 คติในการดำเนินชีวิต

1.4.1 ทำวันนี้ให้ดีที่สุด

“...เวลามันผ่านไปเร็วมาก ผมเป็นคนที่อยู่กับปัจจุบันนะ ผมจึงให้ความสำคัญกับปัจจุบันมาก แล้วก็ตั้งใจที่จะทำปัจจุบันของผมให้ดีที่สุด เพราะผมเชื่อว่าถ้าปัจจุบันของผมดีมันก็จะส่งผล ไปถึงอนาคตของผมให้ดีไปด้วย แล้วเมื่อปัจจุบันของผมกลายเป็นอดีตไป อดีตของผมก็ย่อม จะต้องดีไปด้วยอย่างแน่นอน เพราะปัจจุบันของผมดี...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 4, 28 มี.ค. 2546)

1.4.2 ความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์

ครูชิดกล่าวว่า ถึงแม้ว่าตนเองจะตายไปในตอนนี้ก็ได้เสียตายชีวิตแต่อย่างใด ทั้งนี้เนื่องจากในการทำงานที่ผ่านมา นั้น ตนเองได้ทำอย่างเต็มที่ ได้ใช้ชีวิตอย่างคุ้มค่า ได้ตอบแทนแผ่นดินเกิด ได้ทำงานเพื่อประชาชน ได้ทำงานถวายเจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดิน ซึ่งนับว่าเป็นเกียรติยศสูงสุดในชีวิตซึ่งได้อุทิศแล้วเพื่อแผ่นดิน เพราะได้เห็นเจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดินทำงานเพื่อบ้านเมืองแล้ว ทำให้ครูชิดหันมามองตนเอง และคิดว่าตนเองก็พร้อมที่จะทำงานเพื่อบ้านเมือง ในฐานะที่เป็นคนไทยคนหนึ่ง ตนเองก็พร้อมที่จะทำทุกอย่างเพื่อถวายแด่พระองค์ท่านทุกพระองค์

“...ถึงตอนนี้ถ้าผมจะตาย ผมก็ไม่เสียตายหรือว่าไม่เสียใจอะไร เพราะเท่าที่ผ่านมาผมถือว่าผมได้ใช้ชีวิตคุ้มค่าแล้ว ได้ตอบแทนแผ่นดินเกิด ได้ทำงานเพื่อประชาชน ได้ทำงานถวายเจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดิน อันนี้ถือว่าเป็นเกียรติยศสูงสุดในชีวิตจริงๆ ของผมแล้ว ผมคิดว่าตอนนี้ชีวิตของผมที่ยังมีอยู่นั้นถือว่าเป็นกำไร แล้วจะทำให้ประชาชนเขาได้กำไรจากการมีชีวิตอยู่ของผมด้วย จะไม่อยู่อย่างหายใจทิ้งไปวันๆ อย่างเด็ดขาด ...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 4, 28 มี.ค. 2546)

“...และเมื่อองค์พระมหากษัตริย์เองท่านก็ทรงงานหนักมาตลอดชีวิต เพื่อประชาชนชาวไทย ผมว่าประชาชนชาวไทยเองก็ต้องพยายามช่วยเหลือกัน ช่วยกันขจัดปัญหา และให้โอกาสแก่ผู้ด้อยโอกาสเหล่านั้นบ้าง อันนี้เป็นเรื่องสำคัญ และเป็นเรื่องที่ใครคนใดคนหนึ่งทำตามลำพังไม่ได้ แต่คนไทยทั้งหมดสืบทอดว่าด้านนั้นแหละที่จะต้องช่วยกัน ช่วยกันทำถวายแด่พระองค์ท่านทุกพระองค์...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 4, 28 มี.ค. 2546)

“...ผมเองมองว่าการที่ ตชด. มีกำลังใจที่ดีส่วนหนึ่งและเป็นส่วนหลักส่วนใหญ่เลยก็คือเรื่องของพระมหากษัตริย์คุณที่เริ่มตั้งแต่สมเด็จพระเจ้า ในหลวง พระราชินี และตอนนี้ก็เป็นสมเด็จพระเทพฯ ท่าน ที่ทรงเป็นแบบอย่างและทรงเมตตากับชาว ตชด. เป็นอันมาก พระมหากษัตริย์คุณของทุกๆ พระองค์ ตชด. ทุกคนต่างซาบซึ้งและก็เก็บไว้เป็นกำลังใจในการทำงานตลอดมา เราถึงอยู่ได้มาจนถึงทุกวันนี้ และยังคงตั้งมั่นที่จะทำคุณงามความดีแก่แผ่นดินเพื่อถวายแด่พระองค์ท่านทุกพระองค์...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 4, 9 พ.ค. 2546)

2. ทักษะคิดต่ออาชีพ

2.1 ทักษะคิดต่ออาชีพครู : มีทักษะคิดที่ดีมากต่ออาชีพครู

“...อย่างที่ยกตัวอย่างบอกว่าเป็นครู อยากเป็นมาตั้งแต่เด็กๆ บอกไม่ถูกเหมือนกันว่าทำไม อาจเป็นเพราะว่าเราใกล้ชิดกับครูมากกว่าอาชีพอื่นก็ได้ เลยฝังใจ แล้วครูของผมแต่ละคนก็มีความเป็นครูสูง เราอุ้มใจ สบายใจที่ได้อยู่ใกล้ ถึงแม้บางครั้งจะถูกครูตี แต่นั่นเรารู้ว่าเป็นเพราะเราทำผิด ครูเลยตี...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 4, 28 มี.ค. 2546)

“...เวลาไม่ไปโรงเรียน ครูก็จะมาตามที่บ้าน คอยถาม เป็นห่วงเป็นใย บางทีครูคุดข้าวห่อไปเผื่อเราด้วย อะไรอย่างนี้ มันทำให้เรารู้สึกดีต่อคนที่ทำอาชีพนี้มาก เลยอยากเป็นครู...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 4, 28 มี.ค. 2546)

2.2 ทักษะคิดต่ออาชีพตำรวจ : มีทักษะคิดที่ดีต่ออาชีพตำรวจ

“...กับตำรวจก็เรียกได้ว่าใกล้ชิด เพราะมีญาติเป็นตำรวจ 2-3 คน แต่ว่ามันก็ยังไม่ได้ใกล้ชิดมากเหมือนครูที่เราต้องเจอแทบทุกวันถ้าเราไปโรงเรียนนะ กับตำรวจนี่จะเป็นในเรื่องของชอบเครื่องแบบของเขามากกว่า ก็น่าจะเป็นไปตามประสาเด็ก ดูว่ามันก็ดี เทดี อะไรอย่างนั้น...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 4, 9 พ.ค. 2546)

2.3 ทักษะคิดต่ออาชีพครูตำรวจตระเวนชายแดน : มีทักษะคิดที่ดีต่ออาชีพครูตำรวจตระเวนชายแดน

แดน

ครูซิดกล่าวว่า ปัจจุบันถือว่าตนเองมาถึงจุดสูงสุดในชีวิตแล้วก็ได้ เพราะการทำงานที่ได้ทำเพื่อแผ่นดิน เพื่อประชาชน เพื่อราชวงศ์ นั่นถือว่าเป็นสุดยอดความฝันในชีวิตของตนแล้ว ครูซิดยังกล่าวต่อไปว่า ภาคภูมิใจกับการทำงานเป็นตำรวจตระเวนชายแดนมาก

“...ตอนมาทำงานใหม่ๆ ผมตั้งเป้าหมายไว้ในใจเลยว่า ต้องอยู่ร่วมทุกข์กับชาวบ้านให้ได้ คือการร่วมสุขไม่ต้องพูดถึง เพราะไม่รู้ว่าจะมีสุขให้ร่วมไหม แต่เรื่องร่วมทุกข์นี่เห็นแว่วว่าได้ร่วมอย่างแน่นอนและท่าทางจะได้ร่วมกันหลายทุกข์ด้วย มันต้องถอดใจสู้ ผมคิดอย่างนั้นนะ แล้ว

ต้องมีความหวัง ใครจะมองว่าหวังลมๆ แล้งๆ ก็ช่าง แต่เราต้องมีความหวัง และเราเองอีกนั้นแหละที่จะต้องเผื่อแผ่ความหวังนั้นไปสู่ชาวบ้านด้วย...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 4, 28 มี.ค. 2546)

“...ผมภูมิใจกับการได้ทำงานเป็นตำรวจตระเวนชายแดนมาก ใครจะมอง จะดูถูกยังไง ผมนิ่งแล้ว ใจผมนิ่งแล้ว คิดอยู่แค่ว่าเรารู้ว่าเราทำอะไร ทำเพื่อใคร...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 4, 9 พ.ค. 2546)

3. ลักษณะการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน

ลักษณะการเรียนรู้ของครูชิตแบ่งออกเป็น 3 ช่วง ได้แก่

3.1 ช่วงการฝึกฝน

ช่วงการฝึกฝนคือช่วงอายุการทำงานตั้งแต่ 1 – 5 ปี โดยมีลักษณะการเรียนรู้ดังนี้

3.1.1 การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง

สำหรับลักษณะการเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่งนั้น ครูชิตกล่าวว่า เป็นลักษณะเฉพาะตัวในการทำงานของตำรวจและทหาร

“...ผมคิดว่าการปฏิบัติตามคำสั่งนั้นมันเป็นการสอนเราอย่างหนึ่ง เป็นการช่วยให้เราเกิดการเรียนรู้อย่างหนึ่งที่สำคัญมาก และยิ่งโดยเฉพาะลักษณะการทำงานแบบตำรวจ หรือว่าทหาร มันก็จะมีลักษณะของการทำงานแบบตามคำสั่งที่ชัดเจนมาก คือทำตามที่นายสั่งหรือว่าหน่วยเหนือสั่ง เราจะทำน้อยหรือมากกว่านี้ไม่ได้นะ ถ้าวัดวินัย ถูกลงโทษได้ อันนี้ผมต้องเล่าให้ฟังก่อน เพราะว่าลักษณะงานที่มันจะเป็นแบบนี้ คือ ตชด. ก็คือตำรวจนั่นเอง เพราะฉะนั้นเรื่องของการทำงานตามคำสั่งมันสำคัญมาก...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 4, 9 พ.ค. 2546)

“...คือผมเองก็ต้องใช้เวลาในการเรียนรู้เหมือนกันกับคนอื่นๆ แล้วการเรียนรู้ที่สำคัญในช่วงแรกๆ ก็จะเป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติตามคำสั่งของนายหรือว่าของหน่วยเหนือ...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 4, 9 พ.ค. 2546)

3.1.2 การเรียนรู้จากการทำงานเป็นทีม

สำหรับลักษณะการเรียนรู้ในลักษณะที่ 2 คือการเรียนรู้จากการทำงานเป็นทีม ครูชิตกล่าวว่า การทำงานเป็นทีมหรือเป็นกลุ่มนั้นทำให้เรารู้สึกว่าเป็นกลุ่มเดียวกัน เป็นพวกเดียวกันซึ่งมีความสำคัญมาก เพราะจะทำให้การทำงานในขั้นต่อไปประสบความสำเร็จได้เป็นอย่างดี

“...การทำงานเป็นกลุ่ม คือ ตชด. ที่อยู่ด้วยกัน เราจะอยู่กันอย่างพี่น้อง ผมเองตอนที่ทำงานใหม่ๆ จำได้ว่าเรามีกันอยู่ 7 คน รวมหัวหน้าด้วยนะ ทั้ง 7 คนนี้เป็นเหมือนคนคนแคระทั้งเจ็ดเลยนะ คืออยู่ด้วยกัน กินนอนด้วยกัน แล้วเวลาลงไปหาชาวบ้านเราก็จะไม่ไปคนเดียว เราจะแบ่งเป็นกลุ่ม กลุ่มเล็กบ้าง ใหญ่บ้าง บางทีก็ไปกันทั้งเจ็ดคนก็มี อันนี้แล้วแต่ลักษณะงาน เช่น ถ้าชาวบ้านของแรงช่วยเหลือ จะปลุกบ้าน ถ้าเราอยู่กันครบเราก็จะไปกันครบ...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 4, 9 พ.ค. 2546)

“...ผมคิดว่าการทำงานแบบที่เรารู้สึกว่าเป็นกลุ่มเดียวกัน เป็นพวกเดียวกันนี้มันสำคัญ และมันก็ทำให้การทำงานในขั้นต่อไปของเราประสบความสำเร็จได้อย่างไม่น่าเชื่อ เหมือนกับการหลอมละลายหลายๆ หัวใจให้เหลือเพียงหนึ่งเดียว ตรงนี้จะเป็นการเรียนรู้ที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งสำหรับผมนะ...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 4, 9 พ.ค. 2546)

3.1.3 การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้

สำหรับลักษณะการเรียนรู้ในแบบที่ 3 คือ การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบนั้น ครูชิตกล่าวว่า ตนเองนับว่าโชคดีที่มีนายที่ดีตลอดมา ทำให้ได้มีโอกาสที่จะเรียนรู้จากนายในหลายด้านด้วยกัน นอกจากนั้นแล้วครูชิตยังมองว่า การมีนายที่ดีนี่เองที่ทำให้ครูชิตไม่ออกนอกกลุ่มนอกรทาง

“...ที่ผมเคยพูดไว้ตั้งแต่การสัมภาษณ์ครั้งแรกว่า ผมโชคดีที่มีนายก็คนก็คน นายก็เป็นคนดี เป็นตัวอย่างที่ดีให้ผมตลอดมา ผมถือว่านายเป็นบุคลากรต้นแบบหรือว่าเป็นแบบอย่าง หรือว่าเป็นตัวอย่างในการเรียนรู้ของผมด้วยนะ...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 4, 9 พ.ค. 2546)

“...แต่ว่าสำหรับผมแล้ว นายเป็นบุคคลสำคัญมากที่ทำให้ผมได้มีวันนี้ได้ คือมีวันที่ผมเป็นคนมีระเบียบวินัย ไม่เกะกะเหรอกเกร ไม่ออกคอกหรือว่านอกลู่นอกทาง ผมยอมรับเลยนะ ยอม

รับจริงๆ เพราะว่าอย่างที่ผมเคยบอกว่าตัวผมที่เป็นเนื้อแท้จริงๆ ของผมนั้น ผมไม่ใช่คนดีมากนัก ว่ากันเถอะ ผมมีวัยเด็กที่ค่อนข้างเกเร ชอบออกนอกกลุ่มนอกลู่นอกทาง ตอนที่ผมสอบตำรวจได้ ที่บ้านผมยังบอกเลยว่า มันไม่รุ่งหรอก เดี่ยวมันต้องโดนสั่งจับขัง โดนลงโทษ อะไรแบบนั้น คือผมเป็นอย่างนั้นจริงๆ นะ แต่ที่นี้พอมาทำงาน มีเพื่อนร่วมงาน มีนาย ทุกคนที่แวดล้อมผมก็ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย นายเองก็เป็นต้นแบบหรือว่าเป็นตัวแบบที่ดีสำหรับลูกน้อง...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 4, 9 พ.ค. 2546)

“...แล้วอย่างผมนี้ ถ้าไม่ได้เพื่อนร่วมงานที่ดี ไม่ได้นายที่ดี ผมก็คงจะไม่รุ่ง แต่ก็คงเหมือนอย่างที่พ่อแม่ผมพูดไว้ตั้งแต่แรกว่า คงได้โดนถูกจับขังเข้าสัปดาห์หนึ่ง ซึ่งถ้าผมยังเกเรเหมือนเมื่อก่อนป่านนี้ก็คงจะโดนจับขังคุกแล้วก็เป็นได้...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 4, 9 พ.ค. 2546)

3.1.4 การเรียนรู้จากบุคคลรอบตัว

สำหรับการเรียนรู้ในลักษณะที่ 4 คือ การเรียนรู้จากบุคคลรอบตัว นั้น ครูชิตกล่าวว่า การเรียนรู้จากบุคคลรอบตัวนั้น เป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในการทำงานซึ่งทุกคนที่อยู่แวดล้อมตนเองมีความสำคัญ และนับว่าเป็นผู้มีอุปการคุณด้วยกันทั้งนั้น แม้แต่ตัวผู้วิจัยเองที่เข้ามาสัมภาษณ์ ครูชิตก็มองว่าเป็นการเข้ามาเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน ตัวผู้วิจัยเองได้ข้อมูลจากครูชิตไป ในขณะที่เดียวกันตัวครูชิตเองก็ได้เรียนรู้ถึงวิถีของนักวิจัยไปด้วย

“...ทุกคนที่รอบตัวผมผมนับว่าเป็นผู้มีอุปการคุณสำหรับผมหมด อย่างคุณที่เข้ามาสัมภาษณ์ผม ผมก็ถือว่าเป็นผู้มีอุปการคุณต่อผม เข้ามาเพื่อให้ผมได้เรียนรู้อะไรต่างๆ จากคำถามของคุณ ได้เรียนรู้วิถีของการทำงานวิจัย ได้อะไรหลายๆ อย่างจากการเข้ามาของคุณ ตรงนี้เป็นการแลกเปลี่ยนกัน ไม่ใช่แต่เพียงคุณได้ข้อมูลจากผมไป แต่ในขณะที่เดียวกันผมเองก็ได้ข้อมูลอะไรต่างๆ จากคุณด้วย ตรงนี้ถือว่าเป็นการช่วยกัน...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 4, 9 พ.ค. 2546)

“...เพราะฉะนั้นไม่ว่าจะเป็นเพื่อนร่วมงาน หรือว่าชาวบ้าน ทุกคนที่ผมทำงานด้วย หรือการเข้ามาแบบเป็นครั้งคราวอย่างคุณ ผมถือว่าพวกเขามีส่วนช่วยให้ผมได้เรียนรู้ทั้งหมด...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 4, 9 พ.ค. 2546)

โดยสรุป ลักษณะการเรียนรู้ของครูชิตในช่วงแรก หรือที่เรียกว่าเป็นช่วงของการฝึกฝนคืออยู่ในระยะเวลาตั้งแต่ 1 – 5 ปี ของการทำงานด้านพัฒนาชุมชนนั้น ครูชิตเกิดการเรียนรู้ที่สำคัญ 4 ลักษณะ คือ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากการทำงานเป็นทีม 3) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ 4) การเรียนรู้จากบุคคลรอบตัว

3.2 ช่วงเก็บประสบการณ์

ส่วนในช่วงที่ 2 ของการทำงานด้านพัฒนาชุมชนนั้น คือช่วงเก็บประสบการณ์ โดยมีระยะเวลาตั้งแต่ 6 – 10 ปี ของการทำงานด้านพัฒนาชุมชน ครูชิตเกิดการเรียนรู้ที่สำคัญในช่วงนี้ 4 ลักษณะ ซึ่งเหมือนกับการเรียนรู้ในช่วงแรกทุกประการ กล่าวคือ การเรียนรู้ทั้ง 4 ลักษณะของครูชิตในช่วงที่สองนี้ ได้แก่ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากการทำงานเป็นทีม 3) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ 4) การเรียนรู้จากบุคคลรอบตัว

โดยการเรียนรู้ในช่วงที่ 2 นั้น ครูชิตยังให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ทั้ง 4 ลักษณะเหมือนกับการเรียนรู้ในช่วงที่หนึ่ง ทั้งนี้ครูชิตมองว่า สิ่งที่แตกต่างกันก็คือในช่วงที่สองนั้นจะเริ่มมีประสบการณ์ในการเรียนรู้มากขึ้นกว่าในช่วงที่หนึ่งนั่นเอง

“...ช่วงที่สองนี้จะเป็นช่วง 6 –10 ปี ของการทำงาน ซึ่งเป็นช่วงของการเก็บประสบการณ์ ในช่วงของการเก็บประสบการณ์นี้ก็อย่างที่ชื่อบอกไว้เลยว่าเป็นการเก็บประสบการณ์ ผมคิดว่าการทำงานในช่วงนี้ก็เหมือนกับช่วงที่หนึ่งที่ผ่านมา ลักษณะการเรียนรู้จะไร้ต่างๆ ก็เหมือนเดิม...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 4, 9 พ.ค. 2546)

“...เพียงแต่ที่เป็นช่วงของการเก็บประสบการณ์ก็เพราะว่า อย่างตอนแรกที่เข้ามาทำงาน นั้นเป็นช่วงที่ไม่มีประสบการณ์ในการทำงานมาก่อน ถูกไหมครับ แต่ที่นี้พอเราทำงานมาได้ถึงช่วงหนึ่ง เราก็จะเริ่มมีประสบการณ์ในการทำงานแล้ว เวลาจะคิดหรือตัดสินใจอะไรสักอย่างเราจะทำได้ดีกว่าตอนที่เรายังไม่มีประสบการณ์ อันนี้เป็นเรื่องปกติทั่วไป คือไม่จำเป็นต้องเป็น ตชด. หรือก งานอื่นๆ ก็เป็นแบบนี้เหมือนกัน...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 4, 9 พ.ค. 2546)

“...เหมือนการออมเงิน เก็บสะสมวันละนิดวันละหน่อย ผ่านไปๆ นานๆ เข้า เราก็จะมีเงินเก็บเยอะขึ้นมา อันนี้ก็เหมือนกัน การเก็บประสบการณ์ก็มีลักษณะเดียวกับการเก็บเงิน การออม

เงิน เพียงแต่ว่ามันไม่ได้ชัดเจนเหมือนอย่างการเก็บเงิน คือประสบการณ์มันจะมีนั่งจับต้องไม่ได้ ถูกไหมครับ แต่เงินนี้เราจับต้องได้ มันแตกต่างกันกันเท่านั้นเอง...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 4, 9 พ.ค. 2546)

โดยสรุป ลักษณะการเรียนรู้ของครูชิตในช่วงที่สองหรือที่เรียกว่าช่วงของการเก็บประสบการณ์ นั้น มีระยะเวลาตั้งแต่ 6 – 10 ปี ของการทำงานด้านพัฒนาชุมชน ครูชิตเกิดลักษณะการเรียนรู้ในช่วงนี้ เหมือนกับลักษณะการเรียนรู้ในช่วงที่หนึ่งทุกประการ กล่าวคือ ลักษณะการเรียนรู้ที่สำคัญในช่วงที่สองนี้ได้แก่ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากการทำงานเป็นทีม 3) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ 4) การเรียนรู้จากบุคคลรอบตัว

3.3 ช่วงสร้างสรรค์ผลงาน

ในส่วนช่วงสุดท้ายหรือช่วงที่ 3 ของการทำงาน คือช่วงสร้างสรรค์ผลงาน ซึ่งจะเป็นช่วงเวลาในการทำงานด้านพัฒนาชุมชนตั้งแต่ 11 ปีขึ้นไปจนกระทั่งเกษียณอายุราชการ โดยเกิดการเรียนรู้ทั้งหมด 5 ลักษณะด้วยกัน โดยที่ใน 4 ลักษณะแรกยังคงเหมือนกับช่วงที่สองทุกประการ แต่เพียงในช่วงที่สามนี้ได้เพิ่มลักษณะการเรียนรู้เข้ามาอีก 1 ลักษณะ คือ การเรียนรู้จากประสบการณ์ ดังนั้นการเรียนรู้ในช่วงที่สามของครูชิตคือ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากการทำงานเป็นทีม 3) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ 4) การเรียนรู้จากบุคคลรอบตัว 5) การเรียนรู้จากประสบการณ์

โดยที่ครูชิตกล่าวถึงการเรียนรู้จากประสบการณ์ว่า การเรียนรู้จากประสบการณ์นั้น เป็นการทำงานที่กระจำในตัวเอง ชัดเจน ตอบคำถามได้ ซึ่งเมื่อมาถึงจุดนี้ก็จะมีเด็กรุ่นน้องยื่นอยู่ข้างหลังมากมาย เพราะฉะนั้นจึงจำเป็นจะต้องทำตัวเป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่รุ่นๆ เหล่านั้นด้วย เพราะถึงแม้ว่าโดยตำแหน่งแล้วอาจจะไม่ได้เป็นผู้บังคับบัญชา แต่อย่างน้อยก็มีความเป็นอาวุโส

“...เพราะเมื่อถึงตรงนี้ อย่างที่ผมบอกว่า หลับตาต้องเห็นภาพหมดแล้ว ทุกอย่างชัดเจน กระจำ ถามอะไรตอบได้ ไม่มีการอ้อๆ อึ้งๆ อีกต่อไป แล้วพอถึงตรงนี้เมื่อคุณหันกลับไปมอง คุณจะเห็นรุ่นน้องยื่นอยู่ข้างหลังคุณมากมายแล้ว เพราะฉะนั้นคุณต้องให้คำแนะนำเขาได้ เป็นตัวอย่างที่ดีให้เขาได้ ถึงคุณจะไม่ได้เป็นนายเขาโดยตำแหน่ง แต่โดยอาวุโสแล้ว คุณก็จะได้รับการเคารพจากรุ่นน้องแน่นอน เพราะตรงนี้จะระบบของทหารตำรวจจะชัดเจน เรื่องของอาวุโส เพราะฉะนั้นคุณจะทำตัวเล่นๆ ไม่ได้แล้ว เดี่ยวถูกเด็กถองหงอก จริงไหม เพราะฉะนั้น

ตรงนี่คือสถานการณ์มันบังคับคุณด้วยละ ผมว่าอย่างนั้นนะ คือมันบังคับให้เราต้องกลายเป็นผู้ชำนาญการ เป็นมืออาชีพ และเราก็ต้องทำให้ได้...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 4, 9 พ.ค. 2546)

“...ตัวเราจะมีประโยชน์มากสำหรับรุ่นน้องๆ ในแง่ของประสบการณ์ เพราะฉะนั้นสิ่งที่เราจะสอนเขาได้คือเรื่องของประสบการณ์ ผมถึงได้เอาการเรียนรู้จากประสบการณ์มาใส่ไว้เป็นข้อที่ 5 เพิ่มจาก 4 ข้อที่ว่ามา ตอนนี่เราจะกลายเป็นชุมชนสมบัติ หรือว่าคลังสมบัติที่หาที่ไหนไม่ได้อีกแล้ว เพราะอะไร เพราะมันอยู่ในหัวเรา มันอยู่ในสมองเรา มันกลั่นอยู่ในนี้หมดแล้ว มันชัดเจนมาก และเราก็จะสอนคนรุ่นหลังได้ดี โดยการสอนจากประสบการณ์ของเรานั่นเอง ตรงนี้ผมคิดว่ามันสำคัญมากนะ เพราะว่าเวลาที่เราสอนเด็กรุ่นหลังจากประสบการณ์ของเรา มันจะทำให้เด็กเขาเรียนรู้ได้เร็วยิ่งขึ้น ไม่ต้องอายุที่จะเล่าความผิดพลาด ความบกพร่อง หรือการตัดสินใจที่เคยพลาดในอดีตให้เขาฟัง มันคือการเรียนรู้...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 4, 9 พ.ค. 2546)

“...เล่าไปเลย เล่าให้หมด เพื่อที่จะให้เขาไม่ได้ล้มอย่างที่เรเคยล้ม ไม่ได้พลาดอย่างที่เรเคยพลาด ตรงนี้เราต้องใจกว้างนะ ผมคิดอย่างนั้น ใจกว้างที่จะสอนเขา ที่จะผลักดันให้คลื่นลูกใหม่ชัดฝั่งได้แรงกว่าคลื่นลูกเก่า อย่าปล่อยให้ความล้มเหลว ความผิดพลาดมันตายไปพร้อมกับเรา อย่าทำอย่างนั้น น่าเสียดาย มันน่าเสียดายมาก ดึงมันออกมา ดึงออกมาสอนคนรุ่นใหม่ ถ้าเราไม่สอน ถ้าเราไม่บอก โอกาสที่เขาจะล้มเหมือนเรา ผิดพลาดเหมือนเราก็มีสูง ตรงนี้ต้องใจกว้าง สอนให้เขารู้ เพราะไม่มีใครที่ไม่เคยผิดพลาด...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 4, 9 พ.ค. 2546)

โดยสรุป ลักษณะการเรียนรู้จากการทำงานในบทบาทการพัฒนาชุมชนของครูขีดแบ่งออกเป็น 3 ช่วงด้วยกัน กล่าวคือ ช่วงที่หนึ่ง จะเป็นช่วงเริ่มต้นของการทำงาน หรือเรียกว่าเป็นช่วงการฝึกฝน โดยมีระยะเวลาตั้งแต่ 1 – 5 ปี ของการทำงานในบทบาทการพัฒนาชุมชน ในช่วงนี้ครูขีดเกิดลักษณะการเรียนรู้ที่สำคัญ 4 ลักษณะคือ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากการทำงานเป็นทีม 3) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ 4) การเรียนรู้จากบุคคลรอบตัว

ส่วนในช่วงที่ 2 หรือช่วงของการเก็บประสบการณ์นั้น เป็นช่วงระยะเวลาตั้งแต่ 6 – 10 ปี ของการทำงานในบทบาทการพัฒนาชุมชนโดยในช่วงนี้ครูขีดยังคงเกิดลักษณะการเรียนรู้เหมือนกับในช่วง

ที่หนึ่งทุกประการ กล่าวคือ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากการทำงานเป็นทีม 3) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ 4) การเรียนรู้จากบุคคลรอบตัว

สำหรับในช่วงสุดท้ายหรือช่วงที่ 3 ของการทำงาน ซึ่งเป็นช่วงของการสร้างสรรค์ผลงาน โดยมีช่วงเวลาตั้งแต่ 11 ปีขึ้นไปจนกระทั่งเกษียณอายุราชการ ลักษณะการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในช่วงนี้นั้นยังคงเหมือนกับลักษณะการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในช่วงช่วงที่สอง เพียงแต่ได้เพิ่มลักษณะการเรียนรู้เข้ามาอีก 1 ลักษณะคือ การเรียนรู้จากประสบการณ์ ดังนั้นในช่วงนี้ครูชิตจึงมีลักษณะการเรียนรู้จากการทำงานในบทบาทการพัฒนาชุมชนทั้งหมด 5 ลักษณะ ได้แก่ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากการทำงานเป็นทีม 3) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ 4) การเรียนรู้จากบุคคลรอบตัว 5) การเรียนรู้จากประสบการณ์

4. เส้นทางการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน

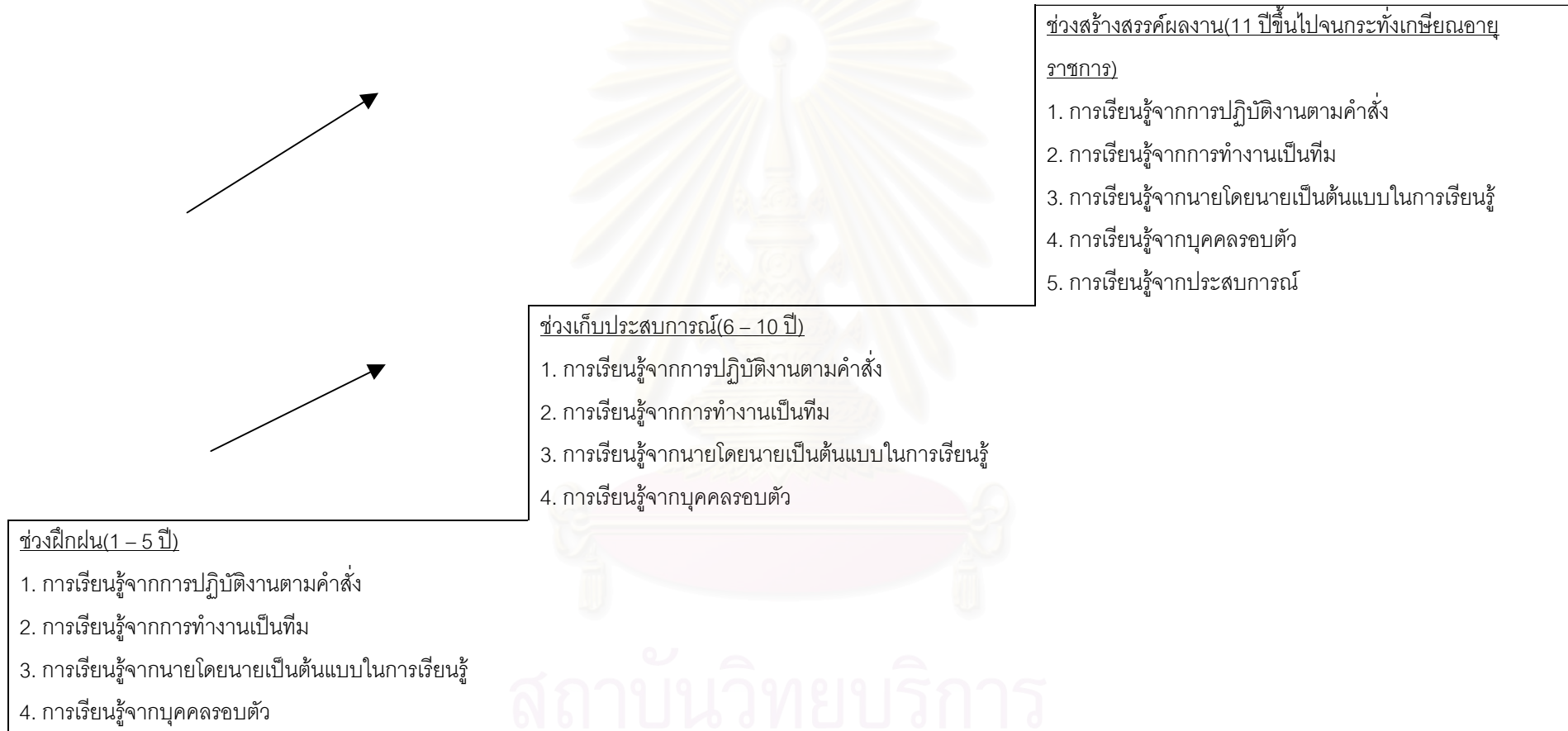
จากการศึกษาเรื่องลักษณะการเรียนรู้ของครูชิตในบทบาทการพัฒนาชุมชน พบว่า เส้นทางการเรียนรู้ของครูชิตเป็นดังนี้คือ ในการทำงานด้านการพัฒนาชุมชนนั้น ครูชิตได้แบ่งช่วงเวลาออกเป็น 3 ระยะด้วยกัน โดยแต่ละระยะแบ่งออกเป็น 5 ปี เท่าๆ กัน โดยในการทำงานในช่วงที่หนึ่ง คือ ช่วงการทำงานด้านการพัฒนาชุมชนตั้งแต่ 1 – 5 ปี หรือที่เรียกว่าเป็นช่วงของการฝึกฝน นั้น ครูชิตเกิดการเรียนรู้ 4 ลักษณะด้วยกัน คือ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากการทำงานเป็นทีม 3) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ 4) การเรียนรู้จากบุคคลรอบตัว

ส่วนช่วงที่ 2 หรือที่เรียกว่าเป็นช่วงของการเก็บประสบการณ์นั้น เป็นช่วงระยะเวลาตั้งแต่ 6 – 10 ปี ของการทำงานในบทบาทการพัฒนาชุมชน โดยครูชิตยังคงเกิดลักษณะการเรียนรู้เหมือนกับในช่วงที่หนึ่งทุกประการ กล่าวคือ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากการทำงานเป็นทีม 3) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ 4) การเรียนรู้จากบุคคลรอบตัว

สำหรับในช่วงที่ 3 หรือช่วงสุดท้ายของการทำงาน ซึ่งช่วงสร้างสรรค์ผลงาน โดยมีช่วงเวลาตั้งแต่ 11 ปีขึ้นไปจนกระทั่งเกษียณอายุราชการ ลักษณะการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในช่วงนี้นั้นยังคงเหมือนกับลักษณะการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในช่วงที่หนึ่งและช่วงที่สอง เพียงแต่ได้เพิ่มลักษณะการเรียนรู้เข้ามาอีก 1 ลักษณะ นั่นคือ การเรียนรู้จากประสบการณ์ ดังนั้นในช่วงนี้ครูชิตจึงมีลักษณะการเรียนรู้จากการทำงานในบทบาทการพัฒนาชุมชนทั้งหมด 5 ลักษณะ ได้แก่ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากการทำงานเป็นทีม 3) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ 4) การเรียนรู้จากบุคคลรอบตัว 5) การเรียนรู้จากประสบการณ์

ซึ่งจากเส้นทางการเรียนรู้ดังกล่าวสามารถแสดงได้ตามแผนภาพดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ 8 : เส้นทางการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน : กรณีศึกษาที่ 4 “ครูซิด”

5. แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน

5.1 แนวทางที่เกิดขึ้นภายในตนเอง

5.1.1 มีความอดทน

“...อย่างเรามาอยู่กันที่นี่ มาทำงานที่นี้ซึ่งไม่มีอะไรพร้อมเลย ถ้าเราไม่อดทนเราก็จะอยู่ไม่ได้ ผมคิดว่าความอดทนเป็นเรื่องสำคัญและจำเป็นต้องมีสำหรับทุกๆ คน แล้วเราจึงจะทำงานได้ บางอย่างบางเรื่องต้องใช้เวลานานเป็นปี อันนี้เราก็ต้องรู้จักรอ แล้วมันไม่เสียเปล่า แต่ที่เราเสียเปล่าก็เป็นเพราะว่าส่วนใหญ่แล้วไม่ชอบรอ ไม่อดทน...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 4, 9 พ.ค. 2546)

“...งานบางอย่างหรือเรื่องบางเรื่อง ความสำคัญของมันมีแค่ที่เรารอได้หรือเปล่า เรามีความอดทนมากพอหรือเปล่า อย่างงาน ตชด. นี้ชัดเจน งานบางอย่างต้องประสานกับหน่วยงานอื่นกว่าจะออกบทออกข้ออะไรเป็นอะไรนี้ใช้เวลาาน ถ้าเรารู้จักทำใจของเราเองให้ยอมรับได้ มันก็จะไม่มีปัญหาตามมา มันจะมีแต่ความสำเร็จตามมา...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 4, 9 พ.ค. 2546)

5.1.2 มีความซื่อสัตย์สุจริต

“...อย่างครูใหญ่ที่ท่านเป็นตัวอย่างที่ดีมากในเรื่องของความซื่อสัตย์ เรามีเรื่องของสหกรณ์โรงเรียน มีการซื้อของเข้าสหกรณ์อะไรต่างๆ ตรงนี้ครูใหญ่ละเอียดมาก แจงทุกบาททุกสตางค์ ทำให้ผมพลอยได้รับนิสัยทั้งในเรื่องของความซื่อสัตย์และความละเอียดจากท่านมาด้วย ในการทำงานไม่ว่าจะเป็นงานอะไรก็ตาม ผมคิดว่าถ้าคนทำงานมีความซื่อสัตย์แล้วละก็ งานนั้นหรือว่าหน่วยงานนั้นประสบความสำเร็จอย่างแน่นอน...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 4, 9 พ.ค. 2546)

“...แล้วมันเป็นคุณสมบัติเบื้องต้นเลยนะ เป็นเรื่องของพื้นฐานของนิสัยของคนเราที่สำคัญมาก ผมคิดว่าขอเพียงเรามีความซื่อสัตย์สุจริต รับรองว่าเราไปได้ไกลกว่าคนอื่นอย่างแน่นอน ตรงนี้สำคัญ อย่างการทำงานโดยเฉพาะการเป็นข้าราชการนี้ ถ้าข้าราชการไม่ซื่อสัตย์แล้วแผ่นดินนั้นก็ลุกเป็นไฟ หากความเจริญไม่ได้อย่างแน่นอน...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 4, 9 พ.ค. 2546)

5.2 แนวทางที่เกิดจากภายนอก

5.2.1 การจัดอบรม

“...อีกอย่างหนึ่งที่ทางกองบัญชาการสนับสนุนได้ก็คือ ในเรื่องของการอบรม คืออยากให้จัด การอบรมหรือไม่ก็ส่งเราไปอบรมก็ได้ให้มากขึ้นหรือทำให้ตรงกับสายงานมากขึ้น เพราะตรง นี้มันก็จะช่วยให้การทำงานของเรานี้ได้ด้วย...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 4, 9 พ.ค. 2546)

“...บางที่เวลาไปอบรมแล้วไปเจอเพื่อนในหน่วยงานอื่น มันก็จะเกิดการแลกเปลี่ยนความคิด กัน อันนั้นเราก็จะสามารถนำมาใช้ในการพัฒนางานของเราได้ด้วย...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 4, 9 พ.ค. 2546)

“...คือตอนนี้ที่กองบัญชาการทำอยู่ก็มีการจัดอบรมให้ มีการส่งไปอบรมเหมือนกัน แต่ถ้า อยากรู้ให้มีการพัฒนามากขึ้น ผมคิดว่าตรงนี้ก็น่าจะเป็นแนวทางหนึ่งที่จะส่งเสริมในการพัฒนา ของ ตชด. ได้ คือ การส่งไปอบรมต่างหน่วยงานต่างๆ หรืออาจจะจัดอบรมขึ้นเองก็ได้ ซึ่งจริงๆ แล้วเราทำเยอะนะ เราอบรมกันค่อนข้างบ่อย แต่ที่นี้บางที่ต้องเลือกคนให้ตรงกับสายงาน ด้วย...เพราะบางที่ไปอบรมแล้วไม่รู้ว่าเอาความรู้ที่ได้มาใช้ในการทำงานของตนเองได้ยังไง อันนี้มันก็เท่ากับว่าที่เสียเวลาไปอบรมนั้นเป็นการเสียเวลาเปล่าๆ เพราะฉะนั้นก็อาจจะต้อง เลือกกันให้ถ่วงถินิดหนึ่งก่อน...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 4, 9 พ.ค. 2546)

5.2.2 การสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน

ในเรื่องของความร่วมมือระหว่างหน่วยงานนั้น เนื่องจากโลกปัจจุบันไม่ได้เน้นเรื่องการแข่งขัน แต่เน้นเรื่องการร่วมมือกันเป็นเครือข่ายมากกว่า ดังนั้น หน่วยงานแต่ละหน่วยงานจึงควรจะต้องเปิดใจให้ กว้าง เพื่อการเรียนรู้ซึ่งกันและกันอันจะส่งผลให้เกิดความร่วมมือในการทำงานกันต่อไป

“...คือว่า การทำงานในปัจจุบันของ ตชด. นั้น เราไม่ได้ทำกันแค่ระหว่าง ตชด. กับ ตชด. หรือ ตชด. กับชาวบ้าน แต่เรามีการประสานร่วมมือกับหน่วยงานอื่นๆ ด้วย เพราะฉะนั้นเมื่อต้องมีการ ทำงานร่วมกันและงานบางที่มันเกี่ยวข้อกัน มันซ้อนๆ กันอยู่ ก็น่าจะเปิดโอกาสให้ไป เรียนรู้งานกันบ้าง เพื่อที่จะได้เป็นการเปิดหูเปิดตาซึ่งกันและกัน...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 4, 9 พ.ค. 2546)

“...อย่างของ ตชด. เอง เราไม่เคยหวงนะในเรื่องของการดูงานนี้ เรายินดีให้ความร่วมมือตลอด แต่บางทีที่เราเสียความรู้สึกก็คือ เราอยากไปดูงานที่นั่นที่นี้ แต่ถูกเขาปฏิเสธ อันนี้เสียใจนะ คือผมมองว่าโลกมันก้าวไปถึงไหนต่อไหนแล้ว แต่ทำไมเรายังมาทำตัวกันอย่างนี้ มาหวงความรู้ แทนที่จะเปลี่ยนแนวคิดแล้วมาแลกเปลี่ยนกัน เออ เธอเป็นอย่างนั้น ฉันเป็นอย่างนี้ ตรงนั้นของเธอดี น่าจะเอาไปใช้ได้ อะไรแบบนี้ ผมอยากให้ทุกหน่วยงานเปิดกว้างนะ...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 4, 9 พ.ค. 2546)

“...ผมคิดว่าลักษณะการทำงานในโลกปัจจุบันมันไม่ใช่เพื่อการแข่งขัน แต่มันจะเพื่อการช่วยเหลือกัน หรือเป็นเครือข่ายกันมากกว่า เพราะฉะนั้นถ้าทุกหน่วยงานเปิดกว้าง อันนี้ดีและมีประโยชน์สำหรับการพัฒนาประเทศเลยนะ ไม่ใช่แค่การพัฒนา ตชด. อย่างเดียว ผมคิดอย่างนั้นนะ เพราะฉะนั้นมันน่าจะเป็นแนวทางที่เหมาะสมสำหรับสภาพปัจจุบัน...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 4, 9 พ.ค. 2546)

5.2.3 การสร้างขวัญและกำลังใจ

“...เมื่อเรามีขวัญและกำลังใจที่ดีในการทำงานแล้ว มันก็จะส่งผลต่อการทำงานที่มีคุณภาพมากขึ้นนั่นเอง คือเมื่อใจเราอยู่กับงานได้แล้ว ก็เท่ากับว่าเกิดการพัฒนาขึ้นแล้ว ใจนิ่ง ไม่วอกแวก ใจอยู่กับงาน เพราะฉะนั้นความตั้งใจความทุ่มเทความเสียสละอะไรต่างๆ มากมาย มันก็จะไหลเข้ามาสู่งานโดยอัตโนมัติซึ่งมันก็จะส่งผลต่อไปให้การทำงานนั้นมีคุณภาพมากขึ้นนั่นเอง ...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 4, 9 พ.ค. 2546)

กล่าวโดยสรุป แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของครูชิตในบทบาทการพัฒนาชุมชน แบ่งออกเป็น 2 แนวทาง ได้แก่ แนวทางที่ 1 คือ แนวทางภายในที่สร้างขึ้นภายในตนเอง แบ่งออกเป็น 2 แนวทาง คือ 1) มีความอดทน 2) มีความซื่อสัตย์สุจริต

ส่วนแนวทางที่ 2 คือ ได้แก่ แนวทางที่เกิดจากภายนอก แบ่งออกเป็น 3 แนวทาง ได้แก่ 1) การจัดอบรม 2) การสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน 3) การสร้างขวัญและกำลังใจ

ตอนที่ 5 : กรณีศึกษาที่ 5 “ครูชอบ” (นามสมมติ)

1. ภูมิหลังของกรณีศึกษา

1.1 พื้นฐานครอบครัว : ครอบครัวข้าราชการ ครอบครัวขนาดเล็ก และมีฐานะปานกลาง

ครูชอบ(นามสมมติ) เป็นคนภาคอีสานโดยกำเนิด พ่อประกอบอาชีพเป็นนายสถานีรถไฟ ส่วนแม่เป็นแม่บ้านและทำงานขายเป็นครั้งคราว ครูชอบมีพี่น้อง 2 คน ผู้ชาย 1 คน ผู้หญิง 1 คน ครูชอบเป็นบุตรคนโตของครอบครัว

“...แต่เข้ามาโตในอีกหลาย ๆ จังหวัด เรียกได้ว่าตอนเด็ก ๆ นั้นเป็นเด็กเร่ร่อนก็ได้ ที่ต้องเร่ร่อนก็เนื่องจากว่าครอบครัวเร่ร่อน ผมก็เลยต้องเร่ร่อนตาม สาเหตุที่ครอบครัวต้องเร่ร่อนก็คือ พ่อผมทำงานเป็นนายสถานีรถไฟ แล้วก็ต้องไปประจำอยู่ตามสถานีต่างๆ เขาให้ย้ายไปไหน พ่อผมก็ต้องไป...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 5, 29 มี.ค. 2546)

“...ถ้าเปรียบเทียบกับคนอื่น ๆ หรือว่าเพื่อนในท้องถิ่นเดียวกัน ก็ถือว่าไม่ได้ลำบากมากนัก เพราะพ่อมีเงินเดือนกิน ส่วนแม่ก็เป็นแม่บ้าน บางทีก็ทำงานขายบ้าง อะไรอย่างนั้นก็ช่วยๆ กันไป ผมเองก็ไม่ค่อยได้ช่วยที่บ้านสักเท่าไร จะไปชนตามประสามากกว่า...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 5, 29 มี.ค. 2546)

1.2 ลักษณะนิสัย :

1.2.1 ปรับตัวเก่ง

ครูชอบเล่าให้ฟังว่าชีวิตในวัยเด็กนั้นจะว่าไปแล้วก็เหมือนกับเป็นเด็กเร่ร่อน เพราะตนเองและครอบครัวจะต้องย้ายติดตามพ่อเสมอ เนื่องจากพ่อต้องไปประจำอยู่ตามสถานีรถไฟต่างๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งครูชอบกล่าวว่าโดยแง่ของประสบการณ์แล้วนับว่าเป็นสิ่งที่ดีที่ทำให้ตนเองได้เรียนรู้วิถีชีวิตของผู้คนทั่วทุกภาค ทำให้ตนเองมองเห็นโลกกว้างมากกว่าเด็กในวัยเดียวกัน นอกจากนั้นแล้วยังสอนให้รู้จักปรับตัวอีกด้วย

“...ผมเติบโตในหลายจังหวัดมากนะ จำไม่ค่อยได้ แต่ว่าไปมาทั่วแหละ ทั้งเหนือ ใต้ ออก ตก อีสาน แต่ว่าแต่ละที่ก็อยู่ไม่นาน คือสองปีบ้าง สามปีบ้าง อะไรอย่างนั้น ชีวิตค่อนข้างไม่ได้

ยึดติดอยู่กับที่ ไปเรื่อยๆ แต่มันก็ทำให้เราได้เห็นโลกมากกว่าเด็กวัยเดียวกัน ซึ่งก็ดีนะ มีประสบการณ์มากกว่าคนอื่นเขา ตรงนี้เป็นจุดดี...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 5, 29 มี.ค. 2546)

“...ผมเลยปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมได้ง่าย เพราะว่าคุ้นชินมาตั้งแต่เด็กๆ พอโตขึ้นก็ไม่มีปัญหา จะให้ไปอยู่ที่ไหน ยังไง ผมไม่เคยรู้สึกหนักใจ อย่างอาหารก็กินได้ทุกภาค มีอะไรก็กินอย่างนั้น ค่อนข้างเป็นคนสบายๆ ไม่เรื่องมาก...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 5, 29 มี.ค. 2546)

“...ผมคิดว่าเราต้องการเวลาในการปรับตัวนะ อย่างผมเองในสมัยเด็กๆ ก็ปรับตัวบ่อยๆ เพราะย้ายตามพ่อบ่อย อันนี้ถือว่าเป็นจุดดีที่ผมสามารถนำมาใช้ในชีวิตการเป็น ตชด. ได้ดีทีเดียวคือเรื่องของการปรับตัว แล้วผมจะเป็นคนที่ปรับตัวได้เร็วนะ ผมคิดอย่างนั้น เหมือนกับว่าผมเคยผ่านการปรับตัวมาแล้วตั้งแต่เด็กๆ มันอาจจะมีความคุ้นชินในการปรับตัวด้วยหรือยังไงก็ไม่ทราบ แต่ผมมองว่าผมปรับตัวได้เร็ว...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 5, 29 มี.ค. 2546)

1.2.2 เคื่อเพื่อเคื่อแม่

“...ผมว่าเราจะอยู่ในโลกได้อย่างสันติ เราต้องรู้จักการแบ่งปัน ใครมีมากให้มาก ใครมีน้อยให้น้อย ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อย่างผมถ้าเปรียบกับคนรวยมากๆ ผมเรียกได้ว่าแทบจะไม่มีเลย แต่ถ้าเปรียบกับคนที่จนมากๆ ผมก็คือคนที่ยังพอมีอยู่บ้าง มันอยู่ที่ว่าเราจะเปรียบตัวเรากับใครด้วย แต่สำหรับผม ถ้าผมมีผมให้ ผมไม่มีกตีกาสำหรับตัวเองว่า ต้องให้มีเงินในยอดบัญชี 7 หลัก แล้วผมถึงจะทำบุญหรือว่าช่วยเหลือคนอื่น แล้วให้ของผมก็ไม่ได้หมายความว่า จะต้องให้เยอะ บางทีให้ 10 บาท 20 บาทก็มี ผมว่ามันอยู่ที่ใจที่คิดจะให้มากกว่า...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 5, 29 มี.ค. 2546)

“...แม่ผมชอบทำบุญ บางทีก็ทำที่วัด บางทีก็ทำกับคน คือให้เขาไปเลย อย่างนี้ก็มี แล้วบ้านเราไม่ได้ลำบากมาก คือพอที่จะทำได้ เราก็ทำ ผมคิดว่าผมได้ตรงนี้มากจากแม่นะ เรื่องของการแบ่งปัน การช่วยเหลือคนอื่นตามโอกาสอันควร อะไรอย่างนั้น...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 5, 29 มี.ค. 2546)

ซึ่งเพื่อนครูได้กล่าวถึงความเชื่อเพื่อพ่อแม่ของครูชอบไว้ว่า

“...บางที่ชาวบ้านมาขอ เขาก็ให้ ให้เป็นเงินบ้าง ให้เป็นของบ้าง แล้วแต่ คือเขาเป็นคนไม่ค่อยพูดหรือ เป็นคนที่ไม่โฆษณาตัวเอง แต่ถ้ามาหา เดือดร้อนมานี้ เขาช่วย มาเถอะไม่ผิดหวัง กลับไปหรืออก แต่ต้องเดือดร้อนจริงๆ นะ...”

(สัมภาษณ์เพื่อนครูคนที่ 4, 29 มี.ค. 2546)

“...อย่างไม่มีของเขาเลยก็ 10 บาท 20 บาท ได้แน่นอน แต่ว่าเขาจะไม่ค่อยพูด เพราะฉะนั้น ชาวบ้านก็จะไม่ค่อยกล้าล้อเล่น คือจะเป็นประเภทที่เดือดร้อนจริงๆ ถึงกล้ามาขอ...”

(สัมภาษณ์เพื่อนครูคนที่ 4, 29 มี.ค. 2546)

ส่วนชาวบ้านได้พูดถึงความเชื่อเพื่อพ่อแม่ของครูชอบไว้ดังนี้

“...ตอนนั้นลูกชายโดนป่าไม้จับ เขาว่าไปรุกป่าสงวน แล้วยายไม่สบาย นอนลุกไม่ขึ้น ครูเขาช่วย ชาว ไม่รู้ใครบอก เขาก็มาที่บ้าน มาทำกับข้าวกับปลาให้กิน ไปซื้อยามาให้ ยายยังไม่ลืม ยัง จำได้จนทุกวันนี้...”

(สัมภาษณ์ชาวบ้านคนที่ 6, 29 มี.ค. 2546)

1.2.3 ความประพฤติไม่เรียบร้อย และไม่ตั้งใจเรียน

ครูชอบเล่าว่า อาจจะเป็นเพราะว่าตนเองเป็นเด็กผู้ชายด้วยก็ได้ จึงทำให้การเรียนของตนอยู่ในระดับปานกลางเท่านั้น ทั้งนี้เนื่องจากไม่ได้ทุ่มเทหรือไม่ได้ตั้งใจกับเรื่องเรียนสักเท่าไร แต่กลับชอบเที่ยวเตร่ตามประสาเด็กผู้ชายมากกว่า อย่างไรก็ตามครูชอบเองก็ได้กล่าวว่า ถึงแม้ว่าในวัยเด็กตนเองจะเกรแต่ก็รู้ว่าจะเกรได้แค่ไหน ไม่ได้ทำตัวให้พ่อแม่เดือดร้อน

“...ไม่เก่งครับ เรียกว่าเรียนพอปานกลาง ไม่ถึงกับต้องซ้ำชั้น แต่ก็ไม่ใช่ว่าสอบได้เลขตัวเดียว ไม่ใช่อย่างนั้น สมัยก่อนยังไม่มีเรื่องเกรดนะ เขาก็จะให้สอบดูคะแนนกัน แล้วก็เอามาเรียงที่หนึ่ง ที่สอง ที่สาม ในห้องผมเด็กประมาณ 35 คน ผมก็จะได้ที่ราว 14 15 16 อะไรแบบนี้ อยู่กลางๆ ไม่ได้เก่งมาหรืออ่อนมาก...”

(สัมภาษณ์ภรรยานักศึกษาที่ 5, 29 มี.ค. 2546)

“...แต่ผมก็รู้ตัวผมเองนะว่าผมจะเกรงได้แค่ไหน คือไม่ใช่ว่าไม่รู้เรื่องอะไรเลย เราารู้เพียงแต่ว่ามันเป็นไปตามประสาของเด็กผู้ชาย เพื่อนชวนเฮ้ไหนก็เฮ้นั้น ไม่มีปฏิเสธ เกรงใจเพื่อนจริงๆ แล้วไม่ใช่หรอก คือใจเรานะมันอยากไปด้วย ก็เท่านั้นเอง...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 5, 29 มี.ค. 2546)

“...ผมเองก็ไม่ค่อยได้ช่วยที่บ้านสักเท่าไรหรอก จะไปชนตามประสามากกว่า เพราะตามบ้านนอกมันก็มีอะไรให้เที่ยวให้เล่นเยอะแยะเต็มไปหมด เข้าทางเราพอดีเลย แต่การชนของผมก็ไม่ได้ทำให้พ่อแม่เดือดร้อนนะ ไม่ใช่ว่าไปเที่ยวดักตีหัวใคร ไม่ใช่ชนะ ผมก็ไปยิงนกตกปลา อะไรแบบนี้มากกว่า...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 5, 29 มี.ค. 2546)

1.3 ชีวิตและความฝันในวัยเด็ก

1.3.1 รับผิดชอบตัวเอง

“...ผมก็จะเที่ยวเตร่บ้าง คือที่บ้านนี้ผมจะไม่ได้มายุ่งอะไรเลย เป็นเรื่องของพ่อกับแม่ที่จะจัดการ ของผมนี่ขอแค่ดูแลตัวเองได้ ไม่ทำให้พ่อแม่เดือดร้อนก็พอแล้ว อย่างเรื่องเรียน เราก็จะรู้ว่าเราขาดเรียนได้แค่ไหน เราก็จะขาดแค่นั้น ไม่ใช่ขาดจนไม่มีสิทธิ์สอบ...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 5, 29 มี.ค. 2546)

“...ค่อนข้างปล่อยนะ ปล่อยให้คิดเอง ตัดสินใจเอง รับผิดชอบตัวเอง อาจจะเป็นเพราะผมเป็นผู้ชายด้วยก็ได้ พ่อกับแม่เลยค่อนข้างปล่อย เหมือนกับว่าต้องเชื่อใจกัน แล้วเราเองก็ทำตัวดีมาตลอด คือไม่ได้ดีเต็มร้อยหรอกนะ แต่ว่าก็ไม่ได้ทำให้ท่านเดือดร้อน...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 5, 29 มี.ค. 2546)

3.1.2 อยากรับผิดชอบตัวเอง

ครูชอบแล้วว่า ตนเองก็เหมือนกับเด็กคนอื่นทั่วไปที่มีความฝันว่าโตขึ้นอยากจะประกอบอาชีพตามที่ตนเองต้องการ โดยอาชีพที่ครูชอบใฝ่ฝันนั้นก็คืออาชีพตำรวจนั่นเอง

“...ตำรวจครับ ผมชอบมาก เพราะอะไรรู้ใหม่ เพราะสมัยผมเด็กๆ ใครๆ ก็กลัวตำรวจ ผมก็เลยชอบ สมัยเด็กๆ ผมตัวเล็ก ไม่ได้ตัวโตอย่างนี้ พอตัวเล็กก็จะถูกเพื่อนรังแกเรื่อย ร้องให้ทำอะไรเขาไม่ได้ เพราะเขาตัวโตกว่าเรา เราก็ต้องยอมเขาไป ก็เลยเป็นปมแค้นอยู่ในใจ ทำยังไงถึงจะไม่มีใครมารังแกเรา เราก็ต้องเป็นอะไรก็ได้ที่คนเขากลัว ไซ้ใหม่ ก็มาลงตัวที่ตำรวจ ...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 5, 29 มี.ค. 2546)

1.4 คติในการดำเนินชีวิต :

1.4.1 ยอมรับความเป็นจริง

ครูชอบเล่าให้ฟังว่า การทำงานของ ตชด. นั้นจะมองว่าเป็นเรื่องทุกข์ก็ได้ เป็นเรื่องสนุกก็ได้ แต่สำหรับตัวครูชอบเองนั้นมองว่าเป็นเรื่องที่สนุก โดยครูชอบบอกว่าถ้ามองว่าเป็นเรื่องที่ทุกข์แล้วก็จะทำงานอย่างไม่มีความสุข ในเมื่อเราเป็นคนเลือกเส้นทางสายนี้แล้วก็ต้องทำให้ดีที่สุด และต้องมีความสุขกับสิ่งที่เราเลือกเอง โดยครูชอบมองว่า การทำใจยอมรับลักษณะงานของ ตชด. เป็นขั้นตอนแรกที่จะต้องทำให้ได้ ซึ่งอาจจะเป็นเรื่องที่ต้องใช้เวลาและเป็นเรื่องที่ยากสักนิด อย่างไรก็ตามมันไม่ใช่เป็นเรื่องยากจนทำไม่ได้ ส่วนอีกประการหนึ่งก็คืออย่าเอาชีวิตของตนเองไปเปรียบเทียบกับชีวิตของผู้อื่น มิฉะนั้นแล้วจะทำให้เราอยู่อย่างไม่มีความสุข

“...คือเราจะมองว่ามันสนุกก็มองได้ แต่ว่าถ้าจะมองในแง่ของความทุกข์มันก็มองได้เหมือนกัน ผมเองที่ผ่านๆ มาพยายามที่จะมองมันอย่างสนุก แล้วก็ไม่ได้คิดอะไรมาก คิดมากไม่ได้นะ คิดมาแล้วจะเป็น ตชด. อย่างไม่มีความสุข...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 5, 29 มี.ค. 2546)

“...แต่เมื่อเป็นทางที่เราเลือกแล้วเราก็ต้องมีความสุขกับสิ่งที่เราเลือก จริงไหม เพราะไม่อย่างนั้นแล้วชีวิตเราจะมีแต่ความทุกข์ ทุกข์มากด้วย...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 5, 29 มี.ค. 2546)

“...อย่าเอาชีวิตของเราไปเปรียบเทียบกับชีวิตของคนอื่น ไม่อย่างนั้นแล้วอยู่อย่างไม่มีความสุข...แต่เราต้องทำให้ใจของเรามีความสุข มองทุกอย่างรอบตัวอย่างยอมรับและเข้าใจ ที่สำคัญคือต้องเข้าใจในงานของ ตชด. ด้วยนะ ว่าเนื้องานหรือว่าลักษณะงานของ ตชด. มันต้องเป็นอย่างนี้ เพราะฉะนั้นเมื่อเราเป็น ตชด. เราก็ต้องทำอย่างนี้ อันนี้เป็นการทำใจยอมรับก่อนเป็นขั้นแรก ต้องทำให้ได้ แล้วก็จะเป็น ตชด. ได้อย่างมีความสุข แต่ว่ามันยากที่สุดก็ตรง

นี้นั่นแหละ ก็ตรงที่ต้องทำใจยอมรับนั่นแหละ ตรงอื่นไม่เท่าไรหรอก แต่ว่าเรื่องทำใจยอมรับนี่เป็นเรื่องยากและต้องใช้เวลา...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 5, 29 มี.ค. 2546)

1.4.2 ความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์

“...การได้มาทำงานที่นี่ ที่โรงเรียนนี้ ทำให้ผมได้มีโอกาสทำงานถวายพระองค์ท่านอย่างที่เราเรียกได้ว่าใกล้ชิดมากขึ้น เพราะว่าโรงเรียนนี้เป็นโรงเรียนของพระองค์ท่าน พระองค์ท่านมอบเงินส่วนพระองค์ในการสร้างโรงเรียน นี่คือการภาคภูมิใจของเราทุกคนที่ได้ทำงานถวาย ผมเองสำนึกตัวอยู่เสมอว่า จะต้องทำงานถวายพระองค์ท่านให้ดีที่สุดเท่าที่กำลังของผมมี เพราะพระมหากษัตริย์คุณที่พระองค์ท่านมีต่อพวกเรานั้น ยิ่งใหญ่จนไม่รู้ว่าจะกล่าวออกมาเป็นคำพูดได้อย่างไร...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 5, 29 มี.ค. 2546)

“...ผมถือว่าเป็นเกียรติสูงสุดแก่วงศ์ตระกูลของผมด้วยที่ผู้ใหญ่เห็นความสามารถ และให้ผมมาทำงานที่นี่ เป็นความภาคภูมิใจอย่างที่สุดที่ได้ถวายงานแด่พระองค์ท่าน...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 5, 29 มี.ค. 2546)

2. ทัศนคติต่ออาชีพ

2.1 ทัศนคติต่ออาชีพครู : มีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพครู

ครูชอบกล่าวว่าถึงแม้ว่าอาชีพตำรวจจะเป็นอาชีพที่ใฝ่ฝันมาตั้งแต่เด็กๆ แต่เมื่อเพื่อนสนิทเลือกเรียนทางสายอาชีพครู ครูชอบก็ได้ตัดสินใจเลือกเรียนตามเพื่อนสนิทด้วย โดยทั้งคู่เลือกเรียนคณะศึกษาศาสตร์ วิชาเอกบริหารการศึกษา

“...จนกระทั่งมาเรียนครูและก็จบครูจากวิทยาลัยครู ผมเลือกเรียนสายวิชาเอกบริหาร...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 5, 29 มี.ค. 2546)

“...แต่ที่ผมเลือกเองนะ ไม่ได้ถูกพ่อแม่บังคับ อันนี้เป็นความสมัครใจของเรา เรื่องเรียนนี้พ่อแม่ไม่ได้บังคับ ปล่อยให้เรตัดสินใจเอง ฟังดูเหมือนดีใช่ไหม แต่จริงๆ แล้วที่ไม่ได้บังคับคือพ่อกับแม่เองก็รู้ว่าลูกควรเรียนอะไร คือพอกับแม่ผมพูดจริงๆ ก็คือไม่ได้เป็นคนที่มีการศึกษา

สูงอะไรนัก แต่อยากให้ลูกได้เรียนสูงๆ คือเอ็งจะเรียนอะไรก็ได้ เรียนเข้าไปเถอะ ข้าไม่ว่า ขออย่างเดียวอย่าเถ...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 5, 29 มี.ค. 2546)

2.2 ทัศนคติต่ออาชีพตำรวจ : มีทัศนคติที่ดีมากต่ออาชีพตำรวจ

“...อย่างที่บอกว่าตำรวจนี้ชอบมาตั้งแต่เด็กๆ ผมรู้สึกว่ถ้าเป็นผู้ชายก็ต้องเป็นตำรวจ มันมีความหมายของคำว่าลูกผู้ชาย มันดูเข้มแข็ง อดทน แล้วก็ผดุงไว้ซึ่งความยุติธรรม...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 5, 10 พ.ค. 2546)

“...คือผมจะคุ้นชินกับคำว่า “ตำรวจ” มาตั้งแต่เด็กๆ อย่างเวลามีเด็กร้องไห้กระຈองแฉ แม่เขาก็จะบอกว่า เจียบนะ ไม่เจียบเดี้ยวตำรวจก็มาจับหรอก อะไรอย่างนั้น เด็กก็เจียบนะ กลัวตำรวจ เราเลย เฮ้ย เป็นตำรวจนี่ดีนะ ใครๆ ก็กลัว เลยอยากเป็นมั่ง...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 5, 10 พ.ค. 2546)

2.3 ทัศนคติต่ออาชีพครูตำรวจตระเวนชายแดน : มีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพครูตำรวจตระเวนชายแดน

ครูชอบเล่าว่าตนเองเป็นตำรวจภูธรได้ประมาณครึ่งปีเศษ ทางกองบัญชาการก็มีนโยบายว่าให้เรียกตำรวจตระเวนชายแดนที่มีอายุเกิน 45 ปี กลับเข้ามาประจำในเมือง แล้วให้ส่งตำรวจรุ่นใหม่ออกไปประจำการตามชายแดนแทน ครูชอบเองก็อยู่ในข่ายของตำรวจรุ่นใหม่ ดังนั้นจึงต้องออกประจำการตามแนวชายแดนตามนโยบายดังกล่าว ครูชอบเล่าว่าในตอนนั้นก็ไม่ได้คิดอะไร ทั้งนี้เนื่องจากในวงการตำรวจนั้นเรื่องการมีวินัยมีสูงกว่าหน่วยงานอื่นทั่วไป และเมื่อตนเองได้เข้ามาสู่วงการตำรวจแล้วก็คิดว่าจะต้องทำให้ดีที่สุด ไม่ว่าจะไปเป็นตำรวจอะไรก็ตาม และนั่นเองจึงเป็นที่มาของการเป็นตำรวจตระเวนชายแดนของครูชอบ

“...ตอนแรกเลยนะเป็นตำรวจภูธร แต่มันก็มีดวงให้มาเป็น ตชด. เพราะว่าในสมัยนั้นเขาเกิดมีนโยบายที่จะเรียก ตชด. ที่มีอายุเกิน 45 ปี ให้กลับเข้าเมือง แล้วจัดส่งตำรวจใหม่ อายุน้อยๆ เข้าไปเป็น ตชด. แทน ผมก็เสร็จเลย เพิ่งเข้าไปเป็นตำรวจภูธรอยู่ได้สัก 6 –7 เดือนเองมั้ง เขาก็มีนโยบายอันนี้ออกมา โดนเรียกเลย ให้ไปประจำชายแดน ให้เป็น ตชด....”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 5, 29 มี.ค. 2546)

“...เขาเรียก แล้วเราเป็นผู้ไม่ใช่ใหม่ ก็ต้องทำตามคำสั่ง จะเต็มใจหรือไม่เต็มใจเราไม่พูดถึง แล้วในวงการตำรวจมันก็ต้องมีวินัย แล้วเรื่องวินัยมันก็มีสูงกว่าหน่วยงานอื่นๆ ทั่วไป ผมก็เอา วะ ไหนๆ ก็เข้ามาแล้วนี่ จะให้เป็นตำรวจอะไรก็เป็น ยอมทั้งนั้น...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 5, 29 มี.ค. 2546)

ครูชอบยังได้กล่าวถึงลักษณะการทำงานของ ตชด. ไว้ที่น่าสนใจว่า การทำงานของ ตชด. นั้น เป็นการทำงานที่หนัก งานทุกอย่างจะมารวมอยู่ที่ ตชด. เพราะเหมือนกับว่าไม่มีหน่วยงานของรัฐ หน่วยงานอื่นที่เข้าถึงชาวบ้านในพื้นที่ได้ อย่างไรก็ตาม ครูชอบกล่าวว่ามันเป็นความภาคภูมิใจ โดยครู ชอบได้เล่าตัวอย่างประสบการณ์ในการทำงานของตนเองว่า ครูชอบเคยเป็นหมอต้าแยมทำคลอดมาแล้ว ทั้งๆ ที่ทำไม่เป็น

“...งานของ ตชด. เป็นงานหนักนะ ทุกอย่างรวมอยู่ที่เราหมดเลย ชาวบ้านจะเดือดร้อนอะไร ยังไง ตชด. ทั้งหมด ไม่ได้กระจายไปที่อื่นเลย เหมือนกับเราเป็นหน่วยงานของรัฐเพียงหน่วย งานเดียวที่เข้าถึงประชาชนในพื้นที่จริงๆ มากที่สุด เพราะฉะนั้นทุกอย่างก็มาลงที่เรา...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 5, 29 มี.ค. 2546)

“...แต่เราก็ควรจะภาคภูมิใจไม่ใช่ไหม อย่างผม คุณเชื่อไหมว่าผมเคยเป็นหมอต้าแยมมาแล้ว เคย ทำคลอดให้ชาวบ้านมาแล้ว ทั้งๆ ที่ทำไม่เป็น แต่ชาวบ้านเขายังแยกว่าเรา ก็ไม่รู้จะทำยังไง ก็ ต้องทำ โชคดีที่เขารอดทั้งแม่ทั้งลูก ไม่อย่างงั้นผมคงฝันร้ายไปชั่วชีวิต...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 5, 29 มี.ค. 2546)

อย่างไรก็ตาม ครูชอบกล่าวว่ามาได้มาเป็นตำรวจตระเวนชายแดนของตนเองนั้น ก็เป็นการ ได้ทำตามความใฝ่ฝันตั้งแต่เด็กๆ แม้ว่าความฝันนั้นจะกลายเป็นรูปร่างไปสักนิดแต่ก็ถือว่ายังมีส่วนเสี้ยว ของความฝันอยู่บ้าง ซึ่งเป็นจริงแล้วในวันนี้ โดยครูชอบกล่าวว่ายังมีคนอีกมากมายที่เขาไม่ได้เป็น อย่างที่เขาฝัน ดังนั้นแม้ว่าปัจจุบันครูชอบจะต้องมาเป็นตำรวจตระเวนชายแดน แต่ก็ยังอยู่ในอาชีพ ของการเป็นตำรวจตามความใฝ่ฝันตั้งแต่เด็กๆ นั่นเอง นอกจากนั้นแล้วครูชอบยังคิดว่าการมาทำหน้าที่ เป็นครู ตชด. ของตนเองนั้น อาจจะช่วยทำให้คนไทยอีกหลายๆ คนตามรอยตะเข็บชายแดนได้มี โอกาสทำความฝันให้เป็นจริงขึ้นมาได้

“...ผมเองพอต้องมาเป็น ตชด. ก็คิดว่ามันเป็นเรื่องของการทำงาน การที่เรามีงานทำแล้วยังได้เป็นตำรวจอย่างที่อยากเป็น มันก็ถือว่าสมหวังในชีวิตในส่วนหนึ่งแล้ว ยังมีผู้คนในประเทศไทยอีกมากมายที่เขาไม่ได้อย่างที่เขาคฝัน...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 5, 29 มี.ค. 2546)

“...ตอนแรกผมเป็นภูธรไซ้ใหม่ การเป็นตำรวจภูธรคือความฝันของผม อย่างที่ผมบอกตั้งแต่ต้น นั่นคือความฝัน ถ้าเราทำได้อย่างที่เราคฝันก็ถือว่าเป็นเรื่องที่ดีที่สุดแล้ว จริงไหม แต่อย่างผม ความฝันของผม ผมไม่ได้มันมาทั้งฝัน มันมีส่วนของความฝันอยู่ด้วยหน่อยหนึ่งเท่านั้น จากฝันที่จะเป็นตำรวจ ผมก็ได้เป็นอยู่ราวๆ ครึ่งปี ต่อจากนั้นฝันเริ่มเปลี่ยนรูปร่าง ผมต้องมาเป็น ตชด. แต่ถามว่า ตชด. มันยังคงเป็นตำรวจอยู่ไซ้ไหม มันก็ใช่ เพราะฉะนั้นผมก็ถือว่ายังได้ทำตามความฝันนั้นอยู่ จากการเป็น ตชด. ต้องกลายร่างมาเป็นครู ตชด. ฝันของผมก็เริ่มกลายรูปร่างขึ้นมาอีกหน แต่ถามว่าผมรับได้ไหม ผมรับได้...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 5, 29 มี.ค. 2546)

ปัจจุบันครูชอบจึงมีความสุขอยู่กับการเป็นครู ตชด. ที่นอกจากจะทำหน้าที่สอนนักเรียนแล้ว ครูชอบยังทำหน้าที่ในการพัฒนาชุมชน พัฒนาชาวบ้านให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยครูชอบกล่าวว่า การทำงานตรงนี้เป็นการทำงานช่วยเหลือชาวบ้านอย่างแท้จริง เพราะชาวบ้านอยู่กันอย่างเดียวดาย ไร้คนเหลียวแล เมื่อมี ตชด. เข้ามาจึงเปรียบเหมือนแสงสว่างให้แก่พวกเขา ดังนั้นสำหรับชาวบ้านแล้ว ตชด. จึงเป็นทุกสิ่งทุกอย่าง เวลาที่มีเรื่องอะไรก็จะนึกถึง ตชด. เป็นอันดับแรก ไม่ว่าจะถูกหวยรวยเบอร์ หรือข้าวโพดออกฝัก ซึ่งตรงนี้ครูชอบกล่าวว่ามันทำให้เกิดความผูกพันในที่สุด

“...แล้วเราก็อเหมือนกับเป็นผู้ที่ยื่นมือเข้ามาช่วยเขา เวลาที่คุณเห็นแววตาของเขาที่มองเรามา คุณเอ๊ย...มันทำให้คุณไปไหนไม่รอด เพราะแววตาเขาชัดเจนมาก เหมือนเราเป็นเจ้าของชีวิต เหมือนเราคือพระเจ้า อะไรแบบนั้นเลยนะ เพราะชาวบ้านเขาไม่มีใครจริงๆ เขาอยู่อย่างเดียวดาย เขาอยู่อย่างไร้คนมาเหลียวแล พอ ตชด. เข้ามาก็เหมือนกับเป็นแสงสว่างเข้ามาในชีวิตของเขาด้วย...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 5, 29 มี.ค. 2546)

“...แต่มันเหมือนกับว่าเขาอุ่นใจ นึกออกไหม เหมือนอุ่นใจที่มีเพื่อนอยู่ใกล้ๆ จะเป็นอะไรนี่วิ่งมาบอก ตชด. ก่อนเลย ทั้งๆ ที่บางทีมันไม่ใช่เรื่องที่เกี่ยวข้องกับ ตชด. แต่ ตชด. จะเป็นคนกลุ่ม

แรกที่ชาวบ้านนึกถึง อย่างถูกหอยรวยเบอร์นี่ก็วิ่งมาบอกเรา หรือว่าข้าวโพดออกฝักแล้วนะ หักมาให้กิน อะไรแบบนี้ แล้วเราจะไปไหนรอด คุณว่าจริงไหม ที่พูดนี้ไม่ใช่ว่าตะกอละเอียดได้ของเขา เพียงแต่ว่ามันเป็นเรื่องของจิตใจ ความรู้สึก ความผูกพัน เอะอะก็ถึงเรา เอะอะก็มาปรึกษาเรา เราภูมิใจนะ คือเราก็อผูกพันไปกับเขาด้วย...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 5, 29 มี.ค. 2546)

นอกจากนี้ครูชอบได้กล่าวถึงทำนองอย่างน่าสนใจว่า ชาวบ้านตามแนวตะเข็บชายแดนนั้นเปรียบเหมือนกับเป็นรั้วของชาติ หากเราทำให้รั้วของชาตินั้นมั่นคงแข็งแรงแล้ว เราก็ไม่จำเป็นต้องทุ่มเทงบประมาณมากมายสำหรับซื้ออาวุธยุทธโปกรณ์ต่างๆ แต่เราควรจะหันมาทำให้ชุมชนเข้มแข็งให้ชาวบ้านดูแลตัวเองได้ นอกจากนั้นครูชอบยังกล่าวต่อไปว่า อย่าให้คนจากหน่วยงานของรัฐเข้าไปซ้ำเติมความทุกข์ยากให้แก่ชาวบ้าน แต่จงเข้าไปเพื่อที่จะช่วยเหลือ และดูแลชาวบ้านให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ซึ่งการที่ ตชด. นั่งอยู่ในใจชาวบ้านได้นั้นเป็นเพราะว่า ตชด. มีความจริงใจเป็นที่ตั้ง และไม่ได้หวังผลประโยชน์อะไรตอบแทน โดยครูชอบกล่าวว่า ในเมื่อเราเป็นคนบนแผ่นดินเดียวกันก็ควรที่จะมีความรักและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อันจะทำให้ประเทศของเราอยู่อย่างมีความสุขที่สุด

“...ผมรัก ตชด. เพราะงาน ตชด. มันเป็นงานที่พุ่งตรงไปหาชาวบ้าน ไปช่วยเหลือเขา ไม่มีการอ้อมไปไหน ตรงเห็นๆ ไปหาชาวบ้าน...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 5, 29 มี.ค. 2546)

“...ชาวบ้านตามชายแดนนี่คือรั้วของชาติเลยนะ ถ้าเราทำให้ตรงนี้รั้วของเราแข็งแรง เราก็ไม่จำเป็นต้องสร้างอาวุธอะไรมากมาย เปลืองงบประมาณแผ่นดินเปล่าๆ ปลี้ๆ ผู้มาทำให้เขาได้ยืนได้ด้วยตัวเขาเอง เหมือนอย่างศัพท์ครูๆ ที่เขาว่ากันก็คือ “ชุมชนเข้มแข็ง” นั่นแหละ ทำยังไงให้ชุมชนชายแดนทั่วประเทศเข้มแข็ง นี่คือโจทย์ของ ตชด....”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 5, 29 มี.ค. 2546)

“...คนบนแผ่นดินเดียวกันก็ต้องรักกันและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ประเทศชาติถึงจะอยู่น่าอาศัย ผมคิดอย่างนี้นะ เพราะฉะนั้นมันถึงไม่ใช่เรื่องแปลกอะไรที่เราจะนั่งอยู่ในใจชาวบ้าน มีอะไรก็วิ่งมาบอกเรา ให้เราดีใจไปกับเขา ให้เราแบ่งปันความทุกข์ไปกับเขา คือจะหัวเราะก็หัวเราะไปด้วยกัน ถ้าจะร้องไห้เราก็อพร้อมที่จะช่วยเช็ดน้ำตาให้ คือเราทำแบบจริงใจ ไม่หวัง

ผลประโยชน์อะไรจากเขา แต่ตัวเอง การได้ใจของชาวบ้านมาไม่ใช่เรื่องยาก ประเด็นเดียวที่ ต้องมีก็คือเรื่องของความจริงใจ ...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 5, 29 มี.ค. 2546)

3. ลักษณะการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน

ลักษณะการเรียนรู้ของครูชอบในบทบาทการพัฒนาชุมชนนั้น แบ่งออกเป็น 3 ช่วง ได้แก่

3.1 ช่วงการเริ่มต้น

ช่วงการเริ่มต้นคือ ช่วงอายุการทำงาน 1 – 5 ปี ครูชอบมีลักษณะการเรียนรู้ 2 ลักษณะ คือ

3.1.1 การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง

ครูชอบกล่าวว่า ในการทำงาน ตชด. นั้นเป็นการทำงานในวัฒนธรรมของตำรวจ ดังนั้นเรื่องของการสั่ง การรับคำสั่งจึงนับว่าเป็นเรื่องที่ชัดเจนมาก และนับว่าเป็นการเริ่มต้นการเรียนรู้ในช่วงแรกๆ ได้เป็นอย่างดี โดยครูชอบมองว่าประเด็นนี้เป็นจุดเด่นของ ตชด. เพราะทำให้เรียนรู้ได้อย่างเป็นระบบ

“...นายสั่งยังไง จำไว้ สถานการณ์เป็นแบบนี้ ต้องทำแบบนี้ อันนี้จากคำสั่งซึ่งลูกน้องทุกคน ต้องเรียนรู้จากคำสั่งทั้งนั้น ผมคิดอย่างนี้นะ เพราะวัฒนธรรมของตำรวจ วัฒนธรรมของตำรวจก็คือการสั่ง การรับคำสั่ง ...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 5, 29 มี.ค. 2546)

“...ผมมองว่าจุดดีของการเป็น ตชด. คือ การเรียนรู้งานในระยะแรกๆ ไม่ใช่เรื่องยาก นายสั่งยังไง เราทำยังไงนั้น แล้วก็อาศัยความจำนิดหน่อย เรื่องแบบนี้ นายสั่งอย่างนี้ เรื่องแบบนี้ นายสั่งยังไงนั้น เราก็จำๆ เอาไว้ เพื่อตอนนายไม่อยู่แล้วเราจำเป็นต้องตัดสินใจเอง เราจะได้ทำได้ ไม่พลาด...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 5, 29 มี.ค. 2546)

3.1.2 การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้

ครูชอบกล่าวถึงการเรียนรู้ในลักษณะนี้ไว้ว่า ในการทำงาน ตชด. นั้น นายจะเป็นผู้ที่มีบทบาทอย่างมากในการทำงาน ดังนั้นในช่วงของการเริ่มต้นการทำงาน ครูชอบจึงมีโอกาสได้เรียนรู้จากนายหลายๆ ด้านด้วยกัน เพราะนายจะเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการทำงานมาก่อน แต่การสอนของนายก็ไม่ได้สอนเหมือนครูสอนนักเรียน แต่จะเป็นลักษณะของการสอนจากการทำงาน

“...แล้วในการทำงานอะไรหลายต่อหลายอย่าง นายจะเป็นคนสอนเราเยอะ เพราะเขามีประสบการณ์ในการทำงานมากกว่าเรา เคยเจอสถานการณ์อะไรต่อมิอะไรมามากมายกว่าเรา เพราะฉะนั้นเขาจะสอนเราได้ดีมาก คือไม่ได้เป็นการสอนแบบครูสอนนักเรียนนะ แต่การทำงานของนายนั่นแหละคือการสอน อะไรทำยังไง อะไรควรตัดสินใจยังไง เราเรียนรู้ได้หมด เพราะจะว่าไปแล้วการทำงาน ตชด. ไม่ว่าจะส่วนไหนของประเทศ ลักษณะมันก็จะคล้ายๆ กัน โดยหลักๆ นะ ส่วนรายละเอียดมันอาจจะแตกต่างกันไปบ้าง...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 5, 29 มี.ค. 2546)

“...แต่ถ้านายนี้เขาเจอร้อนเจอหนาวมามากกว่าเรา เขาก็จะช่วยเป็นตัวแบบให้เราได้เป็นอย่างดี แล้วผมก็ได้เรียนรู้อะไรต่อมิอะไรจากนายเยอะนะ ไม่ว่าจะป็นนายคนไหนก็ตาม...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 5, 29 มี.ค. 2546)

โดยสรุป การเรียนรู้ของครูขอบในช่วงที่ 1 หรือที่เรียกว่าเป็นช่วงของการเริ่มต้นนั้น มีระยะเวลาตั้งแต่ 1 – 5 ปี ของการทำงานในบทบาทการพัฒนาชุมชน ครูขอบมีลักษณะการเรียนรู้ที่สำคัญ 2 ลักษณะ คือ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้

3.2 ช่วงการฝ่าฟัน

ช่วงที่ 2 คือช่วงการฝ่าฟัน มีช่วงอายุการทำงานตั้งแต่ 6 – 10 ปี ในช่วงนี้ครูขอบมีลักษณะการเรียนรู้เหมือนในช่วงแรก เพียงแต่เพิ่มลักษณะการเรียนรู้เข้ามาอีก 1 ลักษณะ คือ การเรียนรู้จากประสบการณ์ ซึ่งการเรียนรู้จากประสบการณ์นั้น เป็นเรื่องที่จะต้องมึทักษะในการเรียนรู้ด้วยตนเอง เพราะไม่สามารถที่จะสอนกันได้ ซึ่งทักษะที่ว่านั้นอาจจะมาจากการสังเกตบ้าง การพูดคุยบ้าง ที่สำคัญคือจะต้องเป็นคนสนใจและใส่ใจเรื่องการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา

“...เรื่องของประสบการณ์นี่สอนกันไม่ได้นะ เราต้องมีทักษะที่จะเรียนรู้เอง จากการสังเกตบ้าง จากการพูดคุยบ้าง สารพัด คือถ้าเราเป็นคนสนใจและใส่ใจเรื่องการเรียนรู้แล้ว มันก็จะไม่มีหยุดนิ่งหรือว่าหยุดอยู่กับที่ มันจะไปของมันได้ตลอด...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 5, 10 พ.ค. 2546)

โดยสรุป ลักษณะการเรียนรู้ของครูชอบในช่วงที่ 2 หรือที่เรียกว่าเป็นช่วงของการฝ่าฟันนั้น ครูชอบมีลักษณะการเรียนรู้ที่สำคัญ 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ 3) การเรียนรู้จากประสบการณ์

3.3 ช่วงการมั่นใจ

ช่วงที่ 3 คือช่วงการมั่นใจ มีช่วงอายุการทำงาน 11 ปีขึ้นไปจนกระทั่งเกษียณอายุราชการนั้น ครูชอบเกิดการเรียนรู้ 3 ลักษณะ โดยที่ 2 ลักษณะแรกนั้น ยังคงเหมือนกับช่วงที่หนึ่งและช่วงที่สอง เพียงแต่ปรับการเรียนรู้ในลักษณะที่ 3 เป็นการเรียนรู้จากปัญหา

ครูชอบกล่าวว่า การเรียนรู้จากปัญหาเป็นเรื่องที่ตรงตัว โดยที่เราสามารถหยิบปัญหาขึ้นมาเป็นตัวตั้ง แล้วใคร่ครวญจากตัวปัญหาได้เลย โดยการทำงานในลักษณะดังกล่าวต้องใช้ความเชี่ยวชาญ ความชำนาญ และต้องแตกฉานในเรื่องของลักษณะงานมาเป็นอย่างดีแล้ว หรืออาจจะเรียกได้ว่าเป็นช่วงที่เป็น ตชด. มืออาชีพแล้ว เพราะลักษณะงานของ ตชด. นั้นมีความอ่อนไหวง่าย และอาจจะส่งผลกระทบกันเป็นลูกโซ่ได้ ดังนั้น ตชด. ที่จะทำงานในลักษณะนี้ได้จะต้องเป็นมือโปร ต้องผ่านการเรียนรู้งานมาพอสมควร และต้องเป็นคนที่เชื่อมือได้ ไว้วางใจได้ด้วย

“...ผมคิดว่าช่วงนี้น่าจะเป็นช่วงของความมั่นใจในการทำงาน เามั่นใจ เารู้งาน เเราทะลุทะลวงหมดแล้ว จะหยิบจะจับอะไรขึ้นมาทำนี่ประสบความสำเร็จหมด เพราะว่าเราเชี่ยวชาญ เเราผ่านการฝึกฝนมายาวนานแล้ว เพราะฉะนั้นเราจะเป็นมืออาชีพแล้วนะ เป็นช่วงที่ต้องพัฒนาตัวเองมาจนเป็นมืออาชีพ เป็น ตชด. มืออาชีพได้แล้ว...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 5, 10 พ.ค. 2546)

“...อันนี้เป็นการเรียนรู้แบบตรงตัว เเราหยิบปัญหาขึ้นมาเป็นตัวตั้ง พิจารณาใคร่ครวญจากตัวปัญหาเลย เพราะว่าการทำงานโดยการหยิบปัญหาขึ้นมาเป็นตัวตั้งนี่ถือว่าเป็นงานของมืออาชีพนะ เเราต้องมีความเชี่ยวชาญ ชำนาญ แล้วก็แตกฉานในงานของเราแล้ว เเราถึงจะมาทำตรงนี้ได้ เพราะลักษณะปัญหาในงานของ ตชด. มักจะเป็นเรื่องทีละเอียดอ่อน แล้วก็กระทบกระทั่งกันไปทั่ว เหมือนเป็นลูกโซ่ เผลอๆ ไปเกี่ยวข้องกับเรื่องของความมั่นคงอะไรอีก อันนี้อ่อนไหวมาก เพราะฉะนั้นไม่ใช่ใครๆ ก็ทำได้ ไม่ใช่อย่างนั้น แต่เราต้องเอามือโปรมาทำ เเราคนที่รู้งาน เเราคนที่คล่องงานมาทำ...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 5, 10 พ.ค. 2546)

โดยสรุป ในช่วงที่ 3 คือช่วงการมั่นใจ มีช่วงอายุการทำงาน 11 ปีขึ้นไปจนกระทั่งเกษียณอายุราชการนั้น ครูชอบเกิดการเรียนรู้ 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ 3) การเรียนรู้จากปัญหา

กล่าวโดยสรุป ลักษณะการเรียนรู้ของครูชอบที่ผ่านมาสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ช่วง โดยในช่วงแรกนั้นจะเป็นช่วงของการเริ่มต้น ซึ่งมีช่วงเวลาตั้งแต่ 1 – 5 ปี ของการทำงาน ครูชอบเกิดการเรียนรู้ที่สำคัญในช่วงนี้ 2 ลักษณะ ได้แก่ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้

สำหรับในช่วงที่ 2 ของการทำงานนั้น เป็นช่วงของการฝ่าฟัน ซึ่งมีระยะเวลาตั้งแต่ 6 – 10 ปี โดยครูชอบเกิดการเรียนรู้ 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ 3) การเรียนรู้จากประสบการณ์

ส่วนในช่วงที่ 3 หรือที่เรียกว่าเป็นช่วงของการมั่นใจนั้น จะเป็นช่วงการทำงานตั้งแต่ 11 ขึ้นไปจนกระทั่งเกษียณอายุราชการ ครูชอบเกิดการเรียนรู้ในช่วงนี้ 3 ลักษณะ คือ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ 3) การเรียนรู้จากปัญหา

4. เส้นทางการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน

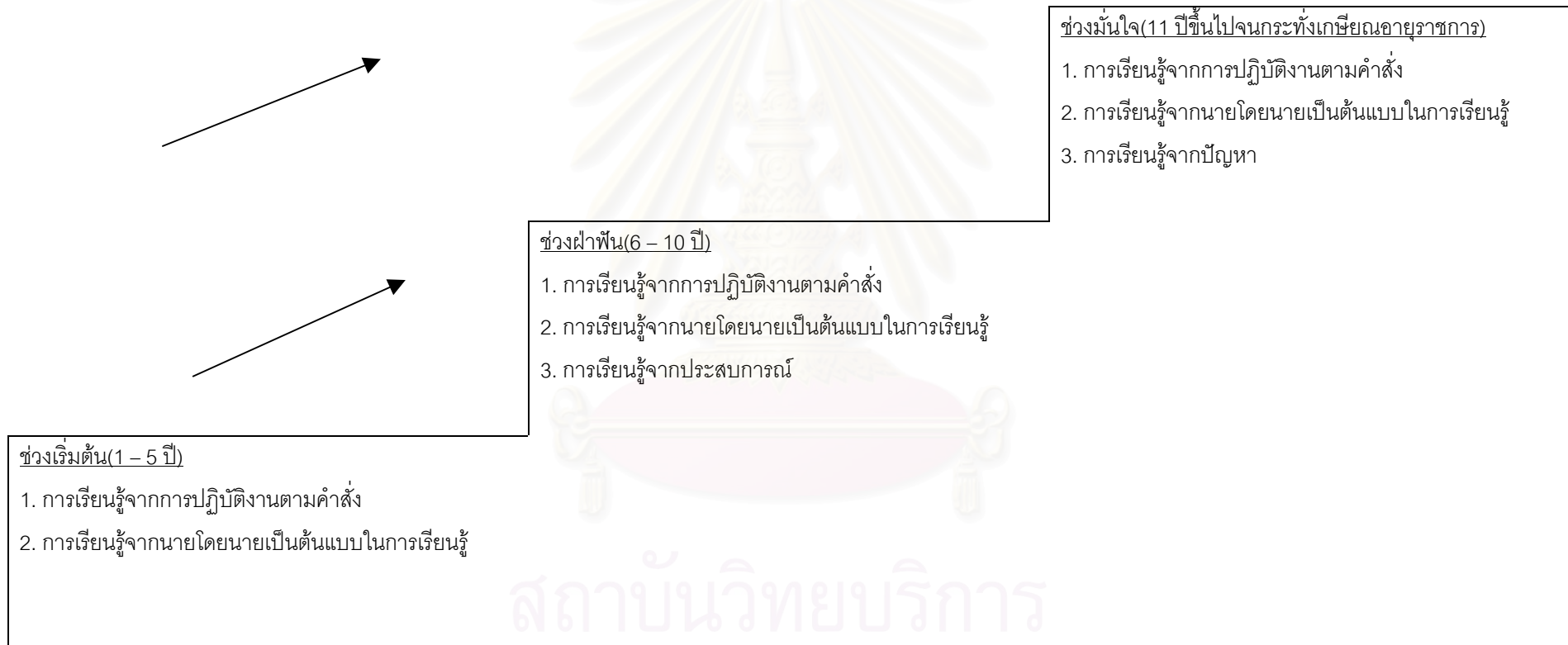
จากการศึกษาเรื่องลักษณะการเรียนรู้ของครูชอบในบทบาทการพัฒนาชุมชน พบว่า เส้นทางการเรียนรู้ของครูชอบในบทบาทการพัฒนาชุมชนเป็นดังนี้คือ เส้นทางการเรียนรู้ของครูชอบแบ่งออกเป็น 3 ช่วงด้วยกัน กล่าวคือ ช่วงที่ 1 มีระยะเวลา 1 – 5 ปีของการทำงาน ซึ่งเรียกว่าเป็นช่วงของการเริ่มต้น มีการเรียนรู้ที่สำคัญเกิดขึ้น 2 ลักษณะ ได้แก่ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้

สำหรับในช่วงที่ 2 ของการทำงานคือช่วงเวลาตั้งแต่ 6 – 10 ปี นั้น เป็นช่วงของการฝ่าฟัน โดยมีการเรียนรู้ที่สำคัญเกิดขึ้น 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ 3) การเรียนรู้จากประสบการณ์

ส่วนในช่วงที่ 3 ของการทำงานคือช่วงการทำงานตั้งแต่ 11 ขึ้นไปจนกระทั่งเกษียณอายุราชการ เป็นช่วงของการมั่นใจ โดยมีการเรียนรู้ที่สำคัญเกิดขึ้น 3 ลักษณะ คือ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ 3) การเรียนรู้จากปัญหา

ซึ่งจากเส้นทางการเรียนรู้ดังกล่าว สามารถแสดงได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ 9 : เส้นทางการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน : กรณีศึกษาที่ 5 “ครูชอบ”

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

5. แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน

5.1 แนวทางที่เกิดขึ้นภายในตนเอง

5.1.1 มีความใฝ่เรียนใฝ่รู้

“...เราไม่ต้องไปมองคนอื่นคนไกลเลย เราต้องมองตัวเราเองนะ เพราะว่าการพัฒนาที่มันไม่ได้เกิดจากข้างนอกแต่เพียงอย่างเดียว ส่วนที่สำคัญอีกส่วนหนึ่งก็คือตัวเราเองด้วยว่าเราเองมีใจที่จะอยากหรือว่ากระตือรือร้นที่จะพัฒนาตัวเองหรือว่าอยากรู้อยากเรียนมากน้อยแค่ไหน ยังไง อันนี้ก็สำคัญมากเหมือนกันนะ ผมคิดว่าถ้าตัวเราเองไม่ได้มีความต้องการที่จะพัฒนา บางทีต่อให้ทำอย่างอื่นแทบตายมันก็ไม่พัฒนาหรอก...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 5, 10 พ.ค. 2546)

“...คือว่า ตชด. เองจะต้องชวนชาวบ้านหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ อันนี้คือนอกจากจะถูกหน่วยงานส่งไปอบรมแล้ว ตัว ตชด. เองก็ต้องชวนชาวบ้านด้วยตัวเองด้วย อาจจะมีดูทีวี แล้วจำๆ เขามาใช้ในสายงานของตัวเองก็ได้ หรือว่าอาจจะอ่านหนังสือ หาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นการหาความรู้จากแหล่งความรู้ไหนก็ตาม...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 5, 10 พ.ค. 2546)

“...อย่างผม ผมเองชอบศึกษาเกี่ยวกับการเกษตร เพราะฉะนั้นถ้ามีอะไรใหม่ๆ เกี่ยวกับการเกษตร อาจจะเป็นในแง่ของการเพิ่มผลผลิต หรือวิธีการตกแต่งพันธุ์กรรม อะไรแบบนั้น ผมก็จะชอบศึกษา ตรงนี้เอามาพัฒนางาน ตชด. ก็ได้ แล้วเราก็สามารถเอามาทำเป็นงานส่วนตัวของเราได้ด้วย เอามาบอกคนอื่นต่อได้ด้วย ก็จะเป็นการขยายความรู้ออกไป...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 5, 10 พ.ค. 2546)

ซึ่งจากการสังเกตของผู้วิจัย(10 พ.ค. 2546) พบว่า ในบริเวณบ้านพักของกรณีศึกษาเต็มไปด้วยพืชพันธุ์หลายชนิด มีทั้งไม้ดอก ไม้ประดับ นอกจากนั้นยังมีโรงเรือนคล้ายเรือนกระจก ซึ่งภายในเต็มไปด้วยต้นไม้ต่างๆ มากมาย และผู้วิจัยยังพบว่า มีชาวบ้านเข้ามาปรึกษาเกี่ยวกับการติดตามพันธุ์ไม้ ซึ่งครูชอบก็ได้อธิบายขั้นตอนและวิธีการต่างๆ ให้ฟังอย่างละเอียด

นอกจากนั้น เพื่อนครูได้กล่าวถึงความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ของครูชอบไว้ว่า

“...ที่ชอบเป็นพิเศษก็เรื่องของกาเรษตร เขาชอบของเขามาก มีอะไร ที่ไหน ยังไง นี่ตามไป เสาะแสวงหามาตลอด แล้วก็เอามาบอกชาวบ้านด้วย ไม่เก็บเอาไว้คนเดียวหรอก...”

(สัมภาษณ์เพื่อนครูคนที่ 6, 10 พ.ค. 2546)

“...เขาเป็นวิทยากรพิเศษด้วยนะ ก็จะพูดในเรื่องที่เขาถนัดคือ ในเรื่องของการเกษตร ใครมี ปัญหาอะไรก็มาถามได้ เขามีความรู้เรื่องของการเกษตรชนิดหาตัวจับยากคนหนึ่งเหมือนกัน ผม ว่านะ...”

(สัมภาษณ์เพื่อนครูคนที่ 4, 10 พ.ค. 2546)

5.1.2 มีทัศนคติที่ดีต่อการเปลี่ยนแปลง

ครูชอบกล่าวว่า ทัศนคติก็เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่มีความสำคัญ โดย ตชด. ควรจะมีทัศนคติที่ดี ต่อการเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ อย่างลัวการเปลี่ยนแปลง รวมทั้งให้พร้อมที่จะเรียนรู้เพื่อที่จะนำไปสู่ การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น คือการสร้างทัศนคติของเราให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง และมองการเปลี่ยนแปลงว่าเป็นเรื่องธรรมดาโลก

“...เรื่องของทัศนคติก็สำคัญนะ ผมคิดอย่างนั้น คือตัว ตชด. เองก็ต้องมีทัศนคติที่ดีในการ ทำงาน และต้องมีทัศนคติที่ว่าพร้อมที่จะเรียนรู้ เพื่อที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ ดีขึ้น...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 5, 10 พ.ค. 2546)

“...คือบางคนนี่กลัวการเปลี่ยนแปลงนะ ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นหรือไม่ ก็ตาม เพราะฉะนั้นเราต้องมาสร้างทัศนคติของเราตรงนี้ก่อน ทำยังไงให้เกิดทัศนคติที่ว่าพร้อม รับการเปลี่ยนแปลง และมองการเปลี่ยนแปลงว่าเป็นเรื่องธรรมดาโลก คือยังไงมันก็ต้อง เปลี่ยน แต่ที่นี้เราจะเปลี่ยนยังไงเท่านั้นเอง...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 5, 10 พ.ค. 2546)

5.2 แนวทางที่เกิดจากภายนอก

สำหรับแนวทางที่เกิดจากภายนอก คือ กองบัญชาการนั้น สามารถที่จะให้การสนับสนุนให้ เกิดการพัฒนาการเรียนรู้ของ ตชด. ได้ดังนี้คือ

5.2.1 การจัดอบรม

ในส่วนของการจัดอบรมนั้น ครูชอบกล่าวว่า ปัจจุบันทางหน่วยงานต้นสังกัดก็ได้มีการจัดอบรมให้แก่ ๓๓๓. อย่างสม่ำเสมอ เพียงแต่การคัดเลือกคนเข้ารับการอบรมในแต่ละครั้งนั้นมักจะคัดเลือกคนไม่ตรงสายงาน ทำให้การอบรมแต่ละครั้งสูญเปล่าไปอย่างน่าเสียดาย ดังนั้นถ้าหากสามารถคัดเลือกคนเข้าอบรมให้ตรงกับสายงานที่รับผิดชอบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าเป็นการอบรมในเรื่องที่เป็นเรื่องเฉพาะทาง ได้แก่ คอมพิวเตอร์ เครื่องยนต์ เป็นต้น เพราะผู้ที่เข้าอบรมจำเป็นจะต้องมีความรู้พื้นฐานมาก่อนแล้ว แต่ถ้าให้คนที่ไม่มีพื้นฐานมาก่อนไปเข้ารับการอบรมแทนก็จะทำให้ไม่สามารถกลับมาถ่ายทอดให้เพื่อนฟังได้ เนื่องจากตนเองไม่ได้มีความเข้าใจในเรื่องที่อบรมอย่างแท้จริง ซึ่งหากหน่วยงานต้นสังกัดได้ให้ความสำคัญในการคัดเลือกคนเข้าอบรมให้ตรงกับสายแล้ว ก็จะทำให้การอบรมนั้นๆ ไม่สูญเปล่า แต่จะเกิดประโยชน์สูงสุดอย่างที่ต้องการ

“...ถามว่าแล้วเอามาเล่าต่อให้เพื่อนคนที่ตรงสายงานฟังไม่ได้หรือ ตอบว่า ลำบากมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าเป็นเรื่องเฉพาะทาง เฉพาะด้าน เช่น เครื่องยนต์ คอมพิวเตอร์ อะไรอย่างนี้จะเอาที่อบรมมาแล้วเพื่อนนี้ลำบากมาก เพราะตัวเองไปฟังยังไม่เข้าใจ คือบางเรื่องนี่มันต้องมีทักษะพื้นฐานหรือว่ามีความเข้าใจพื้นฐานมาก่อน แล้วค่อยมาเพิ่มเติมความรู้จากการอบรม ผมคิดอย่างนั้นนะ ที่นี้พอเกิดการอบรมที่ไม่ตรงสายงานขึ้นมามันก็เหมือนกับการสูญเปล่าสูญงบประมาณไปเปล่าๆ...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 5, 10 พ.ค. 2546)

“...คือที่ทำมาผมคิดว่าทำมากันดีแล้วนะ ทางกองบัญชาการเองก็ทำมาอย่างดีแล้ว แต่ที่นี้ผมคิดว่าถ้าเราให้ความสำคัญในเรื่องการเลือกคนเข้าอบรมให้ตรงกับสายงานของเขาได้นี้ก็จะทำให้การอบรมนั้นมีความหมายมากยิ่งขึ้น และมันจะทำให้เกิดการพัฒนาในสายงานของเราได้จริงๆ การใช้งบประมาณไปกับการอบรมนั้นมันก็จะไม่เป็นการสูญเปล่าอีกต่อไป...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 5, 10 พ.ค. 2546)

“...ผมคิดว่าเราต้องเห็นความสำคัญของการอบรมนะ คือต้องคัดเลือกผู้เข้ารับการอบรมให้ตรงกับหัวข้อในการอบรมแต่ละครั้งก่อนนะ ถ้าทราบได้ที่เรายังไม่เห็นความสำคัญนี้ ไม่ว่าจะจะมีข้อมูลอยู่ในมือครบถ้วนแค่ไหนก็ตาม ปัญหาที่ว่านี้มันก็ไม่มีทางหมดไปหรอก ที่นี้ถ้าเราเห็นความสำคัญแล้ว เราก็จะระมัดระวัง และจะคัดเลือกคนให้ตรงกับสายงานได้เองโดยอัตโนมัตินะ ผมคิดอย่างนั้น ส่วนผลดีของการอบรมคนตรงตามสายงานก็อย่างที่ผมว่าไว้ข้างต้นนั่นแหละ มันจะเกิดประโยชน์ที่คุ้มค่ากับการลงทุน...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 5, 10 พ.ค. 2546)

5.2.2 การสร้างขวัญและกำลังใจ

ส่วนเรื่องของการสร้างขวัญและกำลังใจนั้น ครูชอบกล่าวว่า ขวัญและกำลังใจนั้นเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนและเป็นเรื่องของจิตใจ ถ้าเรามีขวัญและกำลังใจที่ดีและจะสามารถทำงานได้อย่างเต็มที่โดยไม่มีความกังวล ดังนั้น เรื่องของขวัญและกำลังใจจึงเป็นเรื่องสำคัญ

“...เรื่องของขวัญและกำลังใจ อันนี้เป็นเรื่องของจิตใจ แล้วก็สำคัญมากนะ ไม่ใช่ไม่สำคัญ เพราะว่าถ้าเรามีขวัญและกำลังใจที่ดีแล้ว เราจะสามารถทำงานได้อย่างเต็มที่อย่างที่ผมว่าคือไม่ต้องมีความกังวลหรือว่ากระสับกระส่ายอะไรเลย...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 5, 10 พ.ค. 2546)

“...เพราะฉะนั้นนี้อาจจะเป็นเรื่องที่คุณเล็กน้อย ดูไม่น่าจะสำคัญ แต่ว่าสำหรับงาน ตชด. ที่ต้องถือว่าทั้งมาอยู่ไกล ทั้งเป็นงานที่เสี่ยงชีวิตด้วย เรื่องของขวัญและกำลังใจจึงเป็นเรื่องสำคัญ แต่ก็ไม่ใช่ที่เราไม่มีเสียเลยนะ เราก็มีอยู่แต่ที่นี้ถ้าจะให้ดีขึ้นก็ต้องมีการสร้างขวัญและกำลังใจเพิ่มขึ้นด้วย...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 5, 10 พ.ค. 2546)

“...คือมันเป็นเรื่องธรรมดาเนาะ เป็นเรื่องของจิตใจที่เราต้องการให้มีคนมาดูแลเอาใจใส่ ยิ่งการมาอยู่ไกลๆ อย่างนี้ แล้วไม่ได้มาแค่วันสองวัน คุณเข้าใจไหม มาอยู่กันเป็นสิบปี ถ้าว่ามันจะไม่เกิดอาการอ่อนไหวบ้างเลยหรือ เขาน้ำหนักดลลงหินทุกวันหินมันยังกร่อน จริงไหม นี่มาอยู่เป็นสิบปีนี่ก็อ่อนไหวลงไปเยอะเหมือนกันนะ...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 5, 10 พ.ค. 2546)

กล่าวโดยสรุป สำหรับแนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของครูชอบในบทบาทการพัฒนาชุมชนนั้น แบ่งออกเป็น 2 แนวทาง ได้แก่ แนวทางที่ 1 คือ แนวทางที่เกิดขึ้นภายในตนเอง แบ่งออกเป็น 2 แนวทาง ได้แก่ 1) มีความใฝ่เรียนใฝ่รู้ 2) มีทัศนคติที่ดีต่อการเปลี่ยนแปลง และแนวทางที่ 2 คือ แนวทางที่เกิดจากภายนอก แบ่งออกเป็น 2 แนวทาง ได้แก่ 1) การจัดอบรม 2) การสร้างขวัญและกำลังใจ

ตอนที่ 6 : กรณีศึกษาที่ 6 “ครูชิน” (นามสมมติ)

1. ภูมิหลังของกรณีศึกษา

1.1 พื้นฐานครอบครัว : ครอบครัวใหญ่ ฐานะปานกลาง และประกอบอาชีพค้าขาย

ครูชิน(นามสมมติ) เป็นคนจังหวัดขอนแก่นโดยกำเนิด มีพี่น้องทั้งหมด 5 คน เป็นผู้ชาย 2 คน ผู้หญิง 3 คน ครูชินเป็นบุตรคนสุดท้องของครอบครัว ครอบครัวของครูชินประกอบอาชีพค้าขาย

“...ผมเป็นคนจังหวัดขอนแก่น มีพี่น้องทั้งหมด 5 คน ผมเป็นคนเล็กสุด เป็นคนสุดท้อง คนโต เป็นผู้ชาย คนเล็กเป็นผู้ชาย ส่วนตรงกลางทั้ง 3 คน เป็นผู้หญิงทั้งหมด...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 6, 30 มี.ค. 2546)

“...พ่อแม่มีอาชีพค้าขายก็ขายประเภทของชำอะไรอย่างนั้น เปิดหน้าบ้านเป็นร้านเล็กๆ แล้วก็ขายของ ช่วยๆ กันทำ...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 6, 30 มี.ค. 2546)

“...ฐานะที่บ้านก็จัดว่าอยู่ในชั้นปานกลางนะ ไม่ได้ร่ำรวยอะไร เพียงแต่ว่าพอมีพอกิน ก็คนค้าขายนะ ไม่ได้ทำอะไรอย่างอื่น ค้าขายอย่างเดียว...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 6, 30 มี.ค. 2546)

1.2 ลักษณะนิสัย :

1.2.1 เรียบร้อย

“...ผมเป็นเด็กเรียบร้อยนะ อาจจะเป็นเพราะว่ามีพี่ๆ เป็นผู้หญิงหลายคน แล้วพี่คนโตที่เป็นผู้ชายก็อายุห่างกันมาก 7-8 ปีได้มั้ง เราก็เลยไม่ค่อยได้เล่นด้วยกัน ไม่ค่อยสนิทกัน ผมจะสนิทกับพี่สาวมากกว่า ก็เลยดูเรียบร้อย ไม่ค่อยซน ไม่ค่อยเกเร เวลาเล่นก็จะเล่นขายของ อะไรอย่างนั้น เรื่องปีนปายนี่ไม่มีนะ เพราะว่าเราอยู่กับพี่ผู้หญิง...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 6, 30 มี.ค. 2546)

“...คือด้วยความที่เป็นน้องคนเล็กด้วยมั้ง เขาก็เลยค่อนข้างดูแล มีคนดูแลเยอะมาก หนีไป เกรไม่คอยได้ ก็เลยต้องเป็นเด็กเรียบร้อย อยู่ในโอวาททั้งของพ่อแม่และของพี่ๆ แต่จะว่าไปแล้ว ผมนี่โตมาได้ก็เพราะพี่ๆ ดูแลมากกว่าพ่อกับแม่อีกนะ คืออยู่กับเขาตลอด...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 6, 30 มี.ค. 2546)

1.2.2 มีระเบียบวินัย

“...อย่างในห้องนอน ผมนอนกับพี่ชายใช่ไหม พี่ชายผมนี่รักมาก หานั่นไม่เจอ หานี้ไม่เจอ แต่ปากของผม ทุกอย่างเป็นระเบียบ จัดวางไว้อย่างเรียบร้อย เพราะพี่สาวสอนไง เราก็ได้อะไรตรงนี้มาเยอะนะ ความละเอียด ความรอบคอบ ความมีวินัย วางอะไรเป็นที่เป็นที่ทางนี้ เราได้มาเยอะ ได้มาตั้งแต่เด็กๆ คือนิสัยในการทำงานของผมจะค่อนข้างไปทางผู้หญิงนะ...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 6, 30 มี.ค. 2546)

1.2.3 เรียนหนังสือไม่เก่ง สุขภาพไม่ดี

“...แต่จริงๆ แล้วเรารู้ตัวว่าถ้าครูเขาจริง เราก็ตก อันนี้ก็ต้องขอบคุณครูๆ ทั้งหลายที่เมตตาผม อีกอย่างหนึ่งคือป่วยบ่อย อย่างที่บอกว่าไม่ค่อยแข็งแรง ก็เลยทำให้ครูเขาสงสาร อีกอย่างเราเองก็พยายามที่จะช่วยเหลือตัวเอง คือรู้ว่าเรียนหนังสือไม่ดี ก็พยายามทำตัวให้ครูเอ็นดู พยายามช่วยงานอื่นที่พอจะช่วยให้ พยายามไม่ทำตัวให้เป็นภาระของครู ไม่ได้ ไม่ชน ไม่เกร อันนี้ก็ช่วยให้ผ่านพ้นมาด้วยดี...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 6, 30 มี.ค. 2546)

“...แล้วเราก็ขี้โรคนิดหน่อย อะไรนิดอะไรหน่อยก็ไม่สบาย ไม่ค่อยแข็งแรง พี่ๆ เขาเลยดูแลมากเป็นพิเศษ แล้วก็ค่อนข้างตามใจนะ อยากรู้อะไรได้หมด ไม่ค่อยขัดใจ เพราะกลัวว่าเดี๋ยวจะไม่สบาย...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 6, 30 มี.ค. 2546)

“...เหมือนกับภูมิคุ้มกันไม่ดีนะ ผมเข้าใจอย่างนั้น เช่น ถูกฝนหน่อยเดี๋ยวก็เอาแล้ว จามแล้ว น้ำมูกไหลแล้ว คือไม่ได้ป่วยแบบเป็นโรคร้ายแรงอย่างมะเร็งหรือว่าอะไร แต่ป่วยง่าย กระเสาะกระแสไปเรื่อย ถึงหน้าหวัดผมก็เป็นหวัด ถึงหน้าไข้เลือดออกผมก็เป็นไข้เลือดออก เป็นไป

หมด แล้วมันก็นำรำคาญนะ บางทีก็รำคาญตัวเอง อะไรมันจะไม่แข็งแรงได้อย่างนั้น จะไปวิ่งเล่นตากแดดตากฝนอย่างคนอื่นนี่ไม่ได้ โดนฝนนิดก็ไม่ได้ แดดมากหน่อยก็ป่วย อะไรอย่างนั้น ชีวิตของผมจึงไม่ได้โดดโผนหรือว่ามีอะไรที่ตื่นเต้นเร้าใจมากเหมือนกับเด็กผู้ชายทั่วไป เพราะว่าเรื่องสุขภาพเป็นหลัก เราก็รู้ตัวนะ ก็ดูแลตัวเอง เล่นอยู่กับพี่สาวในบ้าน เล่นขายของ เล่นตุ๊กตา จะเป็นเรื่องที่เขาๆ แล้วก็อยู่ในสายตาผู้ใหญ่ คือเป็นน้องคนเล็กด้วยมั้ง เขาก็เลยดูแลเรามากหน่อย...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 6, 30 มี.ค. 2546)

1.3 ชีวิตและความฝันในวัยเด็ก :

1.3.1 รับผิดชอบตัวเอง

“...ไม่ต้องทำอะไรมาก อย่างที่บอกว่าส่วนใหญ่อะไรๆ จะดูแล เราก็เรียนอย่างเดียว มีเวลาได้เล่นได้เที่ยวตามประสาเด็ก ไม่ลำบาก ถ้าเทียบกับเพื่อนคนอื่นถือว่าผมไม่ลำบาก ค่อยข้างสบายด้วยซ้ำไป แค่อุดูแลตัวเองให้ได้ก็พอ ส่วนเรื่องครอบครัวก็เป็นหน้าที่ของพ่อแม่ไป...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 6, 30 มี.ค. 2546)

1.3.2 อยากเป็นพยาบาล

“...ผมอยากเป็นพยาบาล เพราะผมเข้าโรงพยาบาลบ่อยๆ แล้วก็จะมีพยาบาลมาคอยดูแล เช็ดเนื้อเช็ดตัว ป้อนข้าวป้อนน้ำ ผมก็ชอบ เอาใจเราดีจังเลย เลยฝันไว้ว่าโตขึ้นอยากเป็นพยาบาล ใส่ชุดสีขาวด้วย แล้วก็เป็นที่ช่วยเหลือคนที่มีความทุกข์ ผมคิดอย่างนั้นนะ แล้วเราป่วยบ่อยๆ เราก็จะเข้าใจถึงทุกข์ของคนที่เขาไม่แข็งแรง ก็หวังว่าถ้าโตขึ้นก็อยากจะทำงานช่วยคนที่เจ็บป่วย...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 6, 30 มี.ค. 2546)

1.4 คติในการดำเนินชีวิต :

1.4.1 ชีวิตต้องสมดุล

“...ผมถือเอาความสมดุลเป็นที่ตั้งนะ ชีวิตมันต้องสมดุล จะหนักหรือเอียงไปข้างใดข้างหนึ่งไม่

ได้ ที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ผมและครอบครัวก็มีความสุขดี เมียผมเปิดร้านขายของเล็กๆ น้อยๆ ดูแล ลูกไปด้วย ผมเองก็มาทำงาน เย็นกลับไปบ้านก็ไปดูและลูกเมีย ดูแลร้าน นี่คือนิเวศน์ประจำวันของผม เสาร์-อาทิตย์พาลูกพาเมียไปเที่ยวบ้าง เท่านั้นก็มีความสุขแล้ว อันนี้คือเป้าหมายในชีวิตผม...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 6, 30 มี.ค. 2546)

“...แต่ที่สำคัญคืองานที่ผมได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติ ผมจะทำไม่ให้เกิดเสียงงาน ตรงนั้นก็พยายามทำเต็มที่ แต่ว่าเวลาที่ให้ครอบครัวนี้สำคัญสำหรับผม ผมไม่อยากจะให้ชีวิตการทำงาน ก้าวหน้าหรือว่ารุ่งโรจน์แต่ก็ต้องแลกกับความสุขในครอบครัว เพราะฉะนั้นผมจึงไม่เอางาน กลับไปทำที่บ้าน บ้านก็คือบ้าน พอไปถึงบ้านทุกอย่างก็จะเป็นเรื่องของครอบครัวแล้ว งานไม่เกี่ยว ถ้างานไม่เสร็จแต่มันเป็นงานด่วนผมก็จะรีบทำให้เสร็จก่อนกลับบ้าน ผมไม่ชอบเอางาน กลับไปทำที่บ้าน เพราะต้องการที่จะแยกบ้านกับที่ทำงานออกจากกันให้ชัดเจน...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 6, 30 มี.ค. 2546)

1.4.2 ความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์

“...เรื่องความจงรักภักดีนี้ ผมคิดว่าเราคงไม่ต้องพูดออกมาเป็นคำพูดหรือออก เราดูกันที่การกระทำก็ได้ อย่าง ตชด. ไม่ต้องพูดถึง เพราะว่าเราทุกคนยึดมั่นในสถาบันพระมหากษัตริย์อยู่แล้ว และยังมีโอกาสมาทำงานถวายพระองค์ท่าน ยิ่งทำให้เราตระหนักถึงในพระมหากษัตริย์คุณของทุกๆ พระองค์เป็นอย่างดี...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 6, 30 มี.ค. 2546)

“...ส่วนชาวบ้านที่นี้ก็ยังมี ความจงรักภักดีต่อพระองค์ท่านทุกพระองค์ เพราะว่าเขารู้ว่าที่เขา มีวันนี้กันได้นั้นเป็นเพราะพระมหากษัตริย์คุณของสมเด็จพระเทพฯ ถ้าไม่มีพระองค์ท่าน เราก็ยังนึกไม่ออกว่าจะอยู่กันยังไง...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 6, 30 มี.ค. 2546)

2. ทักษะติดต่ออาชีพ

2.1 ทักษะติดต่ออาชีพครู : มีทักษะติดต่ออาชีพครู

“...จริงๆ แล้วลึกๆ ผมเองก็อยากเป็นครู แต่ที่นี้ผมรู้ตัวว่าเรียนหนังสือไม่เก่ง ผมก็เลยไม่กล้าคิดเท่านี้เอง ในสมัยผมนะ อาชีพครูนี่เป็นอาชีพที่ต้องเป็นคนเก่งนะถึงจะได้เป็นครู ไม่ใช่ใครก็เป็นได้...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 6, 30 มี.ค. 2546)

2.2 ทัศนคติต่ออาชีพตำรวจ : มีทัศนคติที่ไม่ดีต่ออาชีพตำรวจ

“...ตำรวจนี่กลัวนะ สมัยเด็กๆ นี่กลัวตำรวจ แล้วก็ไม่เคยคิดว่าตัวเองจะต้องมาเป็นตำรวจ ไม่ชอบ ผมรู้สึกว่ามันน่ากลัว พวกปืนด้วย อะไรด้วย อย่างเวลาเกิดเรื่องอะไรที่ร้ายๆ เราก็มองเห็นตำรวจมาเต็มไปหมด อย่างฆ่ากันตาย ยิงกัน รถชน รถคว่ำ อะไรอย่างนี้ ซึ่งเราไม่ชอบ เลยมองว่าตำรวจน่ากลัว ไม่น่าเข้าใกล้...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 6, 30 มี.ค. 2546)

2.3 ทัศนคติต่ออาชีพครูตำรวจตระเวนชายแดน : มีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพครูตำรวจตระเวนชายแดน

“...ตอนนั้นจำได้ว่าตั้งปณิธานไว้เลยนะว่าจะเป็น ตชด. ที่ดี ไม่ทำให้หน่วยงานเสื่อมเสีย คือถึงไหนถึงกัน ผู้ตายครับ ลำบากยังไงก็ทำ เพราะว่าไม่ว่ายังไงเราก็มองงานเพื่อแผ่นดินไทย ไม่มีอะไรต้องกลัว ผมคิดอย่างนั้นนะ คือถึงเราจะอยู่ชายแดน มันก็อยู่บนผืนแผ่นดินไทย เป็นชายแดนที่เป็นชายแดนของประเทศไทย ไม่ได้ไปประเทศอื่นสักหน่อย...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 6, 30 มี.ค. 2546)

“...เป็นเรื่องที่ไม่คิดไม่ฝันมาก่อน แต่ว่าเป็นสิ่งที่ดีที่สุดในชีวิตผม ก็คือการที่ผมได้เป็นครูตำรวจตระเวนชายแดน ผมภูมิใจกับอาชีพนี้ และตั้งใจว่าจะปฏิบัติหน้าที่ของผมเองให้ดีที่สุด เพื่อถวายแด่สมเด็จพระเทพฯ เพื่อประชาชนคนไทยที่ยากไร้ และเพื่อแผ่นดินไทย...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 6, 30 มี.ค. 2546)

นอกจากนั้นครูเขายังมองว่า การที่ตนเองได้มาเป็น ตชด. นั้นเหมือนกับเป็นเรื่องของฟ้าลิขิต เพราะตนเองไม่เคยมีความคิดที่จะเป็น ตชด. หรือตำรวจเลยแม้แต่น้อย มีความคิดแค่เพียงว่าอยาก

รับราชการเท่านั้นเอง และเมื่อได้มาเป็น ตชด. แล้ว ครูชิ้นเองก็ไม่ได้คาดหวังอะไร ขอเพียงแค่ว่าได้ทำงานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้ดีที่สุดเท่านั้น

“...อย่างทีบอกว่าการที่ผมมาเป็น ตชด. ได้เหมือนกับฟ้าได้ลิขิตไว้แล้วส่วนหนึ่ง เพราะผมเองไม่ว่าจะเป็น ตชด. หรือตำรวจหน่วยอื่นนี้ไม่เคยอยู่ในความคิดของผมเลย แต่ผมเองมีจุดมุ่งหมายอยู่อย่างเดียวคือการได้รับราชการ...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 6, 30 มี.ค. 2546)

“...ถ้าถามว่าคาดหวังอะไรกับการเป็น ตชด. โหม ผมเองไม่ได้คาดหวังอะไร ก็ขอแค่ทำงานตามหน้าที่ ทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย ไม่ทำให้งานเสีย เท่านั้นพอ ผมไม่ได้คาดหวังว่าจะต้องได้เป็นผู้บริหาร หรือว่าเป็นอะไรอย่างอื่นในขั้นต่อไป ผมไม่ได้คิดอย่างนั้น ถึงตอนนี้ก็ไม่ได้อคิด...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 6, 30 มี.ค. 2546)

3. ลักษณะการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน

ลักษณะการเรียนรู้ของครูชิ้นในบทบาทการพัฒนาชุมชนนั้น แบ่งออกเป็น 3 ช่วง ได้แก่

3.1 ช่วงการเริ่มต้น

ช่วงการเริ่มต้น คือช่วงอายุการทำงาน 1 – 5 ปี โดยที่ครูชิ้นมีการเรียนรู้ 2 ลักษณะ ได้แก่

3.1.1 การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง

“...ในช่วงแรกของการทำงานนี้ ผมเองเนื่องจากเป็นคนหัวขี้ แล้วก็เรียนรู้ได้ช้ากว่าเพื่อนๆ ในกลุ่มเดียวกัน เพราะฉะนั้นการเรียนรู้ของผมก็จะเป็นไปแบบช้าๆ คือนายสั่งยังไงก็ทำยั้งๆ ไม่มีการทำนอกเหนือคำสั่ง ผมคิดว่าผมเองเป็นคนที่มีระเบียบวินัยในตัวเองสูงนะ ถึงทำให้ผมอยู่ในการเป็น ตชด. มาได้จนถึงทุกวันนี้...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 6, 11 พ.ค. 2546)

“...ในช่วงแรกๆ นี้ มันเป็นช่วงของการเริ่มต้นการทำงานนะ มันก็ยั้งแต่ๆ คำๆ อยู่ ผมเองก็ไม่ไ้คนเก่งอะไรมากนัก เพราะฉะนั้นผมจะเรียนรู้ตามคำสั่ง สั่งให้ทำอะไรก็ทำ อะไรไม่เข้าใจก็ถาม จะเป็นอย่างนี้มากกว่า ไม่กล้าทำอะไรนอกเหนือจากที่สั่งหรือ เพราะบางทีเรายังไม่รู้งาน คือตรงนี้มันต้องใช้เวลา ไม่ว่างจะเป็นหน่วยงานไหนก็ตาม ผมคิดอย่างนั้นนะ...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 6, 30 มี.ค. 2546)

3.1.2 การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้

ครูชื่นกล่าวว่า ตนเองได้เรียนรู้อะไรหลายๆ อย่างจากนาย ซึ่งนายเป็นคนไม่หลงความรู้ อะไรสอนได้ก็จะสอนจนหมด เพราะบางเรื่องไม่ได้มีอยู่ในตำรา แต่มันเป็นเรื่องของชีวิต ซึ่งครูชื่นมองว่าเป็นเรื่องที่น่าประทับใจที่ได้นายที่ดี เพราะมีฉะนั้นแล้วตนเองคงจะต้องมั่งมั่งงาหาอยู่อีกนาน นอกจากนั้นครูชื่นยังกล่าวต่อไปว่าการที่ได้นายช่วยสอนในเรื่องต่างๆ นั้นยังเป็นการร่นระยะเวลาในการเรียนรู้ ทำให้กระชับขึ้น และตนเองก็ได้เรียนรู้งานเร็วมากขึ้นด้วย

“...ซึ่งตรงนี้ก็ได้นายที่ช่วยไว้เยอะมาก เพราะว่านายเป็นคนไม่หลงความรู้ อะไรก็สอนเราได้หมด บอกเราได้หมด ไม่มีกั๊ก ซึ่งตัวผมเองได้เรียนรู้อะไรหลายๆ อย่างจากนายนะ เพราะบางอย่างมันไม่มีสอนอยู่ในตำรา มันเป็นเรื่องของชีวิต แล้วก็เรื่องจริงของชีวิตจริงๆ ซึ่งเราต้องเรียนรู้...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 6, 30 มี.ค. 2546)

“...ตรงนี้ในฐานะที่นายเขามีประสบการณ์มากกว่ามันก็ช่วยให้เขามองโลกได้กว้าง และดีกว่าเรา เขาก็สอนเราได้เยอะ แนะนำอะไรต่างๆ ได้เยอะมาก ตรงนี้ถือว่าเป็นโชคดี เป็นเรื่องที่ดีมาก เพราะไม่อย่างนั้นผมคงยังต้องมั่งมั่งงาหาอยู่อีกนาน คืออย่างที่บอกว่ามันต้องใช้เวลา แล้วที่นี้การที่นายสอนเราอย่างนี้มันช่วยร่นระยะเวลาในการเรียนรู้ของเราได้ดีนะ มันกระชับขึ้น แล้วเราเองก็จะเรียนรู้งานได้เร็วขึ้นด้วย ...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 6, 30 มี.ค. 2546)

“...ผมพยายามที่จะเรียนรู้จากนาย เพราะจะว่าไปแล้ว นายจะเป็นบุคคลที่ใกล้ชิดตัวเรามากที่สุด กินนอนอยู่ด้วยกันตลอด ถึงไม่อยากยึดนายเป็นหลัก มันก็ต้องทำจนได้เพราะว่าเราจะใกล้ชิดติดกันมาก แล้วบางทีบางอย่างมันซึมซับกันได้นะ บางอย่างนี่จะออกมาในลักษณะของการเลียนแบบเลย คือผมเองก็ไม่รู้ตัว แต่บางทีกลับบ้าน เมียก็จะแซวๆ ว่า ทำตัวเหมือนครูใหญ่เข้าไปทุกวันๆ คือบางทีเราก็ไม่รู้ตัวหรอก แต่ว่าคนอื่นเขารู้ เขาเห็น พอโดนเมียทักก็จะหันมามองว่า เอ๊ะ ใช่อะไรจริงๆ ด้วย อะไรอย่างนั้น แต่อย่างบางเรื่องเราก็จะรู้ว่า เออ ครูใหญ่ทำแบบนี้ดีนะ เราชอบ เราก็จะเอามาทำบ้าง แต่บางอย่างมันซึมซับแบบที่เราเองก็ไม่รู้ตัว ต้องให้คนอื่นทักแล้วเราถึงจะรู้ตัวอย่างนั้นก็...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 6, 11 พ.ค. 2546)

โดยสรุป ลักษณะการเรียนรู้ในบทบาทการพัฒนาชุมชนของครูชั้นในช่วงที่ 1 คือช่วงการเริ่มต้น นั้น เป็นช่วง 1 – 5 ปีของการทำงาน ครูชั้นมีลักษณะการเรียนรู้ที่สำคัญ 2 ลักษณะ ได้แก่ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้

3.2 ช่วงกลางของการทำงาน

ช่วงกลางของการทำงาน คือช่วงอายุการทำงาน 6 – 10 ปี โดยที่ครูชั้นมีการเรียนรู้ 3 ลักษณะ โดยที่ในสองลักษณะแรกยังคงเหมือนกับการเรียนรู้ในช่วงที่หนึ่ง แต่ได้เพิ่มการเรียนรู้เข้าอีก 1 ลักษณะ คือ การเรียนรู้จากเพื่อนร่วมงาน ครูชั้นกล่าวว่า เนื่องจากตนเองเป็นคนคิดช้า หัวช้า ดังนั้นเพื่อนร่วมงานจึงมีส่วนช่วยในการเรียนรู้ของตนเองเป็นอันมาก และนับว่าเป็นเรื่องที่โชคดีมากที่ตนเองได้เพื่อนร่วมงานที่ดีและยังมีลักษณะการทำงานเป็นกลุ่มอีกด้วย

“...เพราะอย่างที่บอกว่าผมเป็นคนคิดช้า ทำช้า แล้วหัวไม่ค่อยดี อันนี้เป็นจุดบกพร่อง ผมจึงเรียนรู้อะไรได้ช้านะ ช้ากว่าคนปกติ อันนี้รู้ตัวดี แต่ก็โชคดีที่ได้เพื่อนๆ ที่เขาเก่งแล้วก็มีลักษณะการทำงานที่เป็นกลุ่มดีมาก คือช่วยเหลือกันตลอด อันนี้เป็นจุดแข็งในการทำงาน แล้วผมเองก็ได้เรียนรู้จากเพื่อนร่วมงานเยอะมากในทุกๆ เรื่อง...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 6, 30 มี.ค. 2546)

“...ก็อย่างที่ผมบอกว่า ผมเองเป็นคนหัวช้า เรียนรู้อะไรได้ช้ากว่าเพื่อนในกลุ่มเดียวกัน เพราะฉะนั้น พอทำงานกันมาได้ช่วงหนึ่งแล้วนี่ เพื่อนๆ เขาจะไปได้เร็วกว่าผมแล้วนะ รู้งานมากกว่าทำงานหรือว่าจัดการกับเรื่องต่างๆ ได้ดีกว่าผม อันนี้ผมยอมรับจริงๆ...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 6, 30 มี.ค. 2546)

โดยสรุป ลักษณะการเรียนรู้ในช่วงที่ 2 คือช่วง 6 – 10 ปี ซึ่งเป็นช่วงกลางของการทำงานนั้น ครูชั้นมีการเรียนรู้ที่สำคัญ 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ 3) การเรียนรู้จากเพื่อนร่วมงาน

สำหรับช่วงที่ 3 ซึ่งเป็นช่วง 11 ปีขึ้นไปจนกระทั่งเกษียณอายุราชการนั้น ช่วงนี้เป็นช่วงปลายของการทำงาน ลักษณะการเรียนรู้ของครูชั้นที่เกิดขึ้นยังคงเหมือนกับช่วงที่สองทุกประการ นั่นคือ 1)

การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ 3) การเรียนรู้จากเพื่อนร่วมงาน โดยครูชื่นมองว่า สาเหตุที่ยังคงลักษณะการเรียนรู้เหมือนเช่นเดิมนั้น เป็นเพราะว่าตนเองยังทำงานอยู่ในหน่วยงานเดิม และคิดว่าการเรียนรู้ต่างๆ ก็เริ่มจะอยู่ตัวแล้ว ดังนั้น ลักษณะการเรียนรู้จึงยังคงเหมือนเดิมตามไปด้วย นอกจากนี้ เนื่องจากเป็นหน่วยงานของตำรวจ ดังนั้นระบบการทำงานจึงเป็นระบบของการรับคำสั่ง การปฏิบัติตามคำสั่งนั้นถือว่าเป็นเรื่องที่ต้องยึดถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ซึ่งนับว่าเป็นจุดแข็ง เพราะทำให้งานเดินหน้าเร็ว และมีระบบระเบียบ เพราะทุกคนมีวินัย ซึ่งในเรื่องของวินัยนั้นถือเป็นหลักข้อแรกในการทำงาน ทำให้การทำงานคล่องตัวและมีความเด็ดขาดสูง

“...ก็อย่างที่บอกว่าเรายังอยู่ในหน่วยงานเดิม แล้วหน่วยงานนี้คุณอย่าไปคิดว่าเหมือนกับหน่วยงานครูทั่วไปนะ แต่คุณต้องคิดว่ามันคือหน่วยงานของตำรวจ เพราะฉะนั้นในเรื่องของการรับคำสั่ง การปฏิบัติตามคำสั่งนั้น ถือว่าเป็นเรื่องที่ต้องยึดถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด อันนี้คือจุดแข็งของเรา ขององค์กรตำรวจ แล้วผมมองว่าเป็นเรื่องที่ดีเพราะมันทำให้งานเดินหน้าเร็ว แล้วก็ระบบระเบียบ เพราะทุกคนมีวินัย อันนี้คือเรื่องของวินัยที่เราถือเป็นหลักข้อแรกเลยนะ แล้วก็เป็นเรื่องที่ดีที่เป็นจุดแข็งของเรา มันทำให้การทำงานของเรากล่องตัวแล้วก็เด็ดขาดดี...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 6, 11 พ.ค. 2546)

โดยสรุป ลักษณะการเรียนรู้ของครูชื่นแบ่งออกเป็น 3 ช่วง โดยในช่วงที่ 1 หรือช่วงของการเริ่มต้นการทำงานนั้น เป็นช่วงระยะตั้งแต่ 1 – 5 ปี ของการทำงาน ครูชื่นมีการเรียนรู้ที่สำคัญ 2 ลักษณะ คือ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้

สำหรับในช่วงที่ 2 ของการทำงาน ซึ่งเป็นช่วง 6 – 10 ปี นั้น เป็นช่วงกลางของการทำงาน โดยยังคงมีลักษณะการเรียนรู้ที่เหมือนกับช่วงที่หนึ่งทุกประการ แต่ได้เพิ่มการเรียนรู้เข้ามาอีก 1 ลักษณะ นั่นคือ การเรียนรู้จากเพื่อนร่วมงาน ดังนั้นลักษณะการเรียนรู้ในช่วงที่สองของครูชื่นจึงมีลักษณะการเรียนรู้ทั้งหมด 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ 3) การเรียนรู้จากเพื่อนร่วมงาน

สำหรับในช่วงที่ 3 ซึ่งเป็นช่วงปลายของการทำงานนั้น อยู่ในช่วง 11 ปีขึ้นไปจนกระทั่งเกษียณอายุราชการ ในช่วงนี้ครูชื่นยังคงมีลักษณะการเรียนรู้เหมือนในช่วงที่สองทุกประการ ดังนั้นการเรียนรู้ในช่วงที่สามของครูชื่นมีทั้งหมด 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ 3) การเรียนรู้จากเพื่อนร่วมงาน

4. เส้นทางการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน

จากการศึกษาเรื่องลักษณะการเรียนรู้ของครูชื่อนี้ในบทบาทการพัฒนาชุมชน พบว่า เส้นทางการเรียนรู้ของครูชื่อนี้เป็นดังนี้คือ เส้นทางการเรียนรู้ของครูชื่อนี้แบ่งออกเป็น 3 ช่วงด้วยกัน โดยในแต่ละช่วงนั้นได้แบ่งออกเป็น 5 ปีเท่าๆ กัน โดยในช่วง 5 ปีแรกของการทำงานด้านพัฒนาชุมชนนั้น ครูชื่อนี้เกิดการเรียนรู้ 2 ลักษณะ คือ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้

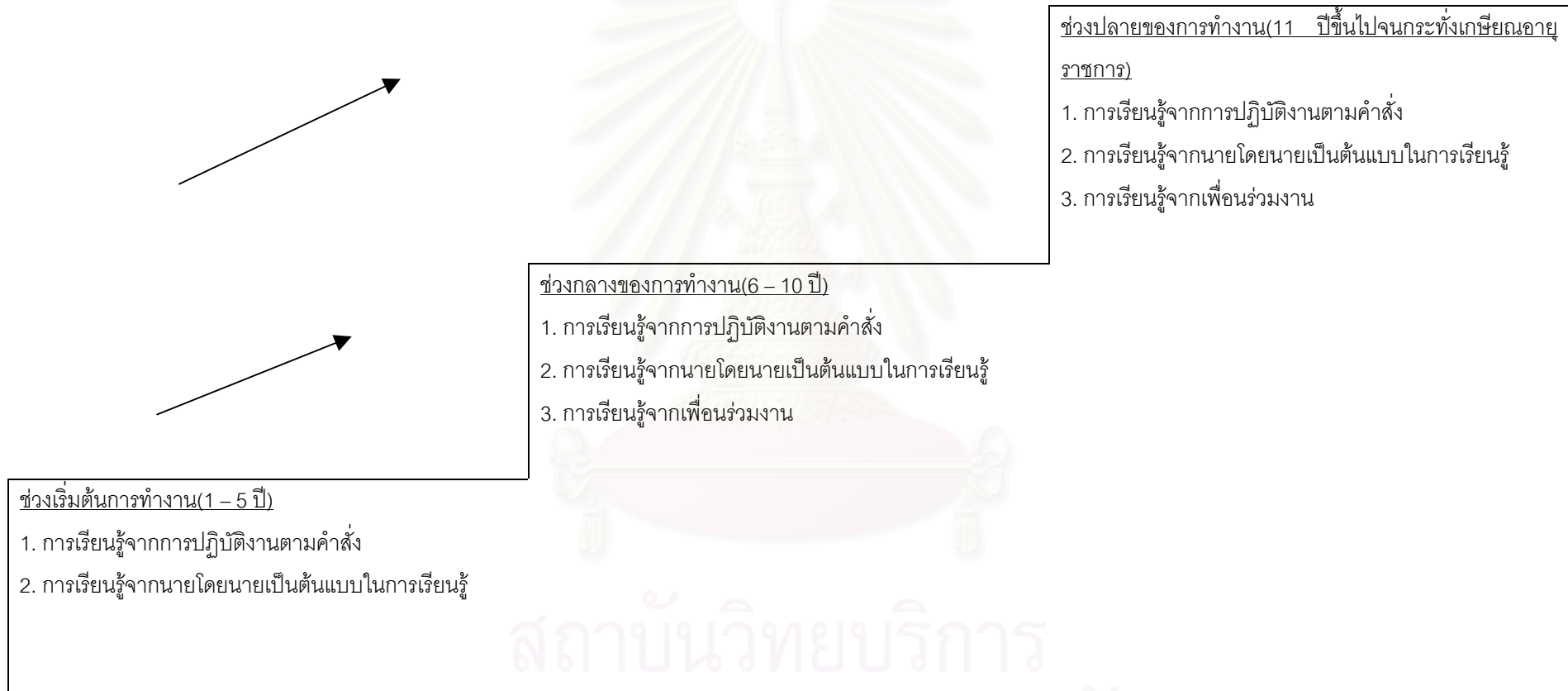
ส่วนในช่วงที่ 2 ของการทำงาน ซึ่งเป็นช่วง 6 – 10 ปี นั้น เป็นช่วงกลางของการทำงาน โดยครูชื่อนี้ยังคงมีลักษณะการเรียนรู้ที่เหมือนกับช่วงที่หนึ่งทุกประการ แต่ได้เพิ่มการเรียนรู้เข้ามาอีก 1 ลักษณะ นั่นคือ การเรียนรู้จากเพื่อนร่วมงาน ดังนั้นลักษณะการเรียนรู้ในช่วงที่สองของครูชื่อนี้จึงมีลักษณะการเรียนรู้ทั้งหมด 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ 3) การเรียนรู้จากเพื่อนร่วมงาน

สำหรับในช่วงที่ 3 ซึ่งเป็นช่วงปลายของการทำงานนั้น อยู่ในช่วง 11 ปีขึ้นไปจนกระทั่งเกษียณอายุราชการ ในช่วงนี้ครูชื่อนี้ยังคงมีลักษณะการเรียนรู้เหมือนในช่วงที่สองทุกประการ ดังนั้นการเรียนรู้ในช่วงที่สามของครูชื่อนี้ ได้แก่ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ 3) การเรียนรู้จากเพื่อนร่วมงาน

ซึ่งจากเส้นทางการเรียนรู้ดังกล่าว สามารถแสดงได้ตามแผนภาพดังต่อไปนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภาพที่ 10 : เส้นทางการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน : กรณีศึกษาที่ 6 “ครูชิน”

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

5. แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน

5.1 แนวทางที่เกิดขึ้นภายในตนเอง

5.1.1 มีระเบียบวินัย

“...ผมว่ามันเป็นเรื่องสำคัญนะ ถ้าเรามีระเบียบวินัยในตัวเองแล้ว มันจะทำให้เราเรียงลำดับได้ว่าอะไรเราควรทำก่อน อะไรเราควรทำหลัง ผมมองว่าคนไทยไม่ค่อยมีระเบียบวินัย จริงๆ แล้วถ้าเรามีระเบียบวินัย ประเทศเราจะไปได้ไกลมาก มันเป็นพื้นฐาน เราควรจะมีฝึกกันตั้งแต่เด็ก ฝึกให้ติดเป็นนิสัย แล้วทีนี้จะสอนหรือจะทำอะไรมันก็จะง่ายเข้า มองตัวเองออก รู้ว่าอะไรควรทำ แล้วมันก็จะนำไปสู่การพัฒนาทั้งตัวเองและประเทศชาติได้ถ้าเรามีระเบียบวินัย...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 6, 11 พ.ค. 2546)

“...มีวินัยในตนเองนี่เป็นเรื่องสำคัญ สำคัญมาก ถ้าแต่ละคนมีวินัยแล้วปัญหามันก็จะไม่ค่อยมีหรอก เพราะแต่ละคนรู้ว่าจะต้องทำอะไร เมื่อรู้ว่าตัวเองต้องทำอะไร เช่น เป็นนักเรียนต้องอ่านหนังสือ ก็อ่านหนังสือ เเท่ๆ เอง หรือเป็นครู ตชด. ก็ต้องรู้ว่าจะต้องทำอะไรบ้าง อะไรมาก่อน อะไรมาหลัง ก็ทำตามนั้น...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 6, 11 พ.ค. 2546)

5.1.2 มีความรับผิดชอบ

“...อีกเรื่องหนึ่งก็คือเรื่องของความรับผิดชอบ อย่างผม ถึงผมจะแบ่งเวลาระหว่างงานกับครอบครัวไว้ชัดเจน แต่ว่างานที่ผมรับผิดชอบก็ต้องเสร็จเรียบร้อยตามกำหนด ตรงนี้เราต้องรู้หน้าที่ของเราด้วย ว่าอะไรเป็นอะไร อะไรที่ได้รับมอบหมายมาก็ต้องทำให้เสร็จไปตามนั้น...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 6, 11 พ.ค. 2546)

“...คือถ้าแต่ละคนสามารถรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตัวเองได้อย่างครบถ้วนบริบูรณ์แล้ว ผมคิดว่ามันก็จะไม่เกิดปัญหาใดๆ ตามมา ความสำคัญก็คือ เราต้องรู้หน้าที่ของตัวเอง แล้วทำหน้าที่ของตัวเองให้ดีที่สุด รับผิดชอบต่องาน ต่อหน้าที่ของตนเอง ไม่ใช่เด็กๆ แล้วที่จะต้องให้มาจ้ำจี้จ้ำไช คนในวัยทำงานคือคนที่เป็นผู้ใหญ่ เพราะฉะนั้นเรื่องของความรับผิดชอบนี่มันจะต้องเป็นไปตามวัย...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 6, 11 พ.ค. 2546)

5.2 แนวทางที่เกิดจากภายนอก

5.2.1 การสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้

การสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ ได้แก่ การสร้างห้องสมุดเพื่อการศึกษาค้นคว้า ควรจะมี 2 ลักษณะ ได้แก่ ลักษณะที่ 1 คือ แหล่งข้อมูลที่เป็นหนังสือ โดยอาจจะจัดรวมกับห้องสมุดของนักเรียน แต่ให้แยกเป็นมุมอีกมุมหนึ่งต่างหากเพื่อความสะดวกให้การค้นคว้า ส่วนลักษณะที่ 2 คือ แหล่งข้อมูลที่เป็นสื่อทัศนูปกรณ์ ได้แก่ โทรทัศน์ คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต วีดีโอ เป็นต้น เพราะปัจจุบันข้อมูลข่าวสารเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว และ ตชด. เองก็จำเป็นที่จะต้องติดตามข้อมูลเหล่านั้นเพื่อใช้ในการพัฒนาตนเองและพัฒนางาน ดังนั้นการสร้างแหล่งการเรียนรู้ทั้ง 2 ลักษณะดังกล่าว จะช่วยให้ ตชด. ก้าวทันความเปลี่ยนแปลงของโลกได้เร็วขึ้นและทันยุคทันสมัย นอกจากนั้นแล้วบรรยากาศในการเรียนรู้เหล่านี้ยังสามารถกระตุ้นให้ ตชด. มีความกระตือรือร้นในการพัฒนาตนเองอีกด้วย

“...ผมมองว่าเดี๋ยวนี้โลกก้าวไปเร็วมาก แต่ละวันๆ ที่ผ่านไปมีอะไรเกิดขึ้นมากมาย ที่นั่งงานของเรามันก็เกี่ยวข้องกับข้อมูลข่าวสารอะไรด้วย รวมทั้งเครื่องมือเครื่องมือนำมาทำงานมันก็ต้องมี โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าอยากให้ ตชด. มีการพัฒนาในการเรียนรู้ ทางกองบัญชาการเองก็น่าจะมีการสนับสนุนในเรื่องของสื่อทัศนูปกรณ์ต่างๆ ที่จะเป็นเครื่องมือให้เราได้เรียนรู้ ผมคิดว่าตรงนี้ก็จะเป็นอีกเรื่องที่สำคัญมาก...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 6, 11 พ.ค. 2546)

“...วันๆ หนึ่งนี่ไม่รู้ว่ามีข้อมูลข่าวสารอะไรใหม่ๆ เกิดขึ้นไม่รู้กี่ร้อยก็พันอย่าง เพราะฉะนั้นถ้าเราอยากให้มีการพัฒนาการเรียนรู้ เราก็ต้องสร้างบรรยากาศหรือแหล่งข้อมูลสำหรับการเรียนรู้ไว้รองรับความต้องการของ ตชด. ผมสมมติดีกว่าเพราะมันชัดดี คือมันเหมือนกับว่าถ้าเราอยากสอบได้ที่ดีๆ เราก็ต้องอ่านหนังสือ มันก็เหมือนกัน ถ้าเปรียบว่า ตชด. คือลูกๆ แล้วทางกองบัญชาการคือพ่อแม่ ถ้าพ่อแม่อยากให้ลูกเป็นคนรอบรู้ พ่อแม่ก็ต้องสร้างแหล่งความรู้ไว้ให้ลูกๆ ได้เข้าไปศึกษาเพื่อที่เขาจะได้เป็นเด็กที่รอบรู้อย่างที่พ่อแม่ต้องการ จริงไหม คือมันต้องมีการสนับสนุนที่ชัดเจนและก็เป็นรูปธรรมพอสมควรนะ ผมคิดอย่างนั้น...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 6, 11 พ.ค. 2546)

“...ผมจึงคิดว่าเราน่าจะมีเหมือนห้องสมุด โดยจะแบ่งออกเป็น 2 แบบ คือ ห้องสมุดที่เป็น

หนังสืออันนี้เรามีอยู่แล้ว แต่ว่าก็อยากจะเพิ่มในเรื่องของหนังสือใหม่ๆ แล้วก็เกี่ยวข้องกับ ตชด. บ้าง คือหนังสือต่อนี้จะเป็นสำหรับเด็กๆ นักเรียนเสียมากกว่า สำหรับ ตชด. เองจะมี น้อยมาก อาจจะไม่ค่อยได้ดูเข้าไป ผมคิดว่าก็น่าจะมีเข้ามาด้วยส่วนหนึ่งให้เป็นส่วนของ ตชด. คือจัดอยู่กับห้องสมุดนักเรียนก็ได้ ไม่ว่ากัน เพราะมันไม่จำเป็นต้องแยกอาคาร แต่ให้ แยกเป็นมุม หรือเป็นชั้นๆ ไว้ คือถ้าเกิดเราอยากจะหาข้อมูลอะไรเราก็จะได้เข้ามาใช้บริการได้ เลย ไม่ต้องเสียเวลาเข้าเมือง...ที่นี้อยากให้ห้องสมุดอีกแบบหนึ่ง ซึ่งจะเป็นห้องสมุดที่รวม เอาสื่อต่างๆ ที่เป็นโสตทัศนูปกรณ์ อย่างเช่น คอมพิวเตอร์ วีดิโอเทป ทีวี อินเทอร์เน็ต อะไร จำพวกนี้ อันนี้จัดแยกไว้อีกห้องหนึ่งต่างหาก เพราะเดี๋ยวจะไปรบกวนคนอ่านหนังสือ จัดแยก ออกมาเลย แล้วก็ทำให้มันเป็นระบบ อย่างผมบางที่ต้องสอนมวย มันก็น่าจะมีวีดิโอเทปเกี่ยวกับมวยอยู่ในห้องนี้ด้วย เพราะว่าบางที่มันตัน คิดไม่ออก ก็จะได้เข้ามาดูเป็นแนว หรือบางที เราอยากรู้เรื่องนั้นเรื่องนี้ เราก็สามารถที่เข้ามาใช้พวกสื่อเหล่านั้นได้..."

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 6, 11 พ.ค. 2546)

5.2.2 การสร้างขวัญและกำลังใจ

เรื่องของการสร้างขวัญและกำลังใจเป็นอีกเรื่องหนึ่งที่มีความสำคัญเช่นกัน เพราะการมีขวัญ และกำลังใจที่ดีจะทำให้เกิดการทำงานที่มีคุณภาพ โดยเฉพาะการทำงานของ ตชด. นั้น โดยลักษณะ งานแล้วจะเต็มไปด้วยการเสี่ยงภัยต่างๆ มากมาย ดังนั้นลักษณะการทำงานของ ตชด. คนทำงานจะ ต้องมีขวัญและกำลังใจที่ดีมาก ต้องมั่นคง ไม่วอกแวก ครูชื่อกกล่าวว่า ในการสร้างขวัญและกำลังใจให้ แก่ ตชด. นั้น สามารถทำได้ไม่ยาก กล่าวคือ เพียงแค่ผู้ใหญ่หรือผู้บังคับบัญชาเดินทางมาเยี่ยมเยียน อย่างสม่ำเสมอนั้นก็ทำให้ ตชด. มีขวัญและกำลังใจในการทำงานแล้ว ครูชื่อกมองว่ามันเป็นเรื่องของจิตใจ เป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อน ซึ่งมีความสำคัญมาก เหมือนกับว่าถ้าเรามีใจที่ฮึกเหิมแล้ว เราก็จะทำได้ทุก อย่าง ไม่ว่าจะยากลำบากแค่ไหนก็ตาม

"...คือผมมองในเรื่องของขวัญและกำลังใจในการทำงานนะ และผมก็ให้ความสำคัญกับเรื่อง นี้มากด้วย..."

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 6, 11 พ.ค. 2546)

"...เหมือนกับนายมาเยี่ยมชม ทามสารทุกข์ ทำงานเป็นยังไงบ้าง มีปัญหาอะไรยังไง จะให้ ช่วยอะไร บอกมาได้เลยนะ อะไรอย่างนี้ มันทำให้คนทำงานชื่นใจ คือขอแค่มาเยี่ยมเราบ้าง คือผมคิดว่ามันเป็นเรื่องของจิตใจ เป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อน แล้วบางที่มันอธิบายมาเป็นคำพูด

นี้ได้ไม่ครบถ้วน คือเรื่องของความรู้สึกนี่มันสำคัญนะ มันเหมือนกับว่าถ้าใจเราอีกเหิมแล้ว มันก็ทำได้ทุกอย่าง ยากลำบากยังไงก็ไม่กลัว...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 6, 11 พ.ค. 2546)

“...การมีขวัญและกำลังใจในการทำงานนั้นมันก็เหมือนกับว่าใจของเราจดจ่ออยู่กับงาน ที่นี้เมื่อใจของเราจดจ่ออยู่กับงานแล้วนั้นมันก็จะทำให้เราคิดใคร่ครวญอยู่กับงานของเรา ใจไม่วอกแวกหรือว่าหนีไปไหน ทำงานด้วยความตั้งใจ เต็มใจ มีกำลังใจ มีขวัญ มันจะทำให้มีสมาธิอยู่กับงาน ที่นี้พอมีสมาธิอยู่กับงานมันก็จะทำให้เราคิดอยู่แต่เรื่องงาน พอใจเราคิดอยู่แต่เรื่องงานมันก็จะทำให้เราเกิดการงานที่มีคุณภาพ...”

(สัมภาษณ์กรณีศึกษาที่ 6, 11 พ.ค. 2546)

กล่าวโดยสรุป สำหรับแนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของครูขึ้นในบทบาทการพัฒนาชุมชนนั้นมี 2 แนวทาง ได้แก่ แนวทางที่ 1 คือ แนวทางที่เกิดขึ้นภายในตนเอง ได้แก่ 1) มีระเบียบวินัย 2) มีความรับผิดชอบ ส่วนแนวทางที่ 2 คือแนวทางที่เกิดจากภายนอก ได้แก่ 1) การสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ 2) การสร้างขวัญและกำลังใจ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 6

การสังเคราะห์ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ลักษณะการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชน : กรณีศึกษาโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์ลักษณะการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชน 2) วิเคราะห์เส้นทางการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชน 3) นำเสนอแนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชน โดยผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) และใช้วิธีการศึกษาแบบพหุกรณีศึกษา(Multiple Case Study) โดยใช้การศึกษาเอกสาร การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการทำสนทนากลุ่ม โดยกรณีศึกษาคือครูตำรวจตระเวนชายแดน โรงเรียนมัธยมบ้านนายาว อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 6 คน ซึ่งสามารถนำเสนอการสังเคราะห์ผลการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

การสังเคราะห์ผลการวิจัย

1. การสังเคราะห์ลักษณะการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน แสดงได้ตามตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 6 : การสังเคราะห์ลักษณะการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน

ลักษณะการเรียนรู้	กรณีศึกษาที่					
	1	2	3	4	5	6
ช่วงที่ 1						
1. การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง.....	...✓..	...✓..	...✓..	...✓..	...✓..	...✓..
2. การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้.....	...✓..	...✓..	...✓..	...✓..	...✓..	...✓..
3. การเรียนรู้จากการอ่านการค้นคว้าด้วยตนเอง.....	...✓..✓..

ตารางที่ 6 : การสังเคราะห์ลักษณะการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน(ต่อ)

ลักษณะการเรียนรู้	กรณีศึกษาที่					
	1	2	3	4	5	6
4. การเรียนรู้จากสถานการณ์.....	...✓
5. การเรียนรู้จากการอ่านและการถามผู้รู้เพื่อ เพิ่มพูนความรู้ของตนเอง.....✓
6. การเรียนรู้จากความผิดพลาด.....✓
7. การเรียนรู้จากการทำงานเป็นทีม.....✓
8. การเรียนรู้จากบุคคลรอบตัว.....✓
ช่วงที่ 2						
1. การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง.....	...✓✓✓✓✓✓ ..
2. การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบใน การเรียนรู้.....	...✓✓✓✓✓✓ ..
3. การเรียนรู้จากการอ่านการค้นคว้าด้วยตน เอง.....	...✓✓
4. การเรียนรู้จากสถานการณ์.....	...✓
5. การเรียนรู้จากประสบการณ์.....	...✓✓✓
6. การเรียนรู้จากการลองผิดลองถูก.....	...✓✓
7. การเรียนรู้จากการอ่านและการถามผู้รู้เพื่อ เพิ่มพูนความรู้ของตนเอง.....✓
8. การเรียนรู้จากการทำงานเป็นทีม.....
9. การเรียนรู้จากบุคคลรอบตัว.....✓
10. การเรียนรู้จากเพื่อนร่วมงาน.....✓✓ ..
ช่วงที่ 3						
1. การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง.....	...✓✓✓✓✓✓ ..
2. การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบใน การเรียนรู้.....	...✓✓✓✓✓✓ ..
3. การเรียนรู้จากการอ่านการค้นคว้าด้วยตน เอง.....	...✓✓

ตารางที่ 6 : การสังเคราะห์ลักษณะการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน(ต่อ)

ลักษณะการเรียนรู้	กรณีศึกษาที่					
	1	2	3	4	5	6
4. การเรียนรู้จากสถานการณ์.....	...✓
5. การเรียนรู้จากประสบการณ์.....	...✓✓✓
6. การเรียนรู้จากการลองผิดลองถูก.....	...✓
7. การเรียนรู้จากปัญหา.....	...✓✓✓✓
8. การเรียนรู้จากชาวบ้าน.....	...✓
9. การเรียนรู้จากการอ่านและการถามผู้รู้เพื่อ เพิ่มพูนความรู้ของตนเอง.....✓
10. การเรียนรู้จากการทำงานเป็นทีม.....✓
11. การเรียนรู้จากบุคคลรอบตัว.....✓
12. การเรียนรู้จากเพื่อนร่วมงาน.....✓ ..
ช่วงที่ 4						
1. การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง.....✓
2. การเรียนรู้จากการอ่านการค้นคว้าด้วยตนเอง.....✓
3. การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบใน การเรียนรู้.....✓
4. การเรียนรู้จากประสบการณ์.....✓

จากตาราง การสังเคราะห์ลักษณะการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชนข้างต้น พบว่า ลักษณะการเรียนรู้ของกรณีศึกษาแบ่งออกเป็น 4 ช่วง โดยในช่วงที่ 1 นั้น กรณีศึกษามีลักษณะการเรียนรู้ทั้งหมด 8 ลักษณะด้วยกัน ได้แก่ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ 3) การเรียนรู้จากการอ่านการค้นคว้าด้วยตนเอง 4) การเรียนรู้จากสถานการณ์ 5) การเรียนรู้จากการอ่านและการถามผู้รู้เพื่อเพิ่มพูนความรู้ของตนเอง 6) การเรียนรู้จากความผิดพลาด 7) การเรียนรู้จากการทำงานเป็นทีม 8) การเรียนรู้จากบุคคลรอบตัว โดยกรณีศึกษาที่ 1 มีลักษณะการเรียนรู้ทั้งหมด 4 ลักษณะ คือลักษณะการเรียนรู้ที่ 1 – 4 ได้แก่ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียน

ลักษณะ คือ ลักษณะการเรียนรู้ที่ 1, 2 และ 12 ได้แก่ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ 12) การเรียนรู้จากเพื่อนร่วมงาน

ส่วนในช่วงที่ 4 กรณีศึกษามีลักษณะการเรียนรู้ทั้งหมด 4 ลักษณะ ได้แก่ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากการอ่านการค้นคว้าด้วยตนเอง 3) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ 4) การเรียนรู้จากประสบการณ์ ซึ่งในช่วงนี้มีลักษณะการเรียนรู้เฉพาะกรณีศึกษาที่ 3 เท่านั้น

จากลักษณะการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชนดังกล่าว เมื่อนำมาจำแนกตามทฤษฎีการเรียนรู้ สามารถแสดงได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 7 : การวิเคราะห์ลักษณะการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน
โดยจำแนกตามทฤษฎีการเรียนรู้

ลักษณะการเรียนรู้	ทฤษฎีการเรียนรู้		
	การเรียนรู้แบบ นำตนเอง	การเรียนรู้แบบ ใช้ปัญหาเป็น หลัก	การเรียนรู้จาก ประสบการณ์
1. การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง..... ✓
2. การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้... ✓
3. การเรียนรู้จากการอ่านการค้นคว้าด้วยตนเอง..... ✓
4. การเรียนรู้จากสถานการณ์.....
5. การเรียนรู้จากการอ่านและการถามผู้รู้เพื่อเพิ่มพูน ความรู้ของตนเอง..... ✓ ✓
6. การเรียนรู้จากความผิดพลาด.....
7. การเรียนรู้จากการทำงานเป็นทีม..... ✓
8. การเรียนรู้จากบุคคลรอบตัว..... ✓
9. การเรียนรู้จากประสบการณ์.....
10. การเรียนรู้จากการลองผิดลองถูก.....
11. การเรียนรู้จากเพื่อนร่วมงาน..... ✓
12. การเรียนรู้จากการแก้ปัญหา..... ✓ ✓
13. การเรียนรู้จากชาวบ้าน..... ✓

จากตารางข้างต้น สรุปได้ว่า การจำแนกลักษณะการเรียนรู้ตามทฤษฎีการเรียนรู้นั้น สามารถจำแนกโดยอาศัยนิยามของลักษณะการเรียนรู้แต่ละลักษณะได้ดังนี้คือ

1. การเรียนรู้แบบนำตนเอง (Self-directed learning) ประกอบด้วยลักษณะการเรียนรู้ 2 ลักษณะ คือ 1) การเรียนรู้จากการอ่านการค้นคว้าด้วยตนเอง และ 2) การเรียนรู้จากการอ่านและการถามผู้รู้เพื่อเพิ่มพูนความรู้ของตนเอง

2. การเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นหลัก (Problem-based learning) ประกอบด้วยลักษณะการเรียนรู้ 2 ลักษณะ คือ 1) การเรียนรู้จากการทำงานเป็นทีม และ 2) การเรียนรู้จากปัญหา

3. การเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential learning) ประกอบด้วยลักษณะการเรียนรู้ 9 ลักษณะ คือ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ 3) การเรียนรู้จากสถานการณ์ 4) การเรียนรู้จากความผิดพลาด 5) การเรียนรู้จากบุคคลรอบตัว 6) การเรียนรู้จากประสบการณ์ 7) การเรียนรู้จากการลองผิดลองถูก 8) การเรียนรู้จากเพื่อนร่วมงาน และ 9) การเรียนรู้จากชาวบ้าน

2. การสังเคราะห์เส้นทางการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทของการพัฒนาชุมชน

ในการสังเคราะห์เส้นทางการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทของการพัฒนาชุมชน สามารถแสดงได้ดังตารางต่อไปนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 8 : การสังเคราะห์เส้นทางการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน

กรณีศึกษา	จำนวนปี										
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11 ปีขึ้นไป
กรณีศึกษาที่ 1	ช่วงที่ 1 เตรียมความพร้อม			ช่วงที่ 2 การเติบโต			ช่วงที่ 3 เติบโตเต็มที่				
กรณีศึกษาที่ 2	ช่วงที่ 1 พักไซ้					ช่วงที่ 2 ตัวอ่อน					ช่วงที่ 3 โตเต็มวัย
กรณีศึกษาที่ 3	ช่วงที่ 1 ตัวนอน	ช่วงที่ 2 ดักแด้		ช่วงที่ 3 ตัวแก่		ช่วงที่ 4 โบยบิน(ผีเสื้อ)					
กรณีศึกษาที่ 4	ช่วงที่ 1 ฝึกฝน					ช่วงที่ 2 เก็บประสบการณ์					ช่วงที่ 3 สร้างสรรค์ ผลงาน
กรณีศึกษาที่ 5	ช่วงที่ 1 เริ่มต้น					ช่วงที่ 2 ฝ่าฟัน					ช่วงที่ 3 มั่นใจ
กรณีศึกษาที่ 6	ช่วงที่ 1 เริ่มต้นการทำงาน					ช่วงที่ 2 กลางการทำงาน					ช่วงที่ 3 ปลายการทำงาน

การสังเคราะห์เส้นทางการเรียนรู้ของกรณีศึกษาแบ่งออกได้เป็น 2 แบบ คือ แบบที่ 1 จะเป็นเส้นทางการเรียนรู้แบบ 3 ช่วง และแบบที่ 2 จะเป็นเส้นทางการเรียนรู้แบบ 4 ช่วง โดยกรณีศึกษาที่ 1, 2, 4, 5 และ 6 จะมีเส้นทางการเรียนรู้แบบ 3 ช่วง ส่วนกรณีศึกษาที่ 3 นั้นจะมีเส้นทางการเรียนรู้แบบ 4 ช่วง

สำหรับกรณีศึกษาที่ 1 นั้น มีเส้นทางการเรียนรู้แบบ 3 ช่วง โดยในช่วงที่ 1 มีระยะเวลา 1 – 3 ปีของการทำงานด้านพัฒนาชุมชน ซึ่งกรณีศึกษาที่ 1 เรียกช่วงนี้ว่าเป็นช่วงเตรียมความพร้อม ส่วนในช่วงที่ 2 ซึ่งมีระยะเวลา 4 – 6 ปี ของการทำงานด้านพัฒนาชุมชน กรณีศึกษาที่ 1 เรียกช่วงนี้ว่าเป็นช่วงการเติบโต และในช่วงที่ 3 ซึ่งมีระยะเวลา 7 ปีขึ้นไปจนกระทั่งเกษียณอายุราชการนั้น กรณีศึกษาที่ 1 เรียกช่วงนี้ว่าเป็นช่วงเติบโตเต็มที่

สำหรับกรณีศึกษาที่ 2 นั้น มีเส้นทางการเรียนรู้แบบ 3 ช่วง โดยในช่วงที่ 1 มีระยะเวลา 1 – 5 ปีของการทำงานด้านพัฒนาชุมชน ซึ่งกรณีศึกษาที่ 2 เรียกช่วงนี้ว่าเป็นช่วงพักใจ ส่วนในช่วงที่ 2 ซึ่งมีระยะเวลา 6 – 10 ปี ของการทำงานด้านพัฒนาชุมชน กรณีศึกษาที่ 2 เรียกช่วงนี้ว่าเป็นช่วงตัวอ่อน และส่วนช่วงที่ 3 ซึ่งมีระยะเวลา 11 ปีขึ้นไปจนกระทั่งเกษียณอายุราชการนั้น กรณีศึกษาที่ 2 เรียกช่วงนี้ว่าเป็นช่วงโตเต็มวัย

สำหรับกรณีศึกษาที่ 3 นั้น มีเส้นทางการเรียนรู้แบบ 4 ช่วง โดยได้เปรียบเทียบเส้นทางการเรียนรู้ของตนเองว่าเปรียบเสมือนวงจรชีวิตผีเสื้อ โดยในช่วงที่ 1 มีระยะเวลา 1 – 2 ปี ของการทำงานด้านพัฒนาชุมชน ซึ่งกรณีศึกษาที่ 3 เรียกช่วงนี้ว่าเป็นช่วงตัวหนอน ในช่วงที่ 2 ซึ่งมีระยะเวลา 3 – 4 ปี ของการทำงานด้านพัฒนาชุมชน กรณีศึกษาที่ 3 เรียกช่วงนี้ว่าเป็นช่วงดักแด้ ส่วนในช่วงที่ 3 ซึ่งมีระยะเวลา 5 – 6 ปี ของการทำงานด้านพัฒนาชุมชน ซึ่งกรณีศึกษาที่ 3 เรียกช่วงนี้ว่าเป็นช่วงตัวแก่ และสำหรับช่วงที่ 4 ซึ่งมีระยะเวลา 7 ปีขึ้นไปจนกระทั่งเกษียณอายุราชการนั้น กรณีศึกษาที่ 3 เรียกช่วงนี้ว่าเป็นช่วงบอยบิน(ผีเสื้อ)

สำหรับกรณีศึกษาที่ 4 นั้น มีเส้นทางการเรียนรู้แบบ 3 ช่วง โดยในช่วงที่ 1 มีระยะเวลา 1 – 5 ปี ของการทำงานด้านพัฒนาชุมชน ซึ่งกรณีศึกษาที่ 4 เรียกช่วงนี้ว่าเป็นช่วงฝึกฝน ส่วนในช่วงที่ 2 ซึ่งมีระยะเวลา 6 – 10 ปี ของการทำงานด้านพัฒนาชุมชน ซึ่งกรณีศึกษาที่ 4 เรียกช่วงนี้ว่าเป็นช่วงเก็บประสบการณ์ และในช่วงที่ 3 ซึ่งมีระยะเวลา 11 ปีขึ้นไปจนกระทั่งเกษียณอายุราชการ กรณีศึกษาที่ 4 เรียกช่วงนี้ว่าเป็นช่วงสร้างสรรค์ผลงาน

สำหรับกรณีศึกษาที่ 5 นั้น มีเส้นทางการเรียนรู้แบบ 3 ช่วง โดยในช่วงที่ 1 มีระยะเวลา 1 – 5 ปี ของการทำงานด้านพัฒนาชุมชน ซึ่งกรณีศึกษาที่ 5 เรียกช่วงนี้ว่าเป็นช่วงเริ่มต้น ส่วนในช่วงที่ 2 ซึ่งมีระยะเวลา 6 – 10 ปี ของการทำงานด้านพัฒนาชุมชนนั้น กรณีศึกษาที่ 5 เรียกช่วงนี้ว่าเป็นช่วงฝ่าฟัน

ตารางที่ 9 : การสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาท
การพัฒนาชุมชน(ต่อ)

แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้	กรณีศึกษาที่					
	1	2	3	4	5	6
2. แนวทางที่เกิดจากภายนอก						
2.1 การจัดอบรม.....	...✓✓✓✓
2.2 การจัดทัศนศึกษา/การศึกษาดูงาน.....	...✓
2.3 การสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้.....✓✓ ..
2.4 การสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน...✓
2.5 การสร้างขวัญและกำลังใจ.....	...✓✓✓✓✓✓ ..

จากตาราง การสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชน พบว่า แนวทางที่ทำให้เกิดการพัฒนาการเรียนรู้ของกรณีศึกษาในบทบาทการพัฒนาชุมชนแบ่งออกเป็น 2 แนวทางด้วยคือ คือ 1) แนวทางที่เกิดขึ้นภายในตนเอง 2) แนวทางที่เกิดจากภายนอก

สำหรับแนวทางที่เกิดขึ้นภายในตนเอง ประกอบด้วย 1) มีความใฝ่เรียนใฝ่รู้ 2) มีการพัฒนาตนเอง 3) มีความเสียสละ 4) มีการแข่งขัน 5) มีความอดทน 6) มีความซื่อสัตย์สุจริต 7) มีทัศนคติที่ดีต่อการเปลี่ยนแปลง 8) มีระเบียบวินัย และ 9) มีความรับผิดชอบ

ในส่วนของแนวทางที่เกิดจากภายนอกนั้น ประกอบด้วย 1) การจัดอบรม 2) การจัดทัศนศึกษา/การศึกษาดูงาน 3) การสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ 4) การสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน และ 5) การสร้างขวัญและกำลังใจ

บทที่ 7

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ลักษณะการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชน : กรณีศึกษาโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา นั้น ในบทนี้จะกล่าวสรุปถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และ ข้อเสนอแนะ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ลักษณะการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชน
2. เพื่อวิเคราะห์เส้นทางการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชน
3. เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) และใช้วิธีการศึกษาแบบพหุกรณีศึกษา (Multiple Case Study) การดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 : การศึกษาเอกสาร

ขั้นตอนที่ 2 : การศึกษาภาคสนาม ประกอบด้วย

2.1 การคัดเลือกกรณีศึกษา

2.2 วิธีการวิจัยและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.2.1 วิธีการวิจัย ได้แก่ การศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการสนทนากลุ่ม

2.2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และแบบการทำสนทนากลุ่ม

2.3 ตารางการเก็บข้อมูลภาคสนาม

ขั้นตอนที่ 3 : การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 การจัดกระทำข้อมูล ได้แก่ การลดทอนข้อมูล การตรวจสอบข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

3.2 การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. ลักษณะการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชน

สำหรับประเด็นเรื่อง ลักษณะการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชน นั้น สามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ช่วง คือช่วงที่ 1 ช่วงที่ 2 ช่วงที่ 3 และช่วงที่ 4 โดยที่ในช่วงที่ 1 มีระยะเวลาตั้งแต่ 1 – 3 ปี ของการทำงานในบทบาทการพัฒนาชุมชน ส่วนช่วงที่ 2 มีระยะเวลาตั้งแต่ 4 – 6 ปี ของการทำงานในบทบาทการพัฒนาชุมชน ส่วนช่วงที่ 3 จะมีระยะเวลาตั้งแต่ 7 – 9 ปี และในช่วงที่ 4 จะเป็นช่วง 10 ปีขึ้นไปจนกระทั่งเกษียณอายุราชการ โดยในแต่ละช่วงมีลักษณะการเรียนรู้ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 10 : ลักษณะการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชน

ลักษณะการเรียนรู้	ช่วงเวลา			
	ช่วงที่ 1 พร้อมรับ ปรับปรุง (1-3 ปี)	ช่วงที่ 2 มุ่งมั่น ฟันฝ่า (4-6 ปี)	ช่วงที่ 3 เกิดการ พัฒนา (7-9 ปี)	ช่วงที่ 4 สู่มือ อาชีพ (10 ปีขึ้นไป)
1. การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง.....✓✓✓✓ ...
2. การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้.....✓✓✓✓ ...
3. การเรียนรู้จากอ่านการค้นคว้าด้วยตนเอง.....✓✓✓✓ ...
4. การเรียนรู้จากเพื่อนร่วมงาน.....✓✓✓✓ ...
5. การเรียนรู้จากชาวบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่น....✓✓✓ ...
6. การเรียนรู้จากการแก้ปัญหา.....✓✓ ...
7. การเรียนรู้จากประสบการณ์.....✓ ...

จากตารางดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า ในช่วงที่ 1 หรือช่วงพร้อมรับปรับปรุง ซึ่งมีระยะเวลาตั้งแต่ 1 – 3 ปี นั้น ลักษณะการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชนมี 4

ลักษณะด้วยกัน คือ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ 3) การเรียนรู้จากการอ่านการค้นคว้าด้วยตนเอง 4) การเรียนรู้จากเพื่อนร่วมงาน

ในช่วงที่ 2 หรือช่วงมุ่งมั่นฟันฝ่า ซึ่งมีระยะเวลาตั้งแต่ 4 – 6 ปี นั้น ลักษณะการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชนมี 5 ลักษณะด้วยกัน คือ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ 3) การเรียนรู้จากการอ่านการค้นคว้าด้วยตนเอง 4) การเรียนรู้จากเพื่อนร่วมงาน 5) การเรียนรู้จากชาวบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่น

ในช่วงที่ 3 หรือช่วงเกิดการพัฒนา ซึ่งมีระยะเวลาตั้งแต่ 7 – 9 ปี นั้น ลักษณะการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชนมี 6 ลักษณะด้วยกัน คือ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ 3) การเรียนรู้จากการอ่านการค้นคว้าด้วยตนเอง 4) การเรียนรู้จากเพื่อนร่วมงาน 5) การเรียนรู้จากชาวบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่น 6) การเรียนรู้จากการแก้ปัญหา

ส่วนในช่วงที่ 4 หรือช่วงสู่มืออาชีพนั้น มีระยะเวลา 10 ปีขึ้นไปจนกระทั่งเกษียณอายุราชการ ลักษณะการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชนมี 7 ลักษณะด้วยกัน คือ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ 3) การเรียนรู้จากการอ่านการค้นคว้าด้วยตนเอง 4) การเรียนรู้จากเพื่อนร่วมงาน 5) การเรียนรู้จากชาวบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่น 6) การเรียนรู้จากการแก้ปัญหา 7) การเรียนรู้จากประสบการณ์

2. เส้นทางการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชน

เส้นทางการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชน สรุปได้ตามแผนภาพดังต่อไปนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภาพที่ 11 : เส้นทางการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชน

จากแผนภาพดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า เส้นทางการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชน มีทั้งหมด 4 ช่วง โดยในช่วงที่ 1 หรือช่วงพร้อมรับปรับปรุงนั้น มีระยะเวลา 1 – 3 ปี ของการทำงานด้านพัฒนาชุมชน ช่วงที่ 2 หรือช่วงมุ่งมั่นพัฒนา ซึ่งมีระยะเวลา 4 – 6 ปี ของการทำงานด้านพัฒนาชุมชน สำหรับช่วงที่ 3 หรือช่วงเกิดการพัฒนา ซึ่งมีระยะเวลา 7 – 9 ปี ของการทำงานด้านพัฒนาชุมชน และช่วงที่ 4 หรือช่วงสู่มืออาชีพ มีระยะเวลาดังแต่ 10 ปีขึ้นไปจนกระทั่งเกษียณอายุราชการ

โดยลักษณะการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในช่วงที่ 1 คือช่วงพร้อมรับปรับปรุง มีลักษณะการเรียนรู้ทั้งหมด 4 ลักษณะ ได้แก่ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ 3) การเรียนรู้จากการอ่านการค้นคว้าด้วยตนเอง 4) การเรียนรู้จากเพื่อนร่วมงาน

ในส่วนของลักษณะการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในช่วงที่ 2 คือช่วงมุ่งมั่นพัฒนา มีลักษณะการเรียนรู้ทั้งหมด 5 ลักษณะ ได้แก่ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ 3) การเรียนรู้จากการอ่านการค้นคว้าด้วยตนเอง 4) การเรียนรู้จากเพื่อนร่วมงาน 5) การเรียนรู้จากชาวบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่น

ในส่วนของลักษณะการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในช่วงที่ 3 คือช่วงเกิดการพัฒนา มีลักษณะการเรียนรู้ทั้งหมด 6 ลักษณะ ได้แก่ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ 3) การเรียนรู้จากการอ่านการค้นคว้าด้วยตนเอง 4) การเรียนรู้จากเพื่อนร่วมงาน 5) การเรียนรู้จากชาวบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่น 6) การเรียนรู้จากการแก้ปัญหา

ในส่วนของลักษณะการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในช่วงที่ 4 คือช่วงสู่มืออาชีพ มีลักษณะการเรียนรู้ทั้งหมด 7 ลักษณะ ได้แก่ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ 3) การเรียนรู้จากการอ่านการค้นคว้าด้วยตนเอง 4) การเรียนรู้จากเพื่อนร่วมงาน 5) การเรียนรู้จากชาวบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่น 6) การเรียนรู้จากการแก้ปัญหา 7) การเรียนรู้จากประสบการณ์

3. แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชน

ในส่วนของแนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชนนั้น แบ่งออกเป็น 2 แนวทาง ได้แก่ 1) แนวทางภายในที่เกิดขึ้นภายในตนเอง และ 2) แนวทางที่เกิดจากภายนอก

โดยในแนวทางที่ 1 คือ แนวทางที่เกิดขึ้นภายในตนเองนั้น ได้แก่ 1) มีความใฝ่เรียนใฝ่รู้ 2) มีความพร้อมที่จะพัฒนาตนเองในทุกๆ ด้าน สำหรับแนวทางที่ 2 คือ แนวทางที่เกิดจากภายนอกนั้น ได้แก่ 1) การจัดอบรม 2) การจัดทัศนศึกษา 3) การสร้างขวัญและกำลังใจ

แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของตนเอง เพื่อให้การปฏิบัติงานประสบความสำเร็จไปได้ด้วยดีนั้น จะต้องเกิดจากแรงจูงใจ ความถนัด ความสนใจ ความพึงพอใจ รวมทั้งจะต้องมีความพร้อมที่จะพัฒนาด้วยตัวของตัวเองก่อนเป็นลำดับแรก ดังนั้นการที่ตำรวจตระเวนชายแดนจะสามารถพัฒนาตนเองได้จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความพร้อมในการพัฒนาที่เกิดจากความต้องการของตนเองในเบื้องต้น

อย่างไรก็ตาม ในการพัฒนาการเรียนรู้นั้น นอกจากจะต้องอาศัยแรงจูงใจและความต้องการที่เกิดขึ้นภายในตนเองของตำรวจตระเวนชายแดนแล้ว การพัฒนาการเรียนรู้จะประสบความสำเร็จได้ก็ยังคงอาศัยองค์ประกอบอื่นๆ เข้ามาช่วยส่งเสริมและสนับสนุน เพื่อให้เกิดกระบวนการและขั้นตอนที่ดำเนินไปอย่างมีระบบ แบบแผนอย่างชัดเจน อันจะทำให้การพัฒนาการเรียนรู้เป็นไปอย่างถูกต้องทิศทาง และสอดคล้องกับเป้าหมายในการปฏิบัติงานขององค์กรหรือหน่วยงานต้นสังกัดด้วย กล่าวคือ จำเป็นที่จะต้องมีการสนับสนุนและส่งเสริมจากองค์กรหรือหน่วยงานต้นสังกัด เพื่อที่จะช่วยสนับสนุนให้การพัฒนาการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ อันจะทำให้การพัฒนาการเรียนรู้มีความสอดคล้อง และเป็นไปในทิศทางเดียวกับเป้าหมายและนโยบายขององค์กรหรือหน่วยงานต้นสังกัด ซึ่งทั้ง 2 แนวทางดังกล่าว จะทำให้ตำรวจตระเวนชายแดนมีความชัดเจนในการพัฒนาการเรียนรู้ของตนเองมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ แนวทางดังกล่าวเปรียบเหมือนการกำหนดกรอบและทิศทางในการพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสม รวมทั้งมีความสอดคล้องกับลักษณะการปฏิบัติงานของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชนอย่างแท้จริง อันจะทำให้ตำรวจตระเวนชายแดนสามารถพัฒนาการเรียนรู้ของตนเองได้เต็มตามศักยภาพของแต่ละบุคคล ซึ่งส่งผลต่อการปฏิบัติงานในบทบาทการพัฒนาชุมชนของตำรวจตระเวนชายแดนที่มีประสิทธิภาพต่อไป

อภิปรายผล

1. ลักษณะการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชน

จากผลการวิจัยพบว่า ลักษณะการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชนซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ช่วง โดยมีลักษณะการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นตั้งแต่ช่วงที่ 1 ถึงช่วงที่ 4 ด้วยกัน 4 ลักษณะ ได้แก่ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ 3) การเรียนรู้จากการอ่านและการค้นคว้าด้วยตนเอง 4) การเรียนรู้จากเพื่อนร่วมงาน นั้น จะเห็นได้ว่า ตำรวจตระเวนชายแดนได้ให้ความสำคัญกับลักษณะการเรียนรู้ทั้ง 4 ลักษณะนี้มาก โดย

ได้ระบุว่า การเรียนรู้ทั้ง 4 ลักษณะนี้ เกิดขึ้นตั้งแต่การทำงานในช่วงปีแรกและต่อเนื่องจนกระทั่งเกษียณอายุราชการ ซึ่งสำหรับลักษณะการเรียนรู้ 2 ลักษณะแรก คือ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง 2) การเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ นั้น เป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากระบบการทำงานที่ชัดเจนและเป็นลักษณะพิเศษเฉพาะตัวของตำรวจตระเวนชายแดน กล่าวคือ กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดนมีลักษณะพิเศษในการบริหารจัดการ ซึ่งเป็นการใช้อำนาจรัฐในการบริหารจัดการจากบนสู่ล่าง หรือที่เรียกว่าระบบ top-down คือ มีระบบการบังคับบัญชาตามลำดับชั้น มีกฎระเบียบและข้อบังคับในการปฏิบัติงานที่ชัดเจน และการยึดเอาคำสั่งของผู้บังคับบัญชาเป็นหลัก ดังนั้นจึงทำให้ลักษณะการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นตลอดระยะเวลาการทำงานของตำรวจตระเวนชายแดน จึงเกิดจากการเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง และการเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้เป็นสำคัญ ทั้งนี้ ในการบริหารจัดการในลักษณะดังกล่าวทำให้ตำรวจตระเวนชายแดนมีระเบียบวินัยสูง สามารถเรียนรู้งานได้ตามสภาพจริง เป็นการเรียนรู้จากการทำงาน และเป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นตามความต้องการและความสนใจ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของการศึกษาผู้ใหญ่(อังกูณ สุวัฒน์ วัฒนวงศ์, 2540) ที่กล่าวว่า ผู้ใหญ่จะเรียนรู้ได้ดีเมื่อได้เรียนตามความต้องการและความสนใจ (Needs and Interests) กล่าวคือ ผู้ใหญ่จะถูกชักจูงให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีได้ถ้าหากว่าตรงกับความต้องการและความสนใจของตนเอง ผู้ใหญ่จะเกิดความพึงพอใจที่จะเรียนรู้และสามารถเรียนรู้ได้ดี รวมทั้งสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตผู้ใหญ่(Life situations)ก็จะทำให้การเรียนรู้ของผู้ใหญ่ได้ผลดีอีกด้วย ดังนั้นการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับผู้ใหญ่ จึงควรยึดเอาสถานการณ์ทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับชีวิตผู้ใหญ่เป็นหลักสำคัญ

นอกจากนั้น ลักษณะการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนที่เกิดขึ้นตั้งแต่การทำงานในช่วงปีแรก และต่อเนื่องจนกระทั่งเกษียณอายุราชการคือ การเรียนรู้จากการอ่านและการค้นคว้าด้วยตนเอง นั้น เป็นลักษณะการเรียนรู้ที่สอดคล้องกันกับลักษณะการเรียนรู้แบบนำตนเอง ซึ่งกุกลิเอลมิโน (Guglielmino, Lucy M., 1978 อังกูณ สมคิด อิศระวัฒน์, 2538) กล่าวถึงลักษณะการเรียนรู้แบบนำตนเองไว้ดังนี้ คือ 1) เปิดโอกาสต่อการเรียนรู้ ได้แก่ ความสนใจในการเรียน ชอบศึกษาค้นคว้าจากห้องสมุด มีความพยายามทำความเข้าใจในเรื่องที่ยาก 2) มองตนเองว่า เป็นผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพ ได้แก่ ความสามารถที่จะเรียนเมื่อต้องการเรียน รู้ว่าเมื่อไรจะเรียน สามารถหาวิธีการเรียน และรู้ว่าจะไปหาข้อมูลที่ต้องการได้จากที่ไหน 3) มีความคิดริเริ่ม และสามารถเรียนรู้ได้โดยอิสระ 4) มีความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเอง 5) มีความรักในการเรียน ได้แก่ ความสนุกสนานในการค้นคว้าหรือมีความปรารถนาที่จะเรียนรู้ 6) มีความคิดสร้างสรรค์ 7) มองอนาคตในแง่ดี ได้แก่ มีความต้องการที่จะเรียนรู้ตลอดชีวิต คิดว่าปัญหาเป็นสิ่งที่ทำทนาย และรู้ว่าตนเองต้องการจะเรียนอะไรเพิ่มเติม 8) สามารถใช้ทักษะหาความรู้ และทักษะการแก้ปัญหา

นอกจากนี้ ลักษณะการเรียนรู้ดังกล่าวยังสอดคล้องกับ สมคิด อิศระวัฒน์(2541) ที่ได้เสนอ ลักษณะการเรียนรู้แบบนำตนเองไว้ว่า 1) สมมติว่าเราจะเรียนด้วยตนเอง(voluntarily to learn) ผู้เรียนเรียนเพราะความสนใจ ความอยากรู้ มิใช่เรียนเพราะมีใครบังคับหรือเพราะความจำใจ 2) ตนเองต้องเป็นข้อมูลของตนเอง(self-resourceful) นั่นคือ ผู้เรียนสามารถบอกได้ว่า สิ่งที่ตนเองจะเรียนคืออะไร รู้ว่าทักษะและข้อมูลที่ต้องการหรือจำเป็นต้องใช้มีอะไรบ้าง สามารถกำหนดเป้าหมาย วิธีการรวบรวมข้อมูลที่ต้องการและวิธีประเมินผลการเรียน ผู้เรียนต้องเป็นผู้จัดการการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ด้วยตนเอง (manager of change) ผู้เรียนต้องมีความตระหนักในความสามารถ สามารถตัดสินใจได้ มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่และบทบาทในการเป็นผู้เรียนที่ดี 3) ผู้เรียนต้องรู้ “วิธีการที่จะเรียน” (know how to learn) ผู้เรียนจะต้องทราบขั้นตอนการเรียนรู้ของตนเอง รู้ว่าจะไปยังจุดที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ได้อย่างไร

สำหรับลักษณะการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในช่วงที่ 3 และช่วงที่ 4 คือ การเรียนรู้จากการแก้ปัญหา นั้น เป็นการเรียนรู้ที่ใช้ปัญหาเป็นเครื่องกระตุ้นให้เกิดความต้องการที่จะหาความรู้เพื่อแก้ปัญหา โดยเน้นให้ผู้เรียนเป็นผู้ที่ตัดสินใจแสวงหาความรู้ด้วยตนเองเพื่อแก้ปัญหา และเพื่อค้นคว้าหรือศึกษาความรู้ต่างๆ ที่ต้องการ รวมทั้งการทำความเข้าใจกลไกในการทำงานที่รับผิดชอบต่อปัญหา และการหาวิธีการแก้ปัญหา โดยลักษณะการเรียนรู้จากการแก้ปัญหาดังกล่าวสอดคล้องกับแกแลคเคอร์และคณะ (Gallagher, et al., 1995: 137-138) ซึ่งกล่าวถึงลักษณะสำคัญที่เป็นสิ่งกำหนดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหา 3 ประการคือ 1) เป็นการเรียนที่เริ่มด้วยปัญหา ซึ่งรูปแบบของการเรียนจะเริ่มขึ้นเมื่อผู้เรียนได้เผชิญกับปัญหานั้นๆ แล้ว 2) การใช้ปัญหาที่มีโครงสร้างซับซ้อนโดยเฉพาะสำหรับการเรียน 3) ครูเป็นผู้ฝึกสอนทางความคิดแทนการเป็นผู้เชี่ยวชาญหรือผู้สั่งสอน ครูมีบทบาทที่จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจคำถามระหว่างการระบุปัญหา การจำกัดข้อมูล การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ โดยผ่านการตีความที่มีศักยภาพและการแก้ปัญหา และยังสอดคล้องกับดอลแมนส์และชมิทส์(Dolmans and Schmidt, 1995:1) ซึ่งกล่าวว่า การเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นหลักมีแนวคิดให้ผู้เรียนพบกับปัญหาในกลุ่มย่อย ภายใต้การควบคุมดูแลของผู้สอนประจำกลุ่ม ปัญหาส่วนมากเกี่ยวข้องกับบรรยายปรากฏการณ์หรือเหตุการณ์ที่สามารถรับรู้ในสภาพที่เป็นจริง ปรากฏการณ์จะถูกอธิบายโดยกลุ่มย่อยบนพื้นฐานของหลักการ กลไกการทำงานหรือกระบวนการ นอกจากนั้น ยังสอดคล้องกับความคิดของแบร์โรว์ (Barrows, 1996: 5-6) ที่ได้กล่าวถึงลักษณะของการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นหลักไว้ว่า 1) เป็นการเรียนที่มีผู้เรียนเป็นศูนย์กลางภายใต้การแนะนำแนวทางของผู้สอนประจำกลุ่ม(tutor) ผู้เรียนจะต้องรับผิดชอบการเรียนของตนเอง ระบุสิ่งที่ตนต้องการจะรู้เพื่อความเข้าใจที่ดีขึ้น โดยการแสวงหาความรู้จากแหล่งข้อมูลข่าวสารต่างๆ ซึ่งอาจจะมาจากหนังสือ วารสาร คณาจารย์ หรือแหล่งข้อมูลอื่นๆ เพื่อนำมาใช้ในการแก้ปัญหา 2) การเรียนเป็นกลุ่มย่อย กลุ่มละประมาณ 5-8 คน พร้อมกับผู้สอนประจำกลุ่ม

เพื่อให้ผู้เรียนทำงานอย่างมีประสิทธิภาพด้วยความหลากหลายของบุคคลต่างๆ 3) มีผู้สอนประจำกลุ่มเป็นผู้อำนวยความสะดวกหรือแนะแนวทาง ไม่บอกข้อมูลและไม่สอนแบบบรรยาย ไม่บอกว่าผู้เรียนคิดถูกหรือผิด ผู้สอนมีบทบาทในการตั้งคำถามให้ผู้เรียนถามตนเองเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ดีขึ้น และจัดการแก้ปัญหาด้วยตนเอง 4) รูปแบบของปัญหาทำให้มีการรวบรวมข้อมูลและกระตุ้นการเรียนรู้ ปัญหาที่นำเสนอเป็นสิ่งท้าทายผู้เรียนที่จะต้องเผชิญในการปฏิบัติจริง ตรงประเด็น และกระตุ้นการเรียนรู้ให้หาทางแก้ปัญหา 5) ปัญหาเป็นเครื่องมือสำหรับการพัฒนาทักษะการแก้ปัญหา 6) ความรู้ใหม่ที่ได้มาโดยผ่านการเรียนรู้ด้วยตนเองทำให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนอย่างแท้จริง

สำหรับการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในช่วงที่ 4 ซึ่งเป็นช่วงสุดท้ายของการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชนคือ การเรียนรู้จากประสบการณ์ นั้น ลักษณะการเรียนรู้ดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ Dewey (ใน Lewis and Williams, 1994 อ้างใน ชัยฤทธิ์ โพธิสุวรรณ, 2544) ซึ่งได้พัฒนาการเรียนรู้จากประสบการณ์เป็นวงจร “การลองกระทำ” โดยเริ่มต้นที่ 1) ผู้เรียนรับรู้ปัญหา (aware of problem) 2) คิดหาแนวทาง (getting an idea) 3) ลองกระทำ (trying out a response) 4) ผู้เรียนเกิดประสบการณ์จากผลของการกระทำ (experiencing the consequences) 5) ผู้เรียนสร้างความรู้ของตนเอง โดยอาจเป็นการยืนยันความรู้เดิมว่าสอดคล้อง และใช้ได้ สถานการณ์ใหม่ หรือปรับเปลี่ยนความรู้เดิมเป็นความรู้ใหม่ (either confirming or modifying previous conceptions) ที่ผู้เรียนที่เป็นผู้นำไปใช้เมื่อเผชิญปัญหาใหม่อีก จึงเป็นการเคลื่อนที่กลับไปเริ่มต้นขั้นที่หนึ่งของวงจรใหม่อีก ประเด็นสำคัญคือ กระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์นี้ ทำให้การสร้างความรู้ในรูปแบบการปรับเปลี่ยนความรู้ของผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่กลายเป็นการเรียนรู้ที่มีความหมาย มีคุณค่า และใช้ประโยชน์ได้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งนับว่าเป็นประโยชน์สูงสุดของวงจร “การลองกระทำ” และยังคงสอดคล้องกับ Kolb (อ้างใน ชัยฤทธิ์ โพธิสุวรรณ, 2544) โดย Kolb กล่าวว่า การเรียนรู้ที่ส่งผลให้เกิดการพัฒนาความสามารถในการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต คือ การเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential learning) (Kolb, 1984 อ้างใน Kohonen, 1992) ความคิดหลักของทฤษฎีนี้คือ ประสบการณ์เป็นสิ่งสำคัญที่สุดในกระบวนการเรียนรู้ เนื่องจากประสบการณ์เป็นสิ่งที่ทำให้ผู้เรียนสามารถสร้างความหมายจากสิ่งที่เป็นนามธรรมสิ่งใหม่ที่ผู้เรียนได้พบ โดยอาศัยการคิดใคร่ครวญ ไตร่ตรอง ทบทวนหาเหตุผลเชื่อมโยงกับระบบข้อมูลเดิมหรือประสบการณ์เดิมที่มีอยู่ กระบวนการดังกล่าวนำไปสู่การสร้างข้อความรู้ใหม่ที่พร้อมจะนำไปทดสอบใช้ในสถานการณ์จริงอื่นๆ เพื่อที่จะสามารถสรุปเป็นข้อความรู้ใหม่เพิ่มเติมในระบบข้อมูลความรู้ที่ผู้เรียนมีอยู่เดิม ซึ่ง Kolb ยังกล่าวถึงคุณลักษณะที่สำคัญของการเรียนรู้จากประสบการณ์ไว้ดังนี้คือ (อ้างใน ชัยฤทธิ์ โพธิสุวรรณ, 2544) 1) การเรียนรู้เป็นกระบวนการ (process) มิใช่ผลผลิต (product) 2) การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องบนพื้นฐานของประสบการณ์ 3) กระบวนการเรียนรู้เป็นการปรับเปลี่ยนความรู้เดิมที่ขัดแย้งกับ

ประสบการณ์ใหม่ 4) การเรียนรู้เป็นกระบวนการโดยรวมของการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับโลกปัจจุบัน 5) การเรียนรู้เป็นกระบวนการกระทำซึ่งกันและกัน (transaction) ระหว่างบุคคลกับสภาพแวดล้อม 6) การเรียนรู้เป็นกระบวนการสร้างความรู้ (process of creating knowledge) โดยการเรียนรู้จากประสบการณ์ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชน นั้น เกิดจากแนวคิดที่ว่า ประสบการณ์เป็นแหล่งที่มาของการเรียนรู้ และเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการเกิดความคิดและการกระทำต่างๆ เนื่องจากการเรียนรู้จากสภาพจริงที่ประสบด้วยตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับ Johnson & Johnson (Johnson & Johnson, 1975 อ้างใน ทิศนา แคมมณี, 2545) ที่กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้จากประสบการณ์ยังเกิดจากแนวคิดที่ว่า ประสบการณ์เป็นแหล่งที่มาของการเรียนรู้และเป็นพื้นฐานสำคัญของการเกิดความคิด ความรู้ และการกระทำต่างๆ การเรียนรู้โดยอาศัยประสบการณ์สามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจที่ชัดเจน และมีความหมายต่อตน เนื่องจากการเรียนรู้ที่เริ่มต้นจากประสบการณ์ที่เป็นรูปธรรมเห็นได้ชัดเจน จึงสามารถนำไปสู่การเรียนรู้ซึ่งนามธรรมอันจะส่งผลต่อการคิด การปฏิบัติหรือการกระทำใหม่ๆ ต่อไป การที่ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรง และค้นพบการเรียนรู้ด้วยตนเองจะช่วยให้การเรียนรู้ที่มีความหมายต่อตนเอง และจะช่วยให้เกิดความผูกพัน ความต้องการที่จะเรียนรู้ต่อไป โดยการเรียนรู้จากประสบการณ์นั้นจะเป็นการเรียนรู้จากการกระทำจริง และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงในชีวิตประจำวัน ซึ่งสอดคล้องกับ Lewis and Williams (Lewis and Williams, 1994 อ้างใน สุริน คล้ายรามัญ, 2543) ที่กล่าวว่า การเรียนรู้จากประสบการณ์เป็นการเรียนรู้จากการกระทำ ซึ่งเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยมีความเชื่อว่าการเรียนรู้เกิดจากการกระทำจริง ผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้ใหม่ โดยเริ่มจากการรับรู้ปัญหา คิดหาแนวทางแก้ไข ลงมือปฏิบัติจนเกิดประสบการณ์ จากการปฏิบัติผู้เรียนจะเป็นผู้ที่สร้างความรู้ของตนเองเกิดการปรับเปลี่ยนความรู้เดิมให้เป็นความรู้ใหม่ ซึ่งจะเป็นความรู้ที่มีความหมายต่อผู้เรียน สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงในชีวิตประจำวันทำให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ในการคิด และการกระทำจนก่อให้เกิดการเรียนรู้วิธีการเรียนรู้จากประสบการณ์ ซึ่งคอรัป (Kolb, 1984 อ้างใน Kohonen, 1992) เชื่อว่าการเรียนรู้ที่เน้นประสบการณ์ ประกอบไปด้วยลักษณะการเรียนรู้ 4 ลักษณะ ดังนี้คือ 1) การรับประสบการณ์จริง (Concrete experience) ในขั้นตอนนี้จะเน้นเรื่องประสบการณ์ส่วนบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับความรู้มากกว่าความคิด และเหตุผล 2) การสร้างข้อความรู้ในรูปแบบนามธรรม (Abstract conceptualization) ในขั้นตอนนี้จะเน้นเรื่องการใช้ความคิด และเหตุผลอย่างมีระบบเพื่อแก้ปัญหา สร้างการเชื่อมโยงลักษณะสำคัญในประสบการณ์ต่างๆ เพื่อสรุปเป็นข้อความรู้ 3) การสังเกตและคิดไตร่ตรอง (Reflective observation) ในขั้นตอนนี้จะเน้นเรื่องการเข้าใจความหมายของประสบการณ์ที่พบโดยอาศัยความคิด และการตัดสินใจของตนเองหลังจากการศึกษาประสบการณ์อย่างรอบคอบ 4) การทดสอบข้อความรู้ (Active experimentation) ขั้นตอนนี้จะเน้นการนำข้อความรู้ใหม่ที่ได้ในรูปของ

สมมุติฐานไปทดลองใช้ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตนเองต้องการ ซึ่งในกระบวนการดังกล่าวจะทำให้ได้ประสบการณ์ใหม่ที่อาจนำมาใช้ปรับสมมุติฐานที่มีอยู่เดิมอันจะทำให้เกิดการเรียนรู้ในระดับที่ลึกซึ้งมากขึ้น ทั้งนี้ การเรียนรู้ตามแนวคิดของทฤษฎีดังกล่าวเป็นผลมาจากขั้นตอนการเรียนรู้ทั้ง 4 ลักษณะข้างต้น ประเด็นสำคัญคือ การได้รับประสบการณ์แต่เพียงอย่างเดียวย่อมไม่อาจนำไปสู่การเรียนรู้ได้ สิ่งสำคัญคือ การสังเกตประสบการณ์นั้นอย่างไตร่ตรอง และใช้เหตุผลเพื่อสร้างความหมายจากประสบการณ์ อีกทั้งยังต้องเชื่อมโยงประสบการณ์ใหม่กับข้อความรู้ที่มีอยู่เดิม และการได้มีโอกาสนำสิ่งที่ค้นพบใหม่ไปทดลองใช้เพื่อศึกษาและเกิดการขยายผลต่อไป

นอกจากนั้นลักษณะการเรียนรู้จากประสบการณ์ยังสอดคล้องกับแนวคิดทางการศึกษาผู้ใหญ่ของโนลส์(Knowles, 1984) ซึ่งโนลส์เป็นบุคคลแรกที่เริ่มใช้การศึกษาผู้ใหญ่(Andragogy) และได้อธิบายไว้ว่า Andragogy เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ที่ช่วยให้ผู้ใหญ่เกิดการเรียนรู้ การศึกษาผู้ใหญ่จึงเป็นการเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต โนลส์(Knowles) ได้สรุปพื้นฐานของทฤษฎีการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่สมัยใหม่(Modern Adult Learning Theory)โดยหนึ่งในแนวคิดที่สำคัญคือ (อังกาโน สุวัฒน์ วัฒนวงศ์, 2540) สถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตผู้ใหญ่(Life situations) การเรียนรู้ของผู้ใหญ่จะได้ผลดีถ้าหากถือเอาตัวผู้ใหญ่เป็นศูนย์กลางในการสอน(Life-centered) ดังนั้น การจัดหน่วยการเรียนรู้ที่เหมาะสมเพื่อการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ที่มีประสิทธิภาพ จึงควรยึดเอาสถานการณ์ทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับชีวิตผู้ใหญ่เป็นหลักสำคัญ ไม่ใช่ตัวเนื้อหาวิชา และการวิเคราะห์ประสบการณ์(Analysis of experience) เนื่องจากประสบการณ์เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีค่ามากที่สุดสำหรับผู้ใหญ่ ดังนั้นวิธีการหลักสำหรับการศึกษาผู้ใหญ่ก็คือ การวิเคราะห์ถึงประสบการณ์ของผู้ใหญ่แต่ละคนอย่างละเอียดว่ามีประสบการณ์ส่วนไหนที่จะนำมาใช้สอนได้ แล้วจึงหาทางนำมาใช้ประโยชน์ต่อไป ซึ่งทฤษฎีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่นั้นตั้งอยู่บนสมมุติฐานการเรียนรู้ 4 ประการ และหนึ่งในนั้นคือประสบการณ์ (Experience) กล่าวคือ เมื่อบุคคลเจริญเติบโต และมีวุฒิภาวะมากขึ้นก็ยิ่งทำให้มีประสบการณ์มากขึ้นไปด้วย ประสบการณ์ต่างๆ ที่บุคคลได้รับเปรียบเสมือนแหล่งทรัพยากรที่มีคุณค่าสำหรับการเรียนรู้ และในขณะเดียวกันประสบการณ์เหล่านั้นก็จะสามารถรองรับและเชื่อมโยงการเรียนรู้ใหม่ๆ ให้เพิ่มขึ้นอย่างมากมาย โนลส์ (Knowles, 1975) เชื่อว่า การเรียนรู้จะได้ผลดีมากที่สุดก็ต่อเมื่อผู้เรียนมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในการเรียนรู้ด้วยตนเอง กล่าวคือ 1) อัตมโนทัศน์(Self-Concept) หมายถึง เมื่อบุคคลเจริญเติบโตและมีวุฒิภาวะมากขึ้นจะมีความรู้สึกรับผิดชอบต่อตนเองมากขึ้นตามลำดับด้วย และหากบุคคลรู้สึกว่าคุณค่าตนเองได้เจริญเติบโตและมีวุฒิภาวะมากพอที่จะควบคุมและนำตนเองได้ บุคคลก็จะเกิดความต้องการทางจิตใจที่จะควบคุมและนำตนเอง นั่นก็คือ ผู้ใหญ่จะมองว่าตนเองสามารถควบคุมและนำตนเองได้โดยไม่ต้องพึ่งพาคนอื่นแต่อย่างใด 2) ความพร้อม (Readiness) หมายถึง ผู้ใหญ่เป็นวัยที่พร้อมที่จะเรียนรู้ เมื่อเห็นว่าสิ่งที่เรียนไปนั้นมีความหมาย และมีความจำเป็นต่อบทบาทและสถานภาพทางสังคม

เนื่องจากผู้ใหญ่เป็นผู้ที่มีหน้าที่ทำงาน มีบทบาทในสังคม เพราะฉะนั้นผู้ใหญ่จะมีความรู้สึกกว่าพร้อมที่จะเรียนอยู่เสมอถ้าหากว่าการเรียนนั้นมีประโยชน์ต่อตนเอง นั่นคือ เรียนไปเพื่อเป็นส่วนพัฒนาอาชีพ การงาน และเรียนไปเพื่อเป็นส่วนประกอบสถานภาพทางสังคม เพื่อให้ตนเองเป็นที่ยอมรับของสังคม

3) แนวโน้มต่อการเรียนรู้(Orientation to Learning) หมายถึง ผู้ใหญ่เป็นผู้ที่มีบทบาทและมีสถานภาพทางสังคม การเรียนรู้ของผู้ใหญ่จึงเป็นการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน ยึดปัญหาเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ ผู้ใหญ่จะเรียนรู้ได้ดีก็ต่อเมื่อความรู้ที่ได้รับจากการเรียนนั้นสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ทันที เนื้อหาในการเรียนจะต้องเป็นเรื่องใกล้ตัวผู้เรียน เรียนแล้วเกิดประโยชน์ต่อตนเอง ผู้ใหญ่จะไม่เสียเวลาไปเรียนในสิ่งที่ไม่เกิดประโยชน์ต่อตนเอง

ทั้งนี้ ลักษณะการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชนนั้น ยังสอดคล้องกับสาระสำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545 - 2549) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ในประเด็นของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยให้มนุษย์เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ในการพัฒนานั้นจะต้องพัฒนาทุกมิติอย่างเป็นองค์รวม และให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่สมดุล ทั้งทางด้านตัวคน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมี “ทรัพยากรมนุษย์” เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ดังนั้นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคนไทย เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายระดับชาติดังที่กล่าวมาก็คือ คนไทยจะต้องมีคุณลักษณะของการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต เพื่อที่จะสามารถพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพที่มีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพ

2. เส้นทางการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชน

ในประเด็นเกี่ยวกับ เส้นทางการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชนนั้น ไม่จำเป็นว่าตำรวจตระเวนชายแดนทุกคนจะต้องมีเส้นทางการเรียนรู้ในบทบาทการพัฒนาชุมชนตามแผนภาพที่ผู้วิจัยนำเสนอ เส้นทางการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนแต่ละคนสามารถยืดหยุ่น และหรือสลับสับเปลี่ยนกันได้โดยขึ้นอยู่กับศักยภาพของแต่ละบุคคล เพียงแต่แผนภาพที่ผู้วิจัยนำเสนอเป็นการนำเสนอเพื่อให้เห็นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน และเป็นระบบของการพัฒนาการเรียนรู้ อันจะทำให้ง่ายต่อความเข้าใจ นอกจากนี้ การเรียงลำดับลักษณะการเรียนรู้และช่วงเวลาในการพัฒนาการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยนำเสนอก็มีความยืดหยุ่นเช่นกัน โดยที่ตำรวจตระเวนชายแดนแต่ละคนไม่จำเป็นต้องเกิดลักษณะการเรียนรู้ตามลำดับหัวข้อที่กำหนดไว้ และไม่จำเป็นต้องมีระยะเวลาในการพัฒนาการเรียนรู้ในแต่และช่วงตามที่ผู้วิจัยนำเสนอ การที่ตำรวจตระเวนชายแดนจะเกิดลักษณะการเรียนรู้ลักษณะใดก่อนหรือหลังล้วนขึ้นอยู่กับพื้นฐานความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ รวมทั้งแรงจูงใจในการพัฒนาการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนแต่ละนายเป็นสำคัญ นอกจากนี้ ในประเด็น

เกี่ยวกับช่วงระยะเวลาในการพัฒนาการเรียนรู้แต่ละช่วงนั้นก็ขึ้นอยู่กับความสามารถในการเรียนรู้ของ ตำรวจตระเวนชายแดนแต่ละนายเช่นกัน

3. แนวทางการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชน

แนวทางการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชน นั้น จะเกิดขึ้นได้ก็ ต่อเมื่อตำรวจตระเวนชายแดนแต่ละนายมีแรงจูงใจภายในตนเองเป็นลำดับแรก เนื่องจากแรงจูงใจ เป็นพลังสำคัญที่ทำให้บุคคลมองเห็นคุณค่าของตนเอง และผลักดันให้เกิดการแสวงหาความรู้ ใหม่ ๆ เพื่อนำมาสู่การพัฒนาตนเองในที่สุด นอกจากนั้นแล้ว การได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจาก องค์กรหรือหน่วยงานต้นสังกัดก็มีความสำคัญเช่นกัน เพราะจะทำให้การพัฒนาการเรียนรู้นั้นสอดคล้องกับนโยบายของหน่วยงาน เป็นไปตามกรอบ และทิศทางที่หน่วยงานวางไว้ อันจะทำให้การ ปฏิบัติงานในบทบาทการพัฒนาชุมชนของตำรวจตระเวนชายแดนนั้น บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ทุกประการ

สำหรับแนวทางที่เกิดขึ้นภายในตนเองนั้น หน่วยงานต้นสังกัดจะต้องปลูกฝังให้ตำรวจตระเวน ชายแดนแต่ละนายเห็นคุณค่าในตัวเอง มีความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ มีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้ และพร้อมที่จะพัฒนาตนเองในทุกๆ ด้าน เพื่อที่จะนำไปสู่การพัฒนาลักษณะการเรียนรู้ในที่สุด หาก หน่วยงานต้นสังกัดจัดการอบรมให้แก่ตำรวจตระเวนชายแดนโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการให้ตำรวจ ตระเวนชายแดนเกิดการพัฒนาการเรียนรู้เต็มตามศักยภาพของแต่ละบุคคลแล้ว หน่วยงานต้นสังกัด จะต้องสร้างหลักสูตรการฝึกอบรมที่ตอบสนองต่อความต้องการของตำรวจตระเวนชายแดน และจะ ต้องสอดคล้องกับลักษณะการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงของการปฏิบัติงานในบทบาทการพัฒนาชุม ชนอย่างแท้จริง ซึ่งจากข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ สามารถที่จะนำมาใช้เป็นข้อมูลสารสนเทศเพื่อ การสร้างหลักสูตรการฝึกอบรมที่เหมาะสม และตรงตามสภาพจริงของการปฏิบัติงานดังกล่าวได้เป็น อย่างดี กล่าวคือ จากข้อค้นพบในการวิจัยครั้งนี้ ทำให้ทราบว่า ลักษณะการเรียนรู้ของตำรวจตระเวน ชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชนที่เกิดขึ้นในทุกช่วงของการปฏิบัติงานคือ การเรียนรู้จากการ ปฏิบัติงานตามคำสั่ง และการเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ ดังนั้น การสร้างหลักสูตรการฝึกอบรมจึงควรที่จะสอดคล้องกับลักษณะการศึกษาดังกล่าว โดยต้องให้ความสำคัญกับการ สั่งการ และต้องให้ความสำคัญกับการปฏิบัติตนของผู้ที่เป็นนายหรือผู้บังคับบัญชา กล่าวคือ ในเมื่อ ตำรวจตระเวนชายแดนมีการเรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามคำสั่ง และการเรียนรู้จากนายโดยนาย เป็นต้นแบบในการเรียนรู้ ดังนั้น ในการสั่งการแต่ละครั้งจึงต้องคำนึงถึงการเรียนรู้ที่จะเกิดขึ้นในตัว ตำรวจตระเวนชายแดนผู้รับคำสั่งด้วย ในส่วนของการเรียนรู้จากนายโดยนายเป็นต้นแบบในการเรียน รู้นั้นก็เช่นเดียวกัน หน่วยงานต้นสังกัดควรจัดการฝึกอบรมให้แก่ผู้บังคับบัญชา เพื่อที่จะทำให้

ผู้บังคับบัญชาตระหนักในความสำคัญของการปฏิบัติตน เพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาด้วย อันจะทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาได้เรียนรู้ตัวอย่างที่ดีที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการปฏิบัติงานด้านพัฒนาชุมชนต่อไป

นอกจากนั้น ลักษณะการเรียนรู้ที่ตำรวจตระเวนชายแดนให้ความสำคัญเป็นอันดับต้นๆ อีก 3 ลักษณะ ได้แก่ การเรียนรู้จากการอ่านและการค้นคว้าด้วยตนเอง การเรียนรู้จากการแก้ปัญหา และการเรียนรู้จากประสบการณ์ สำหรับการเรียนรู้จากการอ่านและการค้นคว้าด้วยตนเอง นั้น หน่วยงานต้นสังกัดควรที่จะสร้างหลักสูตรการฝึกอบรมที่เน้นวิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง การแนะแนวทางในการเรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อให้ตำรวจตระเวนชายแดนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ควรจะมีการสนับสนุนในเรื่องสื่อต่างๆ ได้แก่ หนังสือ ตำรา วิดิทัศน์ คอมพิวเตอร์ และอินเทอร์เน็ต เป็นต้น เพื่อที่จะช่วยสนับสนุนการเรียนรู้ดังกล่าว สำหรับลักษณะการเรียนรู้อีก 2 ลักษณะ คือ การเรียนรู้จากการแก้ปัญหา และการเรียนรู้จากประสบการณ์ นั้น หน่วยงานต้นสังกัดควรที่จะสร้างหลักสูตรการฝึกอบรมที่เน้นให้ตำรวจตระเวนชายแดนได้มีโอกาสนำปัญหา และประสบการณ์จริงที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานมาเป็นฐานในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อจะนำไปสู่การสร้างความรู้ใหม่ ทั้งนี้ ในการสร้างหลักสูตรการฝึกอบรม หน่วยงานต้นสังกัดจะต้องให้ความสำคัญกับการจัดกิจกรรมการฝึกอบรม โดยต้องเน้นให้ตำรวจตระเวนชายแดนได้มีโอกาสในการฝึกปฏิบัติการแก้ปัญหาจากสถานการณ์ต่างๆ ที่กำหนดให้ รวมทั้งจะต้องสามารถนำประสบการณ์เดิมที่มีอยู่มาใช้เป็นฐานข้อมูลเพื่อการแก้ปัญหานั้นๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะทำให้การฝึกอบรมสอดคล้องกับความต้องการของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชนอย่างแท้จริง เพื่อนำไปสู่การพัฒนาการเรียนรู้ของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

4. บทบาทของตำรวจตระเวนชายแดนในการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชนของตำรวจตระเวนชายแดนในเขตพื้นที่ทุรกันดาร มีบทบาทสำคัญดังนี้

1. บทบาทในการพัฒนาคน ด้วยการให้การศึกษเพื่อพัฒนาคนในชุมชน เพื่อให้ประชาชนสามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตให้มีคุณภาพ
2. บทบาทในการพัฒนากลุ่มคน เพื่อให้รู้จักการดำรงชีวิตร่วมกันตามวิถีทางประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข การทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม การจัดตั้งกลุ่มต่างๆ ในชุมชน ได้แก่ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มสหกรณ์ เป็นต้น เพื่อสามารถพึ่งตนเองได้
3. บทบาทในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ประชาชนดำรงชีวิตร่วมกับสิ่งแวดล้อมต่างๆ ได้อย่างเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และมีความสมดุลกัน
4. บทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจ ด้วยการส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนสามารถประกอบ

อาชีพหลักได้ประสบผลสำเร็จ และมีอาชีพรองเพื่อเสริมรายได้ยามว่างจากงานประจำ

5. บทบาทในการพัฒนาด้านประเพณี ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยฟื้นฟูและส่งเสริมกิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์ประเพณี การปลูกฝังให้ประชาชนตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น

6. บทบาทในการพัฒนาสุขภาพอนามัยและความเป็นอยู่ โดยการจัดกิจกรรมเพื่อให้ความรู้ด้านสาธารณสุขพื้นฐาน

จากบทบาทดังกล่าวของตำรวจตระเวนชายแดนในการพัฒนาชุมชน สอดคล้องกับบทบาทของครูในการพัฒนาชุมชน โดยบทบาทของครูในการพัฒนาชุมชนมีดังนี้(สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2538)

1. บทบาทในการพัฒนาคนด้วยการให้การศึกษา เพื่อพัฒนาคนในชุมชนด้านบุคลิกภาพ ความรู้ ความสามารถในการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตให้เจริญก้าวหน้า และส่งเสริมทักษะในการประกอบอาชีพ การสร้างค่านิยมและเจตคติ ตลอดจนการปรับปรุงวิถีชีวิตโดยทั่วไป

2. บทบาทในการพัฒนากลุ่มคน เพื่อให้รู้จักการดำรงชีวิตร่วมกันตามวิถีทางประชาธิปไตย การทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม การจัดตั้งกลุ่มต่างๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน เพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ของชุมชนร่วมกันได้ และสามารถพึ่งพาตนเองได้ในที่สุด

3. บทบาทในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ทั้งสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมทางวัตถุ และสิ่งแวดล้อมทางสังคม

4. บทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจ ด้วยการส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนสามารถประกอบอาชีพหลักได้ประสบผลสำเร็จ และมีอาชีพรองเพื่อเสริมรายได้ยามว่างจากงานประจำ รวมทั้งประสานงานและให้คำแนะนำในการจัดการ และการตลาดแก่ชุมชน

5. บทบาทในการพัฒนาด้านประเพณี ศิลปวัฒนธรรม โดยฟื้นฟูและส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมเพื่ออนุรักษ์ประเพณี ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งปลูกฝังให้ประชาชนรู้คุณค่า เกิดความรัก ห่วงแหนและภาคภูมิใจในประเพณี ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นของตน ตลอดจนมีแนวคิดที่ถูกต้อง และรู้จักเลือก พิจารณายอมรับสิ่งใหม่ๆ ตามความเหมาะสม

6. บทบาทในการพัฒนาสุขภาพอนามัยและความเป็นอยู่ โดยการจัดกิจกรรมให้ความรู้พื้นฐานด้านสาธารณสุขมูลฐาน ปลูกฝังค่านิยมและสุขนิสัย ตลอดจนเป็นผู้ดำเนินการพัฒนาความสะอาดของชุมชนในโอกาสสำคัญๆ และการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการบริการสถานที่แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาชุมชน

ซึ่งการที่ตำรวจตระเวนชายแดนเข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนในท้องถิ่นทุรกันดารนับว่าเป็นการนำยุทธวิธีการรักษาความมั่นคงมาใช้โดยการจัดบริการพื้นฐานทางสังคม อันจะเป็นวิธีการที่เข้าถึงประชาชนในพื้นที่ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพมากที่สุด ซึ่งก็ได้รับความร่วมมือจาก

ประชาชนด้วยดีตลอดมา และยังช่วยให้ตำรวจตระเวนชายแดนสามารถปฏิบัติภารกิจสำคัญคือการรักษาความสงบในพื้นที่ได้ด้วย อันเป็นแบบอย่างในการดำเนินการพัฒนาชุมชนโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม เพราะการที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาจะทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง และพึ่งตนเองได้ มีความยั่งยืน มีความเป็นอิสระ เศรษฐกิจอยู่บนฐานของตนเองซึ่งจะเชื่อมโยงและบูรณาการไปกับสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมและการเมืองของชุมชน ปัจจุบันชุมชนหลายๆ แห่งได้มีประชาชนรวมตัวกันเป็นกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มทำการเกษตรกรรม กลุ่มหัตถกรรม กลุ่มแปรรูปอาหาร กลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ กลุ่มการแพทย์แผนไทยและสมุนไพรไทย เป็นต้น แต่ละกลุ่มที่เกิดขึ้นมักจะมีศูนย์รวมอยู่องค์กรในชุมชน ได้แก่ วัด มัสยิด โรงเรียน หรือบ้านของผู้เฒ่าในชุมชน ชุมชนในพื้นที่ทุรกันดารที่มีตำรวจตระเวนชายแดนดูแลอยู่ จะสามารถดำเนินกิจกรรมเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนได้ตามแนวทางเหล่านี้ และเป็นการดำเนินงานที่สอดคล้องกับแนวนโยบายของชาติได้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้ บทบาทในการพัฒนาชุมชนของตำรวจตระเวนชายแดน ยังมีบทบาทในแง่ของการเป็นนักประสานงาน นักวางแผน นักจัดการ นักวิจัย นักสอน และนักอำนวยความสะดวก ซึ่งสอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ(2539) ที่ได้กล่าวถึงบทบาทของครูดังนี้ คือ

1. นักประสานงาน โดยเป็นการประสานงานทั้งในหน่วยงานของตนเอง และระหว่างหน่วยงาน เพื่อช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันจะนำไปสู่การพัฒนาประเทศต่อไป
2. นักวางแผน โดยการช่วยเหลือให้ผู้เรียนรู้จักการวางแผนการเรียน การวางแผนชีวิตของตนเองอย่างเหมาะสม
3. นักจัดการ โดยการใช้ความรู้ ความสามารถทางการจัดการ เพื่อจัดการทั้งในและนอกห้องเรียน เพื่อให้งานสำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ทุกประการ
4. นักวิจัย โดยการค้นคว้ากระบวนการที่จะทำให้ผู้เรียนเติบโตอย่างเต็มตามศักยภาพได้ด้วยตนเอง รวมทั้งการสร้างองค์ความรู้ขึ้นมาใหม่
5. นักสอน โดยการเน้นการสอนในลักษณะของการชี้แนะกระบวนการ เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้
6. นักอำนวยความสะดวก โดยการส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนการสอน เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียน

ในการพัฒนาชุมชนนั้น ตำรวจตระเวนชายแดนนำผลจากการดำเนินโครงการตามพระราชดำริที่มีต่อชุมชนเป็นภาพที่ได้รับการสนับสนุน และส่งเสริมให้เป็นแบบอย่างของการพัฒนาชุมชนที่เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้(Learning community) บทบาทของรัฐและผู้ที่เกี่ยวข้องที่ควรจะเป็นคือ การให้การสนับสนุนความคิดและกิจกรรมของประชาชน โดยยึดเอาความต้องการของชุมชนเป็นตัวตั้ง หลีกเลี่ยงการถือเอาความต้องการของรัฐเป็นตัวตั้ง รัฐสามารถประสานทรัพยากร และสรรพกำลังไป

ส่งเสริมสนับสนุนชุมชนให้เข้มแข็งได้ โดยอาจใช้โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนเป็นศูนย์บริการชุมชน แบบเบ็ดเสร็จเหมือนเช่นที่หลายโรงเรียนและชุมชนกำลังเป็นอยู่ ดังนั้นภาพรวมของการพัฒนาคนจึง จำเป็นต้องเริ่มต้นตั้งแต่การเมืองการปกครอง สภาพแวดล้อม วิถีชีวิตและวัฒนธรรม เศรษฐกิจและ อาชีพ และการศึกษา การพัฒนาชุมชนจึงนับว่าเป็นภาระหน้าที่ของตำรวจตระเวนชายแดนที่ดำเนินงาน โดยใช้อยุทธศาสตร์ของการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

- 1.1 หน่วยงานต้นสังกัด คือ กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดนสามารถนำข้อค้นพบที่ได้เกี่ยวกับลักษณะการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชน สร้างหลักสูตรในการฝึกอบรมตำรวจตระเวนชายแดน เพื่อพัฒนาทักษะการทำงานของตำรวจตระเวนชายแดนในทุกๆ ด้านให้มีประสิทธิภาพสูงสุดและเต็มตามศักยภาพของแต่ละบุคคล
- 1.2 หน่วยงานต้นสังกัดคือ กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดนสามารถนำข้อค้นพบที่ได้เกี่ยวกับลักษณะการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชน ไปใช้เป็นข้อมูลสารสนเทศในการกำหนดเกณฑ์ เพื่อประเมินคุณภาพงานของตำรวจตระเวนชายแดนในการเลื่อนระดับให้มีความชัดเจน และสอดคล้องกับภาระงานตามสภาพการณ์จริง
- 1.3 ในการจัดการอบรมให้แก่ตำรวจตระเวนชายแดน กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดนควรคัดเลือกผู้เข้าอบรมให้ตรงกับภาระงานที่ปฏิบัติ เพื่อที่ตำรวจตระเวนชายแดนจะสามารถนำความรู้ที่ได้รับมาใช้ประโยชน์ในการทำงานของตนเองได้อย่างเต็มที่ นอกจากนี้การคัดเลือกหัวข้อเรื่องที่จะอบรมควรมาจากความสนใจของตำรวจตระเวนชายแดนผู้ปฏิบัติงาน เพื่อที่จะทำให้การจัดการอบรมแต่ละครั้งไม่เป็นการสูญเปล่า แต่จะเกิดประโยชน์สูงสุดทั้งต่อหน่วยงานต้นสังกัดและตัวตำรวจตระเวนชายแดนเอง
- 1.4 กองบัญชาการควรให้การสนับสนุนเรื่องการทำศนศึกษาหรือดูงาน เพราะการทำศนศึกษาหรือดูงานนั้นจะเป็นการเรียนรู้จากความสำเร็จของหน่วยงานอื่น ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่สั้น กระชับ และตรงตัว ทั้งยังเป็นการเรียนรู้จากรูปรธรรมอันจะทำให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจน และสามารถนำไปประยุกต์ได้กับการปฏิบัติงานของตำรวจตระเวนชายแดนได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- 1.5 การพัฒนาการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ ตัวตำรวจตระเวนชายแดนเองก็ต้องมีลักษณะของความใฝ่เรียนใฝ่รู้อันเป็นคุณลักษณะที่สำคัญอย่างยิ่งในโลกยุคปัจจุบัน เพราะปัจจุบันเป็นโลกของ

ข้อมูลข่าวสารที่มีข้อความรู้ใหม่ๆ เกิดขึ้นตลอดเวลา ดังนั้น คุณลักษณะที่จำเป็นต่อการปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพในปัจจุบันคือคุณลักษณะของความใฝ่เรียนรู้ในตัวเอง

- 1.6 ตำรวจตระเวนชายแดนจะต้องมีความพร้อมที่จะพัฒนาตนเองในทุกๆ ด้าน พร้อมทั้งจะเปลี่ยนแปลง และไม่กลัวการเปลี่ยนแปลง โดยต้องคิดว่าการเปลี่ยนแปลงคือธรรมดาโลก ดังนั้น ตำรวจตระเวนชายแดนจึงต้องรับมือกับความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ให้ได้ และพัฒนาตนเองในทุกๆ ด้านอย่างสม่ำเสมอ เพื่อที่จะทำให้การปฏิบัติงานนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ต้องการ และก่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องของปัจจัยและทางเลือกต่างๆ ในการพัฒนาการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชน เพื่อให้เกิดการพัฒนาตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

2.2 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับลักษณะการเรียนรู้ในบทบาทการพัฒนาชุมชนของหน่วยงานอื่นๆ ได้แก่ NGOs รวมทั้งองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน เนื่องจากปัจจุบันภาคีในการพัฒนาชุมชนยังมีอีกหลายกลุ่ม แต่ละกลุ่มล้วนมีลักษณะเฉพาะตัวที่น่าสนใจและควรศึกษาเป็นอย่างยิ่ง เพราะจะทำให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะการเรียนรู้ในบทบาทการพัฒนาชุมชนของแต่ละองค์กรได้เป็นอย่างดี อันจะนำไปสู่ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนที่มีประสิทธิภาพต่อไป

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กาญจนา ไชยพันธุ์. “การนำเอาทฤษฎีสร้างสรรคความรู้นิยมมาใช้ในการสอน (Constructivism and Application to Teaching).” **วารสารวิชาการ**. ปีที่ 2 ฉบับที่ 3 (มีนาคม), 2542 : หน้า 32 – 35.

การศึกษานอกโรงเรียน, กรม. **การศึกษาผู้ใหญ่ ปฏิญญาฮัมบูร์ก ระเบียบวาระเพื่ออนาคต**. กรุงเทพฯ : รัชการพิมพ์, 2541.

การศึกษานอกโรงเรียน, กรม. **การศึกษานอกระบบโรงเรียน**. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ, 2539.

กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน. **การจัดตั้งโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน**. เอกสารอัดสำเนา, ม.ป.ป.

กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน. **40 ปี โรงเรียน ตชด. ในพระราชูปถัมภ์ สมเด็จพระศรีนครินทร์บรมราชชนนี และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯสยามบรมราชกุมารี**. กรุงเทพฯ : โอเอส พริ้นติ้ง เฮ้าส์, 2539.

กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน. **สภาพและสถานภาพของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนจากอดีตสู่ปัจจุบัน**. เอกสารรายงานการสัมมนาระดมความคิด ครั้งที่ 1 ณ ห้องสัมมนา 2 คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ 16 มีนาคม 2543.

กองส่งเสริมปฏิบัติการ กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ. **การพัฒนาคนโดยวิถีการศึกษานอกโรงเรียน**. กรุงเทพฯ : ครูสภา ลาตพร้าว, 2541.

บุญศรี คำชาย. **จิตวิทยาการเรียนการสอน**. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด 9119 เทคนิคพริ้นติ้ง, 2540.

โกศล ศรีมณี. **สภาพปัญหาการจัดการศึกษาในโรงเรียนชาวเขา สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524.

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542**. กรุงเทพฯ : บริษัทพริกหวานกราฟิค จำกัด, 2542.

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. **แผนการศึกษาแห่งชาติ(พ.ศ. 2545 - 2559) : ฉบับสรุป**. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี, 2545.

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่เก้า พ.ศ. 2545 – 2549**. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี, 2545.

- คณาพร คมสัน. การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองในการอ่านภาษาอังกฤษ เพื่อความเข้าใจสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย. วิทยานิพนธ์ปริญญาคุษฎีบัณฑิต ภาควิชาหลักสูตรและการสอน บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.
- จุมพล พูลภัทรชีวิน สุวัฒนา สุวรรณเขตนิคม และคณะ. รายงานการวิจัยเรื่องสถานภาพและทางเลือกของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- จักรกฤษณ์ คุ่มรอบ. สภาพและปัญหาการบริหารโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ภาค 3. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.
- จุฑารัตน์ วิบูลผล. ความสัมพันธ์ระหว่างความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองกับความสามารถในการอ่านและเขียนภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนสาธิต สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์. การพัฒนารูปแบบการศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. วิทยานิพนธ์ปริญญาคุษฎีบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- ชัยฤทธิ์ โภธิสุวรรณ์. การศึกษาผู้ใหญ่ : รัชญาตะวันตกและการปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2544.
- ณรงค์ อุ่นอง และคณะ. โครงการพัฒนาความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน : ศึกษากรณีโครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนภาคใต้. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) ชุดโครงการวิจัยด้านการศึกษากับชุมชน, 2543.
- ทองจันทร์ หงส์ดารมภ์. ทักษะการแก้ปัญหากับการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลัก. กรุงเทพฯ : หน่วยแพทย์ศาสตร์ศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531.
- ทิตนา แหมมณี และคณะ. ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิด : ต้นแบบการเรียนรู้ทางทฤษฎีและแนวปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2540.
- ทิตนา แหมมณี. ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. กรุงเทพฯ : สุทธาคารพิมพ์, 2545.
- เทพเวที, พระ. ทางสายอิสราภาพของการศึกษาไทย. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม, 2534.
- ธรรมปิฎก, พระ. พุทธธรรมกับปรัชญาการศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพฯ : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2539.

- นันทวัน สวัสดิ์ภูมิ. **เส้นทางการพัฒนาครุศึกษาวินิจฉัย : การวิจัยรายการของครูดีเด่นระดับประถมศึกษา**. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.
- พจณี เทียมศักดิ์. **ปฏิสัมพันธ์ของการเรียนรู้ในชุมชนและโรงเรียน**. วิทยานิพนธ์ดุุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2543.
- พนิดา ศรีธรรมมา. **สภาพปัญหาของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนที่ตั้งอยู่ในภูมิภาคต่างกััน**. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- ไพจิตร วรวาท. **การจัดการเรียนการสอนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 4 ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521(ฉบับปรับปรุง 2533) ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน สังกัดกรมตำรวจ**. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.
- ไพฑูรย์ สีนลาวัฒน์. **รายงานการวิจัยเอกสารเรื่อง การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในระดับบัณฑิตศึกษา**. กรุงเทพฯ : ทบวงมหาวิทยาลัย, 2544.
- มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ, ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. **รัตนพินิจ นิเทศการศึกษา รวมป้าฐกถาด้านการศึกษาในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2542.
- ศึกษาศึกษา, กระทรวง. **แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520**. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ, 2520.
- ศุภชัย เพ็ญโรจน์. **ปัญหาการจัดการศึกษาของโรงเรียนชาวเขาของตำรวจตระเวนชายแดนของกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนภาค 1 และภาค 3**. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2528.
- สายยนต์ สุวรรณเกต. **สภาพและปัญหาของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนในจังหวัดปราจีนบุรี**. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533.
- สุโขทัยธรรมมาธิราช, มหาวิทยาลัย. **หลักการศึกษานอกระบบโรงเรียน**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2532.
- สุมาลี สังข์ศรี. **รายงานการจัดการศึกษานอกระบบเพื่อการศึกษาตลอดชีวิตตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542**. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545.

- สุริน คล้ายรามัญ. การพัฒนากระบวนการอบรมโดยใช้การเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ และการเรียนรู้โดยการรับใช้สังคมเพื่อเสริมสร้างความรู้ เจตคติและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้นำชุมชนที่เป็นสตรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- สุวัฒน์ วัฒนวงศ์. การศึกษานอกระบบโรงเรียน. กรุงเทพฯ : ศิลปาบรรณาคาร, 2540.
- สุวัฒน์ วัฒนวงศ์. จิตวิทยาเพื่อการฝึกอบรมผู้ใหญ่. กรุงเทพฯ : เอ็กซ์เปอร์เน็ท จำกัด, 2544.
- สมคิด อิศระวัฒน์. รายงานการวิจัยเรื่องลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองของคนไทย. ภาค วิชาศึกษาศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2538.
- สมคิด อิศระวัฒน์. ลักษณะการอบรมและเลี้ยงดูของคนไทยในชนบทซึ่งมีผลต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง. ภาควิชาศึกษาศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2541.
- โสภณ นาปรัง. การพัฒนามาตรฐานการศึกษาโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- อดุลย์ วัชรวิฑูณ. การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- อุ้นตา นพคุณ. การศึกษานอกระบบโรงเรียน. กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523.

ภาษาอังกฤษ

- Allen, Deborah E., Duch, Barbara J. and Groh, Susan E. *The Power of Problem-Based Learning in Introductory Science courses*. In Wilkerson, LuAnn and Gijsselaers, Wim H. (eds.), *Bringing Problem-Based Learning to Higher Education : Theory and Practice*, pp. 43-52. San Francisco : Jossey-Bass, 1996.
- Allen, Deborah E. and Duch, Barbara J. *Thinking Toward Solutions : Problem-Based Learning Activities for General Biology*. The United State of America : Harcourt Brace & Company, 1998.
- Barrows, Howard S. and Tamblyn, Roblyn M. *Problem-Based Learning : An Approach to Medical Education*. New York : Springer, 1980.

- Barrows, Howard S. **Problem-Based Learning in Medicine and Beyond : A Brief Overview**. In Wilkerson , LuAnn and Gijsselaers, Wim H. (eds.), *Bringing Problem-Based Learning to Higher Education : Theory and Practice*, pp. 3-12. San Francisco : Jossey-Bass, 1996.
- Barrows, Howard S. and Tamblyn, Roblyn M. **Problem-Based Learning : An Approach to Medical Education**. New York : Springer, 1980.
- Boud, D. *Toward Student Responsibility for Learning*. In Boud, D. (ed.). **Developing Autonomy in Learning**. New York : Nichols Publishing Company, 1981.
- Bound, David and Feletti, Grahame. **The Challenge of Problem-Based Learning**. London : Kogan Page, 1996.
- Brookfield, Stephen D. **Understanding and Facilitating Adult Learning**. *Quarterly* 35 (1), 1984 : 59-71.
- Chaffee, J. **The Thinker's Guide to College Success**. Boston : Houghton Mifflin Company, 1995.
- Crain, W. (ed.). **Theories of Development**. (3rd ed.). New Jersey : Prentice Hall, 1992.
- Dewey, J. **Experience and Education**. New York : Macmillan, 1963.
- Dolmans, Diana and Schmidt, Henk. **The Advantages of Problem-Based Curricula**. Netherlands : Department of Educational Development and Research University of Limburg, 1995.
- Duch, B. J. *About Teaching*. Available from : <http://www.ude.edu/pbl/cte/jan.95-what.htm>(1995.)
- Evans, N. **Experiential Learning for All**. London : Cassell, 1994.
- Finkle, S. L. and Torp, L. L. *Introductory Document*. Available from : <http://www.imsa.edu/team/cpbl/html>(1995.)
- Gallagher, Shelagh A. et. al. **Implementing Problem-Based Learning in Science Classrooms**. *School Science and Mathematics*. 95 (March 1995) : 136-147.
- Gijsselaers, Wim H. **Connecting Problem-Based Practices with Educational Theory**. In Wilkerson, LuAnn and Gijsselaers, Wim H. (eds.), *Bring Problem-Based Learning to Higher Education: Theory and Practice*, pp. 13-21 San Francisco : Jossey-Bass, 1996.

- Hmelo, Cindy E. and Lin, Xiaodong. **Becoming Self-Directed Learners : Strategy Development in Problem-Based Learning.** In Evensen, Dorothy H. and Hmelo, Cindy E. (eds.), *Problem-Based Learning A Research Perspective on Learning Interactions.* pp. 227-248. Mahwah, New Jersey : Lawrence Erlbaum Associates, 2000.
- Howard, Udith B. **Using a Social Studies Theme to Conceptualize a Problem.** *The Social Studies* 90(July-August 1999) : 171-176.
- Joyce, B. and et. al. **Models of Teaching.** (4th ed.). Massachusetts : Allyn and Bacon, 1992 : 259-290.
- Knowles, Malcolm S. **Andragogy in Action.** San Francisco : Jossey-Bass Publishers, 1990.
- Knowles, Malcolm S. **Self-Directed Learning : A Guide for Learners and Teachers.** New York : Association Press, 1975.
- Knowles, Malcolm S. **Self-Directed Learning : A Neglected Species.** (3rd ed.) Houston : Gulf Publishing, 1984.
- Kohonen, V. **Experiential Language Learning : Second Language Learning as Cooperative Learner Education.** In Nunan, D. (ed.) (1992). *Collaborative Language Learning and Teaching.* Cambridge : CUP, 1989.
- Larisey, Marian M. **Student Self-Assessment : A Tool for Learning.** *Adult Learning.* (July-August 1994) : 9 –10.
- Marker, June C. and Nelson, Aleene B. **Teaching Model in Education of the Gifted.** Texas : Pro-ed, 1995.
- Mierson, Sheella and Parikh, Anuj A. **Stories from the Field.** *Change* 32 (January-February 2000) : 21-27.
- Stinson, John E. and Milter, Richard G. **Problem-Based Learning in Business Education : Curriculum Design and Implementation Issues.** In Evensen, Dorothy H. and Hmelo, Cindy E. (eds.), *Problem-Based Learning A Research Perspective on Learning Interactions,* pp. 33-41. Mahwah, New Jersey : Lawrence Erlbaum Associates, 2000.
- Woods, Donald R. **Problem-Based Learning : How to Gain the most from PBL.** Hamilton : W.L. Griffin Printing Limited, 1994.

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก

หนังสือขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลภาคสนาม

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ที่ ทม 0302/2700/พิเศษ 02

ภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียน
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ถนนพญาไท แขวงวังใหม่
ปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330

19 กุมภาพันธ์ 2546

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลภาคสนาม ณ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน อ.สนามชัยเขต
จ.ฉะเชิงเทรา
เรียน ผู้บัญชาการ กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน

เนื่องด้วย นางสาวอัญชลี ทองคำ นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา ภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กำลังดำเนินการวิจัยเพื่อเสนอเป็นวิทยานิพนธ์เรื่อง **การวิเคราะห์ลักษณะการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชน : กรณีศึกษาโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา**

ในการนี้ ใคร่ขอความอนุเคราะห์ให้ นางสาวอัญชลี ทองคำ ลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อเก็บข้อมูล ณ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านนายาว และโรงเรียนมัธยมบ้านนายาว อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ระหว่างเดือนมีนาคม – เมษายน 2546 เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการลงภาคสนามประกอบงานวิจัยต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่านในการลงพื้นที่ภาคสนาม ณ อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ในช่วงเวลาดังกล่าว และขอขอบคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.รัตนา พุ่มไพศาล)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียน

โทร. 02-218-2630

ที่ ทม 0302/2700/พิเศษ 02

ภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียน
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ถนนพญาไท แขวงวังใหม่
ปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330

19 มีนาคม 2546

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลภาคสนาม ณ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน อ.สนามชัยเขต
จ.ฉะเชิงเทรา เพิ่มเติม
เรียน ผู้บัญชาการ กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน

ตามหนังสืออ้างถึง กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน ที่ ตช. 0024.552/971 ลงวันที่ 4 มีนาคม 2546 เรื่อง อนุญาตให้ นางสาวอัญชลี ทองคำ นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา ภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งกำลังดำเนินการวิจัยเพื่อเสนอเป็นวิทยานิพนธ์เรื่อง การวิเคราะห์ลักษณะการเรียนรู้ของตำรวจตระเวนชายแดนในบทบาทการพัฒนาชุมชน : กรณีศึกษา โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย ณ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านนายาว และโรงเรียนมัธยมบ้านนายาว อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ระหว่างเดือนมีนาคม – เมษายน 2546 นั้น

ในการนี้ ใ้ขอความอนุเคราะห์ให้ นางสาวอัญชลี ทองคำ ลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อเก็บข้อมูล ณ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านนายาว และโรงเรียนมัธยมบ้านนายาว อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา เพิ่มเติมอีกหนึ่งเดือน คือในเดือนพฤษภาคม 2546 รวมเป็นเวลาในการเก็บข้อมูลภาคสนาม ณ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน อ.สนามชัยเขต จ.ฉะเชิงเทรา ทั้งหมด 3 เดือน คือ ตั้งแต่เดือนมีนาคม – พฤษภาคม 2546

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่านในการลงพื้นที่ภาคสนาม ณ อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา เพิ่มเติมในช่วงเวลาดังกล่าว และขอขอบคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

(ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.รัตนา พุ่มไพศาล)
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียน
โทร. 02-218-2630

ภาคผนวก ข

แนวทางในการสัมภาษณ์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แนวทางในการสัมภาษณ์กรณีศึกษา

1. การปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
2. ความสามารถในการเรียนรู้งานด้านพัฒนาชุมชนของตนเอง
3. การแสวงหาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับความรู้ด้านการพัฒนาชุมชน
4. การทำงานอย่างเป็นระบบ เป็นลำดับขั้นตอน
5. ความขยัน ความอดทน และความละเอียดรอบคอบในการปฏิบัติงาน
6. ทักษะคติ เจตคติที่มีต่องานด้านพัฒนาชุมชน
7. ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับงานด้านการพัฒนาชุมชน
8. การนำเอาประสบการณ์เดิมมาใช้ในการศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชน
9. บทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูตำรวจตระเวนชายแดน
10. วิธีการแก้ปัญหาในชุมชน

แนวทางการสัมภาษณ์ผู้บริหารเกี่ยวกับกรณีศึกษา

1. ลักษณะนิสัยของกรณีศึกษา
2. ความมีคุณธรรม จริยธรรมของกรณีศึกษา
3. ความสามารถในการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชนของกรณีศึกษา
4. ความรับผิดชอบ ความสนใจ ความเอาใจใส่ต่องานพัฒนาชุมชนของกรณีศึกษา
5. การอุทิศตนเพื่อการทำงานด้านพัฒนาชุมชนของกรณีศึกษา
6. การใช้เวลาวางให้เป็นประโยชน์ของกรณีศึกษา

แนวทางการสัมภาษณ์เพื่อนครูเกี่ยวกับกรณีศึกษา

1. ลักษณะนิสัยของกรณีศึกษา
2. ความมีคุณธรรม จริยธรรมของกรณีศึกษา
3. ความสามารถในการเรียนรู้ในงานด้านการพัฒนาชุมชนของกรณีศึกษา
4. ความรับผิดชอบ ความสนใจ ความเอาใจใส่ต่องานพัฒนาชุมชนของกรณีศึกษา

5. ความมีมนุษยสัมพันธ์ของกรณีศึกษา
6. การอุทิศตนเพื่อพัฒนาชุมชนของกรณีศึกษา
7. การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ของกรณีศึกษา

แนวทางการสัมภาษณ์ชาวบ้านเกี่ยวกับกรณีศึกษา

1. ลักษณะนิสัยของกรณีศึกษา
2. ความสัมพันธ์ระหว่างกรณีศึกษากับชาวบ้าน
3. กรณีศึกษาในสายตาของชาวบ้าน
4. บทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูตำรวจตระเวนชายแดน
5. การอุทิศตัวเพื่อพัฒนาชุมชนของครูตำรวจตระเวนชายแดน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวอัญชลี ทองคำ เกิดเมื่อวันที่ 13 สิงหาคม พ.ศ. 2515 ภูมิลำเนาเดิม บ้านเลขที่ 175 หมู่ 4 ต.ท่าชนะ อ.ท่าชนะ จ.สุราษฎร์ธานี 84170 ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ 3/288 ม.มิตรประชา ซอยวัดเกาะสุวรรณาราม แขวงคลองถนน(ดอนเมือง) เขตสายไหม กรุงเทพฯ 10220 เข้าศึกษาต่อใน หลักสูตรปริญญาโทบริหารธุรกิจ ภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปี พ.ศ. 2544 E-mail address : anchalee_aom@hotmail.com

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2534-2537	ปริญญาตรี ภาควิชาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
พ.ศ. 2538	English and Computer Training at North Valley School, Los Angeles, California, USA
พฤศจิกายน พ.ศ. 2538	Administration & Management Seminar at University of California, Los Angeles(UCLA), USA
มีนาคม-พฤษภาคม พ.ศ. 2539	English and Computer Training at North Valley School, Los Angeles, California, USA
ตุลาคม พ.ศ. 2544	Adult and Vocational Education at California State University, Fullerton, Los Angeles, California, USA
ตุลาคม พ.ศ. 2545	Adult and Vocational Education at California State University, Fullerton, Los Angeles, California, USA

ประสบการณ์การทำงาน

เมษายน-พฤษภาคม พ.ศ. 2534	โครงการเขียนแผ่นดิน โดย คุณเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ธนาคารกรุงเทพ จำกัด มหาชน (Summer job)
พ.ศ. 2538-2539	ครูอาสาสมัคร โครงการสอนภาษาไทยและวัฒนธรรมไทย ในต่างประเทศ ณ วัดไทยลอสแอนเจลิส ประเทศสหรัฐอเมริกา
พ.ศ. 2540-2544	เจ้าหน้าที่บริการการศึกษา(นักวิชาการ 3) ฝ่ายวิชาการและวิจัย คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
พ.ศ. 2547-ปัจจุบัน	ดำรงตำแหน่ง ผู้จัดการฝ่ายการศึกษา บริษัท ทรอส สกาย อินเทอร์เน็ตเนชั่นแนล จำกัด